

സന്മാർഗ്ഗ ദീപം

ദുർലഭവും പ്രാമാണികവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികൾ

പ്രസാധനം:
മജ്ജിംസ് അൻസാനുല്ലാഹ് - കേരള

USEFUL REFERENCES FROM AUTHENTIC AND
DISTINCTIVE BOOKS ON ISLAM

Sanmarga Deepam

This book contains useful references from authentic books on Islam which was compiled and published by Moulana Athaullah Sahib Kaleem (Late) under the name Qandeel-e-Sadakath in Urdu. Moulana Athaullah Sahib Kaleem is the former National Ameer and Missionary in charge who had served in USA, Palestine, Germany and West Africa. He collected essential quotations of important and rare books which are related to basic topics of Ahmadiyyath over years with a thought of publishing so that every preacher of Ahmadiyyat should be able to counter the challenges of the opponents on the spot. This book includes important topics like Question of the death of Hadrath Isa (A), Truth of the Promised Messiah, Blessings of Khatm-e-Nabuwwat.

The Malayalam translation was done by Moulavi H.Shamsuddeen Kavassery, who is serving as Ahmadiyya Muslim Missionary. This book is Published by Majlis Ansarullah, Kerala and Distributed by Islam International Publications, Kerala.

ISLAM INTERNATIONAL PUBLICATIONS, KERALA

സമാർഗ്ഗ ഭാഗം

(ദുർലഭവും പ്രാമാണികവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികൾ)

പ്രസാധനം:

മജ്ലിസ് അൻസാറുല്ലാഹ്- കേരള

സമാർഗ്ഗം

(ദുർലഭവും പ്രാമാണികവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികൾ)

കോഡീകരണം:

മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് കലീം

വിവർത്തനം:

എച്ച്. ശംസുദ്ദീൻ കാവശ്ശേരി

പ്രസാധനം:

മജ്ലിസ് അൻസാറുല്ലാഹ്, കേരള

വിതരണം:

ഇസ്ലാം ഇന്റർനാഷണൽ പബ്ലിക്കേഷൻസ്, കേരള

SANMARGA DEEPAM (Malayalam)

(Qandeel -E-Sadaqath (Urdu)

(Beacon of Truth (English)

[Usful Referances from Authentic and Distinctive Books on Islam]

COMPILATION :

MOULANA ATHA-ULLAH SAHIB KALEEM H.A (Late)

Former National Ameer & Missionary Incharge Ghana, Naijeeria, USA & Palastine and former Chief Missionary Germany)

First published in Germany

TRANSLATION:

H. Shamsuddin Kavassery

(Missionary Dawat- e-Ilallah Bharath)

PUBLISHED BY:

Majlis Ansarullah Kerala, c/o Ahmadiyya Complex, Fort Road, Kannur-1.

DISTRIBUTION:

Islam International Publications, Kerala

COPIES:

PRIZE :

PRINTED:

പ്രസ്താവന

തബ്ലീഗ് ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നമ്മുടെ വിശ്വാസത്തിന് ഉപോൽബലകമായി വിശുദ്ധഖുർആനിലും തിരുഹദീസുകളിലും പൂർവ്വ സൂരികളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളിലുമുള്ള അനിഷേധ്യമായ തെളിവുകൾ ഉദ്ധരിക്കാറുണ്ട്. അപ്പോഴെല്ലാം അവയുടെ യഥാർത്ഥ രേഖകൾ ആവശ്യപ്പെടാറാണ് പതിവ്. പക്ഷേ, എല്ലാ പുസ്തകവും എല്ലാ സമയത്തും എല്ലാവരുടേയും പക്കൽ ഉണ്ടാവാൻ സാധ്യമല്ലല്ലോ. ഈ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കുന്നതിന് സമയാസമയങ്ങളിൽ ജമാഅത്തിലെ പണ്ഡിതന്മാർ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇത്തരമൊരു ശ്രമമാണ് ബഹുമാന്യരായ മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം (മുൻഅമീർ & മിഷനറി ഇൻ ചാർജ്ജ് പശ്ചിമാഫ്രിക്ക, ഫലസ്തീൻ, അമേരിക്ക, മുൻ ചീഫ് മിഷനറി ജർമനി) തുടങ്ങി വെച്ചത്. അദ്ദേഹം അടിസ്ഥാന വിഷയങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഏറെ പ്രാധാന്യമുള്ളതും ദുർലഭവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികൾ സമയോചിതം പ്രസിദ്ധീകരിക്കാമെന്ന ആഗ്രഹത്തിൽ സ്വരൂപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എതിരാളിയുടെ ഏത് വെല്ലുവിളിയേയും സ്വയം സംസാരിക്കുന്ന തെളിവുമായി നേരിടാൻ ഇത് ഓരോ ദാഹുഇലല്ലാഹ്-നേയും പ്രാപ്തനാക്കുന്നതാണ്. മൗലാനാ കലീം സാഹിബിന്റെ പരിശ്രമവും ആഗ്രഹവും ജർമനി ജമാഅത്തിന്, അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങൾ സംബന്ധിച്ച വിഷയങ്ങളെപ്പറ്റി സുപ്രധാനവും അംഗീകൃതവും ദുർലഭവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികൾ അടങ്ങുന്ന ഒരു ബൃഹദ്ഗ്രന്ഥം സമർപ്പിക്കാൻ അവസരമൊരുക്കിയിരിക്കുകയാണ്. അൽഹംദുലില്ലാഹ്.

ഇതിൽ താഴെ ചേർക്കുന്ന 3 അധ്യായങ്ങളിൽ വിഷയങ്ങൾ ക്രമീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. (1) ഈസാനബിയുടെ മരണം (2) ഖത്തമുനുബുവ്വത്ത് (3) ഹദ്റത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ സത്യസാക്ഷ്യം

ഈ വിഷയങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ച് 70-ൽ അധികം ഉദ്ധരണികളാണ് ഉൾപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. ഇതിൽ യഥാർത്ഥ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മുൻപേജ് (ടെറ്റിൽ പേജ്) ഉദ്ധരണിയുള്ള പേജ്, ഉദ്ധരണി എന്നിവക്കുശേഷം അതിന്റെ (ഉദ്ദേശ്യം, ഇംഗ്ലീഷ്, ജർമനി*) തർജമയും ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഈ ഗ്രന്ഥം, അന്തർദേശീയതലത്തിലും പ്രയോജനപ്രദമാണ്. ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഒടുവിൽ ഗ്രന്ഥകർത്താക്കളെക്കുറിച്ച് ലഘുപരിച

ഇന്ത്യയിൽ ജർമൻ തർജമയുടെ സ്ഥാനത്ത് ഹിന്ദി തർജമ ചേർത്താണ് പ്രസിദ്ധീകരിച്ചത്-
വിവ:

യവും നൽകിയിട്ടുണ്ട്. ഇത് അനുവാചകർക്ക് ഉദ്ധരണികളുടെ പ്രാധാന്യം മനസ്സിലാക്കാൻ സഹായകരമാവുന്നതാണ്.

അല്ലാഹുവിന്റെ തിരുസവിധത്തിൽ സാഷ്ടാംഗം പ്രണമിച്ചുകൊണ്ട് ഈ ഗ്രന്ഥം അനുവാചകർക്ക് മുന്നിൽ സമർപ്പിക്കുകയാണ്. അല്ലാഹു അവന്റെ അനുഗ്രഹാതിരേകത്താലാണ് ഇതിന് സൗഭാഗ്യം നൽകിയത്. കാരുണ്യവാനായ നാഥൻ ഈ പ്രയത്നത്തെ സ്വീകരിച്ചനുഗ്രഹിക്കുകയും, സത്യാന്വേഷികളുടെ ഹൃദയം തുറക്കാനും, സന്മാർഗ്ഗത്തിനും ഇതിനെ ഒരു നിമിത്തമാക്കുകയും ചെയ്യുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ.

- അഹ്മദിദ്ദീയാ മുസ്ലിം ജമാഅത്ത്, ജർമനി

കൃതജ്ഞത

ഈ ഗ്രന്ഥനിർമ്മിതിയുടെ വിവിധ ഘട്ടങ്ങളിൽ ഒരുപാട് സുഹൃത്തുക്കൾ ഭാഗഭാക്കായിട്ടുണ്ട്. ബഹു. മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം മർഹൂമിനുശേഷം ജർമൻ ദേശീയ അമീർ ബഹു. അബ്ദുല്ലാഹ് വാഗസ് ഹാജസർ സാഹിബിന്റെ നിർദ്ദേശാനുസരണം 'തസ്നീഫ്' വകുപ്പ് ഈ പ്രവർത്തനം തുടർന്നുപോന്നു. മുബല്ലിഗുമാരായ മൗലാനാ ഹൈദർ അലി സാഹിബ് സഹർ ഇൻചാർജ്ജ് മുബല്ലിഗ് ജർമനി, ഇ.മുബാറക് അഹ്മദ് സാഹിബ് തൻവീർ, ജ: ജാവേദ് ഇഖ്ബാൽ സാഹിബ്, ജ: സാജിദ് നസീം സാഹിബ് എന്നിവരോടൊപ്പം ജ: മീർ അബ്ദുൽലതീഫ് സാഹിബ്, ജ: മിർസാ മഹ്മൂദ് അഹ്മദ് സാഹിബ്, ജ: അബ്ദുൽ അഅ്ലാ സാഹിബ് എന്നിവരുടെ വിലപ്പെട്ട സേവനം ലഭ്യമായിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ ബഹു. ജ: മസ്തൂദ് അഹ്മദ് ഖാൻ സാഹിബ് ദഹ്ലവി, ജ: ഹബീബുർറഹ്മാൻ സാഹിബ് ബേർവി, ജ: രാജാ മുഹമ്മദ് യൂസൂഫ് ഖാൻ സാഹിബ് എന്നിവരും സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇംഗ്ലീഷ്, ജർമൻ ഭാഷകളുടെ തർജ്ജമ തുടക്കത്തിൽ ജ: ത്യാഹിർ മഹ്മൂദ് സാഹിബ് (നാഷണൽ സെക്രട്ടറി തൽലീം), സാജിദ് വസീം ശാഹിബ് സാഹിബ്, സനാമർയം, മാരിയ ചീമ, ജ: അബ്ദുർ റഹീഖ് അഹ്മദ് സാഹിബ് എന്നിവരാണ് നിർവഹിച്ചത്. ബഹു. മൻസൂർ ശാഹ് സാഹിബ് (എഡിറ്റർ, റിവ്യൂ ഓഫ് റിലീജിയൻസ്) ജ: ആസീം ഖാൻ സാഹിബ് എന്നിവർ ഇംഗ്ലീഷ് തർജ്ജമയും, ബഹു. ഫദ്ൽ ഇലാഹി അൻവാരി സാഹിബ്, ജ: യഹ്യാസേർബേ സാഹിബ് എന്നിവർ ജർമൻ തർജ്ജമയും പരിശോധിക്കുകയുണ്ടായി. ജ: നവീദ് ഹമീദ് സാഹിബ് (അഡി. സെക്രട്ടറി, തസ്നീഫ്), ജ: മുഹമ്മദ് ദാവൂദ് മജ്ലൂക്ക സാഹിബ് (അസി. സെക്രട്ടറി തസ്നീഫ്) ജ: ത്യാരിഖ് മഹ്മൂദ് സാഹിബ് എന്നിവരും പ്രത്യേകം സ്മരണീയരാണ്. അല്ലാഹു എല്ലാവർക്കും തക്കതായ പ്രതിഫലം നൽകുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ.

- ഇൻചാർജ്ജ്, ശുഅ്ബ തസ്നീഫ്- ജമാഅത്ത് അഹ്മദിയ്യാ ജർമനി

മുഖവുര

അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലിം ജമാഅത്തിന്റെ വിശ്വാസാദർശങ്ങൾ വിശുദ്ധ ഖുർആന്റെയും തിരുഹദീസുകളുടേയും പൂർവ്വകാല പണ്ഡിതന്മാരുടേയും വീക്ഷണത്തിന്റെ നേർക്കാഴ്ചയാണ്. അതിൽനിന്ന് അല്പമെങ്കിലും ഒരു മാറ്റവും അഹ്മദി മുസ്ലിംകൾ സ്വീകരിച്ചിട്ടില്ല. മറ്റൊരുവിധത്തിൽ പറഞ്ഞാൽ യഥാർത്ഥ ഇസ്ലാമിന്റെ പുനരുജ്ജീവനമാണ് അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലിം ജമാഅത്ത്. എന്നാൽ, സാധാരണജനങ്ങളെ ഈ ദൈവികപ്രസ്ഥാനത്തിൽനിന്നും അകറ്റാനും തെറ്റിദ്ധാരണകൾ പരത്തി ആശയക്കുഴപ്പത്തിലാക്കാനും എന്നത്തേയുംപോലെ ഇന്നും സത്യത്തിന്റെ വിരോധികൾ ശ്രമിച്ചുവരുന്നു. 'ദീൻ' അവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം മേൽക്കോയ്മയും, താൻപ്രമാണിത്തവും പൗരോഹിത്യം അരക്കിട്ടുറപ്പിക്കാനുള്ള മത്സരവേദിയാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ സത്യസത്യങ്ങളെ വ്യവഹരിക്കുന്നവർ ആരേയും അവർ അനുവദിക്കാറില്ല. ഊരുവിലക്കിന്റേയും പന്തിവിരോധത്തിന്റേയുമൊക്കെ ഭീഷണികളാണ് സാധാരണക്കാരൻ അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവരുന്നത്. അതോടൊപ്പംതന്നെ പൂർവ്വസൂരികളിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമായ ആശയമാണ് എന്ന പ്രചാരണവും.

ഈയൊരു സന്ദർഭത്തിലാണ് ദൈവികരായ പൂർവ്വകാല മഹാത്മാക്കൾ രചിച്ചിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ശരിപ്പകർപ്പുകൾ ചേർത്തുകൊണ്ട് അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്തിന്റെ വിശ്വാസാദർശങ്ങൾ വിശദീകരിക്കാൻ ഞങ്ങൾ ശ്രമിക്കുന്നത്. ഈ ഗ്രന്ഥം പണ്ഡിതനും പാമരനും ഒരുപോലെ പ്രയോജനപ്രദമാവുമെന്ന് ഞങ്ങൾക്കുറപ്പുണ്ട്. ഇത് ഒരേസമയം ആശയപ്രഘോഷണത്തിനുള്ള ഉപാധിയും ഒന്നാന്തരം ഒരു 'റഫറൻസ് ഗ്രന്ഥം'വുമാണ്.

ഇത്തരമൊരു സംരംഭത്തിന് പലരും പല സന്ദർഭങ്ങളിലായി ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലിം ജമാഅത്ത് ജർമനിക്കാണ് അത് ഫലവത്തായരീതിയിൽ ജനസമക്ഷം അവതരിപ്പിക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചത്. തീർച്ചയായും ഈ മഹത്സേവനം ശ്ലാഘനീയവും അനുകരണീയവുമാണ്. ഖന്ദിലെസ്വദാഖത്ത് എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടുള്ള ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ തയ്യാറെടുപ്പുകൾക്ക് ചുക്കാൻ പിടിച്ചത് മിഷണറിയും അമീറും ഒക്കെയായി സേവനമനുഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ള പണ്ഡിതന്മാർ മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം ആണ്. അല്ലാഹു അദ്ദേഹത്തിന് മഗ്ഫിറത്തും ജനത്തുൽ ഫിർദൗസും നൽകി അനുഗ്രഹിക്കുമാറാകട്ടെ. അതു

പോലെതന്നെ ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധീകരിച്ച ജർമനി ജമാഅത്തിനും അല്ലാഹു തക്കതായ പ്രതിഫലം നൽകുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ.

2005-ൽ നശ്റോ ഇശാഅത്ത് ഖാദിയാൻ, ജർമൻ തർജമയുടെ സ്ഥാനത്ത് ഹിന്ദി തർജമ ചേർത്ത് പ്രസിദ്ധീകരിക്കുകയുണ്ടായി.

മജ്ലിസ് അൻസാറുല്ലാഹ് കേരളയുടെ അഭ്യർത്ഥന മാനിച്ച് മൗലവി എച്ച്. ശംസുദ്ദീൻ കാവശ്ശേരി (മുബല്ലിഗ് സിൽസിൽ, ദഅ്വത്തെ ഇലല്ലാഹ്-ഭാരത്) ആണ് മലയാളത്തിലേക്ക് മൊഴിമാറ്റം ചെയ്തിരിക്കുന്നത്.

പ്രസിദ്ധീകരണാനുമതി നൽകിയ നാസിർ നശ്റോ ഇശാഅത്ത് ഖാദിയാൻ സംശോധന നിർവഹിച്ച കേരള റിവ്യൂ കമ്മിറ്റി സദ്ദർ മൗലവി നാസിർ അഹ്മദ് സാഹിബ് എന്നിവരോടുള്ള അകൈതവമായ നന്ദി ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തുകയാണ്.

തോട്ടത്തിൽ ഫാത്തിമ അബ്ദുല്ലാഹ് സാഹിബയുടെയും ഉത്തക്കൻ അബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് സാഹിബിന്റെയും ആയുരാരോഗ്യത്തിനും ആത്മീയവും ഭൗതികവുമായ ഉന്നമനത്തിനും വേണ്ടി ദുആക്കപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് മകൾ കണ്ണൂർ ടൗൺ ജമാഅത്തിലെ ടി. ശാഹിദ നദീർ സാഹിബയാണ് ഇതിന്റെ അച്ചടിച്ചെലവ് പൂർണ്ണമായും വഹിച്ചിരിക്കുന്നത്. അല്ലാഹു അവർക്കും കുടുംബത്തിനും ആയുരാരോഗ്യ സുഖസൗഭാഗ്യങ്ങൾ പ്രദാനം ചെയ്യുകയും ഈ സേവനത്തെ ഒരു സദഖ ജാരിയഃ ആയി സ്വീകരിച്ചനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ.

ഈ ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ ഒരുപാട് പേർ സമയവും സന്ദർഭവും കണ്ടെത്തി അണിയറയിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ട്. അല്ലാഹു എല്ലാവർക്കും തക്കതായ പ്രതിഫലം നൽകുമാറാകട്ടെ.

അല്ലാഹു ഈ സദുദ്യമത്തെ സ്വീകരിച്ചനുഗ്രഹിക്കുകയും സുമനസുകൾക്ക് സന്മാർഗ്ഗത്തിന് നിമിത്തമാക്കുകയും ചെയ്യുമാറാകട്ടെ എന്ന പ്രാർത്ഥനയോടെ അനിർവചനീയമായ ആനന്ദത്തോടെ 'സന്മാർദീപം' എന്ന ഈ ഗ്രന്ഥം സഹൃദയ സമക്ഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

റബ്ബനാ തഖബ്ബൽമിന്നാ ഇന്നക്ക അൻതസ്സമീഉൽ അലീം.

വസ്സലാം
വിനീതൻ

കണ്ണൂർ
01.11.2011

പി.പി. നാസിറുദ്ദീൻ
നാസിം, മജ്ലിസ് അൻസാറുല്ലാഹ് കേരള

വിവർത്തകക്കുറിപ്പ്

‘തെളിവുകൾ സംസാരിക്കുമ്പോൾ നാമെതിന് വാചകമടിക്കണം’ വർഷങ്ങൾക്ക് മുമ്പ് കണ്ട ഒരു പരസ്യവാചകമാണിത്. അതിനെ എല്ലാം കൊണ്ടും അന്വർത്ഥമാക്കുന്നതാണ് ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ കൈകളിലിരിക്കുന്ന ‘സന്മാർഗ്ഗദീപം’ എന്ന ഗ്രന്ഥം. ഗ്രന്ഥത്തെക്കുറിച്ച് അതുതന്നെ സംസാരിക്കുമെന്നതിനാൽ കൂടുതലൊന്നും പറയുന്നില്ല.

ഈ ഗ്രന്ഥനിർമ്മിതിയുടെ പിന്നിൽ പ്രവർത്തിച്ച പ്രധാന വ്യക്തി ഹർദ്ദന്ത് മൗലാനാ അതാഇല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം(റഹ്) ആണ്. നീണ്ട കാലം പശ്ചിമാഫ്രിക്കയിലും പിന്നെ ജർമനി, അമേരിക്ക, ഫലസ്തീൻ എന്നിവിടങ്ങളിലും സ്തുത്യർഹമായ സേവനങ്ങൾ കാഴ്ചവെച്ചിട്ടുള്ള മൗലാനാ സാഹിബ് ജർമനിയിൽ ചീഫ് മിഷണറിയായിരിക്കുമ്പോഴാണ് ഈ ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്. അല്ലാഹു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിശ്രമത്തിനും ത്യാഗത്തിനും ആത്മാർത്ഥതയ്ക്കും തക്കതായ പ്രതിഫലം നൽകുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ. ലഭ്യമായ തെളിവുകളുടെ ശേഖരവുമായി ഓടി നടന്നിരുന്ന മർഹൂം മൗലാനാ മുഹമ്മദ് യൂസൂഫ് സാഹിബ് (കരുളായി) ആണ് കേരളക്കരയിൽ ഇത്തരമൊരു സംരംഭത്തിന് തുടക്കം കുറിച്ചത് എന്ന് സാമ്പ്രദായികമായി ഓർക്കുകയാണ്. ഫജസാഹുല്ലാഹ് അഹ്സ നുൽജസാഅ്. തബ്ലീഗ് പ്രവർത്തനം എന്നും ഒരാവേശമായികൊണ്ടു നടന്ന, പിൻതലമുറക്ക് അത് പകർന്നുനൽകിയ മൺമറഞ്ഞ മഹാത്മാക്കളെ പ്രത്യേകിച്ചും വലിയ മൗലവി സാഹിബ് ബഹു. മൗലാനാ ബി. അബ്ദുല്ലാഹ് സാഹിബ് എച്ച്.എ, ബഹു. മൗലാനാ മുഹമ്മദ് അബൂൽ വഹാ സാഹിബ്, ബഹു. മൗലാനാ മുഹമ്മദ് അലവി സാഹിബ് എച്ച്.എ എന്നിവരേയും ഈ സന്ദർഭത്തിൽ ഓർക്കുകയാണ്. അല്ലാഹു അവർക്കെല്ലാം സ്വർഗ്ഗത്തിൽ തന്റെ സാമീപ്യം നൽകുമാറാകട്ടെ. ആമീൻ.

ഉർദുവിൽ ഈ ഗ്രന്ഥം കണ്ട ഉടൻ തന്നെ അത് മലയാളത്തിലാക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചതാണ്. പക്ഷേ, പല തടസ്സങ്ങളും അതിന് വിലങ്ങുതടിയായി. അതിനിടയിലാണ് മജ്ലിസ് അൻസാറുല്ലാഹ് കേരള നാസിം, ജ: പി.പി. നാസിറുദ്ദീൻ സാഹിബും, സെക്രട്ടറി ജ: മുസഫ്ഫർ അഹ്മദ് സാഹിബും (കണ്ണൂർ സിറ്റി) പുസ്തകം തർജ്ജമ ചെയ്യാൻ എന്നോടാവശ്യപ്പെടുന്നത്. ഫജസാഹുമുല്ലാഹ്. ഗ്രന്ഥം തർജ്ജമ ചെയ്യാനും പ്രസിദ്ധീകരിക്കാനും അനുമതി തന്ന നസാറന്ത് നൾറോ ഇശാഅത്ത്, ഖാദിയാൻ, സംശോധന നിർവഹിച്ച കേരള റിവ്യൂ കമ്മിറ്റി, പ്രസിദ്ധീകരണ വിഭാഗം കേരള സർവ്വ, സമയാസമയങ്ങളിൽ പ്രോത്സാഹനം നൽകിയ അഭ്യൂദയകാംക്ഷി

കൾ എന്നിവരോടുള്ള കൃതജ്ഞതയും ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തട്ടെ. ഫജ സാഹുമുല്ലാഹ് അഹ്സനുൽ ജസാഅ്.

മലയാളം തർജമയിൽ, ഉർദു തർജമയേയാണ് അടിസ്ഥാനമാക്കിയിട്ടുള്ളത്. പദാനുപദ തർജമക്ക് ഊന്നൽ നൽകിയിട്ടില്ല. കഴിവിന്റെ പരമാവധി ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. പോരായ്മകൾ അറിവുള്ളവർ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചാൽ അവരോട് കടപ്പെട്ടിരിക്കും.

ഒരിക്കൽ തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: നീ മുഖേന ഒരാളെങ്കിലും സന്മാർഗ്ഗത്തിലാവുന്നത് നിനക്ക് ചെമ്മന്ന ഒട്ടകങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നതിനേക്കാൾ ഉത്തമമാണ്. 'ദഅ്വത്തെ ഇലല്ലാഹ്' പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി നിർവഹിച്ചിട്ടുള്ള ഈ തർജമ മേൽ നബി മൊഴി സാർത്ഥകമാക്കാൻ നിമിത്തമായെങ്കിൽ എന്ന് പ്രത്യാശിച്ചുകൊണ്ടും പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടും പ്രാർത്ഥനക്ക് അപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ടും

വസ്തുലാം
വിനീതൻ

കാവശ്ശേരി
01.11.2011

എച്ച്. ശംസുദ്ദീൻ കാവശ്ശേരി
മുബല്ലിഗ് സിൽസില
ദഅ്വത്തെ ഇലല്ലാഹ് ഭാരത്

മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം

മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ് സാഹിബ് കലീം 1922 ഡിസംബർ 25-ന് അമൃത്സറിൽ ജനിച്ചു. ഹർദ്ദത്ത് സിറാജുദ്ദീൻ സാഹിബ്(റ), ഹർദ്ദത്ത് ഖയ്ദാൻ ബീബി(റ:അ) എന്നിവരാണ് മാതാപിതാക്കൾ. കലീം സാഹിബിന് 'മൗലാനാ അതാഉല്ലാഹ്' എന്ന പേര് ജനനത്തിന് മുമ്പേ അല്ലാഹു പിതാവിനെ സ്വപ്നത്തിലൂടെ അറിയിച്ചതാണ്. മൗലവി ഫാസിൽ, ബി.എ (അറബിക്) എന്നിവ പാസായ മൗലാനാ ഹർദ്ദത്ത് ഖലീഫത്തുൽ മസീദ് സാനി(റ)ന്റെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം കുറച്ചുകാലം സൈന്യത്തിൽ സേവനമനുഷ്ഠിച്ചിട്ടുണ്ട് (1942-46). പിന്നീട് 1946 ഡിസംബർ 14 മുതൽ മരണംവരെയും അരനൂറ്റാണ്ടിലധികം നാല് ഭൂഖണ്ഡങ്ങളിൽ ദീനീ സേവനത്തിൽ നിരതനായിരുന്നു. ഘാന, നൈജീരിയ, അമേരിക്ക, ഫലസ്തീൻ എന്നിവിടങ്ങളിൽ ദേശീയ അമീറും ചീഫ് മിഷണറിയുമായിരുന്നു. കൂടാതെ ജർമ്മനിയിൽ ചീഫ് മിഷണറിയായും നിയമിതനായിട്ടുണ്ട്. കുറച്ചുകാലം റബ്ബറിയയിലെ ജാമിയയിൽ വൈസ് പ്രിൻസിപ്പലും ഹദീഖത്തുൽ മുബശ്ശിറീൻ, നൂസ്റത്ത് ജഹാൻ സ്കീം എന്നിവയുടെ സെക്രട്ടറിയുമായിരുന്നു.

ഹർദ്ദത്ത് മുസ്ലിഹ് മൗളദ്(റ), ഹർദ്ദത്ത് ഖലീഫത്തുൽ മസീദ് സാലിസ്(റഹ്), റാബിഅ്(റഹ്) എന്നിവരുടെ പ്രത്യേക പ്രശംസക്ക് പാത്രമായിട്ടുള്ള മൗലാനാ സാഹിബിന് ഖലീഫത്തുൽ മസീദ് മൂന്നാമനും നാലാമനും തങ്ങളുടെ തലപ്പാവ് പാരിതോഷികമായി നൽകിയിട്ടുണ്ട്. നിരവധി രാഷ്ട്രതലവന്മാരുമായും, നേതാക്കന്മാരുമായും കൂടിക്കാഴ്ച നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഒരിക്കൽ ഘാനാ പ്രസിഡണ്ട് ഇദ്ദേഹത്തെ തന്റെ ഓഫീസിൽ വിളിച്ചുവരുത്തി ദൃഢപ്രകാശം പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊടുത്തു.

ബഹുഭാഷാ പണ്ഡിതനും ഉജ്വല പ്രഭാഷകനും, മികച്ച സംഘടനകനും എതിരറ്റ താർക്കികനും, അനുഗൃഹീതനായ എഴുത്തുകാരനുമായിരുന്നു. ഉർദു, ഇംഗ്ലീഷ്, അറബി ഭാഷകളിൽ ചെറുതും വലുതുമായ നിരവധി ലേഖനങ്ങൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. ഒട്ടനവധി പത്രമാസികകൾ വിവിധ രാഷ്ട്രങ്ങളിൽ ആരംഭിച്ചു. ഇതിൽ ദി ഗൈഡൻസ് (ഘാന), അഹ്മദിയ്യാ ഗസറ്റ് (അമേരിക്ക), അഖ്ബാറെ അഹ്മദിയ്യാ (ജർമ്മനി) എന്നിവ ഏറെ പ്രസിദ്ധമാണ്.

അറബിഭാഷയിൽ പ്രത്യേകം വ്യുൽപ്പത്തിയുണ്ടായിരുന്ന മൗലാനാ സാഹിബിന്റെ പല ലേഖനങ്ങളും ലോകഭാഷകളിൽ വിവർത്തനം ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. 1950കളിൽ ആഫ്രിക്കയിൽ ഏകദേശം 12 വർഷത്തിലധികം

കുടുംബമില്ലാതെയാണ് ഇദ്ദേഹം ദീനീ സേവനത്തിൽ വ്യാപൃതനായത്.

2001 ജനുവരി 7-ാം തിയ്യതി പാക്കിസ്ഥാനിലെ ലാഹോറിൽ വഹാത്തായി. റബ്ബയിലെ ബഹിശ്തി മഖ്ബറയിൽ അന്ത്യവിശ്രമം കൊള്ളുന്നു.

ആദ്യ ഭാര്യ നസീമബേഗം സാഹിബയിൽ 2 ആൺമക്കളും 4 പെൺമക്കളുമുണ്ട്. ഇവരുടെ മരണത്തെ തുടർന്ന് 1995-ൽ നാസിറ ഖുറയ്ശി സാഹിബയെ വിവാഹം കഴിച്ചു.

(അവ: സർഗുസൾത്തെ കലീം, സ്വാദിഖ് ബാജ്വ, മേരീലാന്റ്, അമേരിക്ക)

ഉള്ളടക്കം ഈസാനബിയുടെ മരണം

ക്രമനമ്പർ	വിഷയവിവരം	പേജ്
1.	ആയത്ത്: ഫലമാതവഫഫയ്ത്തനി.....	23
2.	സ്വഹീഫ് ബുഖാരിയിൽ 'തവഫഫയ്ത്തനി'.....	24
3.	അല്ലാമാ ഇബ്നു അറബിയുടെ വീക്ഷണം.....	27
4.	ആയത്ത്: വമാമുഹമ്മദുൻ ഇല്ലാനസൂൽ ഖദ്ഖലത്ത്.....	30
5.	ആയത്ത്: മൽമസീഫ്ബ്നുമർയമ ഇല്ലാനസൂൽ.....	30
6.	സ്വഹാബാക്കളുടെ ഇജ്മാഅ്.....	31
7.	ആയത്ത്: യാ ഈസാ ഇന്നീമുത്തവഫഫീക്ക.....	35
8.	മുത്തവഫഫീഖ: ഹ. ഇബ്നു അബ്ബാസ്(റ)ന്റെ വീക്ഷണം.....	36
9.	ആയത്ത്: ബൽഫഫഅഹുല്ലാഹു ഇലൈഹി.....	39
10.	ഫഫഅ് ഇലല്ലാഫ്- ഹദീഥിൽ.....	40
11.	ഫഫഅ്: ഇബ്നു അറബിയുടെ വീക്ഷണം.....	43
12.	ഈസാനബിയുടെ മരണം: ഇമാം ഹസൻ(റ)ന്റെ വീക്ഷണം.....	48
13.	ഫഫഅ്, നസൂൽ ഇബ്നു അറബിയുടെ വീക്ഷണം.....	51
14.	ആയത്ത്: വഅൗസാനിബിസ്സിലാത്തിവസ്സക്കാത്തി.....	54
15.	ഫഫഅ്ഇലസ്സമാഅ്: ഇമാം ഇബ്നുഖയ്യിമിന്റെ വീക്ഷണം.....	55
16.	ഈസാനബിയുടെ പ്രായം ഹദീഥിൽ 120.....	58,61
17.	നജ്റാൻ ക്രൈസ്തവസംഘവുമായുള്ള സംവാദം.....	64
18.	'അസ്ബാബുനസൂൽ' പുതിയ പതിപ്പിലെ വെട്ടിമാറ്റം.....	67
19.	ആയത്ത്: വ ആവയ്നാഹുമാ ഇലാ റബ്വത്തിൻ.....	71
20.	ഈസാനബിയുടെ ഹിജ്റത്ത്- ഹദീഥുകളിൽ.....	72
21.	ആയത്ത്: വമാജഅൽനാലിബശ്ശരിൻ മിൻഖബ്ലീക്ക.....	75
22.	ചിരഞ്ജീവിത്വം: നബി(സ)ന്റെ വീക്ഷണം.....	76
23.	എല്ലാ നബിമാരും മരിച്ചുപോയിരിക്കുന്നു- ഹദീഥ്.....	79
24.	മുസയ്യൂം ഈസയ്യൂം ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ... ഹദീഥ്.....	82
25.	അല്ലാമാ സ്വയ്യിദ് ഖുത്ബും ഈസാനബിയുടെ മരണവും.....	85

Contents
Question of Death of Jesus Christ (ISA) a.s.

1. The verse falamma tawaffaitani (5:117,118)
2. Explanation of tawaffaitani from “Sahi Bukhari”
3. Ibn e Arabi describes the verse falamma tawaffaitani
4. The verse wama Muhammadun Illa Rasool..... (3:145)
5. The verse Mal Massihubno Maryama Illa Rasool.....(5:76)
6. The Sahaba’s consent about Jesus’ death
7. The verse Ya Issa Inn Mutawaffika (3:56)
8. The meaning of Inn Mutawaffika according to Ibn-e-Abbas (ra)
9. The verse Ball Rafa ‘Hullahu Ilaihi (4:158,159)
10. The expression Rafa ‘Allahu’ according Hadith
11. The word Rafa according to Ibn-e-Arabi
12. The cofirmation about Jesus’s death by Imam Hasan (ra)
13. The reality about the ascension and the return of Messiah by Ibn-e-Arabi
14. The verse wa aussani bissalate (19:31,34)
15. Imam Ibn-e-Qeyyim in relation to Messiah’s rafa ilessma
16. Jesus’s age of 120 according to Hadith
17. The confirmation of Jesus’ (as) death by the holy Prophet (pbuh) with the Christians from “najran”
18. An example of manipulation
19. The verse awena huma ila rabwatin (23:51)
20. The migration of Jesus (as) according to Hadith
21. The verse Wama Ja’alna lebasharin (21:35)
22. Explanation by the Holy Prophet (PBUH) about external life
23. Explanation by the Holy Prophet (PBUH): all Prophets have passed away
24. Statement of the Holy Prophet (PBUH): “If Moses Jesus lived.....”
25. Allama Syed Qutab of Egypt and the death of Jesus Christ (as)

വത്തമുനുബുവുത്ത്

1. വത്തമുനുബുവുത്ത്.....93

2. ആയത്ത്: ഇഹ്ദിനസ്സിനിത്തൽ മുസ്തഖീം.....94

3. ആയത്ത്: യാ ഖൗമി ഉദ്കുറു നിഅ്മത്തല്ലാഹി അലയ്ക്കും.....94

4. ആയത്ത്: വലവദ് ആത്തയ്നാ ബനീ ഇസ്റാഇല- 95

5. ആയത്ത്: വമൻയുത്രിഇല്ലാഹ വർറസുല.....95

6. ബഹറുൽ മുഹീത്ത്.....96

7. ആയത്ത്: മാകാനമുഹമ്മദുൻ അബാ അഹദിൻമിൻ.....99

8. '.....അദ്ദേഹത്തിനുശേഷം നബിയില്ലെന്ന് പറയരുത്. ഹ.ആയിശ(റ).....100

9. വത്തമുനുബുവുത്ത്: സയ്യിദ് അബ്ബൂൽകരീം ജിലാനിയുടെ വീക്ഷണം.....103

10. നബി(സ)ൽ ശരിഅത്തോടുകൂടിയ നുബുവുത്താണ് അവസാനിച്ചത്.....105

11. നബി(സ)ന് ശേഷം നുബുവുത്ത് അവസാനിച്ചിട്ടില്ല.....108

12. റൂഹുൽ മആനിയിലെ വിശദീകരണം.....111

13. നുബുവുത്ത്: ഇബ്നു അബിയുടെ വീക്ഷണം.....114

14. ഇന്നീആഖിറുൽ അമ്പിയാഅ്.....118

15. നബി(സ)യുടെ പുത്രൻ ഹ.ഇബ്റാഹീം നബിയ്യബ്നുനബി.....121

16. ഖത്തമുനബിയ്യീൻ - മുല്ലാ അലിയുൽഖാരിയുടെ വീക്ഷണം.....124

17. ലൗആശ ലകാന സ്വിദ്ദീഖൻ നബിയ്യാ:.....127

18. വാഗ്ദത്ത മസീഹ് - നബിയുല്ലാഹ് - സ്വഹീഹ് മുസ്ലിം.....130

19. ഖത്തമുനബിയ്യീൻ - നബി(സ)ന്റെ വിശദീകരണം.....133

20. സ്വലാത്തും തിരുനബിയുടെ ഉമ്മത്തിൽ നുബുവുത്തും.....136

21. പുതിയ ശരിഅത്തുള്ള നബി വരില്ല - ശാഹ്വലിയുല്ലാഹ്(റഹ്).....141

22. ഖത്തം - ഇബ്നു അബ്ബാസിനെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രയോഗം.....144

23. വത്തമുനുബുവുത്ത്: 'ഖത്തമുൽ ഔലിയ - യിലുള്ള വിശദീകരണം.....147

24. ഖത്തം മൗലാനാ റൂമിയുടെ വീക്ഷണം.....150

25. ഉമ്മത്തീനബി - മൗലാനാ റൂമിയുടെ വീക്ഷണം.....152

26. ഖിലാഫത്തിനെക്കുറിച്ച് വിശുദ്ധഖുർആൻ.....156

27. ഖിലാഫത്തിനെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രവചനം - ഹദീഥ്.....157

28. ലാനബിയ്യ ബഅ്ദി - നവാബ് സ്വിദ്ദീഖ് ഹസൻഖാന്റെ വീക്ഷണം.....160

29. നബി(സ)ക്കു ശേഷം നബി - ദാഫിഉൽ വസാവസിലെ വിശദീകരണം.....163

30. വത്തമുനുബുവുത്തിന്റെ സ്ഥാനം: മൗ. ഖാസിം നാനൂത്വിയുടെ വീക്ഷണം.....166

31. ഹദ്ദിത്ത് മുസാ(അ)ന്റെ ആഗ്രഹം.....172

32. ഹദ്ദിത്ത് അബൂബക്കറിന്റെ സ്ഥാനം - ഹദീഥ്.....176

33. ആയത്ത്: യാബനീആദമ ഇമ്മായഅ്തിയന്നക്കും റസൂലുമ്മിൻക്കും.....179
 34. ആയത്ത്: വഇദ് അഘദല്ലാഹു മീസാവന്നബിയീന.....179
 35. ആയത്ത്: വഇദ് അഘദനാ മിന്നൻബിയീന മീസാവഹും.....180

Blessings of Khatam-e-Nabuwwat

1. The Ahmadiyya-Community and blessings of Khatam-e-Nabuwwat
2. The verse Ihdinas-Siratul-Musataqeem.....
3. The verse Ya Qaumi Uzkure Nematullah.....
4. The verse Walaqad Ataina Vani Israilal Kitapa Walhukma Wannabuwwata...
5. The verse Mai'ny- Yuti Illaha War- Rasula....
6. Explanation of verse Mai'ny- Yuti Illaha War- Rasula...by Imam Raghīb
7. The verse Ma kana Mohmmadun Aba....
8. Hazrat Aisha's explanation about the word Khataman-Nabiyyin
9. The meaning of "Khataman-Nabiyyin" according Ibn-e-Arabi
10. The Holy Prophet is the last law bearing Prophet, not seal of Prophets
11. Possibility of Prophethood after the holy Prophet (PBUH)
12. Explantation of the statement la wahiyun b' ada mauti in accordance with Ruhul Muani
13. Ibn-e-Arabi (r.a) describes the definition of Nabuwwat.....
14. Statement of holy Prophet (PBUH) inni akherul anbiyya.....
15. Statement of Nabi Ibn-e-Nabi about Ibrahim son of the Holy Prophet (pbuh)
16. Mulla Ali qari about khatam an-nabiyyan
17. Hadith Lau A' Asha Lakana Sadiqan Nabiyya.....
18. The title of the Promised Messiah in Sahih Muslim
19. The holy Prophet was the Khatam an-Nabiyyin before the creation of Adam
20. According to darud sharif blessings of Nabuwat continue
21. There shall be no low bearing reformer (shah wali ullah)
22. Use of term Khatam about Hazrath Ibn -e-Abbas(r.a)
23. Explanation of Khatam-e-Nabuwwat in the book Khatam-ul-Aouliya
24. Use of term Khatam according to Maulana Rumi (r.a)
25. Maulana Rumi believes in a ummati-Prophet

ഹർദ്ദത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ സത്യസാക്ഷ്യം

1. ഹർദ്ദത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ സത്യസാക്ഷ്യം.....184

2. ആയത്ത്: ഉഹറൽ ഫസാദു ഫിൽ ബർറവൽ ബഹർ.....187

3. അവസാനകാലവും മുസ്ലിംകളുടെ ശോചാവസ്ഥയും- ഹദീഥ്.....188

4. മോക്ഷാർഹ ജമാഅത്ത്- ഹദീഥ്.....191

5. ആയത്ത്: വജുമിഅ ശൂസുവൽ വമർ.....194

6. സുരൂചന്ദ്രഗ്രഹണങ്ങൾ- ഹദീഥ്.....195

7. ഇബ്നുതീമിയ - ഗ്രഹണ ദിവസങ്ങളുടെ വിശദീകരണം.....198

8. ആയത്ത്: വആഖദീന മിൻഹും ലമ്മായൽഹവുബിഹിം.....201

9. സ്വഹീഫ് ബുഖാരിയിലെ വിശദീകരണം.....202

10. വാഗ്ദത്ത മസീഹിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളും പ്രവൃത്തിയും- ഹദീഥ്.....205

11. മുഹമ്മദീ മസീഹിന്റെ 4 പ്രധാന പ്രവർത്തികൾ.....208

12. ഈസാനബിയുടേയും വാഗ്ദത്ത മസീഹിന്റേയും രൂപവിശേഷം.....212

13. ലൽമഹ്ദിയുളള ഈസാ... ഹദീഥ്.....214

14. ഇമാം മഹ്ദിക്ക് ബയ്അത്ത് ചെയ്യാനുള്ള കല്പന.....217

15. തിരുനബിയുടെ സലാം.....219

16. നുബുവ്വത്തിന്റെ മാർഗത്തിൽ ഖിലാഫത്ത്- പ്രവചനം.....222

17. മുജദ്ദിദുമാരുടെ ആഗമനം.....225

18. അവസാനകാലത്തെപറ്റിയുള്ള പ്രവചനങ്ങൾ - വി. ബുർആൻ.....228

19. വാഗ്ദത്ത മസീഹിനെക്കുറിച്ചുള്ള അടയാളങ്ങൾ സ്വഹീഫ് മുസ്ലിം.....230

20. ഹദീഥ്: വഇമാമുക്കും മിൻകും.....234

21. ഹദീഥ്: ഫഅമുക്കും മിൻകും.....235

22. ആയത്ത്: വലുതവവുല അലയ്നാ.....236

23. കള്ളപ്രവാചകനും 23 വർഷകാലാവധിയും.....237

24. ആയത്ത്: മായഅ്തീഹിം മിൻസുലിൻ.....240

25. ഇമാം മഹ്ദിയുടെ ശത്രുക്കൾ.....241

26. ഖിയാമത്തിനെ പറ്റിയുള്ള 10 അടയാളങ്ങൾ.....244

27. ദജ്ജാലിന്റെ പുറപ്പാട്.....247

28. ഇമാമിനെ തിരിച്ചറിയായതെയുള്ള മരണം- ഹദീഥ്.....258

29. വാഗ്ദത്ത മസീഹിന്റെ പ്രവർത്തികൾ- സ്വഹീഫ് ബുഖാരി.....261

30. അൽജമാഅത്തും ഇമാമും.....264

31. ആയത്ത്: വമാ കാന റബ്ബുക്ക മുഹ്ലിക്കൽ ഖുറാ.....268

32. ആയത്ത്: മാകുന്നാ മുഅദിബീന ഹത്താ നബ്അസറസുലാ.....268

The Truth of The Promised Messiah a.s

1. The truthfulness of the Promised Messiah
2. The verse zaharal fassadu....(30:42)
3. The spiritual decline of the Muslims according to a Hadith
4. Hadith about a 'redeemed community'
5. The verse Jumiash shamsu walqamar (75:8-10)
6. Hadith about eclipse of the Moon and the Sun
7. Imam ibn Taimiyya and the explanation about the dates of eclipses
8. The verse aakhareerna minhum (62:3,4)
9. Hadith in Bukhari when the belief raises from the Earth to Pleiades
10. The mission of the Promised Messiah described in Sunan Abi Daud
11. Four big missions of the Mohammedan Messiah.
12. The look of the Mosaic and Mohammedan Messiah
13. Hadith la al-mahdi illa issa bin mariam
14. Emphatic admonition to the oath of allegiance of the Imam Mahdi
15. Holy Prophet's (pbuh) Greetings to the Imam Mahdi
16. Prophecy of Khilafat after Prophethood
17. Prophecy about the appearance of Islamic Reformers
18. The signs of the Later Days in the Sura al Takwir
19. The signs of the Mehdi in Sahih Muslim
20. Hadith Imamukum minkum
21. Hadith Famakum minkum
22. The verse lau taqwwalu alaina
23. A fabricator upon God won't live longer than 23 years
24. The verse ma yatihim min rasulin.....
25. Scholars will be enemies of the Mahdi
26. Ten signs about the Doomsday's approach
27. Outbreak of Dajjal (an Imposter)
28. Hadith man mata begher e Imam
29. Imam Mahdi's mission according to Sahih Bukhari
30. Emphasis on solidarity with the Imam

ഈസാനബിയുടെ മരണം

ഈസാനബിയുടെ മരണം മൂന്ന് തലത്തിൽ പ്രത്യേക പ്രാധാന്യം അർഹിക്കുന്ന വിഷയമാണ്. 1. ഇന്ന് ലോകത്തിൽ ഭൂരിപക്ഷവും ക്രിസ്തു മതാനുയായികളാണ്. അവർ, ഈസാനബിയെ ദൈവപുത്രനാണെന്നും അദ്ദേഹം ഏതാനും വർഷം ഭൂമിയിൽ ജീവിച്ച് ആകാശത്തേക്ക് കയറിയെന്നും അവിടെ ജീവനോടെ ഇരിക്കുന്നുവെന്നും നളുദുബില്ലാഹ് ദൈവിക സിംഹാസനത്തിൽ ഭാഗഭാക്കാനെന്നും കരുതുന്നു.

2. ഈ ക്രിസ്തീയ വിശ്വാസത്തിൽ ഇക്കാലഘട്ടത്തിലെ മുസ്ലീം ബഹുജനങ്ങൾ ആകൃഷ്ടരാണ്. ഈസാനബി(അ) ദൈവമല്ലെന്ന് വിശ്വസിക്കുമ്പോഴും പ്രവാചകനായ അദ്ദേഹത്തെ അല്ലാഹു കുരിശുസംഭവത്തിൽ ഉടലോടെ ആകാശത്തേക്ക് ഉയർത്തിയെന്നും, ഇന്നും അവിടെ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നും അവസാനകാലത്ത് മുസ്ലീം സമുദായത്തിന്റെ സമുദ്ധാരണത്തിന് വീണ്ടും അവതരിക്കുമെന്നുമുള്ള ചിന്താഗതിയിലാണ് അവർ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നത്.

3. അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലീം ജമാഅത്തിന്റെ വന്ദ്യസ്ഥാപകർ ഹദ്ദറത്ത് മിർസാ ഗുലാം അഹ്മദ് ഖാദിയാനി(അ)ന്റെ വാദം താനാണ് വാഗ്ദത്ത മസീഹ് എന്നാണ്. അതുകൊണ്ട് തന്നെ ഈസാനബിയുടെ ജീവിതവും മരണവും സംബന്ധിച്ച കാര്യത്തിൽ തീർപ്പാകുന്നതുവരെ മുസ്ലീമുകൾ ഹദ്ദറത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ മസീഹ് വാഗ്ദത്തിലേക്ക് ശ്രദ്ധ തിരിക്കുന്നതല്ല.

ഈ മൂന്ന് കാരണങ്ങൾ കൊണ്ടുതന്നെ വിശുദ്ധ ചുരുങ്ങിയ തിരുഹദീസുകൾ, ദൈവദത്തമായ ബുദ്ധി എന്നിവയുടെ വെളിച്ചത്തിൽ ഈ വിഷയത്തിന് പരിഹാരമുണ്ടാക്കി ദൈവദാസരുടെ സന്മാർഗ്ഗത്തിന് അവസരമൊരുക്കേണ്ടതും ക്രിസ്തീയതക്കുമേൽ ഇസ്ലാമിന്റെ വിജയം പ്രഘോഷിക്കേണ്ടതും അനിവാര്യമാണ്.

ഈസാനബി ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്ന സാധാരണ മുസ്ലിംകളുടെ വിശ്വാസത്തെ മുതലെടുത്തുകൊണ്ട് പാതിരിമാർ ഹിജ്റ 13ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ലക്ഷക്കണക്കിന് മുസ്ലിംകളെ ക്രിസ്ത്യാനികളാക്കുകയുണ്ടായി. ഇന്ത്യയുടെ പ്രദേശങ്ങൾ ഒന്നൊന്നായി ജയിച്ചുകൊണ്ട് അവർ വീരവാദം മുഴക്കി. എവിടെവരെ എന്നാൽ പരിശുദ്ധ കര്മബയിൽ യേശുവിന്റെ പതാക പറത്താനുള്ള ദൃഢനിശ്ചയം അവർ വിളംബരം ചെയ്തു.

ഈ വെള്ളപ്പൊക്കത്തെ നേരിടാൻ വലിയ വലിയ മുസ്ലിം പണ്ഡിതന്മാരുടെയും മാർഗ്ഗദർശകരുടെയും പക്കൽ ഒന്നുമില്ലായിരുന്നു.

കുത്തിയൊഴുകുന്ന ഈ മഴവെള്ളപ്പൊച്ചലിനെ പ്രതിരോധിച്ചത് ഹദ്റത്ത് അഹ്മദ്(അ) മാത്രമായിരുന്നു. ആ മഹാത്മാവിന്റെ കയ്യിൽ അല്ലാഹു ഈസാനബിയുടെ മരണം എന്ന ഫലപ്രദമായ ആയുധം നൽകിയിരുന്നു. മുന്നോട്ട് ഗമിച്ചിരുന്ന ക്രിസ്തീയ സൈന്യവ്യൂഹം ഇതിന് മുന്നിൽ പരിഭ്രാന്തരായി. അവസാനം ഇസ്ലാമിന്റെ വരുതിയിൽ വന്ന വിപ്ലവം ലോകത്തിന്റെ ചിത്രംതന്നെ മാറ്റി വെച്ചു. ഈ സമ്പൂർണ്ണ വിജയത്തെ എതിരാളികൾ പോലും സമ്മതിക്കാൻ നിർബന്ധിതരായി. മാത്രമല്ല, ഈ മുഴുവൻ പദ്ധതിയും പൂർത്തീകരിച്ചത് ഈസാനബിയുടെ മരണത്തിലൂടെയാണെന്നു അവർക്ക് സമ്മതിക്കേണ്ടി വന്നു.

The Issue of the Death of Jesus Christ

The issue of the death of the Messiah of Nazareth is important in three respects. Firstly, the major part of the world being follower of Christianity and regarding Hazrat Messiah as the son of God believe that he lived in this world for a few years and was then raised to heaven, where he is alive and, God forbid, shares the eternal regime of God. Secondly, also the Muslim asses of this time after being silyently influenced by this belief and by wrongly interpreting certain Quranic verses and Hadith are firmly holding the thought that while Hazrat Isa was neighter God nor son of God but on the occassion of his crucilfication. Almighty Allah lifted him alive with his body and that he is still alive in heaven. In the latter days after descending on earth, they claim, he will reform the Muslim Ummah. And Thirdly, Hazrat Mirza Ghulam Ahmad, founder of the Ahmadiyya movement in Islam, claimed to be the Promised Messiah. However, till the issue of death and life of Hazrat Mesiah is not resolved, no Muslim can properly examine the claim of Hazrat Mirza Sahim. Due to these three reasons it is essential that in the light of Quran, Hadith and Godly blessed wisdom this issue about the death of Jesus should be clarified for the guidance of mankind, so that the superiority of Islam may be established over Christianity.

During the 13th century with the support of the prevailing belief about the Messiah of Nazareth still being alive, the Christian missionaries converted thousands and hundred of thousands of simple Muslims to Christianity. The Christian missionaries made claims of conquering territories after territories of India. So much so they indicated their determination to host the flag of Christianity in Mecca. To resist against the invasion of Christianity, no Muslim leader or scholar had anything to

protect Islam. It was only Hazrat Mirza Ghulam Ahmad, who became a wall of rock. God has blessed him with arguments regarding the death of Hazrat Messiah, as an effective weapon. As a result, the invasion of Christianity was retreated. And at last a revolution in favour of Islam took place, which changed the whole situation. This great victory, even opponents confessed, was due to the reasoning proving the death of the Messiah of Nazareth.

Therefore the issue of the death of Jesus of nazareth is not only important for Ahmadis, but also for the whole Muslim community. The fact is that in the early days of Islam there was no such concept or belief about eternal life of the Messiah. However, this belief gradually found its way to the Muslim community when Christian started joining the fold of Islam in large numbers. Abstracts of the books of the Holy Saints of Ummah regarding this issue are reproduced below.

1

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ إِنَّتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمَّيَّ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ قَالَ سُبْحٰنَكَ مَا
 يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ أَنْ كُنْتُ قُلْتَهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعَلَّمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي
 نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ۝ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُمْ
 عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مِمَّا دُمْتُمْ فِيهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝

(المائدة: 117-118)

അല്ലാഹു പറയുന്ന സന്ദർഭം: ഓ മർയമിന്റെ മകൻ ഈസാ! എന്നേയും എന്റെ മാതാവിനേയും അല്ലാഹുവിനെ കൂടാതെ രണ്ട് ദൈവങ്ങളായി സ്വീകരിക്കുക എന്ന് നീയാണോ ജനങ്ങളോട് പറഞ്ഞത്. അദ്ദേഹം പറയും; നീ പരിശുദ്ധനാണ്. എനിക്ക് അവകാശമില്ലാത്ത ഒരു കാര്യം പറയുക എന്നത് എനിക്ക് ചേർന്നതല്ല. ഞാൻ അങ്ങനെ പറഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ തീർച്ചയായും നീ അത് അറിഞ്ഞിരിക്കും. എന്നിലുള്ളത് നീ അറിയുന്നു. നിന്നിലുള്ളത് ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. തീർച്ചയായും നീ പരോക്ഷകാര്യം നല്ലവണ്ണം അറിവുള്ളവനാകുന്നു.

നീ എന്നോട് ആജ്ഞാപിച്ചതെന്തോ അതല്ലാതെ (വേറെയൊന്നും) ഞാൻ അവരോട് പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അതായത് എന്റെയും നിങ്ങളുടെയും നാഥനായ അല്ലാഹുവിനെ നിങ്ങൾ ആരാധിക്കുവിൻ ഞാൻ അവരുടെ ഇടയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നിടത്തോളം കാലം ഞാൻ അവരുടെമേൽ സാക്ഷിയായിരുന്നു. എന്നാൽ നീ എന്നെ മരിപ്പിച്ചപ്പോൾ അവരുടെ മേൽനോട്ടക്കാരൻ നീ തന്നെയായി. നീ എല്ലാ കാര്യങ്ങൾക്കും സാക്ഷിയാകുന്നു. (സൂറ: മാഇദ. 117, 118)

Sura 5:117-118: And when Allah will say, "O Jesus, son of Mary, didst thou say to men, Take me and my mother for two gods beside Allah?" he will answer, "Holy art Thou. I could never say that to which I had no right. If I had said it, thou wouldst have surely known it. Thou knowest what is in my mind, and I know not what is in thy mind. It is only Thou Who art the Knower of hidden things. "I said nothing to them except that which Thou didst command me-worship Allah, my Lord and your Lord. And I was a witness over them as long as I remained among them, but since Thou didst cause me to die, Thou hast been the watcher over them; and Thou art Witness over all things.

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تَأليف

الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
"الترقي سنة ٢٥٦هـ"

مراجعة و ضبط و فهرسة

الشيخ محمد علي القطب الشيخ هشام البخاري

الجزء الثالث

المكتبة العصرية
بيروت

سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حَفَاةَ عُرَاةٍ غُرْلًا، ثُمَّ قَالَ: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُبَعِدُهُمْ وَعَدَّاعِلَيْنًا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾^(١). إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ، أَلَا وَإِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ، فَأَقُولُ: يَا رَبُّ أَصْحَابِي، يُقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَخَذْنَا بِعَدُوكَ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾. يُقَالُ: إِنْ هُوَ لَمْ يَزَلْ مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.

١٥ - باب: قَوْلِهِ:

﴿إِنْ تَعَدَّيْتُمْ فَأْتِيهِمْ عِبَادَكُ وَإِنْ تَعَفَّرْتُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^(١)

٤٦٦٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ: حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ، وَإِنْ نَأَسَا يُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ - إِلَى قَوْلِهِ - الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾.

٦ - تَفْسِيرُ سُورَةِ الْأَنْعَامِ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿ثُمَّ لَئِنْ كُنْتُمْ كَفَرْتُمْ لَنُرْسِلَنَّ عَلَيْكُمْ طَائِفًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَكْفُرَ كُفْرِكُمْ﴾^(١). مَعْدِرَتُهُمْ. ﴿مَعْرُوشَاتٍ﴾^(٢): مَا يُعْرَشُ مِنَ الْكُرْمِ وَغَيْرِ ذَلِكَ. ﴿حَمُولَةً﴾^(٣): مَا يُحْمَلُ عَلَيْهَا. ﴿وَلَلْبَسَنَّا﴾^(٤): لَلْبَسْنَا. لِأَنذَرَكُمْ بِهِ أَهْلَ مَكَّةَ ﴿بِنَاوِنٍ﴾^(٥): بِنَاعِدُونَ. ﴿تَسْلُفٌ﴾^(٦): تَفْضُحٌ. ﴿أَسْلُوا﴾^(٧): أَنْفَضُوا. ﴿بِأَسْطُو أَيْدِيهِمْ﴾^(٨):

(٦) سورة الأنعام: الآية ٩

(٧) سورة الأنعام: الآية ٢٦

(٨) سورة الأنعام: الآية ٧٠

(٩) سورة الأنعام: الآية ٧٠

(١٠) سورة الأنعام: الآية ٩٣

(١) سورة الأنبياء: الآية ١٠٤

(٢) سورة المائدة: الآية ١١٨

(٣) سورة الأنعام: الآية ٢٣

(٤) سورة الأنعام: الآية ١٤١

(٥) سورة الأنعام: الآية ١٤٢

عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، ...
 يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أَصْحَابِي، قِيلَ:
 إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَخَذُوا بِعَذِّكَ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا
 مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾

(صحيح بخارى، كتاب التفسير، سورة المائدة زير آيت وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ... جلد 3 صفحہ 1411)

ഹദ്ദിൽ ഇബ്നു അബ്ബാസ്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. നബി (സ) പ്രഭാഷണം നടത്തിക്കൊണ്ട് പറഞ്ഞു: ‘ജനങ്ങളേ..... വിയാമത്ത് നാളിൽ എന്റെ ഉമ്മത്തിലെ ചില ആളുകളെ നരകത്തിലേക്ക് തള്ളിക്കൊണ്ട് പോകും. അപ്പോൾ ഞാൻ പറയും ഇതെന്റെ അനുയായികളാണ്. മറുപടി നൽകപ്പെടും. താങ്കൾക്ക് ശേഷം ഇവർ എന്തെല്ലാമാണ് ചെയ്തതെന്ന് താങ്കൾക്ക് അറിയില്ല. ആ സമയത്ത് അല്ലാഹുവിന്റെ സാത്വികനായ ദാസൻ പറഞ്ഞത് പോലെ ഞാൻ പറയും. അതായത് ഞാൻ അവരുടെ ഇടയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നിടത്തോളംകാലം ഞാൻ അവർക്ക്മേൽ സാക്ഷിയായിരുന്നു. നീ എന്നെ മരിപ്പിച്ചപ്പോൾ നീ തന്നെയായി അവരുടെ മേൽനോട്ടക്കാരൻ.

(സ്വഹീഹ് ബുഖാരി, ഭാഗം: 3, പേജ് : 1411 കിത്താബുത്തഹ് സീർ, സൂറ : മാജദ).

Hazrat Ibn Abbas, Allah be pleased with him relates, that the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, delivered a sermon and said:- "...O, people, a number of people from the followers of my Ummah would be taken to the hell, thereupon, I shall say, O my Lord, these are my companions. Then I would be told: you do not know what they contrived after you. At that time, I shall say precisely what the righteous servant- Jesus son of Mary- said: "And I was witness over them as long as I remained among them, but since Thou didst cause me to die. Thou hast been the watcher over them."

(Al-Bukhari, Kitab-ul-Tafseer, Sura Maaida, Page:1411, Vol:3)

تَفْسِيرُهُ

الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ

للشيخ الأكبر العارف بالله
العلامة محي الدين بن عربي
المتوفى سنة ٦٣٨ هجرية

تحقيق وتقديم
الدكتور مصطفى غالب

المجلد الأول

دار الإنطلس
للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت

الذي نسبة روبيته الى الكل سواء ، فملطوا فما رأوه إلا في بعض التفاصيل لضيق وعائهم ، « وكنت عليهم شهداً ، رقيباً حاضراً أراعيهم ، وأعلمهم ، ما دمت فيهم ، أي ما بقي مني وجود بقية « فلما توفيتني ، أفيتني بالكلية بك » كنت أنت الرقيب عليهم ، لفنائتي فيك « وأنت على كل شيء شهيد ، حاضر يوجد بك ، وإلا لم يكن ذلك الشيء .

« إن تعذيبهم ، بإدامة الحجاب « فإنهم عبادك ، أحقاه بالحجب والحرمات ، وأنت أولى بهم ، تفعل بهم ما تشاء . « وإن تغفر لهم ، برقع الحجاب . « فإنك أنت العزيز ، القوي القادر على ذلك ، لا تزل عزتك بتقريبهم ، ورفع حجابهم . « الحكيم ، تفعل ما تفعله من التعذيب بالحجب ، والحرمات والتعريب باللطف ، والغفران بحكمتك البالغة . « هذا يوم ، نفع صدقك إياك ، وصدق كل صادق ، لكونه خيرة الكالات ، وخاصة الملوكوت . « لهم جنات ، الصفات ، بدليل ثمرة الرضوان ، فإن الرضا لا يكون إلا بفناء الإرادة ، ولا تقضى إرادتهم إلا إذا غلبت إرادة الله عليهم فأفنتها ، ولهذا أقدم رضوان الله عنهم على رضوانهم عنه ، أي لما أرادهم الله تعالى في الأزل ، بظهيرية إرادته ، ومحل رضوانه ، ورضي بهم محلاً وأهلاً لذلك ، سلب عنهم إرادتهم بأن جعل إرادته مكانها ، وأبدلهم بها ، فرضي عنهم ، وأرضاهم « ذلك الفوز العظيم ، أي الفلاح العظيم الشأن ، ولو كان فناء الذات لكان الفوز الأكبر ، والفلاح الأعظم ، له ما في العالم العلوي ، والسفلي ، باطنه وظاهره . « وما فيهن ، أسماء وصفاته وأفعاله « وهو على كل شيء قدير ، إن شاء أفنى بظهور ذاته ، وإن شاء أوجد بستره بأسمائه وصفاته .

ركنت عليهم شهيداً ، رقيباً حاضراً أراعيهم ، وأعلمهم
 ما دمت فيهم ، أي ما بقي مني وجود بقية (فلما توفيتني ، أنفيتني
 بالكيّة بك) كنت أنت الرقيب عليهم ، لفتانتي فيك (وأنت على كل شيء
 شهيد ، حاضر بوجد بك ، وإلا لم يكن ذلك الشيء .

(تفسير القرآن الكريم، جلد 1 ، صفحہ 354)

ഹദ്ദിൽ മുഹയ്യൂദീനുബ്നു അറബി (റഹ്) സൂറ : മാഇദയുടെ അവസാന ആയത്തുകൾക്ക് വിശദീകരണം നൽകിക്കൊണ്ട് പറയുന്നു:

‘**വകുന്തു അലയ്ഹിം ശഹീദൻ**’ എന്നതിൽ അവരുടെ മേൽനോട്ടക്കാരൻ ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു. അവരെ ശ്രദ്ധിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അവർക്ക് ശിക്ഷണവും നൽകിയിരുന്നു.

‘**മാ ദുത്തു ഫീഹിം**’ അതായത് ഞാൻ അവരുടെ ഇടയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നിടത്തോളംകാലം.

‘**ഫലമ്മാ തവഹ്ഫയ്ത്തനി**’ നീ എന്നെ ഇല്ലാതാക്കിയപ്പോൾ (മരിച്ചപ്പോൾ).

‘**കുന്തു അൻത്തർ റഖീബ അലയ്ഹിം**’ ഞാൻ ഇല്ലാതായ കാരണം നീയാണ് അവരുടെ മേൽനോട്ടക്കാരനായത്.

‘**വ അൻത്ത അലാ കൂല്ലി ശയ്ഇൻ ശഹീദ്**’ നീ ഹാജരുള്ളവനും സാന്നിധ്യമുള്ളവനുമാണ്. അല്ലാത്തപക്ഷം ഇത് സംഭവിക്കുമായിരുന്നില്ല. (തഫ്സീറുൽ ഖുർആനുൽ കരീം. ഭാഗം: 1, പേജ്: 354)

Elucidating the last verses of Sura Ma'idah, Hazrat Mohyuddin Ibn Arabi writes: I was overseeing them and looking after them as well as teaching them- as long as I remained among them- but when You caused me to die then You alone were the watchkeeper over them following my death, You were present and exist, otherwise this could not have taken place.

(Tafseer al Quran vol. 1, page 354)

2

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ (آل عمران: 145)

മുഹമ്മദ് ഒരു (ദൈവ)ദൂതൻ മാത്രമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന് മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന എല്ലാ ദൈവദൂതന്മാരും കാലഗതി പ്രാപിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം മരിക്കുകയോ കൊല്ലപ്പെടുകയോ ചെയ്തെങ്കിൽ നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കുതികാലുകളിന്മേൽ പിൻതിരിഞ്ഞുപോവുമോ? ഏതൊരാൾ തന്റെ കുതികാലുകളിൽ മേൽ പിൻതിരിഞ്ഞുപോകുമോ അയാൾ അല്ലാഹുവിന് ഒരു നഷ്ടവും വരുത്തുകയില്ല. തീർച്ചയായും അല്ലാഹു നന്ദികാണിക്കുന്നവർക്ക് പ്രതിഫലം നൽകുന്നതാണ്. (സൂറ: ആലൂഇംറാൻ, 145)

Sura 3:145 And Muhammad is only a Messenger. Verily, all Messengers have passed away before him. If then he die or be slain, will you turn back on your heels? And he who turns back on his heels shall not harm Allah at all. And Allah will certainly reward the grateful.

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَنِ الطَّعَامَ أَنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٦﴾ (المائدة: 76)

മസീഹ്ബ്നുമർയം ഒരു(ദൈവ)ദൂതൻ മാത്രമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന് മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന എല്ലാ ദൈവദൂതന്മാരും കാലഗതിപ്രാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാവ് മഹാസത്യവതിയാണ്. അവർ രണ്ടുപേരും ആഹാരം കഴിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. നോക്കുക, അവരുടെ നന്മക്കുവേണ്ടി എങ്ങനെയാണ് നാം തെളിവുകൾ വിവരിച്ചുകൊടുക്കുന്നത്. എന്നിട്ടും അവർ എങ്ങനെയാണ് പിന്തിരിഞ്ഞുപോയതെന്നും നോക്കുക. (സൂറത്തുൽമാഇദ : 76)

Sura 5:76 The Messiah, son of Mary, was only a Messenger: surely, Messengers like unto him had indeed passed away before him. And his mother was a truthful woman. They both used to eat food. See how We explain the Signs for their good, and see how they are turned away.

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تَأليف

الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
"الترقي سنة 256 هـ"

مراجعة و ضبط و فهرسة

الشيخ محمد علي القطب الشيخ هشام البخاري

الجزء الثالث

المكتبة العصرية
بيروت

أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْأَلُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، يَقُولُ: (أَيْنَ أَنَا عَدَا، أَيْنَ أَنَا عَدَا). يُرِيدُ يَوْمَ عَائِشَةَ، فَأَذِنَ لَهُ أَرْوَاجُهُ يَكُونُ حَيْثُ شَاءَ، فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ حَتَّى مَاتَ عِنْدَهَا، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَاتَ فِي الْيَوْمِ الَّذِي كَانَ يَدُورُ عَلَيَّ فِيهِ فِي بَيْتِي، فَقَبَضَهُ اللَّهُ وَإِنَّ رَأْسَهُ لَيَبِينُ نَحْرِي وَسَحْرِي، وَخَالَطَ رِيقَهُ رِيقِي. ثُمَّ قَالَتْ: دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، وَمَعَهُ سِوَاكٌ يَسْتَنُّ بِهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ لَهُ: أَعْطِنِي هَذَا السِّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَأَعْطَانِيهِ، فَقَبِضْتُهُ، ثُمَّ مَضَعْتُهُ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَنُّ بِهِ، وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَى صَدْرِي.

4451 - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: تَوَفَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِي فِي يَوْمِي، وَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي، وَكَانَتْ إِحْدَانَا تُعَوِّثُهُ بِدُعَائِهِ إِذَا مَرَضَ، فَذَهَبَتْ أُعُوِّدُهُ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَ: (فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى، فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى). وَمَرَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، وَفِي يَدِهِ جَرِيدَةٌ رَطْبَةٌ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، فَظَنَنْتُ أَنَّ لَهُ بِهَا حَاجَةً، فَأَخَذْتُهَا، فَمَضَعْتُ رَأْسَهَا، وَنَفَضْتُهَا، فَذَفَعْتُهَا إِلَيْهِ، فَاسْتَنُّ بِهَا كَأَحْسَنِ مَا كَانَ مُسْتَنًّا، ثُمَّ نَازَلْتُهَا، فَسَقَطَتْ يَدُهُ، أَوْ: سَقَطَتْ مِنْ يَدِهِ، فَجَمَعَ اللَّهُ بَيْنَ رِيقِي وَرِيقِهِ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا وَأَوَّلِ يَوْمٍ مِنَ الْآخِرَةِ.

4452-4453 - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ: أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَقْبَلَ عَلَيَّ فَرَسَ مِنْ مَسْكِيهِ بِالسَّنْحِ، حَتَّى نَزَلَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَلَمْ يَكَلِّمِ النَّاسَ حَتَّى دَخَلَ عَلَيَّ عَائِشَةَ، فَتَبِعْتُهُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مَغْشَى بِثَوْبِ جَبْرَةَ، فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ ثُمَّ أَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ وَبَكَى، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَتِي أَنْتَ وَأُمِّي، وَاللَّهِ لَا يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْكَ مَوْتَيْنِ، أَمَا الْمَوْتَةُ الَّتِي كُتِبَتْ عَلَيْكَ فَقَدْ مَاتَتْهَا.

4454 قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ خَرَجَ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَكُلُّمُ النَّاسَ، فَقَالَ: اجْلِسْ يَا عُمَرُ، فَأَبَى عُمَرُ أَنْ يَجْلِسَ، فَأَقْبَلَ النَّاسَ إِلَيْهِ وَتَرَكَوا عُمَرَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا بَعْدُ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا ﷺ فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ. قَالَ اللَّهُ: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ

قَبْلِهِ الرُّسُلُ - إِلَى قَوْلِهِ - الشَّاكِرِينَ^(۱). وَقَالَ: وَاللَّهِ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ هَذِهِ الْآيَةَ حَتَّى تَلَاهَا أَبُو بَكْرٍ، فَلَقَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ كُلُّهُمْ، فَمَا أَسْمَعُ بَشْرًا مِنَ النَّاسِ إِلَّا يَتْلُوهَا.

فَأَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ: أَنَّ عُمَرَ قَالَ: وَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ تَلَاهَا فَعَفَّرْتُ، حَتَّى مَا تَقْلَنِي رِجْلَايَ، وَحَتَّى أَهَوَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ جِئِن سَمِعْتُهُ تَلَاهَا، عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ مَاتَ.

۴۴۵۵ - ۴۴۵۶ - ۴۴۵۷ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَفْيَانَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ وَأَبْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَبْلَ النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ مَوْتِهِ.

۴۴۵۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُدَّادٍ يَحْيَى، وَزَادَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: لَدَذْنَاهُ فِي مَرَضِهِ، فَجَعَلَ يُبَشِّرُ لِنَا: أَنْ لَا تَلْدُونِي، فَقُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: (أَلَمْ أَنْهَكُمُ أَنْ تَلْدُونِي). قُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ، فَقَالَ: (لَا يَبْقَى أَحَدٌ فِي الْبَيْتِ إِلَّا لُدَّ وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ).

رَوَاهُ ابْنُ أَبِي الزُّنَادِ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۴۴۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ: أَخْبَرَنَا أَزْهَرُ: أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: ذَكَرَ عِنْدَ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَوْصَى إِلَى عَلِيٍّ، فَقَالَتْ: مَنْ قَالَهُ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَإِنِّي لَمُسَيِّدَتُهُ إِلَى صَدْرِي، فَذَعَا بِالطُّسْتِ، فَانْحَنَتْ، فَمَاتَ، فَمَا شَعَرْتُ، فَكَيْفَ أَوْصَى إِلَى عَلِيٍّ؟

۴۴۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ طَلْحَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَوْصَى النَّبِيُّ ﷺ؟ فَقَالَ: لَا، فَقُلْتُ: كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ، أَوْ أَمَرُوا بِهَا؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ.

۴۴۶۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْخَارِثِ

(۱) سورة آل عمران: الآية ۱۴۴

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ أَبَا بَكْرٍ خَرَجَ وَعُمَرُ بْنُ
 الْخَطَّابِ يُكَلِّمُ النَّاسَ ، فَقَالَ : اجْلِسْ يَا عُمَرُ ، فَأَبَى عُمَرُ أَنْ يَجْلِسَ ، فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَيْهِ
 وَتَرَكَوا عُمَرَ ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَمَا بَعْدُ ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا ﷺ فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ ،
 وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ . قَالَ اللَّهُ : ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ
 قَبْلِهِ الرُّسُلُ -

(صحيح بخارى ، كتاب المغازي ، باب مرض النبي و وفاته، جلد 3 صفحہ 1343-1344)

ഹദ്ദറത്ത് അബ്ദുല്ലാഹ് ബിൻ അബ്ബാസ്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. ഹദ്ദറത്ത് അബൂബക്കർ(റ) (നബി(സ)ന്റെ വിധോഘവേളയിൽ) ആഗതനായി. ഹദ്ദറത്ത് ഉമർ(റ) ജനങ്ങളെ സംബോധന ചെയ്യുകയായിരുന്നു. അബൂബക്കർ(റ) പറഞ്ഞു. ഉമറേ, ഇരിക്കൂ! ഹദ്ദറത്ത് ഉമർ(റ) ഇരുന്നില്ല. പക്ഷേ ജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ വിട്ട് ഹദ്ദറത്ത് അബൂബക്കർ(റ)നെ ശ്രദ്ധിക്കാൻ തുടങ്ങി. അബൂബക്കർ(റ) പറഞ്ഞു: അമ്മാ ബഅദ്, (ജനങ്ങളേ!) നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും മുഹമ്മദ്(സ)നെ ആരാധിക്കുന്നുവെങ്കിൽ അറിഞ്ഞുകൊള്ളുക, മുഹമ്മദ്(സ) വഹ്യാത്തായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും അല്ലാഹുവിനെ ആരാധിക്കുന്നുവെങ്കിൽ ഉറപ്പായും അറിഞ്ഞുകൊള്ളുക, അല്ലാഹു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. അവൻ ഒരിക്കലും മരണം വരുന്നതല്ല. അല്ലാഹു പറയുന്നു:

മുഹമ്മദ്(സ) ഒരു പ്രവാചകൻ മാത്രമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന് മുമ്പ് വന്ന എല്ലാ പ്രവാചകന്മാരും വഹ്യാത്തായിരിക്കുന്നു. (സഹീഹ് ബുഖാരി, കിത്താബുൽ മആദി. ബാബ് മർജനബി വ വഹ്യാത്തുഹു- ഭാഗം : 3, പേജ് : 1343, 1344)

Hazrat Abdullah bin Abbas relates that Hazrat Abu Bakr, Allah be pleased with him, came when the Holy Prophet peace and blessing of Allah be upon him had passed away and at that time Hazrat Umar was addressing the people. Hazrat Abu Bakr asked Hazrat Umar to sit down. However, Hazrat Umar did not sit but the people left him and paid heed to Hazrat Abu Bakr. Hazrat Abu Bakr said: O People those amongst you who worshipped Muhammad, peace and blessing of Allah be upon him, let them know that Muhammad (pbuh) has passed away. But those amongst you who worshipped Allah, let them believe firmly that Allah lives on and will never die. Allah has said that Muhammad is but a messenger and all messengers before him have passed away. (Bukhari vol. 3, page 1343-1344)

3

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا يسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلَ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٦﴾
 (آل عمران: 56)

അല്ലാഹു പറഞ്ഞസന്ദർഭം (ഓർക്കുക).

ഓ ഈസാ ! ഞാൻ നിന്നെ (പ്രകൃതി സഹജമായ നിലയിൽ) മരിപ്പിക്കുകയും എങ്കലേക്ക് ഉയർത്തുകയും, അവിശ്വാസികളുടെ ആരോപണങ്ങളിൽനിന്ന് നിന്നെ പരിശുദ്ധനാക്കുകയും നിന്നെ പിന്തുടരുന്നവർക്ക് ഖിയാമത്ത് നാശവരേയും നിഷേധിച്ചവരുടെമേൽ വിജയം നൽകുകയും ചെയ്യും. പിന്നീട് നിങ്ങളുടെ മടക്കം എന്നിലേക്ക് ആയിരിക്കും. അപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഭിന്നിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കാര്യങ്ങളിൽ ഞാൻ തീർപ്പുണ്ടാക്കുന്നതാണ്. (സൂറ: ആലൂ ഇംറാൻ: 56)

Sura 3:56 when Allah said, "O Jesus, I will cause thee to die a natural death and will exalt thee to Myself, and will clear thee from the charges of those who disbelieve, and will place those who follow thee above those who disbelieve, until the Day of Resurrection, then to Me shall be your return, and I will judge between you concerning that wherein you differ."

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تأليف

الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
"الترقي سنة ൨൨൦6"

مراجعة وضبط وفهرسة

الشيخ محمد علي القطب الشيخ هشام البخاري

الجزء الثالث

المكتبة العصرية
بيروت

المائدة: أصلها مفعولة، كعيشة راضية، وتطبيقه بآئنه، والمعنى: بيد بها صاحبها من خير، يقال ماذني يبيديني.
وقال ابن عباس: ﴿مُتَوَفِّكَ﴾^(١): مُبَيْتِكَ.

٤٦٢٣ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ قَالَ: الْبَحِيرَةُ: الَّتِي يُنْعَمُ دَرُّهَا لِلطَّوَاغِيَتِ، فَلَا يَحْلِبُهَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ، وَالسَّائِيَةُ: كَانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِإِلَهَتِهِمْ فَلَا يَحْمَلُ عَلَيْهَا شَيْءٌ.
قَالَ: وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ الْخَزَاعِيَّ يَجْرُ قُضْبَهُ فِي النَّارِ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السُّوَابِ». وَالْوَصِيلَةُ النَّاقَةُ الْبَكْرُ، تُبَكِّرُ فِي أَوَّلِ نَسَاجِ الْإِبِلِ يَأْتِي، ثُمَّ تَنْتَبِئُ بَعْدَ يَأْتِي، وَكَانُوا يُسَيِّبُونَهُمْ لَطَوَاغِيَتِهِمْ، إِنْ وَصَلَتْ إِحْدَاهُمَا بِالْأُخْرَى لَيْسَ بَيْنَهُمَا ذَكَرٌ، وَالْحَامِ: فَحَلَّ الْإِبِلُ يَضْرِبُ الضَّرْبَ الْمَعْدُودَ، فَإِذَا قَضَى ضِرَابَهُ وَدَعَا لِلطَّوَاغِيَتِ وَأَعْفَوْهُ مِنَ الْحَمْلِ، فَلَمْ يُحْمَلْ عَلَيْهِ شَيْءٌ، وَسَمَوُةُ الْحَامِي.

وقال أبو اليمان: أخبرنا شعيب، عن الزهري: سمعت سعيداً يخبره بهذا.

قال: وقال أبو هريرة: سمعت النبي ﷺ: نحوه.

ورواه ابن الهادي، عن ابن شهاب، عن سعيد، عن أبي هريرة رضي الله عنه: سمعت النبي ﷺ.

٤٦٢٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْكَرْمَانِيُّ: حَدَّثَنَا حَسَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ: أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا، وَرَأَيْتُ عَمْرًا يَجْرُ قُضْبَهُ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ سَيَّبَ السُّوَابِ».

١٤ - باب: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا

تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾^(١)

٤٦٢٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ: أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: سَمِعْتُ

(٢) سورة المائدة: الآية ١١٧

(١) سورة آل عمران: الآية ٥٥

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : ﴿مُتَوَفِّيكَ﴾⁽¹⁾ : مُمِيتَكَ .

(صحیح بخاری جلد 3 ، کتاب التفسیر سورہ المائدہ ماجعل اللہ من بحیره .....، صفحہ 1410)

സ്വഹീബ് ബുഖാരിയിൽ ഹദീസിൽ ഇബ്നു അബ്ബാസ്(റ) ‘**മുത്തവ ഫ്ഫീക**’ എന്നതിന്റെ അർത്ഥം ‘**മുതീത്തുക**’ ഞാൻ നിന്നെ മരിക്കും എന്നാണ് നൽകിയിരിക്കുന്നത്. (സ്വഹീബ് ബുഖാരി, ഭാഗം: 3, കിത്താബുത്തഹഫ്സീർ, സൂറ: മാഇദ, പേജ്: 1410)

In Sahih Bukhari, Hazrat Ibn Abbas, Allah be pleased with him, has been quoted as translating "Mutawaffeeka" with "I will cause thee to die".
(Bukhari, Kitab alTafseer, Sura Maaida)

4

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ۗ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨-١٥٩﴾ (النساء: 158-159)

“അല്ലാഹുവിന്റെ ദൂതനായ മസീഹ് ഈസബ്നു മരയമിനെ തീർച്ചയായും ഞങ്ങൾ വധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് അവർ പറയുന്നതുനിമിത്തവും (അവർക്ക് ശിക്ഷ ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു). വാസ്തവത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെ അവർ വധിച്ചിട്ടില്ല. ക്രൂശിച്ചു കൊന്നിട്ടുമില്ല. മറിച്ച് അദ്ദേഹം അവർക്ക് സദൃശീകരിക്കപ്പെടുകയാണുണ്ടായത്. തൽസംബന്ധമായി ഭിന്നാഭിപ്രായക്കാരായവർ അക്കാര്യത്തിൽ സംശയത്തിൽ തന്നെയാണ്. ഊഹത്തെ പിൻപറ്റുകയല്ലാതെ അവർക്ക് അതേപ്പറ്റി യാതൊരു അറിവുമില്ല. അവർ അദ്ദേഹത്തെ ഉറപ്പായും വധിച്ചിട്ടില്ല. പ്രത്യുത അല്ലാഹു അദ്ദേഹത്തെ തങ്കലേക്ക് ഉയർത്തുകയാണുണ്ടായത്. തീർച്ചയായും അല്ലാഹു പ്രതാപവാനും യുക്തിജ്ഞനുമാണ്. (സൂറത്തുന്നിസാഅ് : 158, 159)

Sura 4:158, 159: And for their saying, We did slay the Messiah, Jesus, son of Mary, the Messenger of ALLAH; whereas they slew him not, nor did they bring about his death upon the cross, but he was made to appear to them like one crucified; and those who differ therein are certainly in a state of doubt about it; they have no certain knowledge thereof, but only pursue a conjecture; and they did not arrive at a certainty concerning it. On the contrary, ALLAH exalted him to Himself. And ALLAH is Mighty, Wise.

كنز العمال

في أسبئنا الأقبوالأفغانال

للعلامة علاء الدين علي المنقي بن حسام الدين البغدادي
البرهان فوري المتوفى ٩٧٥هـ

الجزء الثالث

صححه ووضع فهارسه ومفتاحه

الشيخ صفوة الله

ضبطه وفسر غريبه

الشيخ بكرجي تياتي

مؤسسة الرسالة

التواضع

٥٧١٩ - التواضعُ لا يزيدُ العبدَ إلا رفعةً ، فتواضعوا يرفعكم اللهُ
والعفو لا يزيدُ العبدَ إلا عزاً ، فاعفوا يُعزِّكم اللهُ ، والصدقةُ لا تزيدُ
المالَ إلا كثرةً ، فتصدَّقوا يرحمكم اللهُ عزَّ وجل . (ابن أبي الدنيا في ذم
الغضب عن محمد بن عمير العبدي) .

٥٧٢٠ - إذا تواضعَ العبدُ رفعه اللهُ إلى السماء السابعة . (الخرائطي
في مكارم الاخلاق عن ابن عباس) .

٥٧٢١ - من تواضعَ لله درجةً يرفعه اللهُ درجةً حتى يجعله في عليين
ومن يتكبر على الله درجةً يضعه اللهُ درجةً حتى يجعله في أسفل السافلين .
(هـ حب ك عن أبي سعيد) .

٥٧٢٢ - إن الله تعالى أوحى إليَّ أن تواضعوا حتى لا يفخرَ أحدٌ
على أحدٍ ، ولا يبغي أحدٌ على أحدٍ (م د ه عن عياض بن حمار)^(١) .

(١) رواه مسلم في صحيحه كتاب الجنة وصفة نعيمها عن عياض بن حمار
المجاشعي باب الصفات التي يعرف بها في الدنيا أهل الجنة وأهل النار
رقم (٢٨٦٥) و (٢١٩٩/٤) .

وعياض بن حمار بن أبي حمار بن ناجية بن عقال بن محمد بن =

٥٧٢٠ - إذا تواضع العبدُ رفعه الله إلى السماء السابعة . (الخرائطي
 في مكارم الاخلاق عن ابن عباس) .
 (كنز العمال باب الاول في الاخلاق ، زير عنوان التواضع ، جلد 3 صفحه 110)

നബിതിരുമേനി(സ) പറഞ്ഞു:

“ദാസൻ വിനയം കൈകൊള്ളുമ്പോൾ അല്ലാഹു അവനെ ഏഴാം ആകാശം വരെ ഉയർത്തുന്നതാണ്.” (കൻസുൽ ഉമ്മാൽ ഭാഗം: 3, പേജ് : 110)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, is reported to have said:- When the servant of God adopts humility, Allah the Exalted elevates him up to the seventh heaven.”

(Kanzulummal, vol 3 page 110).

فصول الحكمة

والتعليقات عليه

للشيخ الأکبر محيى الدين بن عربى المهنونى سنة ٦٣٨ هجرية

٢٢ - فص حكمة إنسانية في كلمة إيباسية

إيباس هو إدريس كان نبياً قبل نوح ، ورفع الله مكاناً علياً ، فهو في قلب الأفلاك ساكن وهو فلك الشمس. ثم بعث إلى قرية بعلبك ، ويعمل اسم صنم ، وبك هو سلطان تلك القرية . وكان هذا الصنم المسمى بعلأ مخصوصاً بالملك . وكان إيباس الذي هو إدريس قد مُثل له ^(١) انفلاق الجبل المسمى لبنان - من اللبنة ، وهي الحاجة - عن فرس من نار ، وجميع ^(٢) آياته من نار ^(٣) . فلما رآه ركب عليه فسقطت عنه الشهوة ، فكان عقلاً (٨٢ - ١) بلا شهوة ، فلم يبق له تعلق بما تتعلق به الأغراض النفسية . فكان الحق فيه منزهاً ، فكان على النصف من المعرفة بالله ؛ فإن العقل إذا تجرد لنفسه من حيث أخذه العلوم عن نظره ، كانت ^(٤) معرفته بالله على التنزيه لا على التشبيه . وإذا أعطاه الله المعرفة بالتجلي كملت معرفته بالله ، فزده في موضع وشبه في موضع ، ورأى سريان الحق في الصور الطبيعية والعنصرية . وما بقيت له صورة إلا ويرى ^(٥) عين الحق عينها . وهذه المعرفة التامة التي جاءت بها الشرائع المنزلة من عند الله ، وحكت بهذه المعرفة الأوهام كلها . ولذلك كانت الأوهام أقوى سلطاناً في هذه النشأة من العقول ، لأن العاقل ولو ^(٦) بلغ في عقله ما بلغ لم يخل من حكم الروم عليه والتصوُّر فيها عقل . فالروم هو السلطان الأعظم في هذه الصورة الكاملة الإنسانية ، وبه جاءت الشرائع المنزلة فشبهت وتزهت ؛ شبهت في التنزيه بالروم ، وتزهت في التشبيه بالعقل . فارتبط الكل بالكل ، فلم

(١) ن : ساقطة (٢-٢) ساقط في ب (٣) ن : فكانت (٤) ١ : ورى (٥) ن : لو .

- 45 -

عدد غير قليل من الكتب في الحكمة وعلوم الأسرار - السحر وعلم النجوم والكيمياء . وبعض هذه الكتب مزيج غريب من الفلسفة الأفلاطونية والفلسفة المصرية القديمة مع شيء من الأساطير اليونانية . فلما فتح العرب مصر والشام وجدوا تلك المؤلفات الهرميسية ، لا في صورتها الأصلية ، بل بعد أن عمل فيها التفكير اليهودي عمله وترك فيها طابعه الخاص . وسرعان ما اقتبسوا منها وتمثلوا أفكارها وأضافوا إلى هذه الأفكار أو نقصوا منها . فبعد أن كان هناك هرميس واحد أصبح الهرامسة عند العرب ثلاثة :

الأول هرميس الذي هو « أخنوخ » ، وهذا هو الذي سموه إدريس . يجي القفطي واليعقوبي وابن أبي أصيبعة أنه عاش في صعيد مصر قبل الطوفان ، وأنه جاب أقطار الأرض باحثاً عن الحكمة ثم رفعه الله إليه . قالوا وقد كان أول من تكلم في الجواهر العلوية وحركات الأفلاك الخ الخ . ولا داعي لذكر باقي الهرامسة لعدم حاجتنا إليهم هنا .

وليس هناك من شك في أن العرب قد عرفوا بعض الكتب الهرميسية ، والكتب التي ترجمت حياة هرميس . يقول القفطي إنه نقل بعض صفحات من كتاب هرميس في الحديث الذي دار بينه وبين طوط .

وليس هناك من شك أيضاً أن بعض مؤلفات كبار المسلمين مثل رسالة جني ابن يقظان لابن سينا ومؤلفات ابن عربي والسهرووردي المقتول تمت بصلة وثيقة إلى الكتابات الهرميسية . فحي بن يقظان مثلاً ليس إلا اسماً وضعه ابن سينا للعقل الفعال الذي يشرح أسرار الكون على نحو ما يشرح بومندريس في الكتابات الهرميسية أسرار الوجود لابنه طوط .

وليس إدريس في فصنا هذا سوى روح مجرد يسكن فلك الشمس ، وهو الفلك الذي قال قدماء المصريين إنه مقام روحانية هرميس ووكلا إلى هرميس اختيار أرواح الموتى قبل دخولهم فيه .

- 46 -

ويبحث هذا الفص في بعض نواحي المسألة الكبرى التي بحث فيها الفص السابق ، أعني مسألة التنزيه الإلهي ، ولذلك سمي بالحكمة القدوسية في حين سمي سابقه بالحكمة السبوحية: والقدوس والسبوح من أسماء الله ومعناها المنزه ، وإن كانوا يقولون إن القدوس أخص في معنى التنزيه من السبوح وأبلغ: إذ التسبيح تنزيه الله عن الشريك وعن صفات النقص كالعجز وأمثاله / في حين أن التقديس تنزيه الله عما سبق وعن كل صفات الممكنات ولوازمها - حتى كالاتها - وعن كل ما يتوهم ويتمقل في حقه تعالى من الأحكام الموجبة للتحديد والتقييد . بعبارة أخرى التقديس هو نهاية التجريد ، ولا يقول به إلا النفوس المجردة التي لا صلة لها بالعلائق المادية . ولذلك نسب في هذا الفص إلى إدريس ، وهو النبي الذي رفعه الله إلى السماء بعد أن خلع عنه بدنه وقطع علاقته بالعالم المادي كما تقول بذلك الأخبار . والفرق بين تنزيه نوح وتنزيه إدريس أن تنزيه الاول عقلي وتنزيه الثاني ذوقي .

والذي لا شك فيه عندي أن ابن عربي لا يذكر نوحاً أو إدريس أو غيرها من الأنبياء ، على أنها شخصيات تاريخية حقيقية ، ولا يصورها لنا التصوير الذي نعرفه في القرآن أو غيره من الكتب المقدسة ، وإنما هي مثل يضرها وأدوات يستخدمها في شرح أجزاء مذهبه . فليس نوح عنده إلا مثلاً للرجل الذي يقول بتنزيه الله تعالى متبعاً في ذلك مجرد العقل ، غير ناظر إلى ما ورد في القرآن من آيات التشبيه ، وغير مؤمن بأن للحق صوراً ومجالي في الوجود العالمي . وليس إدريس عنده كذلك إلا مثلاً لما يمكن أن تكون عليه النفس المجردة في موقفها من الله . وهذه النفس - إن وجدت - لا يمكن أن تقف من الله إلا موقف التقديس بالمعنى الذي شرحناه .

(٢) الملو :

ومن لوازم القول بالتقديس وصف الله بالملو : وهو وصف ورد في القرآن

إلياس هو إدريس كان نبياً قبل نوح ، ورفعه الله مكاناً علياً ، فهو في قلب
 الأفلاك ساكن وهو فلک الشمس.

(فصوص الحكيم ، فى كلمة الياسية ، صفحه 181)

ശേഖ് മുഹയൂദ്ദീനുബ്നു അറബി(റഹ്) പറയുന്നു :

“വാസ്തവത്തിൽ ഇൽയാസ് തന്നെയാണ് ഇദ്ദീസ്. അദ്ദേഹം നൂ ഹിന് മുൻപ് വന്ന പ്രവാചകനായിരുന്നു. അല്ലാഹു അദ്ദേഹത്തെ ഉന്നതസ്ഥാനത്തേക്ക് ഉയർത്തിയിരുന്നു. (മുസൂസൂൽ ഹിക്കാ വേജ് : 181)

Sheikh Muhyiddin ibn Arabi says: Ilyas is in reality Idrees who preceeded Noah, and Allah raised him to a high place.

(Fusus al Hikam, Page 181)

وهذا هو الذي سموه إدريس . يحكي
 القفطي واليعقوبي وابن أبي أصيبعة أنه عاش في صعيد مصر قبل الطوفان ،
 وأنه جاب أقطار الأرض باحثاً عن الحكمة ثم رفعه الله إليه .....
 وهو النبي الذي رفعه الله إلى السماء بعد أن خلع عنه بدنه وقطع علاقته بالعالم
 المادي كما تقول بذلك الأخبار.

(فصوص الحكيم ، الفص الرابع ، صفحه 45-46)

അല്ലാഹു ആകാശത്തേക്ക് ഉയർത്തിയ നബിതന്നെയാണ് ഇദ്ദേഹം, അദ്ദേഹത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്ന് വേർപ്പെടുത്തുകയും ഭൗതിക ലോകവുമായുള്ള ബന്ധം വിച്ഛേദിക്കുകയും ചെയ്തശേഷം. (മുസൂസൂൽ ഹിക്കാ, ഫസ് : 4, വേജ് : 45,46)

Sheikh Muhiyyud din ibn Arabi adds: He is the prophet whom Allah raised to heaven after he was seperated from his body and his relation with the material world was cut.

(Fusus al Hikam, Fass 4, page 45-46)

﴿ وَاِنَّكَ لَمَلِيْ خَلْقٍ عَظِيْمٍ ﴾

﴿ الجزء الاول ﴾

من

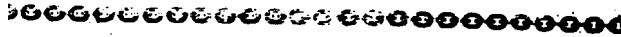
﴿ كفاية الطالب اللبيب . في خصائص الجيب ﴾

• المروف •

بالخصائص الكبرى

الشيخ الامام العلامة الممام حافظ عصرة ووحيد دهره . ابي الفضل جلال الدين
عبد الرحمن بن ابي بكر السيوطي الشافعي المتوفى سنة احدى عشرة وتسع مائة
تعمده الله تعالى بالرحمة والرضوان واسكنه فسيح الجنات

أنتأثير

المكتبة النورية للتحقيق والدراسة
الاسلامية بالاسكندرية

قال: أخبرنا محمد بن ربيعة الكلابي عن طلق الأعمى عن جدته قالت: كنت أنوح أنا وأمّ كلثوم بنت عليّ عليّ، عليه السلام.

قال: أخبرنا عبد الله بن نُمير وعبيد الله بن موسى قالوا: أخبرنا إسماعيل بن أبي خالد عن أبي إسحاق عن هُبيرة بن يريم قال: سمعت الحسن بن عليّ قام يخطُبُ الناس فقال: يا أيّها الناس لقد فارقكم أمس رجلٌ ما سبقه الأولون ولا يدركه الآخرون، لقد كان رسول الله، ﷺ، يبعثه المبعث فيعطيه الراية فما يُردّ حتى يفتح الله عليه، إن جبريل عن يمينه وميكائيل عن يساره، ما ترك صفراء ولا بيضاء، إلا سبعمائة درهم فضّلت من عطائه أراد أن يشتري بها خادماً.

قال: أخبرنا عبد الله بن نُمير عن الأجلح عن أبي إسحاق عن هُبيرة بن يريم قال: لما توفيّ عليّ بن أبي طالب قام الحسن بن عليّ فصعد المنبر فقال: أيّها الناس، قد قبضَ الليلة رجلٌ لم يسبقه الأولون ولا يدركه الآخرون، قد كان رسول الله، ﷺ، يبعثه المبعث فيكتبه جبريل عن يمينه وميكائيل عن شماله فلا يشني حتى يفتح الله له، وما ترك إلا سبعمائة درهم أراد أن يشتري بها خادماً، ولقد قبض في الليلة التي عُرجَ فيها بروح عيسى ابن مريم ليلة سبع وعشرين من رمضان.

قال: أخبرنا أبو معاوية الضّرير عن حجاج عن أبي إسحاق عن عمرو بن الأصمّ قال: قيل للحسن بن عليّ إن ناساً من شيعة أبي الحسن عليّ، عليه السلام، يزعمون أنه دابة الأرض وأنه سيُبعث قبل يوم القيامة، فقال: كذبوا ليس أولئك شيعة، أولئك أعداؤه، لو علمنا ذلك ما قسمنا ميراثه ولا انكحنا نساءه. قال ابن سعد: هكذا قال عن عمرو بن الأصمّ.

قال: أخبرنا أسباط بن محمد عن مُطرف عن أبي إسحاق عن عمرو بن الأصمّ قال: دخلتُ عليّ الحسن بن عليّ وهو في دار عمرو بن حُرَيْث فقلتُ له: إن ناساً يزعمون أنّ عليّاً يرجع قبل يوم القيامة، فضحك وقال: سبحان الله! لو علمنا ذلك ما زوّجنا نساءه ولا ساهمنا ميراثه. قالوا وكان عبد الرحمن بن ملجم في السجن، فلما مات عليّ، رضوان الله عليه ورحمته وبركاته، ودُفِنَ بعث الحسن بن عليّ إلى عبد الرحمن بن ملجم فأخرجه من السجن ليقتله، فاجتمع الناس وجاؤوه بالنفط والبوارى والنار فقالوا انحرقه، فقال عبد الله بن جعفر وحسين بن عليّ ومحمد ابن الحنفية: دَعُونَا حَتَّى نَشْفِي أَنْفُسَنَا مِنْهُ، فقطع عبد الله بن جعفر يديه ورجليه فلم يجزَع ولم يتكلم،

لَمَّا تَوَفَّى عَلِيٌّ بِنَ أَبِي طَالِبٍ قَامَ الْحَسَنُ بِنَ عَلِيٍّ فَصَعِدَ الْمَنْبِرَ فَقَالَ: أَيُّهَا
النَّاسُ، قَدْ قُبِضَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ لَمْ يَسْبِقْهُ الْأَوْلُونَ وَلَا يَدْرِكُهُ الْآخِرُونَ، قَدْ كَانَ رَسُولَ
اللَّهِ ﷺ، يَبْعَثُهُ الْمَبْعُوثَ فَيَكْتَنِفُهُ جِبْرَائِيلُ عَنْ يَمِينِهِ وَمِيكَائِيلُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَبْتَنِي حَتَّى
يَفْتَحَ اللَّهُ لَهُ، وَمَا تَرَكَ إِلَّا سَبْعِمِائَةَ دَرَاهِمٍ أَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ بِهَا خَادِمًا، وَلَقَدْ قُبِضَ فِي
اللَّيْلَةِ الَّتِي عُرِّجَ فِيهَا بَرُوحُ عَيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ لَيْلَةَ سَبْعِ وَعِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ.

(الطبقات الكبرى، زبير عن وان ذكر عبدالرحمن بن ملجم، جلد 3 صفحہ 28)

ഹദ്ദിസ്സ് ഇമാം ഹസൻ(റ)ൽ നിന്ന് നിവേദനം.

ഹദ്ദിസ്സ് അലി(റ) മരണപ്പെട്ടപ്പോൾ ഹദ്ദിസ്സ് ഹസൻ ബിനു അലി (റ) എഴുന്നേറ്റുനിന്ന് മിമ്പറിൽ കയറിനിന്നുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു. ജനങ്ങളേ! ഇന്ന് മരണപ്പെട്ട വ്യക്തിയുടെ ചില കാര്യങ്ങളിൽ മുൻകണവർക്കോ വരാനിരിക്കുന്നവർക്കോ എത്തിച്ചേരാൻ സാധ്യമല്ല. നബി(സ) അദ്ദേഹത്തെ യുദ്ധത്തിന് അയക്കുമ്പോൾ ജിബ്രീൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലത്തും, മീക്കായിൽ ഇടത്തും ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം വിജയിക്കാതെ തിരിച്ചുവന്നിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം 700 ദീർഹം പിന്തുടർച്ചാവകാശമായി വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഒരു അടിമയെ വാങ്ങണമെന്നാണ് അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നത്. ഹദ്ദിസ്സ് ഇസ്മായീൽ(അ)ന്റെ ആത്മാവ് വാനലോകത്ത് ഉയർത്തപ്പെട്ട അതേ രാത്രിതന്നെയാണ് അദ്ദേഹം വഹ്ദത്തായിരിക്കുന്നത്. അതായത് റമദാൻ 27. (അത്തബഖാത്തുൽ കുബ്റാ, ഭാഗം: 3, പേജ്: 28)

Hazrat Imam Hasan, recounting the events relating to the death of Hazrat Ali, Allah be pleased with him, is reported to have said:- O ye People, the man who has died today, neither those who proceeded him, nor who follow him after would be any match to his qualities. When the Holy Prophet sent him to battle, he had Angel Gabriel on the right and Angel Michael on the left to support him. He never returned from a battle defeated. He bequeathed seven hundred Derhams which he had saved to purchase a slave to set him free. He died during the 27th night of the month of Ramadhan, the same night that the spirit of Jesus was raised to Heaven.

(Ibne Saad, Tabaqat ul Kubra vol 3 page 28)

تَفْسِيرُهُ

الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ

للشيخ الأكبر العارف بالله
العلامة محي الدين بن عربي
المتوفى سنة 6٣٨ هجرية

تحقيق وتقديم
الدكتور مصطفى غالب

المجلد الأول

دار الإنطلس
للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت

« بل رفعه الله اليه » الى قوله : « ليؤمنن به » رفع عيسى عليه السلام ،
 إتصال روحه عند المفارقة عن العالم السفليّ بالعالم العلوي ، وكونه في السماء
 الرابعة ، إشارة الى أن مصدر فيضان روحه ، روحانية فلك الشمس ، الذي
 هو بمثابة قلب العالم ومرجعه اليه ، وتلك الروحانية نور يحرك ذلك الفلك
 بمشوقيته ، وإسراق أشعته على نفسه المباشرة لتحريره ؛ ولما كان مرجعه
 الى مقره الأصلي ، ولم يصل الى الكمال الحقيقي ، وجب نزوله في آخر الزمان
 يتملكه ببدن آخر ، وحينئذ يعرفه كل أحد ، فيؤمن به أهل الكتاب ، أي
 أهل العلم العارفين بالمبدأ والمعاد كلهم عن آخرهم ، قبل موت عيسى بالفتنة
 في الله ، وإذ آمنوا به يكون يوم القيامة ، أي يوم بروزهم عن الحجب
 الجسدية ، وقيامهم عن حال غفلتهم ، ونومهم الذي هم عليه الآن . « شهاداً »
 شاهدم يتجلى عليهم الحق في صورته كما أشير اليه .

« فَيُظَلِّمَنَّ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ
 أُحْسِنَتْ لَهُمْ وَيَصَدِّمُ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا . وَأَخْذِيهِمُ
 الرُّبُوبَا وَقَدْ نُهِوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ
 وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا . لَكِنَّ الرَّاغِبِينَ
 فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا
 أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ
 وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا
 عَظِيمًا . إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ

رفع عيسى عليه السلام ،
 إتصال روحه عند المفارقة عن العالم السفليّ بالعالم العلويّ .....
 ولما كان مرجعه الى مقره الأصليّ ، ولم يصل الى الكمال الحقيقيّ ، وجب نزوله
 في آخر الزمان بتملكه ببدن آخر

(تفسير القرآن الكريم ، جلد 1 ، صفحہ 296)

ഹദീസിൽ മുഹ്യാദ്ദീനുബ്നു അറബി(റഹ്) പറയുന്നു.

“ഇസ്രായീലിന്റെ (അ)ൻ ‘റഫാഇ’ ഉണ്ടായി എന്നതിന്റെ വിവക്ഷ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവ് ഇഹലോകം വിട്ട് അത്യുന്നത ലോകത്തേക്ക് പോയെന്നാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവ് അതിന്റെ യഥാർത്ഥ സ്ഥാനത്തേക്ക് തിരിച്ചുപോകേണ്ടത് അനിവാര്യമായിരുന്നു. അത് ഇതുവരേയും യഥാർത്ഥ അഭ്യുന്നതി പ്രാപിച്ചിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ട് അവസാനകാലത്ത് പുതിയൊരു ശരീരവുമായി ഇറങ്ങുമെന്ന് ഉറപ്പാണ്.” (തഹ്സീറുൽ ഖുർആനുൽകരീം ഭാഗം: 1, പേജ് : 296)

Hazrat Mohyuddin Ibn Arabi states:- “By Rafa e Isa, peace be upon him, it is meant that his soul ascended to heaven. As it is essential for his soul to return to his real place or ultimate place of rest, and as it has not yet reached its true perfection, in the last days most certainly descend to earth again, but with a new body.

(Tafsir ul Quran Vol 1 Page 296)

6

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۖ وَجَعَلَنِي مُبْرَكًا مَرَّةً أُخْرَىٰ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
 مَا دُمْتُ حَيًّا ۖ وَبَرًّا بِوَالِدَاتِي ۖ وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ۖ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ
 حَيًّا ﴿٣١-٣٤﴾ (مريم: 34-31)

“അദ്ദേഹം (ഈസാബ്നു മർയം) പറഞ്ഞു: നിശ്ചയമായും ഞാൻ അല്ലാഹുവിന്റെ ദാസനാകുന്നു. എനിക്ക് അവൻ ഗ്രന്ഥം നൽകുകയും എന്നെ നബിയാക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഞാൻ എവിടെയാണെങ്കിലും അവൻ എന്നെ അനുഗൃഹീതനാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലമത്രയും നമസ്കരിക്കുവാനും സക്കാത്ത് കൊടുക്കുവാനും അവൻ എനിക്ക് താക്കീത് നൽകിയിരിക്കുന്നു. അവൻ എന്നെ എന്റെ മാതാവിനോട് നന്നായി പെരുമാറുന്നവനും (ആക്കിയിരിക്കുന്നു). അവൻ എന്നെ ദുർഭഗനായ ധിക്കാരിയാക്കിയിട്ടില്ല. ഞാൻ ജനിച്ച ദിവസവും ഞാൻ മരിക്കുന്ന ദിവസവും ഞാൻ പുനരുദ്ധാനം ചെയ്യപ്പെടുന്ന ദിവസവും എന്റെ മേൽ സമാധാനം. (സൂറ: മർയം : 31-34)

Sura 19:31-34 He said, I am a servant of Allah. He has given me the Book, and made me a Prophet. And He has made me blessed where-soever I may be, and has enjoined upon me Prayer and almsgiving so long as I live; And He has made me dutiful toward my mother, and He has not made me haughty and unblessed. And peace was on me the day I was born, and peace there will be on me the day I shall die, and the day I shall be raised up to life again.

زَادَ الْمَعَادُ

في هدي خير العباد

لابن قسيم الجوزية

الإمام الحَدِيثُ الْمَصِيرُ الْقَصِيرُ شَيْخُ الدِّينِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الزَّرْعِيُّ الدِّمَشْقِيُّ
(٦٩١ - ٧٥١ هـ)

مَقْرَنَ نَضْرَمَهُ ، وَفَرَّغَ أَمَارِيَهُ ، وَعَلَّنَ عَلَيْهِ

شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوطُ   عَبْدُ الْقَادِرِ الْأَرْنَؤُوطُ

لِلْمَنْزِلَةِ الدُّوَلِ

مكتبة المنار الاسلاجية

مؤسسة الرسالة

خير لرسوله ، وإنما أبكي لانقطاع خبر السماء ، فهيجتهما على البكاء ،
فبكيا⁽¹⁾

فصل

في مبعثه ﷺ وأول ما نزل عليه

بعثه الله على رأس أربعين ، وهي سنُّ الكمال . قيل : ولها تبعث الرسل ،
وأما ما يذكر عن المسيح أنه رُفِعَ إلى السماء وله ثلاث وثلاثون سنة ، فهذا
لا يعرف له أثر متصل يجب المصير إليه .

وأول ما بدئ به رسول الله ﷺ من أمر النبوة الرؤيا ، فكان لا يرى
رؤيا إلا جاءت مثل فلق الصبح⁽²⁾ . قيل : وكان ذلك ستة أشهر ، ومدة النبوة
ثلاث وعشرون سنة ، فهذه الرؤيا جزء من ستة وأربعين جزءاً من النبوة
والله أعلم .

ثم أكرمه الله تعالى بالنبوة ، فجاءه الملك وهو بغار حراء . وكان
يُحِبُّ الخلوة فيه ، فأول ما أنزل عليه ﴿ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴾
[العلق : ١] هذا قول عائشة⁽³⁾ والجمهور .

(1) أخرجه مسلم (٢٤٥٤) في الفضائل : باب من فضائل أم أيمن .

(2) أخرجه البخاري ٢١/١ عن عائشة قالت : أول ما بدئ به رسول الله ﷺ من الوحي
الرؤيا الصالحة في النوم ، فكان لا يرى رؤيا إلا جاءت مثل فلق الصبح ...

(3) أخرجه البخاري ٨/٥٥١ و ٥٥٢ و ٥٥٣ في تفسير سورة « اقرأ باسم ربك الذي خلق »
وفي بدء الوحي : باب كيف كان بدء الوحي إلى رسول الله ﷺ . وفي الأنبياء باب (واذكر في
الكتاب موسى) وفي التعبير باب أول ما بدئ به رسول الله ﷺ من الوحي الرؤيا الصالحة . =

وأما ما يذكر عن المسيح أنه رُفِعَ إلى السماء وله ثلاث وثلاثون سنة ، فهذا لا يعرف له أثر متصل يجب المصير إليه .

(Zad al Maad , فصل في مبعثه ﷺ وأول ما نزل عليه ، جلد 1 صفحه 84)

ഹദ്ദിസ് ഇമാം ഇബ്നു ഖയ്യാം(റഹ്) പറയുന്നു:

“ഹദ്ദിസ് ഇസ്രായീലി(അ) 33 വയസിൽ ആകാശത്തേക്ക് കരേറ്റപ്പെട്ടു എന്ന് പറയുന്നതിന് വിശ്വസിക്കാൻപോന്ന, ആധികാരികമായ ഒരു രേഖയും ഇല്ല. (സാദുൽ മആദ്, ഭാഗം: 1, പേജ്: 84)

Hazrat Hafiz Imam Ibn Qayyam says:- And what is asserted about the Messiah that he was lifted towards heaven at the age of 33 years- has not been supported by any Hadith and cannot, therefore, win our conviction.

(Zad al Maad vol. 1 , page 84)

كينز العمال

في سببنا الأقباط والأفغانيا

للعلامة علاء الدين علي المشقي بن حسام الدين العمدي
البرهان فوري المتوفى ٩٧٥هـ

الجزء الحادي عشر

صححه ووضع فهارسه ومفتاحه

ضبطه وفسر غريبه

اشيخ مسفرهايتا

اشيخ بكري جنياني

مؤسسة الرسالة

൩൨൨൧ - لن يُعَمَّرَ اللهُ تعالى مُلْكاً في أمة نبي مضى قبله ما بلغ ذلك النبي من العمر في أمته. (ك - عن علي).

൩൨൨൨ - إنه لم يكن نبي^٥ كان بعده نبي إلا عاش نصف عمر الذي كان قبله، وإن عيسى ابن مريم عاش عشرين ومائة وإني لا أراي إلا ذاهباً على رأس الستين، يا بنية^٦ انه ليس منا من نساء المسلمين امرأة أعظم ذرية منك فلا تكوني من أدنى امرأة صبراً، إنك أول أهل بيت لحوقاً بي، وإنك سيدة نساء أهل الجنة إلا ما كان من البتول مريم بنت عمران. (طب - عن فاطمة الزهراء).

൩൨൨൩ - لم يُقبر نبي^٥ إلا حيث يموت. (حم - عن أبي بكر وفيه انقطاع).

൩൨൨൪ - ما من نبي تقدر أمته على دفنه إلا دفنوه في الموضع الذي قبض فيه. (الرافعي من طريق الزبير بن بكار).

൩൨൨൫ - حدثني يحيى بن محمد بن طلحة بن عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق حدثني عمي شعيب بن طلحة حدثني أبي سمعت أسماء بنت أبي بكر: ما قبض نبي إلا جعل روحه بين عينيه ثم خير بين الرجعة الى الدنيا والموت. (الدبلي - عن عائشة).

൩൨൨൬ - ما بعث الله تعالى نبياً قط في قوم ثم يقبضه إلا جعل بعده فترة وملاً من تلك الفترة جهنم. (طب - عن ابن عباس).

٣٢٢٦٢ - إنه لم يكن نبي* كان بعده نبي إلا عاش نصف عمر الذي
 كان قبله ، وإن عيسى ابن مريم عاش عشرين ومائة وإني لا أراي إلا ذاهباً
 على رأس الستين ،

(كنز العمال ، باب الثاني الفصل الأول ، فى فضائل سائر الانبياء ، جلد 11 صفحه 479)

നബി തിരുമേനി(സ) പറഞ്ഞു:

“മുൻകഴിഞ്ഞ പ്രവാചകന്റെ പ്രായത്തിന്റെ പകുതി പ്രായം നേടാതെ ഒരു നബിയും കടന്നു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. തീർച്ചയായും ഈസബ്നുമർയം 120 വയസുവരെ ജീവിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ 60 വയസ്സിനു മുകളിലേക്ക് പോകില്ല എന്നാണ് ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നത്.” (കൻസുൽ ഉമ്മാൽ ഭാഗം: 11, പേജ്: 479)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said: Gabriel informed me that every successive prophet has lived to half the age of his predecessor. And verily Jesus, son of Mary, lived to 120 years. Therefore, I think, I may reach the age of sixty. (Kanzul ummal vol 11 page 479).

فتح البصائر في مقاصد القرآ

تفسير سلفي أشري خال من الإسرائيليات والجديا المذهبية والكلامية
يفني عن جميع التفاسير والتعني جميعها عنه

تأليف

السيد الامام العدالة الملك المؤيد سره لادبالي
أبي الطيب "صديقه بن حسن بن علي الحسين القرظي البجاري
"١٢٤٨-١٣٠٧هـ"

عني بطبعه وقدم له وراجعه

خادم العلم

عبدالله بن ابراهيم الأنصاري

المجزع الشافعي

المكتبة العصرية
مستجدات بيروت

وعن سعيد بن المسيب قال: رفع عيسى وهو ابن ثلاث وثلاثين سنة رفعه الله من بيت المقدس ليلة القدر من رمضان وحملت به أمه ولها ثلاث عشرة سنة، وولده بمضي خمس وستين سنة من غلبة الاسكندر على أرض بابل وعاشت بعد رفعه ست سنين.

وأورد على هذا عبارة المواهب مع شرحها للزرقاني وإنما يكون الوصف بالنبوة بعد بلوغ الموصوف بها أربعين سنة إذ هو سن الكمال ولها تبعث الرسل، ومفاد هذا الحصر الشامل لجميع الأنبياء حتى يحيى وعيسى هو الصحيح، ففي زاد المعاد للحافظ ابن القيم رحمه الله تعالى ما يذكر: أن عيسى رفع وهو ابن ثلاث وثلاثين سنة لا يعرف به أثر متصل يجب المصير إليه، قال الشامي وهو كما قال، فإن ذلك إنما يروى عن النصارى، والمصرح به في الأحاديث النبوية أنه إنما رفع وهو ابن مائة وعشرين سنة.

ثم قال الزرقاني: وقع للحافظ الجلال السيوطي في تكملة تفسير المحلى وشرح النقاية وغيرهما من كتبه الجزم بأن عيسى رفع وهو ابن ثلاث وثلاثين سنة، ويمكث بعد نزوله سبع سنين، وما زلت أتعجب منه مع مزيد حفظه وإتقانه وجمعه للمعقول والمنقول حتى رأيته في (مرقاة الصعود) رجوع عن ذلك انتهى.

قلت: وفي حديث أبي داود الطيالسي بدل سبع سنين أربعين سنة ويتروى ويصل عليه، قال السيوطي: فيحتمل أن المراد مجموع ليله في الأرض قبل الرفع وبعده انتهى، وفيه ما تقدم.

وأورد على قوله «ليلة القدر» أنها من خصائص هذه الأمة وربما يقال في الجواب لعل الخصوصية على الوجه الذي هي عليه الآن من كون العمل فيها خيراً من العمل في ألف شهر، ومن كون الدعاء فيها مجاباً حالاً بعين المطلب

ففي زاد المعاد للحافظ ابن القيم رحمه الله تعالى ما يذكر: أن عيسى
 رفع وهو ابن ثلاث وثلاثين سنة لا يعرف به أثر متصل يجب المصير إليه، قال
 الشامي وهو كما قال، فإن ذلك إنما يروى عن النصارى، والمصرح به في
 الأحاديث النبوية أنه إنما رفع وهو ابن مائة وعشرين سنة.

(فتح البيان فى المقاصد القرآن ، سورة آل عمران ، تفسير زيرآيت وأذ قال الله يعيسى إني مُتوفيك ..... جلد 2 صفحہ 247)

അല്ലാമ അബൂതായിബ് സിദ്ദീഖ് ഇബ്നു ഹസൻ എഴുതുന്നു.

“ഹാഫിസ് ഇബ്നു ഖയ്യിം(റഹ്)ന്റെ ഗ്രന്ഥമായ ‘സാദുൽ മആദി’ൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നു.

ഹദ്ദരത്ത് ഈസാ(അ) 33-ാം വയസിൽ ഉയർത്തപ്പെട്ടു എന്ന് പറയുന്നത് അനിവാര്യമായും അംഗീകരിക്കുന്നതിന് ഒരു ഹദീസിൽ പോലും സാക്ഷ്യമില്ല.

ശാമി പറയുന്നു: ഇമാം ഇബ്നു ഖയ്യിം(റഹ്) പറഞ്ഞതാണ് ശരി. ഈ വിശ്വാസത്തിന്റെ അടിത്തറ ക്രിസ്തീയ നിവേദനങ്ങളാണ്. നബി (സ)ന്റെ ഹദീഥുകളിൽനിന്ന് തെളിയുന്നത്, ഹദ്ദരത്ത് ഈസാ(അ)ന് ‘റഫ അ’ ഉണ്ടായത് 120 വയസിലായിരുന്നുവെന്നാണ്.” (ഫതഹുൽ ബയാൻ ഭാഗം: 2, പേജ്: 247)

Allama Abu Tayyeb Siddique bin Hasan says:- “It is written in Zadul Ma’ad authored by Hafiz Ibne Qayyam, Allah’s mercy be upon him, that the assertion that Jesus, peace and blessings of Allah be upon him, was lifted up at the age of 33 years, has not been supported by any Hadith and cannot, therefore, merit our belief. Shami has been quoted as saying that the truth of the matters is exactly the same as described by Imam Ibne Qayyim. This belief of ascension of Jesus at the age of 33 years is based on the narratives of the Christians. It is quite clear from the Traditions of the Holy Prophet, that Jesus’s spiritual ascension took place at the age of 120 years.

(Fat hul Bayan vol 2 page 247)

أَسْبَابُ النُّزُولِ

وبهامشه

الناسخ والمنسوخ

تصنيف الشيخ الإمام أبي الحسن علي
بن أحمد الواحدي النيسابوري

تأليف الشيخ الإمام المحقق أبي القاسم
هبة الله ابن سلامة أبي النصر

عالم الكتب
بيروت

فقال لما اتى
 صلى الله عليه وسلم التَّمّ تملون انه لا يكون ولد الا وينب اياه
 قالوا بلى قال التَّمّ تملون ان ربنا حي لا يموت وان عيسى اى عليه
 الفناء قالوا بلى قال التَّمّ تملون ان ربنا قيم على كل شيء يحفظه ويرزقه

(Asbab alNazol, مطبوعه بيروت ، صفحه 68)

തിരുനബി(സ) നജ്റാനിലെ ക്രൈസ്തവ സംഘത്തോട് പറഞ്ഞു:

നിങ്ങൾക്കറിയില്ലേ നമ്മുടെ റബ്ബ് ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവനും ഒരിക്കലും മരിക്കാത്തവനുമാണെന്നും എന്നാൽ, ഇസ്രായീലിന് 'ഫനാ' (സമ്പൂർണ്ണമായ ഇല്ലായ്മ) സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും. (അസ്ബാബുനുസൂൽ പേജ്: 68).

The Holy Prophet (pbuh) said to the group of Najran: Do you not know that our Lord is living and He will never die, whereas Jesus has already died?

(Asbab alNazul, page 68)

أسبابُ النزول

تأليف

أبي الحسن علي بن أحمد الواحدي النيسابوري

٤٦٨ هـ

حقوق الطبع محفوظة

الطبعة الأولى

١٤١١ هـ - ١٩٩٠ م

٩١٣٨٦٢

- 44 -

حدثنا سفيان ، عن آدم بن سليمان قال : سمعت سعيد بن جبير يحدث عن ابن عباس قال : لما نزلت هذه الآية - ﴿ وَإِنْ تَبَدُّوا مَأْفَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوْهُ يُحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ ﴾ دخل قلوبهم منها شيء لم يدخلها من شيء ، فقال النبي - ﷺ - قولوا سمعنا وأطعنا وسلمنا ، فالقى الله تعالى الإيمان في قلوبهم ، فقالوا سمعنا وأطعنا ، فأنزل الله تعالى - ﴿ لَا يَكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وَسْعَهَا ﴾ - حتى بلغ - أو أخطأنا - فقال : قد فعلت إلى آخر البقرة ، كل ذلك يقول قد فعلت ، رواه مسلم عن أبي بكر بن أبي شيبة عن وكيع .

قال المفسرون : لما نزلت هذه الآية - ﴿ وَإِنْ تَبَدُّوا مَأْفَىٰ أَنْفُسِكُمْ ﴾ جاء أبو بكر وعمر وعبد الرحمن بن عوف ومعاذ بن جبل وناس من الأنصار إلى النبي - ﷺ - فاجتأوا على الركب وقالوا : يا رسول الله ، والله ما نزلت آية أشد علينا من هذه الآية ، إن أهدنا ليحدث نفسه بما لا يحب أن يثبت في قلبه وأن له الدنيا وما فيها ، وإننا لمؤاخنون بما حدثت به أنفسنا هلكتنا والله ، فقال النبي - ﷺ - هكذا أنزلت ، فقالوا : هلكتنا وكلفنا من العمل مالا نطيق ، قال فلعلمكم تقولون كما قال بنو إسرائيل لموسى : سمعنا وعصىنا ، قولوا : سمعنا وأطعنا فقالوا سمعنا وأطعنا ، واشتد ذلك عليهم ، فمكثوا بذلك حولا ، فأنزل الله تعالى الفرج والراحة بقوله - ﴿ لَا يَكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وَسْعَهَا ﴾ - الآية ، فنسخت هذه الآية ما قبلها ، قال النبي - ﷺ - إن الله قد تجاوز لأمته ما حدثوا به أنفسهم ما لم يعملوا أو يتكلموا به .

سورة آل عمران

قال المفسرون : قدم وفد نجران ، وكانوا ستين راكبا على رسوله - ﷺ - وفيهم أربعة عشر رجلا من أشرفهم ، وفي الأربعة عشر ثلاثة نفر إليهم ينول أمرهم ، فالعاقب أمير القوم وصاحب مشورتهم الذي لا يصدرون إلا عن رأيه واسمه عبد المسيح ، والسيد إمامهم وصاحب رحلتهم واسمه الأيهم ، وأبو حارثة بن علقمة أسقفهم وحيرهم ، وإمامهم وصاحب مداركهم ، وكان قد شرف فيهم ودرس كتبهم حتى حسن علمه في دينهم ، وكانت ملوك الروم قد شرفوه وموؤوه وبنوا له الكنائس لعلمه واجتهاده ، فقدموا على رسول الله - ﷺ - ودخلوا مسجده حين صلى العصر ، عليهم ثياب الحبرات جبات وأردية في جمال رجال الحارث بن كعب ، يقول بعض من رآهم من أصحاب رسول الله - ﷺ - ما رأينا وفدا مثلهم ، وقد حانت صلاتهم فقاموا فصلوا في مسجد رسول الله - ﷺ - فقال رسول الله - ﷺ - دعوهم فصلوا إلى المشرق ، فكلم السيد والعاقب رسول الله - ﷺ - فقال لهما رسول الله - ﷺ - أسلما ، فقالا : قد أسلمنا قبلك ، قال : كذبتما منعكما من الإسلام دعاؤكما لله ولدا ، وعبادتكما الصليب ، وأكلكما الخنزير ، قالا : إن لم يكن عيسى ولد الله فمن أبوه ؟ وخاصموه جميعا في عيسى ، فقال لهما النبي - ﷺ - أستم تعلمون أنه لا يكون ولد إلا ويشبه أباه ؟ قالوا : بلى ، قال أستم تعلمون أن ربنا قيم على كل شيء يحفظه ويرزقه ؟ قالوا : بلى : قال : فهل يملك عيسى من ذلك شيئا ؟ قالوا : لا ، قال : فإن ربنا صنور

- 45 -

عيسى فى الرحم كيف شاء ، وربنا لا يأكل ولا يشرب ولا يحدث ؟ قالوا : بلى ، قال : أستم تعلمون أن عيسى حملته أمه كما تحمل المرأة ، ثم وضعت كما تضع المرأة ولدا ، ثم غذى كما يغذى الصبى ، ثم كان يطعم ويشرب ويحدث ؟ قالوا : بلى ، قال : فكيف يكن هذا كما زعمتم ؟ فسكتوا ، فأنزل الله عز وجل فيهم صدر سورة آل عمران إلى بضعة وثمانين آية منها .

* الآية ١٢ قوله ﴿ قل للذين كفروا ستغلبون ﴾ الآية ، قال الكلبي عن ابى صالح عن ابن عباس : إن يهود أهل المدينة قالوا لما هزم الله المشركين يوم بدر : هذا والله النبى الأسمى الذى بشرنا به موسى ، ونجده فى كتابنا بنعته وصفته ، وإنه لا نزل له راية ، فأرادوا تصديقه واتباعه ، ثم قال بعضهم لبعض : لا تعجلوا حتى ننظر إلى وقعة له أخرى ، فلما كان يوم أحد ونكب أصحاب رسول الله - ﷺ - شكوا وقالوا : لا والله ما هو به ، وغلب عليهم الشقاء فلم يسلموا ، وكان بينهم وبين رسول الله - ﷺ - عهد إلى مدة ، فنقضوا ذلك العهد ، وانطلق كعب بن الأشرف فى ستين راكباً إلى أهل مكة أبى سفيان وأصحابه فوافقهم وأجمعوا أمرهم ، وقالوا : لتكونن كلمتنا واحدة ، ثم رجعوا إلى المدينة ، فأنزل الله تعالى فيهم هذه الآية .

وقال محمد بن إسحاق بن يسار : لما أصاب رسول الله - ﷺ - قريشا ببدر ، فقدم المدينة جمع اليهود وقال : يا معشر اليهود احذروا من الله مثل ما نزل بقريش يوم بدر ، وأسلموا قبل أن ينزل بكم ما نزل بهم ، فقد عرفتم أنى نبي مرسل ، تجنون ذلك فى كتابكم وعهد الله إليكم ، فقالوا : يا محمد لا يفرتك أنك لقيت قوما أعمارا لا علم لهم بالحرب ، فأصبحت فيهم فرصة ، أما والله لو قاتلتك لعرفت أننا نحن الناس ، فأنزل الله تعالى - قل للذين كفروا - يعنى اليهود - ستغلبون - تهزمون - وتحشرون إلى جهنم - فى الآخرة هذه رواية عكرمة وسعيد بن جبير عن ابن عباس .

* الآية ١٨-١٨ قوله ﴿ شهد الله أنه لا إله إلا هو ﴾ قال الكلبي : لما ظهر رسول الله - ﷺ - بالمدينة قدم عليه حيران من أحبار أهل الشام ، فلما أبصروا المدينة ، قال أحدهما لصاحبه : ما أشبه هذه المدينة بصفة مدينة النبي الذى يخرج فى آخر الزمان ، فلما دخلا على النبي - ﷺ - عرفاه بالصفة والنعت فقالا له : أنت محمد ؟ قال : نعم ، قالوا : وأنت أحمد ؟ قال : نعم ، قالوا ، إنا نسألك عن شهادة ، فإن أنت أخبرتنا بها أمنا بك وصدقناك ، فقال لهما رسول الله - ﷺ - سألني ، فقالوا : أخبرنا عن أعظم شهادة فى كتاب الله ؟ فأنزل الله تعالى على نبيه - شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولوا العلم - فأسلم الرجلان وصدقوا برسول الله - ﷺ - .

* الآية ٢٣ قوله ﴿ ألم تر إلى الذين أتوا نصيبا من الكتاب ﴾ الآية ، اختلفوا فى سبب نزلها ، فقال السدي : دعا النبي - ﷺ - اليهود إل الإسلام فقال له النعمان بن أدفي : هلم يا محمد نخاصمك إلى الأحبار ، فقال رسول الله - ﷺ - : بل إلى كتاب الله ، فقال : بل إلى الأحبار ، فأنزل الله تعالى هذه الآية .

وخاصموه جميعا فى عيسى ، فقال لهما النبي - ﷺ - أستم تعلمون أنه لا يكون ولد إلا
 ويشبه أباه ؟ قالوا : بلى ، قال أستم تعلمون أن ربنا قيم على كل شيء ، يحفظه ويرزقه ؟
 قالوا : بلى : قال : فهل يملك عيسى من ذلك شيئاً ؟ قالوا : لا ، قال : فإن ربنا صنّر

(اسباب النزول ، صفحه 44، مطبوعه 1990ء)

നോട്ട്: അനുവാചകരോട്;

അസ്ബാബുനുസൂലിൽ ഈസാ(അ)ന്റെ മരണത്തെ സംബന്ധിച്ച ഈ ഭാഗം 1990 ൽ ഒഴിവാക്കിയാണ് പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്. പേജ്: 70-72 കാണുക. ഇത് വ്യക്തമായ തിരിമറിയാണ്. അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്തിന്റെ എതിരാളികളായ പണ്ഡിതന്മാർ നബി (സ)ന്റെ പ്രവചനത്തിന്റെ നിറപ്പുലർച്ചയെന്നോണം തങ്ങളുടെ യഹൂദീ സാദൃശ്യം വ്യക്തമാക്കിയിരിക്കുകയാണ് ഇവിടെ.

Important Note: In the 1990 edition of this book “Asbab alNazul” the part of the sentence referring to the death of Isa a.s. was deleted, whereas it was written in the old edition, see page No. 70-72 of this book. This is a clear manipulation by the opponents of the Jamaat and thus Muslims are following in the footsteps of the Jews, as Holy Prophet (pbuh) had prophesied that Muslims would resemble them in every respect.

(Asbab ulNuzul page 44, edition 1990)

4

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥١﴾ (المؤمنون: 51)

നാം ഇബ്നു മറിയമിനെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാവിനെയും ഒരു അടയാളമാക്കിയിരിക്കുന്നു. നാം അവർക്കു രണ്ടു പേർക്കും നിവാസ യോഗ്യവും ഒഴുകുന്ന വെള്ളമുള്ളതുമായ ഒരു ഉയർന്ന പ്രദേശത്ത് അഭയം നൽകി. (സൂറത്തുൽ മുഅ്മിനൂൻ: 51)

Sura 23:51 And We made the son of Mary and his mother a Sign, and gave them refuge on an elevated land of green valleys and springs of running water.

كنز العمال

في أسنن الأئمة والإمامين

للعلامة علاء الدين علي المشقي بن حسام الدين البغدادي
البرهان فوري المتوفى ٩٧٥هـ

الجزء الثالث

ضبطه وفسر غريبه
اصححه ووضع فهارسه ومفتاحه
الشيخ بكري تيجاني
الشيخ صفوان باشا

مؤسسة الرسالة

൦൯൦൪ - يَكُونُ فِي أُمَّتِي رِجَالٌ ، طُلُوسٌ رُؤُوسُهُمْ ، ذَنُوبٌ شِيَابُهُمْ ،
 لَوْ أَقْسَمُوا عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَأَهُمْ . (الدَيْلَمِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى) .

൦൯൦൦ - أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى عَيْسَى : أَنْ يَا عَيْسَى انْتَقِلْ مِنْ مَكَانٍ
 إِلَى مَكَانٍ ، لثَلَاثَ تُعْرَفُ ، فَتُوذَى ، فَوْعِزَتِي وَجَلَالِي لِأَزْوَاجِنَاكَ أَلْفَ
 حَوْرَاءَ ، وَلَأَوْلَمَنَّ عَلَيْكَ أَرْبَعِمِائَةَ عَامٍ . (كَرَّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) وَفِيهِ هَانِيءُ
 ابْنُ التَّوَكُّلِ الْإِسْكَندَرَانِيُّ قَالَ فِي الْمَغْنِيِّ مَجْهُولٌ ^(١) .

---

(١) هَانِيءُ بْنُ التَّوَكُّلِ الْإِسْكَندَرَانِيُّ أَبُو هَاشِمٍ الْمَالِكِيُّ الْفَقِيهُ .
 رَوَى عَنْ مَالِكٍ وَحِيَوَةَ بْنِ شَرِيحٍ وَمَعَاوِيَةَ بِنَةَ صَالِحٍ وَعَنْهُ : بَقِي بْنُ مَخْلَدٍ
 وَعَمَّرٌ دَهْرًا طَوِيلًا أَزِيدٌ مِنْ مِائَةِ سَنَةٍ وَتَوَفَّى (٢٤٢) هـ
 قَالَ ابْنُ حِبَّانَ : كَانَ تَدْخُلُ عَلَيْهِ الْمَنَاقِبُ وَكَثُرَتْ فَلَا يَجُوزُ الْاِحْتِجَاجُ بِهِ
 مِنْ مَنَاقِبِهِ هَذَا الْحَدِيثُ .
 وَأُرْدَهُ الذَّهَبِيُّ فِي مِيزَانِ الْاِعْتِدَالِ (٢٩١/٤) . ص .

٥٩٥٥ - أوحى الله تعالى إلى عيسى : أن يا عيسى انتقل من مكان
إلى مكان ، لئلا تُعرف ، فتُؤذى ،

(كنز العمال باب الأول فى الاخلاق ، زير عنوان الاكمال جلد 3 ، صفحه 158)

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു:

അല്ലാഹു ഈസാനബിക്ക് വഹ്യ് നൽകിക്കൊണ്ട് കൽപ്പിച്ചു.

ഓ ഈസാ, നീ ഒരു സ്ഥലത്തുനിന്ന് മറ്റൊരു സ്ഥലത്തേക്ക് പലായനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുക. നീ തിരിച്ചറിയപ്പെടാതിരിക്കാനും ബുദ്ധിമുട്ടിലകപ്പെടാതിരിക്കാനും വേണ്ടി. (കൻസുൽ ഉമ്മാൽ ഭാഗം: 3, അധ്യായം: 1, പേജ്: 158)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, is reported to have said:- “Allah the Exalted revealed to Jesus, peace be upon him, :- O Isa, continue to move from one place to another so that you might not be persecuted after being recognised.”

(Kanzulummal chapter 1 in vol 3 page 158)

5

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٥﴾ (الانبیاء: 35)

നിനക്ക് മുൻപ് നാം ഒരു മനുഷ്യനും ചിരകാലായുസ് നൽകിയിട്ടില്ല എന്നിരിക്കെ, നീ മരിക്കുകയും അവർ അനിതരസാധാരണമായ ആയുസ് നേടുകയും ചെയ്യുമെന്നാണോ? (സൂറത്തുൽ അന്ബിയാഅ്: 35)

Sura 21:35 We granted not everlasting life to any human being before thee. If then thou shouldst die, shall they live here forever?

فَأَخَذَتْ يَدَيْهِ حَتَّى جَلَسَ عَلَى الْمُبَرِّ ثُمَّ قَالَ : نَادَى النَّاسَ فَاجْتَمَعُوا إِلَيْهِ .
 فَقَالَ : أَمَا بَعْدَ أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنِّي أُمِدُّ إِلَيْكُمْ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ . وَإِنَّهُ قَدْ
 دَنَا مِنِّي خَفَرٌ (١) مِنْ بَيْنِ أَظْهَرِكُمْ . فَمَنْ كُنْتُ جَلَدْتُ لَهُ ظَهْرًا فَهَذَا ظَهْرِي
 فَلْيَسْتَقِدْ (٢) مِنْهُ . وَمَنْ كُنْتُ شَتَمْتُ لَهُ عَرَضًا فَهَذَا عَرَضِي : فَلْيَسْتَقِدْ مِنْهُ :
 وَمَنْ أَخَذْتُ لَهُ مَالًا فَهَذَا مَالِي ، فَلْيَأْخُذْ مِنْهُ : وَلَا تَحْسَبِ الشُّعْنَاءَ (٣) مِنْ قَبْلِ
 فَإِنَّهَا لَيْسَتْ مِنْ شَأْنِي . أَلَا وَإِنْ أَحْبَبْتُكُمْ إِلَى مَنْ أَخَذَ مِنِّي حَقًّا . إِنْ كَانَ لَهُ
 أَوْ حَلَقِي (٤) فَلَقِيْتُ رَبِّي . وَأَنَا طَيِّبُ النَّفْسِ ، وَقَدْ أُدْرِي أَنَّ هَذَا غَيْرُ مَغْنَمٍ
 عَنِّي حَتَّى أَقْرُبَ فِيكُمْ مَرَارًا ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى الظُّهْرَ . ثُمَّ رَجَعَ فَجَلَسَ عَلَى الْمُنْبَرِ
 فَعَادَ لِمَقَالَتِهِ الْأُولَى ، فَادْعَى عَلَيْهِ زَجَلٌ بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمٍ فَأَعْطَاهُ عَرَضَهَا ثُمَّ قَالَ :
 أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فَلْيُؤَدِّهِ ، وَلَا يَقْلُ فَضُوحَ (٥) الدُّنْيَا . أَلَا وَإِنْ
 فَتُفْرِحَ الدُّنْيَا أَمْهَوْنَ مِنْ فَضُوحِ الْآخِرَةِ ثُمَّ حَمَلَى عَلَى أَصْحَابِ أُخْتِهِ . وَاسْتَغْفِرُ
 : إِنْ عِبَدْتُ خَيْرَهُ اللَّهُ بَيْنَ الدُّنْيَا ، وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ . فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ
 فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَالَ : فِدَيْتُكَ بِأَنْفُسِنَا وَأَبَائِنَا) .

الجمهرة : (٦٠ / ١) ، الطبري : (١١١ / ٢) . الكامل لابن الأثير :

(١٥٤ / ٢)

٥٦٥ - نزلت فيه يوصى بالانصار :

حمد الله وأثنى عليه وقال : (أَيُّهَا النَّاسُ بَلِّغْنِي أَنْتُمْ تَحَادِثُونَ مِنْ مَوْتِ
 نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ خَلَدَ نَبِيٌّ قَبْلِي فِيمَنْ بَعَثَ إِلَيْهِ فَأَخْلَدَ فِيكُمْ ؟
 أَلَا وَإِنِّي لَأَحِقُّ بِرَبِّي . وَإِنَّكُمْ لَأَحِقُّونَ بِي . فَأَرْصِبْكُمْ بِالْمُهَاجِرِينَ الْأُولِينَ

(١) خفرق : غياب بالموت .

(٢) فليستقده : فليقتصر .

(٣) الشعناء : من قبل : العداوة من جهتي .

(٤) حلقي : سألني .

(٥) الفضح بضم الفاء : الفضيحة انكشاف العيوب .

حمد الله وأثنى عليه وقال : (أيها الناس بلغني أنكم تخافون من موت
 نبيكم صلى الله عليه وسلم هل خلد نبي قبل فيمن بعث إليه فأخلد فيكم ؟
 إلا وإنى لاحق بربي . وإنكم لاحقون بي . فأرسيكم بالمهاجرين الأولين

(خطبة المصطفى از محمد خليل الخطيب صفحه 345)

നബി(സ) അല്ലാഹുവിനെ പ്രകീർത്തിച്ചശേഷം പറഞ്ഞു:

ജനങ്ങളേ, നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ നബിയുടെ മരണത്തെക്കുറിച്ച് ഭയപ്പെടുകയാണെന്ന് ഞാൻ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് മുമ്പേ വന്ന ഏത് നബിക്കാണ് ചിരജീവിത്വം നൽകിയിരിക്കുന്നത്? എനിക്കും നൽകപ്പെടാൻ!

അറിയുക, തീർച്ചയായും ഞാൻ ഉടൻതന്നെ എന്റെ റബ്ബിനെ കണ്ടുമുട്ടുന്നവനാണ്. നിശ്ചയമായും നിങ്ങൾ എന്നെയും കണ്ടു മുട്ടുന്നതാണ്.

ആയതിനാൽ, ഞാൻ മുഹാജിരീംകളെക്കുറിച്ച് നിങ്ങളോട് വസിയുത്ത് ചെയ്യുകയാണ്. (ഖുത്തുബാത്തുൽ മുസ്തഫാ, മുഹമ്മദ് ഖലീലുൽ ഖത്തീബ് പേജ്: 345)

The Holy Prophet, Peace and blessing of Allah be upon him, praised Allah the Exalted and eulogized Him, and then he said: O people, I have come to know that you are afraid of your Prophet's death. Did any of the Prophet who was sent before me had everlasting life that I should life with you for ever? Hearken, I am going to meet my Lord, and certainly you will meet me. Hence, I give you advise regarding the first immigrants (from Mecca).

(Khutba alMustafa by Mohammad Khalil alKahteb: page 345)

الجامع لأحكام القرآن

لأبي عبد الله محمد بن إسماعيل القرطبي

المجلد الثاني
٣ - ٤

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

176 _____ الجزء الرابع - سورة آل عمران: الآية (171)

275

هي حياة الذكر قال : يرزقون الشاء الجميل . والأول الحقيقة . وقد قيل : إن الأرواح تُدرك في تلك الحال التي يسرحون فيها من روائح الجنة وطيبها ونعيمها وسرورها ما يليق بالأرواح ؛ مما ترتزق وتتعش به . وأما اللذات الجسمانية فإذا أعيدت تلك الأرواح إلى أجسادها استوفت من النعيم جميع ما أعد الله لها . وهذا قول حسن ، وإن كان فيه نوع من المجاز ، فهو الموافق لما اخترناه . والموفق الإله . و﴿فرحين﴾ نصب في موضع الحال/ من المضمرة في «يرزقون» . ويجوز في الكلام «فرحون» على النعت لأحياء . وهو من الفرح بمعنى السرور . والفضل في هذه الآية هو النعيم المذكور . وقرأ ابن السنيق «فأرجين» بالألف وهما لغتان ، كالفره والغاره ، والخيزر والحازر ، والطيمع والطامع ، والبجل والباجل . قال النحاس : ويجوز في غير القرآن رفعه ، يكون نعتاً لأحياء .

قوله تعالى : ﴿وَيَسْتَبِشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ﴾ المعنى لم يلحقوا بهم في الفضل ، وإن كان لهم فضل . وأصله من البشرة ؛ لأن الإنسان إذا فرح ظهر أثر السرور في وجهه . وقال السدي . : يؤتى الشهيد بكتاب فيه ذكر من تقدم عليه من إخوانه ، فيستبشر كما يستبشر أهل الغائب بقدميه في الدنيا . وقال قتادة وابن جرير والريبع وغيرهم : استبشروهم بأنهم يقولون : إخواننا الذين تركنا خلفنا في الدنيا يقاتلون في سبيل الله مع نبيهم ، فيستشهدون فينالون من الكرامة مثل ما نحن فيه ؛ فيسرون وفرحون لهم بذلك . وقيل : إن الإشارة بالاستبشار للذين لم يلحقوا بهم إلى جميع المؤمنين وإن لم يقتلوا ، ولكنهم لما عاينوا ثواب الله وقم اليقين بأن دين الإسلام هو الحق الذي يشب الله عليهم ؛ فهم فرحون لأنفسهم بما آتاهم الله من فضله ، مستبشرون للمؤمنين بأن لا خوف عليهم ولا هم يحزنون . ذهب إلى هذا المعنى الزجاج وابن فورك .

قوله تعالى : ﴿يَسْتَبِشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

276

أي بجنة من الله . ويقال : بمغفرة من الله . ﴿وَفَضْلٍ﴾ هذا لزيادة البيان . والفضل داخل في النعمة ، وفيه دليل على اتساعها ، وأنها ليست كنعيم الدنيا . وقيل : جاء الفضل بعد النعمة على وجه التأكيد ؛ روى الترمذي عن المقدم بن معد يكرب قال : قال رسول الله ﷺ : (لشاهد عند الله ست خصال - كذا في الترمذي وابن ماجه وست) ، وهي في العدد سبع - يغفر له في أول دفعة ويرى مقعده من الجنة ويحار من عذاب القبر ويأمن من الفزع الأكبر ويوضع على رأسه تاج الوقار الباقوة منها خير من الدنيا وما فيها ويزوج الثنتين وسبعين زوجة من الحور العين ويشفع في سبعين من أقاربه) قال : هذا حديث حسن صحيح غريب . وهذا تفسير للنعمة والفضل . والآثار في هذا المعنى كثيرة . وروى عن مجاهد أنه قال : السيف مفتاح الجنة . وروى عن رسول الله ﷺ أنه قال : (أكرم الله تعالى الشهداء بخمس كرامات لم يكرم بها أحداً من الأنبياء ولا أنا أحدها أن جميع الأنبياء قبض أرواحهم ملك الموت وهو الذي سيقبض رُوحِي وأما الشهداء فإله هو الذي يقبض أرواحهم بقدرته كيف يشاء ولا يسلط على أرواحهم ملك الموت ، والثاني أن جميع الأنبياء قد غسلوا بعد الموت وأنا أغسل بعد الموت والشهداء لا يغسلون ولا حاجة لهم إلى ماء الدنيا ، والثالث أن جميع الأنبياء قد كُفِنوا وأنا أكفن والشهداء لا يكفنون بل يُدفنون في ثيابهم ، والرابع أن الأنبياء لما ماتوا سُموا أمواتاً وإذا مت

وَرَوَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : (أَكْرَمَ اللَّهُ تَعَالَى
 الشَّهْدَاءَ بِخَمْسِ كَرَامَاتٍ لَمْ يُكْرَمَ بِهَا أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَلَا أَنَا أَحَدُهَا أَنْ جَمَعَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْضَ أَرْوَاحِهِمْ
 مَلَكُ الْمَوْتِ وَهُوَ الَّذِي سَيَقْبِضُ رُوحِي وَأَمَّا الشَّهْدَاءُ فَاللَّهُ هُوَ الَّذِي يَقْبِضُ أَرْوَاحَهُمْ بِقُدْرَتِهِ كَيْفَ يَشَاءُ
 وَلَا يُسَلِّطُ عَلَى أَرْوَاحِهِمْ مَلَكُ الْمَوْتِ ،

(الجامع لاحكام القرآن ، تفسير زيارت ال عمران ، يَسْتَشِيرُونَ نَبِيْعَةَ مِنَ اللَّهِ ..... ، جلد 4 صفحہ 176)

അബൂ അബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ അഹ്മദ് അൽ അൻസാരി അൽഖുർതാബി എഴുതുന്നു:

നബി(സ)ൽ നിന്ന് നിവേദനം. തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: അല്ലാഹു ശുഹദാക്കൾക്ക് അഞ്ച് ബഹുമതികൾ കൊണ്ട് അന്തസ് നൽകിയിരിക്കുന്നു. ഒരു നബിക്കും, എനിക്കുപോലും ഈ ബഹുമതി ലഭിച്ചിട്ടില്ല. ഒന്ന്, എല്ലാ പ്രവാചകന്മാരുടേയും ജീവൻ പിടിക്കുന്നത് മലക്കുൽ മൗത്ത് ആണ്. എന്റെ ആത്മാവിനെ പിടിക്കുന്നതും മലക്കുൽ മൗത്ത് ആയിരിക്കും. എന്നാൽ ശുഹദാക്കളുടെ ആത്മാക്കളെ അവൻ തന്റെ ചുറ്റുപാടുകൊണ്ട് സ്വയം ആഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ പിടിക്കുന്നതാണ്. മലക്കുൽ മൗത്തിന് ഇവരുടെ ആത്മാക്കൾക്കുമേൽ യാതൊരു നിയന്ത്രണവുമില്ല. (അൽ ജാമിഉൽ അഹ്കാമിൽ ചുർആൻ ഭാഗം: 4, പേജ്: 176)

Abu Abdullah Muhammad Bin Ahmad Al-Ansari Alqurtaba writes:-
 It has been narrated that the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said: Allah the Exalted has honoured the martyrs with five honours that not a single prophet not even me, has been honoured with such honours. The first honour is, that the souls of all the prophets are in the custody of the Angel of death, and he it is who shall seize my soul too, but the soul of the martyrs are seized by Allah Himself with His Divine power as He wishes. He has not given the Angel of death control over their souls. (Al-Jame; leAhkamil Quran vol 4 page 176).

تفسير القرآن العظيم

للإمام الجليل ، الحافظ عماد الدين ، أبو الفداء
إسماعيل بن كثير القرشي الدمشقي
المتوفى ٧٧٤ هـ

الجزء الأول

الناشر

المكتبة التوفيقية
إمام الهادي الأنصاري (سبط المصطفى)

لَهُمَا أُعْطِيَتْكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ﴿١٠﴾ ثُمَّ جَاءَ كُمْ رَسُولٌ مَصْدُقٌ لِمَا مَعَكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِهِ وَلِتُنصِرُنَّهُ قَالَ أَلْقَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَيَّ لَكُمْ إِصْرِي ﴿١١﴾ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمَجَاهِدٌ وَالرَّبِيعُ بْنُ أَنَسٍ وَقَتَادَةُ وَالسَّدى : بَعْنَى عَهْدِي . وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ﴿إِصْرِي﴾ أَيْ ثِقَلٌ مَا حَمَلْتُمْ مِنْ عَهْدِي أَيْ مِيثَاقِ الشَّدِيدِ الْمُؤَكَّدِ ﴿قَالُوا أَقْرَبْنَا ، قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ فَمَنْ تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ﴾ أَيْ عَنِ هَذَا الْعَهْدِ وَالْمِيثَاقِ ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ . قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَابْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا أَخَذَ عَلَيْهِ الْمِيثَاقَ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا وَهُوَ حَيٌّ لِيُؤْمِنَ بِهِ وَلِيُنصِرَنَّهُ ، وَأَمْرُهُ أَنْ يَأْخُذَ الْمِيثَاقَ عَلَى أُمَّتِهِ لَنْ يَبْعَثَ مُحَمَّدٌ وَهُمْ أَحْيَاءُ لِيُؤْمِنُوا بِهِ وَلِيُنصِرُنَّهُ . وَقَالَ طَاوُوسُ وَالْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ وَقَتَادَةُ : أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ أَنْ يَصَدِّقَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ، وَهَذَا لَا يَضَادُ مَا قَالَهُ عَلِيُّ وَابْنُ عَبَّاسٍ وَلَا يَنْفِيهِ بَلْ يَسْتَلْزِمُهُ وَيَقْتَضِيهِ ، وَلِهَذَا رَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ أَبِي عَدْرَةَ عَنْ ابْنِ طَاوُوسٍ عَنْ أَبِيهِ مِثْلَ قَوْلِ عَلِيِّ وَابْنِ عَبَّاسٍ . وَقَدْ قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَنْبَاءُ نَسْفِيَانِ عَنْ جَابِرِ بْنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ : جَاءَ عَمْرٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَمَرْتُ بِأَخٍ يَهُودِيٍّ مِنْ قَرِيظَةَ فَكُتِبَ لِي جِوَامِعٌ مِنَ التَّوْرَةِ أَلَا أَعْرِضُهَا عَلَيْكَ ؟ قَالَ : فَتَفَرَّقَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ثَابِتٍ قُلْتُ لَهُ أَلَا تَرَى مَا بُوِجِهَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ عَمْرٌ : رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا قَالَ : فَسَرَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أُصْبِحَ فِيكُمْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ اتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُوهُ لَضَلَّمْتُ ، إِنَّكُمْ حَطِيءٌ مِنَ الْأُمَّةِ وَأَنَا حَظِيكُمُ مِنَ النَّبِيِّينَ .

(حديث آخر) قَالَ الْحَافِظُ أَبُو يَعْلَى حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ فَإِنَّهُمْ لَنْ يَجِيبُوكُمْ وَقَدْ ضَلُّوا ، وَإِنَّكُمْ إِمَانًا أَنْ تَصَدَّقُوا بِبَاطِلٍ وَإِمَانًا تَكْذِبُوا بِحَقِّهِ وَإِنَّهُ لَوْ كَانَ مُوسَى حَيًّا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ إِلَّا أَنْ يَجِيئَ . وَفِي بَعْضِ الْأَحَادِيثِ : لَوْ كَانَ مُوسَى وَعِيسَى حَيًّا لَمَا وَسَعَهُمَا إِلَّا اتَّبَعَا . فَالرَّسُولُ مُحَمَّدٌ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ دَائِمًا إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ، هُوَ الْإِمَامُ الْأَعْظَمُ الَّذِي لَوْ جَدَّ فِي أَيِّ عَصْرٍ وَجَدَ لَكَانَ هُوَ الْوَاجِبُ الطَّاعَةَ الْمَقْدَمَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ كُلِّهِمْ ، وَلِهَذَا كَانَ إِمَامَهُمْ لَيْلَةَ الْإِسْرَاءِ لَمَّا اجْتَمَعُوا بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ : وَكَذَلِكَ هُوَ الشَّفِيعُ فِي الْمَشْرِقِ فِي إِيْتَانِ الرَّبِّ جَلَّ جَلَالُهُ لِفَصْلِ الْقَضَاءِ بَيْنَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْمَقَامُ الْمُهْمُودُ الَّذِي لَا يَلِيقُ إِلَّا لَهُ وَالَّذِي يَجِدُّ عَنْهُ أَوْلُو الْعِزْمِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ حَتَّى تَنْتَهِيَ التَّوْبَةُ إِلَيْهِ فَيَكُونُ هُوَ الْمُخْصَرُّ بِهِ ، صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ .

أَفْخِرُونَ بِاللَّهِ يَتَّبِعُونَ وَلَهُ الْأَسْمَاءُ مِنَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طُوعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿١٢﴾ قُلْ أَمْسَأَ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَمَا أَنْزَلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ فَاسْتَمِعْ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا أَوْقَى مُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيِّينَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤﴾

يقول تعالى منكرًا على من أراد دينًا سوى دين الله الذي أنزل به كتبه وأرسل به رسوله وهو عبادة الله وحده لا شريك له الذي له أسلم من في السموات والأرض أى استسلم له من فيها طوعاً وكرهاً كما قال تعالى ﴿وَهُوَ يَسْجُدُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طُوعًا وَكَرْهًا﴾ الآية، وقال تعالى ﴿لَوْ لَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يُتَّقُونَ ظِلَالَهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشِّمَالِ سَجْدًا لَهُ وَهُمْ دَاخِرُونَ هُوَ اللَّهُ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ هُوَ يَخْفَوْنَ رَبَّهُمْ مِنْ فَرَقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ فالؤمن مستسلم بقلبه وقالبه لله، والكافر مستسلم لله كرهاً، فإنه تحت التسخير والقهر والسلطان العظيم الذي لا يخالف ولا يمانع. وقد ورد حديث في تفسير هذه الآية على معنى آخر فيه غرابة فقال الحافظ أبو القاسم الطبراني حدثنا أحمد بن النضر المنكري حدثنا سعيد بن حفص النخيلي حدثنا محمد بن محسن العكاشي حدثنا الأوزاعي عن عطاء بن أبي رباح عن النبي ﷺ ﴿لَوْ لَمْ يَسْلَمْ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طُوعًا

لو كان موسى وعيسى حين لما وسمعهما إلا اتبعي

(تفسير القرآن العظيم ، سورة ال عمران زير آيت وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ ..... ، جلد 1 صفحہ 378)

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു:

ഇപ്പോൾ മൂസാ(അ) ഉം ഈസാ(അ)ഉം ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെങ്കിൽ അവർക്ക് എന്നെ പിൻപറ്റാതെ നിവൃത്തിയുണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല.

(തഹ്സീറുൽ മുർത്തുനൂൽ അളീം, ഇബ്നുകഥീർ ഭാഗം: 1, പേജ്: 378)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him has said:- If Moses and Jesus were alive, they would have no alternative but to follow me. (Ibn Kathir: Tafseer ul Quran vol 1 page 378).

فِي ظِلَالِ الْقُرْآنِ

بقلم

سَيِّدِ قُطُبِ

المجلد الرابع

الأجزاء: ١٢-١٨

طبعة جديدة مشروعة

تتضمن إضافات وتنقيحات تركها المؤلف
وتنشر للمرة الأولى

مع المراجعة الشاملة والتصويب الدقيق
لما كان في الطبعة الأصلية - التي صوّرت عنها الطبقات غير المشروعة -
من أخطاء في الآيات القرآنية والتفسير

دار الشروق

സൂര മരണം

أبوك امرأ سوء ، وما كانت أمك بغياً ، حتى تأتي بهذه الفعلة التي لا يأتيها إلا بنات آباء السوء والأمهات البغايا
 وتنفذ مريم وصية الطفل العجيب التي لقبها إياها :
 « فأشارت إليه .. فإذا تقول في العجب والنظ الذي ساورهم وهم يرون عنزاهم تواجههم يطفل
 ثم تتبجح فتسخر بمن يستنكرون فعلتها فتصمت وتشير لم إلى الطفل ليسألوه عن سرها !
 « قالوا : كيف نكلم من كان في المهد صيباً ؟ » .
 ولكن ها هي ذي الخارقة العجيبة تقع مرة أخرى :

قال : إني عبد الله ، آتاني الكتاب ، وجعلني نبياً ، وجعلني مباركاً أينما كنت ، وأوصاني بالصلاة والزكاة
 ما دمت حياً ، وبراً بوالدي ولم يجعلني جباراً شقياً ، والسلام عليّ يوم ولدت ويوم أموت ويوم أبعث حياً .
 وهكذا يعلن عيسى - عليه السلام - عبوديته لله . فليس هو ابنه كما تدعي فرقة . وليس هو إله كما تدعي
 فرقة . وليس هو ثالث ثلاثة هم إله واحد وهم ثلاثة كما تدعي فرقة . . . . . ويعلم أن الله جعله نبياً ، لا ولداً
 ولا شريكاً . وبارك فيه ، وأوصاه بالصلاة والزكاة مدة حياته . والبر بوالديه والتواضع مع عشيرته . فله
 إذن حياة مخلوقة ذات أمد . وهو يموت ويبعث . وقد قدر الله له السلام والأمان والطمأنينة يوم ولد ويوم
 يموت ويوم يبعث حياً . . . . .
 والنص صريح هنا في موت عيسى وبعثه . وهو لا يحتمل تأويلاً في هذه الحقيقة ولا جديلاً .

• • •

ولا يزيد السياق القرآني شيئاً على هذا المشهد . لا يقول : كيف استقبل القوم هذه الخارقة . ولا ماذا
 كان بعدها من أمر مريم وابنها العجيب . ولا متى كانت نبوته التي أشار إليها وهو يقول :
 « آتاني الكتاب وجعلني نبياً » . . . . . ذلك أن حادث ميلاد عيسى هو المقصود في هذا الموضع . فحين يصل به
 السياق إلى ذلك المشهد الخارق يسدل الستار ليعقب بالغرض المقصود في أنسب موضع من السياق ، بلهجة
 التقرير ، وإيقاع التقرير :

« ذلك عيسى ابن مريم . قول الحق الذي فيه يمترون . ما كان لله أن يتخذ من ولد . سبحانه . إذا قضى
 أمراً فإنما يقول له : كن فيكون . وإن الله ربي وربكم فاعبدوه . هذا صراط مستقيم » . . . . .
 ذلك عيسى ابن مريم ، لا ما يقوله المؤهون له أو المتهمون لأمه في مولده . . . . . ذلك هو في حقيقته وذلك
 واقع نشأته . ذلك هو يقول قول الحق الذي فيه يمترون ويشكرون . يقولها لسانه ويقولها الحال في قصته :
 « ما كان لله أن يتخذ من ولد » تعالى وتنزه فليس من شأنه أن يتخذ ولداً . والولد إنما يتخذه القانون للامتداد ،
 ويتخذه الضعاف للنصرة . والله باق لا يخشى فناء ، قادر لا يحتاج معيماً . والكائنات كلها توجد بكلمة كن .
 وإذا قضى أمراً فإنما يقول له : كن فيكون . . . . . فأريد تحقيقه بحقه بتوجه الإرادة لا بالولد والمعين . . . . . وبشي
 ما يقوله عيسى - عليه السلام - ويقول حاله بإعلان ربوبية الله له وللناس ، ودعوته إلى عبادة الله الواحد
 بلا شريك : « وإن الله ربي وربكم فاعبدوه هذا صراط مستقيم » . . . . . فلا يبقى بعد شهادة عيسى وشهادته قصته
 مجال للأوهام والأساطير . . . . . وهذا هو المقصود بذلك التحقيب في لغة التقرير وإيقاع التقرير .

• • •

لو كان موسى وعيسى حين لا وسمعها إلا اتبعي

(تفسير القرآن العظيم، سورة ال عمران زير آيت وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ .....، جلد 1 صفحه 378)

സയ്യിദ് ഖുത്ബുബ് സൂറ: മര്യമിലെ ഹദ്ദിൽ ഈസാ(അ)നെ സംബന്ധിച്ച വചനങ്ങൾക്ക് വ്യാഖ്യാനം നൽകിക്കൊണ്ട് എഴുതുന്നു:

ഇവിടെ ഹദ്ദിൽ ഈസാ(അ)ന്റെ മരണവും മരണത്തിനു ശേഷമുള്ള ഉയിർപ്പും സ്പഷ്ടമാണ്. ഈ യാഥാർത്ഥ്യത്തിന് ഏതെങ്കിലും വിശദീകരണത്തിന്റേയോ, തർക്കത്തിന്റേയോ ആവശ്യമില്ല.

(ഹീ ഇലാലിൽ ഖുർആൻ ഭാഗം: 4, പേജ്: 60)

Commenting upon the verses of Sura Maryam regarding Jesus, peace be upon him, Syed Qutub says:- “The definite explanation advanced here is of Jesus’s death and him being raised death. There is no scope for any other interpretation for unnecessary diatribe.

(Fi Zilal il Quran, Vol: 4, Page: 66).

NOTES

NOTES

NOTES

ഖത്തമുന്നൂമ്പുവൃത്തം

അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്തിന്റെ വിരോധികൾ പലതരത്തിലുള്ള ആരോപണങ്ങളും ഉന്നയിക്കാറുണ്ട്. അതിൽ ഒന്ന് നജ്ദുബില്ലാഹ് അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്ത് ഹദ്ദത്ത് മുഹമ്മദ് മുസ്തഫാ(സ) തിരുമേനിയെ ‘ഖത്തമുന്നൂമ്പിയ്യാൻ’ ആണെന്ന് അംഗീകരിക്കുന്നില്ലെന്നും കഴിഞ്ഞ 13 നൂറ്റാണ്ടായി മുസ്ലിം ഉമ്മത്ത് വെച്ചുപുലർത്തുന്ന വഴിയിൽനിന്ന് മാറി പുതിയൊരു സരണി സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നതുമാണ്. മറ്റനേകം ആരോപണങ്ങൾ പോലെതന്നെ ഈ ആക്ഷേപവും പൂർണ്ണമായും തെറ്റും അടിസ്ഥാനരഹിതവുമാണ്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഞങ്ങൾ തികഞ്ഞ ഉൾക്കാഴ്ചയോടും പൂർണ്ണ ദുഃഖത്തോടുംകൂടി തിരുനബി(സ)നെ ഖത്തമുന്നൂമ്പിയ്യാൻ ആണെന്ന് അംഗീകരിക്കുന്നതുപോലെ മറ്റാർക്കും ഉൾക്കൊള്ളാൻ സൗഭാഗ്യം ലഭിച്ചിട്ടില്ല.

അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്തിന്റെ അഭിവാദ്യസ്ഥാപകർ പറയുന്നു:

“ഞങ്ങൾ റസൂലുല്ലാഹ്(സ)നെ ഖത്തമുന്നൂമ്പിയ്യാൻ ആണെന്ന് അംഗീകരിക്കുന്നില്ലെന്ന ആരോപണം എനിക്കും എന്റെ ജമാഅത്തിനും മേലുള്ള വലിയൊരു കറ്റുകെട്ടാകുന്നു. ഞങ്ങൾ ഏതൊരു ശക്തിയും ദുഃഖത്തെയും ദിവ്യജ്ഞാനവും ഉൾക്കാഴ്ചയും മുഖേന നബി(സ)നെ ഖത്തമുൽ അമ്പിയാ ആണെന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ അതിന്റെ ലക്ഷത്തിൽ ഒരംശംപോലും മറ്റ് ആളുകൾ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല.” (അൽഹക്കം, 17.3.1905).

വിരോധികൾക്ക് മുന്നിൽ ഹദ്ദത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ മേൽ ഉദ്ധരണി വെക്കുമ്പോൾ, ഇത് കേവലം വാക്കുകൾ കൊണ്ടുള്ള പ്രഖ്യാപനമാണെന്നും യഥാർത്ഥത്തിൽ മിർസാ സാഹിബ് പുതിയ ഒരുതരം നൂമ്പുവൃത്തിന്റെ വഴി തുറന്നിരിക്കുകയാണെന്നും ഉമ്മത്തീനൂമ്പുവൃത്താണെങ്കിലും ശാഖാപരമാണെങ്കിലും അത് ‘ഖത്തമുന്നൂമ്പിയ്യാൻ’ എന്ന ആയത്തിനെ നിരാകരിക്കുന്നതാണെന്നും പറഞ്ഞ് തെറ്റിദ്ധാരണ പരത്താൻ അവർ ശ്രമിക്കാറുണ്ട്. അവർ പറയുന്നത്, അഹ്മദിയ്യാ ജമാഅത്ത്, ‘ഉമ്മത്തീനബി’, ‘സില്ലീ നബി’ തുടങ്ങിയ സാങ്കേതികപദങ്ങൾ സൃഷ്ടിച്ചുകൊണ്ട് നൂമ്പുവൃത്തം തുടരുന്നതിനുള്ള കവാടം തുറന്നിരിക്കുകയാണെന്നും ഇസ്ലാമിനെ മുൻകാല മഹാത്മാക്കൾ നൂമ്പുവൃത്തം പൂർണ്ണമായും കൊട്ടിയടക്കപ്പെട്ടു എന്ന വാദമുള്ളവരും ഒരുതരത്തിലുള്ള നൂമ്പുവൃത്തം തുടരുന്നത് അംഗീകരിക്കുന്നവരല്ലെന്നുമാണ്. എന്നാൽ, അല്പമായ അന്വേഷണം നടത്തിയാൽതന്നെ ഈ ആരോപണവും അടിസ്ഥാന

നരഹിതമാണെന്ന് ക്രാന്തദർശികൾക്ക് ബോധ്യമാവും. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഉമ്മത്തിലെ കഴിഞ്ഞകാല മഹാത്മാക്കളും, ദൈവികരായ പണ്ഡിതന്മാരും ‘ഖത്തമുനബിയ്യീൻ’ എന്ന ആയത്തിന് നൽകിയ അതേ വ്യാഖ്യാനം തന്നെയാണ് അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലിം ജമാഅത്തും നൽകുന്നത്. ഈ മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് വ്യതിരിക്തമായ ഒരു മാർഗ്ഗവും ഞങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചിട്ടില്ല. അഹ്മദിയ്യാ മുസ്ലിം ജമാഅത്തിനുമേൽ ആരോപണങ്ങൾ ഉന്നയിക്കുന്നവരാണ് പുതിയ സരണി സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളവർ.

തീരുമാനത്തിനുള്ള ഏറ്റവും എളുപ്പവും സാധാരണബുദ്ധിക്ക് ഗ്രാഹ്യവുമായ ഒരു മാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട്, ഞങ്ങൾ വ്യത്യസ്ത ചിന്താലോകവുമായി ബന്ധമുള്ള, അംഗീകൃതരായ മുസ്ലിം മഹാത്മാക്കളുടേയും ഔലിയാക്കളുടേയും മുഖ്ബരീകളുടേയും സുപ്രസിദ്ധവും പ്രാമാണികവുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഖത്തമുനുബുവൃത്തിനെക്കുറിച്ച് അവരുടെ വിശ്വാസങ്ങൾ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഉദ്ധരണികളാണ് സമർപ്പിക്കുന്നത്.

ഹദ്റത്ത് അഹ്മദ്(അ) മുൻകാല മഹാത്മാക്കളുടെ പന്ഥാവിൽനിന്ന് വ്യതിരിക്തമായ ഒരു ദീൻ സ്വീകരിച്ചിട്ടില്ലെന്നും ദൈവസിദ്ധരായ മഹാത്മാക്കൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നതു തന്നെയാണ് ആവർത്തിച്ചതെന്നും ഇതിൽനിന്ന് ഉപരിപ്ലവമായ വായനക്കാരനുപോലും മനസ്സിലാവുന്നതാണ്. ഇതേക്കുറിച്ച് കൂടുതൽ എഴുതേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നീതിപൂർവ്വം വായിക്കുന്ന ഓരോരുത്തർക്കും കാര്യം സുതരാം വ്യക്തമാകുന്നതാണ്. നീതിയും ദൈവഭയവും കൈക്കൊണ്ട് ഇക്കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കണമെന്ന് അഭ്യർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

Khatm-e-Nubuwwat

One of the accusations levelled on the Ahmadiya Muslim Jamaat, among many others is that Jamaat Ahmadiya does not accept the Holy Prophet Muhammad s.a.s. as Khatam-un-Nabiyyin and has adopted a new doctrine which deviates from that of the ummat of the past 1300 years in this matter. Like many other unfounded allegations this one is also wrong and baseless. The reality is that the strength of conviction with which Jamaat Ahmadiyya accepts the Holy Prophet (pbuh) as khatam-un-Nabiyyin is unparalleled. The Founder of the Ahmadiyya Jamat says:

“It is alleged that I and my Jamaa’t do not accept the Holy Prophet(pbuh) as Khatam-un-Nabiyyin. This is a great lie upon us. The strength, certainty, and full understanding with which we believe in the Holy Prophet (pbuh) to be Khatam-un-nabiyyin and accept him as such, others do not believe even in a hundred thousandth part of it”. (AlHakam 17 March 1905)

When the Promised Messiah a.s. is quoted to the opponents, they try to give the false impression that this acceptance is only a lip service. According to them the Promised Messiah has opened the door of a new kind of prophethood, and whatever he calls it unmati or zilli (adumbrate), the rejection of Khatam-e-Nabuwwat is implied. They say that the Jamat Ahmadiyya has opened the door for the Prophethood whereas a past scholars of Islam considered prophethood to be absolutely finished and did not believe in any form of exception. But even minor least effort in research would show the wise that this objection too is hollow and baseless. It is a fact that the Ahmadiyya Jamaat interprets the verse Khatam-us-Nabiyyin in the same way as the holy scholars of the followers in the past and have not invented any new doctrine. The new doctrine has been invented by the opponents of Ahmadiyya themselves. To determine this matter easily we will present some statements by the learned Muslim scholars and saints taken from their famous and authentic books. These statements show their belief regarding the doctrine of Khatm-e-Nabuwwat, scans of these passages are also being provided. Even a superficial view of these statements will show that Hazrat Masih Maud a.s. has not presented any new doctrine. He said what the learned scholars had also said in the past. In the presence of these statements there is no need for further elaboration. It will be apparent to every just reader himself. Please consider these things with a fair and God fearing mind.

1

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۚ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ۝

(الفاتحة: 6-7)

ഞങ്ങളെ ചൊവ്വായ മാർഗത്തിൽ നയിക്കണമേ! നീ അനുഗ്രഹിച്ചവരുടെ മാർഗത്തിൽ. കോപിക്കപ്പെട്ടവരുടേയോ വഴിപിഴച്ചവരുടേയോ മാർഗത്തിലല്ല. (സൂറത്തുൽ ഫാതിഹ. 6,7)

Sura 1:6 Guide us in the right path.

Sura 1:7 The path of those on whom Thou hast bestowed Thy blessings, those who have not incurred displeasure, and those who have not gone astray.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يُقَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ

مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ ۝ (المائدة: 21)

മൂസ തന്റെ ജനതയോട് പറഞ്ഞ സന്ദർഭം: എന്റെ ജനമേ, നിങ്ങൾ അല്ലാഹുവിന്റെ അനുഗ്രഹങ്ങളെ സ്മരിക്കുക. അവൻ നിങ്ങളിൽ പ്രവാചകന്മാരെ നിശ്ചയിക്കുകയും നിങ്ങളെ രാജാക്കന്മാരാക്കുകയും ചെയ്തു. (ലോകത്ത് അറിയപ്പെടുന്ന) മറ്റൊരു സമൂഹത്തിനും നൽകാത്തത് അവൻ നിങ്ങൾക്ക് പ്രദാനം ചെയ്യുകയുമുണ്ടായി. (സൂറത്തുൽ മാഇദ, 21).

Sura 5:21 And remember when Moses said to his people. ‘O my people, call to mind Allah’s favour upon you when He appointed Prophets among you and made you kings, and gave you what He gave not to any other among the peoples.’

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾
 (الجاثية: 17)

തീർച്ചയായും നാം ഇസ്രാഇലിൽ സന്തതികൾക്ക് ഗ്രന്ഥവും ഭരണാധികാരവും പ്രവാചകത്വവും നൽകിയിട്ടുണ്ട്. വിശിഷ്ട വസ്തുക്കളിൽനിന്ന് നാം അവർക്ക് ഉപജീവനം നൽകുകയും (അവരുടെ കാലത്ത്) ലോകത്ത് നാം അവരെ ഉൽകൃഷ്ടരാക്കുകയും ചെയ്തു. (സൂറത്തുൽ ജാസിയ, 17).

Sura 45:17 And verily, We gave the children of Israel the Book, and sovereignty, and prophethood; and We provided them with good and pure things, and We exalted them over the peoples of the time.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿٧٠﴾ (النساء: 70)

അല്ലാഹുവിനേയും ഈ റസൂലിനേയും അനുസരിക്കുന്നവർ അല്ലാഹു അനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള പ്രവാചകന്മാർ, സത്യാത്മക്കൾ, രക്തസാക്ഷികൾ, സദ്വൃത്തന്മാർ എന്നിവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഉൾപ്പെടുന്നതാണ്. ഏറ്റവും നല്ല കൂട്ടുകാരെത്ര അവർ. (സൂറത്തുനീസാഅ്, 70).

Sura 4:70 And whoso obeys Allah and this Messenger of His shall be among those on whom Allah has bestowed His blessings, namely, the Prophets, the Truthful, the Martyrs, and the Righteous. And excellent companions are these.

الْبَحْرُ الْمَجْزِيُّ

وَتِ التَّفْسِيرِ

لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الشَّهِيرِ بَأَبِي حَيَّانَ الْأَنْدَلُسِيِّ الْفَرْنَائِيِّ

٦٥٤ - ٧٥٤ هـ

الجزء الثالث

طبعة جديدة بعناية

الشيخ زهير جعيد

دار الفكر

للطباعة والنشر والتوزيع

سورة النساء / الآيات: ٦٤ - ٧٢ - ٦٩٩

يارسول الله، إذا مت ومتنا، كنت في عليين فلا تراك ولا نجتمع بك، وذكر حزنه على ذلك، فنزلت. وحكى مكي عن عبد الله هذا أنه لما مات النبي ﷺ قال: اللهم اعمني حتى لا أرى شيئاً بعده، فعمي. والمعنى في مع النبيين: إنه معهم في دار واحدة، وكل من فيها رزق الرضا بحاله، وهم بحيث يتمكن كل واحد منهم من رؤية الآخر، وإن بعد مكانه.

وقيل: المعية هنا كونهم يرفعون إلى منازل الأنبياء متى شاؤوا تكرامة لهم، ثم يعودون إلى منازلهم. وقيل: إن الأنبياء والصدّيقين والشهداء ينحدرون إلى من أسفل منهم ليتذاكروا نعمة الله، ذكره المهدي في تفسيره الكبير. قال أبو عبد الله الرازي: هذه الآية تنبيه على أمرين من أحوال المعاد: الأول: إشراق الأرواح بأنوار المعرفة. والثاني: كونهم مع النبيين. وليس المراد بهذه المعية في الدرجة، فإن ذلك ممتنع، بل معناه: إن الأرواح الناقصة إذا استكملت علائقها مع الأرواح الكاملة في الدنيا بقيت بعد المفارقة تلك العلائق، فينعكس الشعاع من بعضها على بعض، فتصير أنوارها في غاية القوة، فهذا ما خطر لي انتهى كلامه. وهو شبيه بما قالته الفلاسفة في الأرواح إذا فارقت الأجساد. وأهل الإسلام يأبون هذه الألفاظ ومدلولاتها، ولكن من غلب عليه شيء وجبه جرى في كلامه. وقوله: مع الذين أنعم الله عليهم، تفسير لقوله: ﴿صراط الذين أنعمت عليهم﴾^(١) وهم من ذكر في هذه الآية. والظاهر أن قوله: من النبيين، تفسير للذين أنعم الله عليهم. فكانه قيل: من يطع الله ورسوله منكم أحق الله بالذين تقدمهم ممن أنعم عليهم. قال الراغب: ممن أنعم عليهم من الفرق الأربع في المنزلة والثواب: النبي بالنبي، والصدّيق بالصدّيق، والشهيد بالشهيد، والصالح بالصالح. وأجاز الراغب أن يتعلق من النبيين بقوله: ومن يطع الله والرسول. أي: من النبيين ومن بعدهم، ويكون قوله: فأولئك مع الذين أنعم الله عليهم إشارة إلى الملا الأعلى. ثم قال: ﴿وحسن أولئك رفيقاً﴾^(٢) وبين ذلك قول النبي ﷺ حين الموت «اللهم ألحقني بالرفيق الأعلى» وهذا ظاهر انتهى. وهذا الوجه الذي هو عنده ظاهر فاسد من جهة المعنى، ومن جهة النحو. أما من جهة المعنى فإن الرسول هنا هو محمد ﷺ، أخبر الله تعالى أن من يطيعه ويطيع رسوله فهو مع من ذكر، ولو كان من النبيين معلقاً بقوله: ومن يطع الله والرسول، لكان قوله: من النبيين تفسيراً لمن في قوله: ومن يطع. فيلزم أن يكون في زمان الرسول أو بعده أنبياء يطيعونه، وهذا غير ممكن، لأنه قد

(١) سورة الفاتحة: ٦/١.

(٢) سورة النساء: ٤/٦٩.

وقوله: مع الذين أنعم الله عليهم، تفسير لقوله: ﴿صراط الذين أنعمت عليهم﴾⁽¹⁾ وهم من ذكر في هذه الآية. والظاهر أن قوله: من النبيين، تفسير للذين أنعم الله عليهم. فكأنه قيل: من يطع الله ورسوله منكم أحق الله بالذين تقدمهم ممن أنعم عليهم. قال الراغب: ممن أنعم عليهم من الفرق الأربع في المنزلة والثواب: النبي بالنبي، والصادق بالصادق، والشهيد بالشهيد، والصالح بالصالح. وأجاز الراغب أن يتعلق من النبيين بقوله: ومن يطع الله والرسول. أي: من النبيين ومن بعدهم،

(البحر المحيط في التفسير، زير آيت وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ ..... جلد 3 صفحہ 699)

“ദൈവിക അരുളപ്പാടായ ‘മഅല്ലാദീന അൻഅമല്ലാഹു അലയ്ഹിം’ എന്നത് ‘സിറാത്തല്ലദീന അൻഅത്ത അലയ്ഹിം’ എന്നതിന്റെ വ്യാഖ്യാനമാണ്. ദൈവികവചനമായ ‘മിനനബിയ്യിൻ’ എന്നത് ‘അൻഅമല്ലാഹു അലയ്ഹിം’ എന്നതിന്റെ തഹ്സിറാണെന്നതും സ്പഷ്ടമാണ്. അതായത് നിങ്ങളിൽ അല്ലാഹുവിനേയും അവന്റെ റസൂലിനേയും അനുസരിക്കുന്നവരെ അല്ലാഹു നേരത്തെ അനുഗൃഹീതരാക്കിയവരുടെ ഗണത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തുന്നതാണ്. ഇമാം റാഗിബ് പറയുന്നു: ആ നാല് കൂട്ടരുടെ ഗണത്തിൽ അതായത് സ്ഥാനത്തിന്റേയും പ്രതിഫലത്തിന്റേയും അടിസ്ഥാനത്തിൽ നബി നബിയോടൊപ്പവും സിദ്ദീഖ് സിദ്ദീഖിനോടൊപ്പവും, ശഹീദ് ശഹീദിനോടൊപ്പവും, സാലിഹ് സാലിഹിനോടൊപ്പവും ആയിരിക്കും. വമൻ യുതിഇല്ലാഹ വർറസൂല..... എന്നതിലെ മിനനബിയ്യിൻ’ എന്ന ദൈവികവചനമനുസരിച്ച് ഈ ഉമ്മത്തിലെ നബി, നബിമാരോടൊപ്പം ആയിരിക്കുമെന്നാണ് ഇമാം റാഗിബ് വ്യക്തമാക്കുന്നത്..... (അൽബഹ്റുൽ മുഹീത്, ഭാഗം -3, പേജ്-6997)

Hazrat Imam Raghīb has interpreted verse 70 Al-Nisa in the same manner as the Ahmadiyya Jamaat did. This is what is written in Tafseer Bahrul Mohit:- The words of God, “among those whom Allah has favoured.” is the path of those on whom Thou hast bestowed Thy favours.” It is evident that the Words of God-” Among the Prophets, “explanation is the” whom Allah has favoured.” Whoever among you obeys Allah and the Messenger, God would include him among those who had been favoured earlier. Imam Raghīb has said, that He will include them in four groups, in accordance with the rank and reward i.e. Prophet with Prophet, Truthful with Truthful, Martyr with Martyr and Righteous with Righteous. Imam Raghīb has declared lawful that the Prophets of this Ummat be included among the Prophets in accordance with the words of God “ And whoever obeys Allah and the Messenger.” This means- among the Prophets. (Al Bahr ul Muheet, Vol. 3, Page 699)

2

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

(الاحزاب: 41)

മുഹമ്മദ് നിങ്ങളിൽ ഒരു പുരുഷന്റെയും പിതാവല്ല. എന്നാൽ, അദ്ദേഹം അല്ലാഹുവിന്റെ ദൂതനും, പ്രവാചകന്മാരുടെ മുദ്രയും ആകുന്നു. അല്ലാഹു എല്ലാ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചും നല്ലപോലെ അറിയുന്നവനാകുന്നു. (സൂറത്തുൽ അഹ്സാബ്, 41).

Sura 33:41 Muhammad is not the father of any of your men but he is the Messenger of Allah and the Seal of the Prophets; and Allah has full knowledge of all things.

الدُّرُّ الْمُبْتَوَّرُ فِي التَّفْسِيرِ الْمَثْوَرِ

وَهُوَ مُحْتَصِرٌ تَفْسِيرَاتِ رَجْمَانَ الْقُرْآنِ

لِلْمَوْلَانِ
جَمَلِ الدِّينِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ السَّيْرِي
المتوفى سنة ٩١١ هـ

الجزء الخامس

محتوى الجزء الخامس: من أول سورة المؤمنون، إلى آخر سورة الجاثية.

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

رسول الله وخاتم النبيين ﴿ قال: آخر نبي.

وأخرج عبد بن حميد عن الحسن في قوله ﴿ وخاتم النبيين ﴾ قال: ختم الله النبيين بمحمد ﷺ، وكان آخر من بعث.

وأخرج أحمد ومسلم عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ومثلي ومثل النبيين كمثل رجل بني داراً فاتمها إلا لبنة واحدة، فجثت أنا فاتممت تلك اللبنة.

وأخرج البخاري ومسلم والترمذي وابن أبي حاتم وابن مردويه عن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ومثلي ومثل الأنبياء كمثل رجل ابنتى داراً فأكملها وأحسنها إلا موضع لبنة، فكان من دخلها فنظر إليها قال: ما أحسنها! إلا موضع اللبنة، فأنا موضع اللبنة فحتم بي الأنبياء.

وأخرج أحمد والبخاري ومسلم والنسائي وابن مردويه عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال ومثلي ومثل الأنبياء من قبلي كمثل رجل بني داراً بناء فأحسنه وأجمله إلا موضع لبنة من زاوية من زواياها، فجعل الناس يطوفون به ويتعجبون له، ويقولون: هلا وضعت هذه اللبنة؟ فأنا اللبنة وأنا خاتم النبيين.

وأخرج أحمد والترمذي وصححه عن أبي بن كعب رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال ومثلي في النبيين كمثل رجل بنى داراً فأحسنها وأكملها وأجملها وترك فيها موضع لبنة لم يضعها، فجعل الناس يطوفون بالبيتان ويمعجون منه، ويقولون: لو تم موضع هذه اللبنة، فأنا في النبيين موضع تلك اللبنة.

وأخرج ابن مردويه عن ثوبان رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ «إنه سيكون في أمي كذابون ثلاثون كلهم يزعم أنه نبي، وأنا خاتم النبيين لا نبي بعدي».

وأخرج أحمد عن حذيفة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال «في أمي كذابون ودجالون سبعة وعشرون، منهم أربع نسوة وإني خاتم النبيين لا نبي بعدي».

وأخرج ابن أبي شيبة عن عائشة رضي الله عنها قالت: قولوا خاتم النبيين، ولا تقولوا لا نبي بعده.

وأخرج ابن أبي شيبة عن الشعبي رضي الله عنه قال: قال رجل عند المغيرة بن أبي شعبة صلى الله على محمد خاتم الأنبياء لا نبي بعده فقال المغيرة: حسبك إذا قلت خاتم الأنبياء، فإنا كنا نحدث أن عيسى عليه السلام خارج، فإن هو خرج فقد كان قبله وبه.

وأخرج ابن الأباري في المصاحف عن أبي عبد الرحمن السلمي قال: كنت أقرئ الحسن والحسين، فمر بي علي بن أبي طالب رضي الله عنه وأنا أقرئهما فقال لي: أقرئهما وخاتم النبيين بفتح التاء. والله الموفق.

قوله تعالى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿١١﴾

أخرج ابن جرير وابن المنذر وابن أبي حاتم عن ابن عباس رضي الله عنهما في قوله ﴿ اذكروا الله ذكراً كثيراً ﴾ يقول: لا يفرض على عبادة فريضة إلا جعل لها حداً معلوماً، ثم عذر أهلها في حال عذر غير الذكر، فإن الله تعالى لم يجعل له حداً ينتهي إليه، ولم يعذر أحداً في تركه إلا مغلوباً على عقله فقال: اذكروا الله

عن عائشة رضي الله عنها قالت: قولوا خاتم النبيين، ولا تقولوا لا نبي بعده.
 عن أبي عبد الرحمن السلمي قال: كنت اقرىء الحسن
 والحسين، فمر بي علي بن أبي طالب رضي الله عنه وأنا اقرئهما فقال لي: اقرئهما وخاتم النبيين بفتح التاء.

(دُرِّ مَنْثُورٌ فِي التَّفْسِيرِ الْمَثُورِ، زَيْرٌ آيَاتِ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ ..... جلد 5 صفحہ 386)

ഹദ്ദിൽ ആയിശ(റ:അ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. അവർ പറഞ്ഞു. “നിങ്ങൾ ‘ഖത്തമുനുബുവുത്ത’ എന്ന് പറഞ്ഞുകൊള്ളുക. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിനുശേഷം നബി ഇല്ലെന്ന് പറയരുത്.”

ഹദ്ദിൽ അബൂ അബ്ദുർറഹ്മാൻ അസ്സലമിയ്യ്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. “ഞാൻ ഇമാം ഹസനെയും ഇമാം ഹുസൈനെയും പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഒരിക്കൽ ഞാൻ പഠിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഹദ്ദിൽ അലി(റ) ആ വഴി കടന്നുപോകാനിടയായി. അദ്ദേഹം എന്നോട് പറഞ്ഞു: ‘ഖത്തമുനുബുവുത്ത’ എന്നത് ‘ത’ അകാരത്തോടുകൂടി പഠിപ്പിക്കുക.” (ദുർ മന്തൂർ, ഭാഗം:5, പേജ്-386).

Hazrat Ayesha, Allah be pleased with her, has narrated that, “Say he, i.e. the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, verily is the seal of Prophets but say not that there is no prophet after him.” Hazrat Abu Abdur Rahman Assalmiyye narrates that he used to teach Hazrat Hasan and Husain (Allah be pleased with them). Once Hazrat Ali bin Abu Talib, Allah be pleased with him, passed nearby him while he was teaching them, so he said to him, “Teach them Khataman Nabiyyeen with voval a: on Ta.

(Durr e Manthoor Vol. 5, page 386).

الإنسان الكامل
في
معرفة الأواخر والأوائل

تأليف

الشيخ عبد الكريم بن إبراهيم الجبلي

٧٦٧ - ٨٨٥ هـ

الجزء الأول

الطبعة الثالثة

١٩٧٠م = ١٤١٣هـ

مركز تكملة وتبعية رضى الله عنهما لآبائنا أبي بكر وأبي عبد الله

<p>فانقطع حكم نبوة التشريع بعده . وكان محمد صلى الله عليه وسلم خاتم النبيين ،</p>

(الانسان الكامل فى معرفة الأواخر والأوائل، صفحه 115)

ഹദ്ദിൽ അബൂൽകരീം ജിലാനി(റ) പറയുന്നു: “നബി(സ) തിരുമേനിക്കുശേഷം ‘ന്യായപ്രമാണപരമായ’ നുബുവുത്ത് അവസാനിക്കുകയും തിരുനബി(സ) ഖത്തമുനബിയ്യീൻ ആവുകയും ചെയ്തു.” (അൽ ഇൻസാനുൽ കാമിൽ, പേജ്- 115).

Hazrat Sayyad Abdul Karim Jilani has written:- “The coming of the Law-bearing prophets, after the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, has ceased as he has been exalted to be the ‘Khataman Nabiyyeen.’

(Al Insan ul Kamil Page 115).

الفتوحات المكيّة

التي فتح الله بها على الشيخ الإمام العامل الراسخ الكامل
خاتم الأولياء الوارثين برزخ البرازخ محيي الحق
والدين أبي عبد الله محمد بن علي المعروف بابن عربي
الحائمي الطائي قدس الله روحه ونور ضريحه آمين

المجلد الثاني

دارصادر
بيروت

وسنة أنفس لجهاتست • أتمهت من نور وطيب
فهذا الزمان فكرت فيه • ترى سر الظهور مع الكون

اعلم أيها الله وياك بروح منه ان هذا الباب يتضمن أصناف الرجال الذين يحصرهم العدد والدين لا يوفيت لهم
وتضمن المسائل التي لا يعلمها الا الاكابر من عباد الله الذين هم في زمانهم بمنزلة الانبياء في زمان النبوة وهي النبوة
العامة فان النبوة التي انقطعت بوجود رسول الله صلى الله عليه وسلم انما هي نبوة التشرية لا مقامها فلا شرع يكون
تاسخا لشرعه صلى الله عليه وسلم ولا يزل في حكمه شرعا آخر وهذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم ان الرسالة والنبوة قد
انقطعت فلا رسول بعدي ولا نبي أي لا نبي بعدي يكون على شرع يخالف شرعي بل اذا كان يكون تحت حكم شرعي
ولا رسول أي لا رسول بعدي الى احد من خلق الله بشرع يدعوهم اليه فهذا هو الذي انقطع وسد باب له لا مقام النبوة
قائه لا خلاف ان عيسى عليه السلام نبي ورسول وانه لا خلاف انه ينزل في آخر الزمان حكاية تساعدا لشرعنا
لا بشرع آخر ولا بشرع الذي تعبد الله به بنو اسرائيل من حيث ما نزل هو به بل ما ظهر من ذلك هو ما قرره شرع محمد
صلى الله عليه وسلم ونبوة عيسى عليه السلام ثابتة محققة فهذا النبي ورسول قد ظهر بعده صلى الله عليه وسلم وهو
الصادق في قوله انه لا نبي بعده فعلمنا قطعاً انه يرد التشرية خاصة وهو المعبر عنه عند أهل النظر بالاختصاص وهو
المراد بقولهم ان النبوة غير مكتسبة وأما القائلون بان كسب النبوة فاقدمهم بدون ذلك حصول المنزلة عند الله
المتضمنة من غير تشرية لاني حق أنفسهم ولا في حق غيرهم فمن لم يعقل النبوة سوى عين الشرع ونصب الاحكام قال
بالاختصاص ومنع الكسب فاذا وقفتم على كلام احد من أهل الله أصحاب الكشف يشير بكلامه الى الاكساب
كأنى حامد الغزالي وغيره فليس مرادهم سوى ما ذكرناه وقد ينهانا في فصل الصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم في
آخر باب الصلاة من هذا الكتاب وهو لأهم المقرين الذين قال الله فيهم عينا يشرب بها المقربون وبه وصف
الله نبيه عيسى عليه السلام فقال وجيها في الدنيا والآخرة ومن المقربين وبه وصف الملائكة فقال ولا الملائكة
المقربون ومعلوم قطعاً ان جبريل كان ينزل بالوحي على رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يطلق عليه في الشرع اسم
نبي مع انه بهذه المثابة فالنبوة مقام عند الله يناله البشر وهو مختص بالاكابر من البشر يعطى للنبي الشرع ويعطى
للتابع لهذا النبي الشرع الجاري على سنته قال تعالى ووهبنا له انما هرون نبيا فاذا نظر الى هذا المقام بالنسبة الى
التابع وانه باتباعه حصل له هذا المقام سمي مكتسبا والتعمل بهذا الاتباع اكتسابا ولما شرع من ربه يختص به
ولا شرع ووصله الى غيره وكذلك كان هرون فسددنا باب اطلاق لفظ النبوة على هذا المقام مع تحققة لا يتخيل
متخيل ان المطابق لهذا اللفظ يرد نبوة التشرية فيخلط كما اعتقده بعض الناس في الامام أبي حامد فقال عنه انه يقول
بان كسب النبوة في كمياء السماد توغير معاذ الله ان يرد بأبو حامد غير ما ذكرناه وسأذكر ان شاء الله ما يختص به
صاحب هذا المقام من الاسرار الخاصة به التي لا يعلمها الا من حصله فاذا سمعني أقول في هذا الباب وبما يختص بهذا
المقام كذا فاعلم ان ذلك الذي ذكره هو من علوم أهل هذا المقام فلندكره لا نشرح ما يتوابع عليه من المقابلة
والانحراف **﴿وصل﴾** اعلم ان للحق سبحانه في مشاهدته عبادة يابنة نسبتين نسبة تزيه ونسبة تنزل الى الخيال
بضرب من التشبيه فنسبة التزيه نجليه في ليس كمثل شيء والنسبة الاخرى نجليه في قوله عليه السلام اعبد الله كأنك تراه
وقوله ان الله في قبلة المصلى وقوله تعالى فأيتها لو اوقتم وجه الله وتم ظرف ووجه الله ذاته وحقيقته والاحاديث
والآيات الواردة بالانفاذ التي تطلق على الخلوقات باهتصاحاب معانيها اياها ولا استصحاب معانيها اياها المفهوم من
الاصطلاح ما وقت القابذة بذلك عند مخاطبها اذ لم يرد عن الله شرح ما رادها عما يخالف ذلك اللسان الذي نزل به
هذا الترميز الالهي قال تعالى وما أرسلنا من رسول الا بلسان قومه ليبين لهم يعني بلغتهم ليعلموا ما هو الامر عليه
ولم يشرح الرسول المبعوث بهذه الالفاظ هذه الالفاظ بشرح يخالف ما وقع عليه الاصطلاح فنسب تلك الالفاظ
المفهوم من تلك الالفاظ الواردة الى الله تعالى كانبها لنفسه ولا يتحكم في شرحها بما لا يفهمها هل ذلك اللسان

فان النبوة التي انقطعت بوجود رسول الله صلى الله عليه وسلم انما هي نبوة التشريع لا مقامها فلا شرع يكون
 ناسخا لشرعه صلى الله عليه وسلم ولا يزيد في حكمه شرعا آخر وهذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم ان الرسالة والنبوة قد
 انقطعت فلا رسول بعدي ولا نبي اى لا نبي بعدي يكون على شرع يخالف شرعى بل اذا كان يكون تحت حكم شرعى

(الفتوحات المكيه ، جلد 2 ، صفحہ 3)

ഹദ്ദിൽ ഇമാം മുഹയ്യൂദ്ദീൻബ്നു അറബി(റഹ്) പറയുന്നു: “നബി (സ)ന്റെ ആഗമനത്തോടെ വിചേരിക്കപ്പെട്ട നുബുവുത്ത, ശരീഅത്തോടുകൂടിയ നുബുവുത്താണ്. അല്ലാതെ നുബുവുത്തിന്റെ പദവി അല്ല. നബി (സ)ന്റെ ന്യായപ്രമാണത്തെ ദുർബലപ്പെടുത്തുകയോ അതിൽ കൂട്ടിച്ചേർക്കുകയോ ചെയ്യുന്ന ഒരു ശരീഅത്തും ഇനി ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ഇതാണ് നുബുവുത്തും രിസാലത്തും അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്ന നബി വചനത്തിന്റെ വിവക്ഷ. ചുരുക്കത്തിൽ എനിക്ക് ശേഷം ‘നബിയോ റസൂലോ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല’ എന്ന തിരുനബി വചനത്തിന്റെ താൽപര്യം എന്റെ ശരീഅതിനെതിരിലുള്ള ഒരു ശരീഅത്തുമായി ഒരു പ്രവാചകനും വരുന്നതല്ലെന്നും നബി ഉണ്ടാവുകയാണെങ്കിൽ അദ്ദേഹം എന്റെ ശരീഅത്തിനെ അനുസരിക്കുന്ന ആളായിരിക്കണമെന്നുമാണ്. (ഹുത്തുഹാത്തുൽ മക്കിയ്യ, ഭാഗം-2, പേജ്-3).

Hazrat Imam Mohyuddin Ibne Arbi has written: The Prophethood that terminated with the person of the Prophet of Allah, peace be on him and His blessings, was no other than the law-bearing prophethood not prophethood itself and this is the meaning of his ‘Verily apostleship and prophethood ceased with me Therefore there shall be after me neither an apostle nor a prophet i.e. there shall not be after me a prophet with a law other than mine but that he shall be subject to my law.”

(AIFatuhah ulMakiyya vol 2 page 3)

اليواقيت والجواهر في بيان عقائد الأكاابر

للإمام العارف الرباني سيدي عبد الوهاب الشعراي
نفعنا الله والمسلمين ببركاته وأفاض علينا من نفعاته
آمين

وبهامشه

الكبريت الأحمر

في بيان علوم الشيخ الأكبر

لصاحب اليواقيت والجواهر المذكور
ضعف الله تعالى له أسنى الأجور

الجزء الثالث

الطبعة الأخيرة

١٣٧٨ هـ - ١٩٥٩ م

وَقَالَ لِاتَّقَوْمَ السَّاعَةِ حَتَّى يَظْهَرَ الْكُشْفُ فِي الْخِطَابِ وَالْعَامُ كُلَّمَا قَرِبَتِ السَّاعَةُ (٣٩) كَانَ الْكُشْفُ فِي النَّاسِ أَكْمَلَ وَأَتَمَّ

وقال يخرج النبل والقنارات
ن أصل سدرة المنتهى
فيمشيان إلى الجنة ، ثم
مخرجان منها إلى دار
الجلال فيظهر النيل من
جبل القمر ويظهر القنارات
من أردن الروم وهما في
غاية الخلاوة وإنما تغير
طعمهما عما كانا عليه
في الجنة من مزاج الأرض
فإذا كان يوم القيامة عادا
إلى الجنة (قلت) ومن
أن يشرب الناس من
حين قيامهم من قبورهم
إلى دخول الجنة أم لا
أحد يشرب حتى يدخل
الجنة أو يرد الحوض
فمن وجد شيئا فليلحقه
بهذا الموضع والله عليم
خبير . وقال في قوله : إن
أحصلت أمي فلها يوم
وإن أساءت فلها نصف يوم
يعني من أيام الرب الذي
هو كالف سنة ما تملكون
والمراد بإحسانها نظرها
إلى العمل بشريعة نبيها
صلى الله عليه وسلم وإنما
قال صلى الله عليه وسلم إن
أحسنتم وإن أساءتم ولم
يقطع بشي ما مله صلى الله
عليه وسلم أن أحوال أمته
بن حكم الاسم الخاذل
والناصر وليس ليومهما
مقدار معلوم عندنا بل
ميزانه لا يعلمه إلا الله
(قلت) وقد أحدثت والله
الحمد وجاوزت الخمسة

تعالى فيما أوجه من أمر ونهى وهذا من كرم الله تعالى بنا ولا يشعر به غالب الناس بل ربما
استهزوا به والله أعلم . وقال الشيخ في الباب الثامن والثلاثين من الفتوحات لما أغلق الله باب الرسالة
بعد محمد صلى الله عليه وسلم كان ذلك من أشد ما تجرعت الأولياء مرارته لانقطاع الوحي الذي كان به
الوصلة بينهم وبين الله تعالى فإنه قوت أرواحهم انتهى . وقال في الجواب الخامس والعشرين من
الباب الثالث والسبعين : علم أن النبوة لم ترتفع مطلقا بعد محمد صلى الله عليه وسلم وإنما ارتفع
نبوة التشريع فقط فقوله صلى الله عليه وسلم لا نبي بعدي ولا رسول بعدي أي ما ثم من يشرع بعدي
شريعة خاصة فهو مثل قوله صلى الله عليه وسلم إذا هلك كسرى فلا كسرى بعده وإذا هلك قيصر فلا
قيصر بعده ولم يكن كسرى وقيصر إلا ملك الروم والقوس وما زال الملك في الروم ولكن ارتفع هذا
الاسم فقط مع وجود الملك فهم وسمى ملكهم باسم آخر غير ذلك وقد كان الشيخ عبد القادر الجيلي
يقول أوفى الأنبياء اسم النبوة وأرثينا القرب أي حجر علينا اسم النبي مع أن الحق تعالى يخبرنا في سر أوتنا
بمعاني كلامه وكلام رسوله صلى الله عليه وسلم ويسمى صاحب هذا المقام من أنبياء الأولياء فغاية
نبوتهم التعريف بالأحكام الشرعية حتى لا يخطئوا فيها لا غير انتهى (فان قلت) فما الحكم في تشريع
المجتهدين (فالجواب) أن المجتهدين لم يشرعوا شيئا من عند أنفسهم وإنما شرعوا ما اقتضاه نظرهم
في الأحكام فقط من حيث إنه صلى الله عليه وسلم قرر حكم المجتهدين فصاح حكمهم من جملة شرعه الذي
شرعه فإنه صلى الله عليه وسلم هو الذي أعطى المجتهد المادة التي اجتهد فيها من الدليل ولو قدر
أن المجتهد شرع شرعا لم يعطه الدليل الوارد عن الشارع ردناه عليه لأنه شرع لم يأذن به الله والله أعلم
(خاتمة) مما يؤيد كون محمد صلى الله عليه وسلم أفضل من سائر المرسلين وأنه خاتمهم وكانهم يستعملون
منه ما قاله الشيخ في علوم الباب الأحد والتسمين وأربعائة من أنه ليس لأحد من الخلق علم يناله في
الدنيا والآخرة إلا وهو من باطنية محمد صلى الله عليه وسلم سواء الأنبياء والعلماء المتقدمون على زمن
بعثته والمتأخرون عنها وقد أخبرنا صلى الله عليه وسلم بأنه أوفى علم الأولين والآخرين ونحن من الآخر
بلا شك وقد هم محمد صلى الله عليه وسلم الحكم في العلم الذي أوتيته فشمع كل علم مقبول ومعقول
ومفهوم وموهور فاجهد يا أخي أن تكون ممن يأخذ العلم بالله تعالى عن نبيه محمد صلى الله عليه وسلم فإنه
أعلم خلق الله بالهبة على الإطلاق ولربما أن يخطئ أحد من علماء أمته من غير دليل وهذا صر نبيتهك عليه
فاحتفظ به ولا تقل خجرت واسعا وتقول قد يعطى الله تعالى عبده من الوجه الخاص الذي يدين كل مخلوق
وبين يره هز وجل من غير واسطة محمد صلى الله عليه وسلم ماشاء من العلوم بتدليل قصة الخضوع عليه
السلام مع موسى الذي هو رسول زمه أنه لا تقول نحن ما حجرتنا عليك أن لا تعلم مطلقا وإنما حجرتنا
عليك أن لا يكون لك علم ذلك إلا من باطنية محمد صلى الله عليه وسلم شعرت بذلك أم لم تشعر . قال الشيخ
ووافقنا على ذلك الإمام أبو القاسم بن قسي في كتابه خلع النعنين وهو من روايتنا عن ابنه عنه بتونس سنة
تسعين وخمسمائة والله سبحانه وتعالى أعلم بالصواب .

(للبحث السادس والثلاثون في عموم بعثة محمد صلى الله عليه وسلم

إلى الجن والإنس وكذلك الملائكة على ما سياتي في فيه هذه فضيلة

لم يشركه فيها أحد من المرسلين)

وقد ورد في صحيح مسلم وغيره وأرسلت إلى الخلق كافة وفصروه بالإنس والجن كما فسروا بها أيضا
من بلغ في قوله تعالى وأوحى إلى هذا القرآن لا نذكركم به ومن بلغ أي بلغه القرآن وكما فسروا بذلك
أيضا العالمين في قوله تعالى تبارك الذي ينزل القرآن على عبده ليكون للعالمين نذيرا قاله الجلال الخليل

سنة المحسوبة من ولاية معاوية فالحمد لله قلوب العالمين . وقال في الباب التاسع والأربعين وثلاثمائة قد جمع الله بين جميع أنبيائه

اعلم أن النبوة لم ترتفع مطلقا بعد عهد صلى الله عليه وسلم وإنما ارتفع
 نبوة التشريع فقط فقوله صلى الله عليه وسلم لا نبي بعدي ولا رسول بعدي أى ما ثم من يشرع بعدي
 شريعة خاصة

(اليواقيت والجواهر ، جز 2 ، صفحه 39)

ഹദീസിൽ ഇമാം അബ്ദുൽ വഹ്ഹാബ് ശിഅ്റാനി (റഹ്) പറയുന്നു: ‘കേവലമായ പ്രവാചകത്വം ഇല്ലാതായിട്ടില്ല. ന്യായപ്രമാണപരമായ പ്രവാചകത്വമാണ് നിലച്ചുപോയിരിക്കുന്നത്. തുടർന്ന് എഴുതുന്നു: “എനിക്കു ശേഷം നബിയും റസൂലും ഇല്ല എന്ന നബിമൊഴിയുടെ താൽപര്യം പ്രത്യേക ന്യായപ്രമാണത്തോടുകൂടിയ പ്രവാചകൻ ഉണ്ടാകില്ല എന്നാകുന്നു.” (അൽയവാഖിത്തു വൽജവാ ഹിർ, ഭാഗം-3, പേജ്-39).

Hazrat Imam Abdul Wahab Sha'rani says:- “Let it be known that the order of prophethood has not totally ceased; it is the law-bearing prophethood which has discontinued.” Then while explaining the Hadith La NABIYYA BA'DI and LAA RASOOLA BA'DI expounded that there shall be no law-bearing prophet after him.

(Alyawaqit Wal Jewahir Vol. 2, page:39)

رُوحُ الْمَعَانِي

تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَالسَّبْعِ الْمُبْتَدِئِي

لخاتمة المحققين وعمدة المدققين مرجع أهل العراق
ومفتى بغداد العلامة أبي الفضل
شهاب الدين السيد محمود الألوسي البغدادي
المتوفى سنة ١٢٧٠ هـ سقى الله ثراه
صيب الرحمة وأفاض عليه سجال
الإحسان والنعمة آمين

الجزء الحادي والعشرون

عنيت بنشره وتصحيحه والتعليق عليه للمرة الثانية باذن من ورثة المؤلف بخط وإمهضاء علامة العراق

المرحوم السيد محمود شكرى الألوسي البغدادي

إدارة الطباعة المنيرية

ولز

لحمياء والتراب اليربى

سجودت - لبنان

الطبعة الرابعة

١٦٠٥ هـ ١٩٨٥ م

مصر : دروب الاتراك رقم ١

رؤية الصالحين للملائكة

٤١

ملكا. حتى خالف ما ألفاه وأتى به الكتاب أو السنة أو إجماع الأمة ومثله فيما أرى التكلم بما يشبه الهديان ويضعك منه الصيكن وينبغي لمن وقع له ذلك أن لا يشيعه ويعلن به لما فيه من التعرض للفتنة، فقد أخرج مسلم عن مطرف أيضاً من وجه آخر قال: بعث إلى عمران بن حصين في مرضه الذي توفي فيه فقال: إنى محدثك فان عشت فاكنم عني وإن مت لحثت بها إن شئت إنه قد سلم علي. وفي رواية الحاكم في المستدرک اعلم يا مطرف أنه كان يسلم على الملائكة عند رأسي وعند البيت وعند باب الحجر فلما كثرت ذهاب ذلك قال: فلما برأ ظنه قال: ان لم يامطرف أنه عاد إلى الذي كنت اكنم على حتى أموت، وكذا ينبغي أن لا يقول لالقاء الملك عليه إجماع لما فيه من الإيهام القبيح وهو إيهام وحى النبوة الذي يكفر مدعيه بعد رسول الله ﷺ بخلاف بين المسلمين، وأطلق بعض الغلاة من الشيعة القول بالإجماع إلى الائمة الاطهار وهم رضی الله تعالى عنهم بمعزل عن قبول قول أولئك الاسرار • فقد روى أن سديراً الصيرفي سأل جعفراً الصادق رضی الله تعالى عنه فقال: جعلت فداك إن شيعتكم اختلفت فيكم فاكثر حتى قال بعضهم: إن الامام ينكت في أذنه، وقال آخرون: يوحى اليه، وقال آخرون: يقذف في قلبه، وقال آخرون: يرى في منامه، وقال آخرون: إنما يفتى بكتب آياته فأبى جوابهم آخذ يجعلني الله تعالى فداك • قال: لا تأخذ بشيء مما يقولون يا سدير نحن حجج الله تعالى وأماؤه على خلقه حللنا من كتاب الله تعالى وحرامنا منه، حكاه محمد بن عبد الكريم الشهرستاني في أول تفسيره مفاتيح الاسرار وقد ظهر في هذا العصر (١) عصابة من غلاة الشيعة لقبوا أنفسهم بالبائية لهم في هذا الباب فصول يحكم بكفر معتقدها كل من انتظم في سلك ذوى العقول، وقد كاد يتمكن هرقهم في العراق لولا مهمة واليه التجيب الذي وقع على همته وديانته الاتفاق حيث خذلهم نصره الله تعالى وشنت شملهم وغضب عليهم رضی الله تعالى عنه وأفسد عملهم فجزاه الله تعالى عن الاسلام خيرا ودفع عنه في الدارين ضحايا وضيرا. وادعى بعضهم الوحي إلى عدي عليه السلام بعد نزوله، وقد سئل عن ذلك ابن حجر الهيثمي فقال: نعم يوحى اليه عليه السلام وحى حقيقى كما في حديث مسلم وغيره عن النواص بن سيمان، وفي رواية صحيحة «فبينها» وكذلك إذا وحى الله تعالى يا عيسى انى أخرجت عبادا لى لا يد لاحد بقائلهم لحول عبادى إلى الطور وذلك الوحي على لسان جبريل عليه السلام إذ هو السفير بين الله تعالى وانبيائه، لا يعرف ذلك لغيره، وخبر لا وحى بعدى باطل، وما شتهر أن جبريل عليه السلام لا ينزل إلى الارض بعد موت النبي ﷺ فهو لا أصل له، ويرده خبر الطبرانى ما أحب أن يرقد الجنب حتى يتوضأ فاني أخاف أن يتوفى وما يحضره جبريل عليه السلام فانه يدل على أن جبريل ينزل إلى الارض ويحضر موت كل مؤمن توفاه الله تعالى وهو على طهارته، ولعل من نبي الوحي عنه عليه السلام بعد نزوله أراد وحى التشريع وما ذكر وحى لا تشريع فيه فأمهل وكونه ﷺ خاتم النبيين مما نطق به الكتاب وصدعت به السنة واجمعت عليه الأمة فيكفر مدعى خلافة ويقتل ان أمره • ومن السنة ما أخرج أحمد. والبخارى. ومسلم. والنسائي. وابن مردويه عن أبي هريرة أن رسول الله ﷺ قال: ومثلى ومثلى الانبياء من قبلى كمثل رجل بنى دارا فاحسنه واجمله الاموضع لبنة من زاوية من زواياها فجعل الناس يطوفون به ويتعجبون له ويقولون هلا وضعت هذه اللبنة فانا اللبنة وأنا خاتم النبيين، وصرح عن جابر مرفوعا نحو هذا، وكذا عن أبي بن كعب: وأبى سعيد الخدرى رضی الله تعالى عنهم، وللشيخ محي الدين بن عربى

(١) سنة ١٢٩١ هـ منه

٢-٦-ج-٢٢ - تفسير روح المعاني

وخبّر لاوحى بعدى باطل، وما اشتهر أن جبريل عليه السلام لا ينزل إلى الارض بعد موت النبي ﷺ
 فهو لا أصل له،
 ولعل من نفي الوحي عنه عليه السلام بعد نزوله أراد وحي التشريع وما ذكر وحي لا تشريع فيه قائل •

(روح المعانى، زیر آیت احزاب آیت مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ، جلد 21 صفحه 41)

അല്ലാമ അബൂൽ ഫദ്ൽ ശിഹാബുദ്ദീൻ അസ്സയ്യിദ് മഹ്മൂദ് അൽ ആലൂസി ബഗ്ദാദി എഴുതുന്നു:

“എന്റെ മരണശേഷം വഹ്യ് ഇല്ല എന്ന ഹദീഥ് വ്യാജമാണ്. നബി (സ)ന് ശേഷം ജിബ്രീൽ ഭൂമിയിലേക്ക് ഇറങ്ങുകയില്ല എന്ന പ്രചാരണവും അടിസ്ഥാനരഹിതമാണ്.... ഹദ്ദിത്ത് ഈസാ(അ)ന്റെ ആഗമനത്തിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിൽ വഹ്യ് ഇല്ല എന്ന് പറഞ്ഞതുകൊണ്ടുള്ള വിവക്ഷ ശരീഅത്തീപരമായ വഹ്യ് ആകാനേ തരമുള്ളൂ. വഹ്യ് ഇറങ്ങുമെന്ന് പറഞ്ഞിടത്ത് ശരീഅത്ത് ഇല്ലാത്ത വഹ്യ് എന്നാണ് താൽപര്യം.’ (റൂഹുൽ മആനി, ഭാഗം-21, പേജ്-41).

Allama Abul Fadhl Shihabuddin ASSAYYAD Mahmud says in his commentary on the Holy Quran:- the tradition, that there is no revelation after me is absurd. The notion that Gabriel will not descend to the earth after the demise of the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, has no foundation at all.... Most probably what is meant by the negation of revelation regarding Isa, peace be on him, after his descent is the revelation of the Law, but what has been described, is the revelation without the Law.

(Rooh ulmaani Vol 21, page 41)

فصوص الحِكْمَةِ

والتعليقات عليه

للشيخ الأكبر محيي الدين بن عربي المتهوني ٦٣٨ هـ هجرية

- 134 -

واعلم أنها⁽¹⁾ لا تسمى مفاتيح⁽²⁾ إلا في حال الفتح ، وحال الفتح هو حال تعلق
 التكوين بالأشياء ؛ أو قل إن شئت حال تعلق القدرة بالمقدور (٥٤ - ١) ولا
 ذوق لغير الله⁽³⁾ في ذلك . فلا يقع فيها تجلٍ ولا كشف ، إذ لا قدرة ولا فعل
 إلا لله⁽³⁾ خاصة ، إذ له الوجود المطلق الذي لا يتقيد . فلما رأينا عتب الحق له
 عليه السلام في سؤاله في القدر علمنا أنه طلب هذا الاطلاع ، فطلب أن يكون
 له قدرة تتعلق بالمقدور ، وما يقتضي ذلك إلا من له الوجود المطلق . فطلب
 ما لا يمكن وجوده في الخلق ذوقاً ، فإن الكيفيات لا تدرك إلا بالأذواق .
 وأما ما روينا مما أوحى الله⁽⁴⁾ به إليه لئن لم تنته لأحون⁽⁵⁾ اسمك من ديوان
 النبوة ، أي أرفع عنك طريق الخبر واعطيك الأمور على التجلي ، والتجلي
 لا يكون إلا بما أنت عليه من الاستعداد الذي به يقع الإدراك الذوقي ،
 فتعلم أنك ما أدركت إلا بحسب استعدادك فتتظر في هذا الأمر الذي طلبت ،
 فإذا⁽⁶⁾ لم تره تعلم أنه ليس عندك الاستعداد الذي تطلبه وأن ذلك من خصائص
 الذات الإلهية ، وقد علمت أن الله أعطى كل شيء خلقه : ولم يعطك هذا
 الاستعداد الخاص ، فما هو خلقك ، ولو كان خلقك لأعطاك الحق الذي
 أخبر أنه « أعطى كل شيء خلقه » . فتكون أنت الذي تنتهي عن مثل هذا
 السؤال من نفسك ، لا تحتاج فيه إلى نهي إلهي . وهذه (٥٤ - ب) عناية من
 الله بالمزير عليه السلام علم ذلك من علمه وجهه من جهله .

واعلم أن الولاية هي الفلك⁽⁷⁾ المحيط العام، ولهذا لم تنقطع؛ ولها الإنباء العام.
 وأما نبوة التشريع والرسالة فنقطعه⁽⁸⁾. وفي محمد صلى الله عليه وسلم قد انقطعت،

(١) «أ» و «ن» : أنه (٢) ب : بالمفاتيح - ن : مفاتيح (٣) ١ : + تعالى في الحالتين

(٤) ١ : + تعالى (٥) ١ : لأحون (٦) ١ : فإلم (٧) ب : الملك

(٨) ب : النقطمة

فلا نبي بعده : يعني مشرعاً أو مشرعاً له ، ولا رسول وهو المشرع . وهذا الحديث قَصَمَ ظهور أولياء الله لأنه يتضمن انقطاع ذوق العبودية الكاملة التامة . فلا ينطلق عليه اسمها الخاص بها فإن العبد يريد ألا يشارك سيده - وهو الله^(١) - في اسم ؛ والله^(٢) لم يتسم^(٣) بنبي ولا رسول ، وتسمى بالولي واتصف بهذا الاسم فقال «الله^(٤) ولي الذين آمنوا» : وقال «هو الولي الحميد» . وهذا الاسم باقٍ جارٍ على عباد الله دنيا وآخره . فلم يبق اسم يختص به العبد دون الحق بانقطاع النبوة والرسالة : إلا أن الله لَطِيفٌ^(٥) بعباده ، فأبقى لهم النبوة العامة التي لا تشريع فيها ، وأبقى لهم التشريع في الاجتهاد في ثبوت الأحكام ، وأبقى لهم الوراثة في التشريع فقال «العلماء ورثة الأنبياء» . وما تم ميراث في ذلك إلا فيما اجتهدوا فيه من الأحكام فشرعوه . فإذا رأيت النبي ٩
بتكلم بكلام خارج عن التشريع فمن حيث هو ولي^(٦) وعارف ، ولهذا ، مقامه (٥٥ - ب) من حيث هو عالم أتم وأكمل من حيث هو رسول أو ذو تشريع وشرع . فإذا سمعت أحداً من أهل الله يقول أو ينقل إليك عنه أنه قال الولاية أعلى من النبوة ، فليس يريد ذلك القائل إلا ما ذكرناه . أو يقول إن الولي فوق النبي والرسول ، فإنه يعني بذلك في شخص واحد : وهو أن الرسول عليه السلام - من حيث هو ولي - أتم من حيث هو نبي رسول^(٧) ؛ لأن الولي التابع له أعلى منه ، فإن التابع لا يدرك المتبوع أبداً فيما هو تابع له فيه^(٧) ؛ إذ لو أدركه لم يكن تابِعاً^(٨) له فافهم . فارجع الرسول والنبي المشرع إلى الولاية والعلم . ألا ترى الله تعالى قد أمره بطلب الزيادة من العلم لا من غيره فقال له آمراً ووقلاً^(٩) رَبِّ

(١) ا : + تعالى (٢) ب : لم يسم - ا : لا يتسمى (٣) ن : ساقطة

(٤) ب : لطيف لطف - ن : لطيف بعباده (٥) الواو ساقطة في ب

(٦) ن : ورسول (٧) ب : ساقطة (٨) ا : تابع (٩) «ب» و «ن» : قل من غير الواو

وأما نبوة التشريع والرسالة فنقطمه⁽⁸⁾. وفي محمد صلى الله عليه وسلم قد انقطعت،
 فلا نبي بعده : يعني مشرعاً أو مشرعاً له ، ولا رسول وهو المشرع ....
 أن الله لَطِيفٌ⁽⁹⁾ بمعباده ، فأبقى لهم النبوة العامة التي لا تشريع فيها ،

(فصوص الحكم ، صفحہ 134-135)

ഹദ്ദിൽ മുഹയുദ്ദീൻ ബിൻ അറബി(റഹ്) പറയുന്നു: “ശരീഅത്തോടു കൂടിയ നുബുവുത്തും രിസാലത്തും നബി(സ)യിൽ അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. നബി(സ)ക്ക് ശേഷം ശരീഅത്തോടു കൂടിയ ഒരു പ്രവാചകനും വരുന്നതല്ല.... അതേ, അല്ലാഹു തന്റെ ദാസന്മാരോട് കരുണ കാണിച്ചുകൊണ്ട്, ശരീഅത്ത് ഇല്ലാത്ത സാധാരണ നബുവുത്ത് ബാക്കിയാക്കിയിരിക്കുന്നു.” (ഹുസുസുൽ ഹിക്കം, പേജ്-134, 135).

Hazrat Imam Muhyuddin Ibn Arabi Says:- “In so far as the law-bearing prophethood is concerned, it has verily ceased and terminated in Muhammad, peace and blessings of Allah be upon him, and therefore there is no law-giving prophet after him... but Allah has in His graciousness to His servants, continued general prophethood without the law-bearing elements.”

(Fusus ul Hikam, page 134-135)

سيرة النبي
بشرح الكافي جلال الدين السيوطي
وحاشية الأمام السندي

المجلد الأول

دار الحديث
بيروت

فضل مسجد النبي صلى الله عليه وسلم والصلاة فيه

أخبرنا كثير بن عبيد قال حدثنا محمد بن حرب عن الزيدى عن الزهري عن أبي سلمة بن عبد الرحمن وأبي عبد الله الأغر مولى الجهنين وكانا من أصحاب أبي هريرة أنهما سمعا أبا هريرة يقول صلاة في مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم أفضل من ألف صلاة فيما سواه من المساجد إلا المسجد الحرام فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم آخر الأنبياء ومسجده آخر المساجد قال أبو سلمة وأبو عبد الله لم نشك أن أبا هريرة كان يقول عن حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم فنعنا أن نستثبت أبا هريرة في ذلك الحديث حتى إذا توفي أبو هريرة ذكرنا ذلك وتلاومنا أن لا نكون كلبنا أبا هريرة في ذلك حتى يسند إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم إن كان سمعه منه فبينا نحن على ذلك جالسنا عبد الله بن إبراهيم بن قارظ فذكرنا ذلك الحديث والذي فرطنا فيه من نص أبي هريرة فقال لنا عبد الله بن إبراهيم أشهد أني سمعت أبا هريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قال آخر الأنبياء وإنه آخر المساجد . أخبرنا قتيبة عن مالك عن عبد الله بن أبي بكر عن عباد بن ميم عن عبد الله بن زيد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة . أخبرنا قتيبة قال حدثنا سفيان عن عمارة الدهني

(ما بين بيتي ومنبري) المراد أحد بيوته لا كلها وهو بيت عائشة الذي صار فيه

لدلالة البدل عليه فليتأمل والله تعالى أعلم . قوله (آخر المساجد) أي آخر المساجد الثلاثة للشهودها بالفضل أو آخر مساجد الأنبياء . وأنه يعني آخر المساجد ويتأخر عن المساجد الأخرى في الفناء أي

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّهُ آخِرُ الْمَسَاجِدِ

(سنن النسائي، باب فضل مسجد نبوي ﷺ و صلوة فيه جلد 2 صفحه 35)

നബി(സ) പറഞ്ഞു: “ഞാൻ അവസാനത്തെ പ്രവാചകനും ഇത് (മസ്ജിദുനബവി) അവസാനത്തെ പള്ളിയും ആകുന്നു. (സുന്നൻ നസായി, ഭാഗം-2, പേജ്-35).

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said:
 “I am the last of the Prophets and my mosque is the last of the mosques.”
 (Sunan Nassai, Vol: 2, Page:35)

الفتاوى الحديثية

تأليف

خاتمة الفقهاء والمحدثين الشيخ

أحمد شهاب الدين بن حجر الهيتمي المكي

٩٠٩ - ٨٩٧٤

الطبعة الثانية

١٣٩٠ هـ = ١٩٧٠ م

- 176 -

صديقاً نبياً ، وفي رواية عن أنس أنه رفع ذلك إلى النبي صلى الله عليه وسلم ، ورواه ابن منده والبيهقي عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم . ورواه ابن عساكر عن جابر عن النبي صلى الله عليه وسلم : وأخرج أيضاً وقال فيه من ليس بالقوى عن علي بن أبي طالب لما توفي إبراهيم أرسل النبي صلى الله عليه وسلم إلى أمه مارية فجماعته وغسلته وكفنته وخرج به وخرج الناس معه فدفنوه ، وأدخل صلى الله عليه وسلم يده في قبره فقال : أما والله إنه لثبي ابن نبي وبكى وبكى المسلمون حوله حتى ارتفع الصوت : ثم قال صلى الله عليه وسلم تدمع العين ويمزن القلب ولا نقول ما يغضب الرب وإنما عليك يا إبراهيم لحزونون ، وروى أبو داود أنه مات وعمره ثمانية عشر شهراً فلم يصل عليه صلى الله عليه وسلم ، صححه ابن حزم . قال الزركشي : اعتل من سلم ترك الصلاة عليه بعلل : منها : أنه استغنى بفضيلة أبيه عن الصلاة كما استغنى الشهيد بفضيلة الشهادة ، ومنها : أنه لا يصلى نبي على نبي ، وقد جاء ، أو عاش لكان نبياً انتهى . ولا بهد في إثبات النبوة له مع صغره لأنه كعبسى الثقات يوم ولد (إني عبد الله أتاني الكتاب وجعلني نبياً) وكعبسى الذى قال تعالى فيه (وآتيناه الحكم نبياً) قال المفسرون : نبي وعمره ثلاث سنين واحتمال نزول جبريل بوحى كعبسى أو يحيى بجرى في إبراهيم ، ويرجح أنه صلى الله عليه وسلم صومه يوم عاشوراء وعمره ثمانية أشهر : وذكر السبكي في حديثه كانت نبيا وآدم بين الروح والجسد ، إن الإشارة بذلك إلى روحه لأن الأرواح خلقت قبل الأجساد أو إلى حقيقته والحقائق تنصرف عقولنا عن معرفتها ، ثم إن تلك الحقائق يؤتى الله كل حقيقة منها ما يشاء في الوقت الذى يشاء ، فحقيقة النبي صلى الله عليه وسلم قد تكون من قبل خلق آدم آتاه الله ذلك بأن يكون خلقها الله مهينة له وأفاده عليها من ذلك الوقت فصارت نبياً اه . وبه يعلم تحقيق نبوة سيدنا إبراهيم في حال صغره .

مطلب : في أن الحسن البصرى سمع من عليّ على الصحيح [

وسئل نفع الله بعلمه : هل سمع الحسن البصرى من كلام علي كرم الله وجهه حتى يتم تأسادة العوفية سند خرقهم وبنقيتهم الذكر المروي عنه عن علي كرم الله وجهه ؟
 فاجاب بقوله : اختلف الناس فيه فأنيكره الأكثرون وأثبته جماعة . قال الخافظ السيوطى : وهو الراجح عندى كالخافظ ضياء الدين المقدسى فى المختارة ، والخافظ شيخ الإسلام ابن حجر فى أطراف اختارة لوجوه : الأول : أن الثبوت تقدم على النافي . الثانى : أنه ولد لسانين بقبينا من خلافة عمر وميز نسبه وأمر بالعبادة فكان يحضر الجماعة ويصلى خلف عثمان إلى أن قتل وعلى إذ ذاك بالمدينة يخضر الجماعة كل فرض ولم يخرج منها إلا بعد قتل عثمان وسن الحسن إذ ذاك أربع عشرة سنة فكيف ينكر سماعته . مع ذلك وهو مجتمع معه كل يوم بالمسجد خمس مرات مدة سبع سنين ، ومن ثم قال علي بن المدينى : رأى الحسن علياً بالمدينة وهو غلام ، وزيادة على ذلك أن علياً كان يزور أمهات المؤمنين ومهين أم سلمة والحسن فى بيتها هو وأمه جبر إذ هم مولاة لها ، وكانت أم سلمة رضى الله عنها تخرجه إلى الصحابة يباركون عليه ، وتخرجه إلى عمر رضى الله عنه فدعا له : اللهم فقهه فى الدين وعلمه وحبه إلى الناس ذكره المزي وأسند العسكرى . وقد أورد المزي فى التهذيب من طريق أبي نعيم أنه سئل عن قوله : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يدركه ، فقال كل شئ قلته فيه فهو عن علي غير أنى فى زمان لا أستطيع أن أذكر علياً : أى زمان الخجاج ، ثم ذكر الخافظ أحاديث كثيرة وقعت له من رواية الحسن عن علي كرم الله وجهه . وفى بعضها ورجاله ثقات قول الحسن سمعت علياً يقول : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مثل أمي مثل المطر . الخديث .

عن علي بن أبي طالب لما توفي إبراهيم أرسل النبي صلى الله عليه وسلم إلى
 أم مارية فجاءته وغسلته وكفنته وخرج به وخرج الناس معه فدفننه ، وأدخل صلى الله عليه وسلم يده في قبره
 فقال : أما والله إنه لنيبي وابن نبي وبكى وبكى المسلمون حوله حتى ارتفع الصوت ،

(الفتاوى الحديثية ، صفحہ 176)

ഹദ്ദറത്ത് അലിയ്യിബ്നു അബീത്വാലിബ്(റ) പറയുന്നു:

“നബി(സ)ന്റെ പുത്രൻ ഇബ്റാഹീം മരണപ്പെട്ടപ്പോൾ തിരുനബി (സ) കുട്ടിയുടെ മാതാവായ മാരിയയെ വിളിക്കാൻ പറഞ്ഞു. അങ്ങനെ അവർ എത്തി. കുട്ടിയെ കുളിപ്പിച്ച് കഫൻ ചെയ്തു. നബി(സ) കുട്ടിയുടെ ജനാസയുമായി പുറപ്പെട്ടു. കൂടെ ജനങ്ങളും. പിന്നെ മറവടക്കി. നബി(സ) തന്റെ കൈ ഖബറിൽ വെച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: നിശ്ചയമായും ഇവൻ നബിയും നബിയുടെ മകനുമാണ്. നബി(സ)ഉം കൂടെയുണ്ടായിരുന്ന സ്വഹാബാക്കളും കരയുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എത്രത്തോളമെന്നാൽ കരച്ചിലിന്റെ ശബ്ദം ഉച്ചത്തിലായി. (അൽഹത്താവ അൽ ഹദീസിയ്യ, പേജ് -176).

Hazrat Ali Bin Abi Talib, Allah be pleased with him has narrated:-
 “When Hazrat Ibrahim the son of the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him passed away, he called Hazrat Mariya, deceased child’s mother who washed and bathed her child and wrapped him in the coffin cloth. The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him then held him in his arms and came out of his house. A few more men were also with him. He went and got the child buried and placing his hand in the grave said, “By Allah, he is decidedly a prophet and the son of a prophet.” So he wept and people around him wept so much so that one could hear their weeping.

(Fatawa alHadithiyya page 176)

الأَسْرَارُ الْمَرْفُوعَاتُ
فِي
الْأَخْبَارِ الْمَوْضُوعَاتِ
المعروف بالمَوْضُوعَاتِ الْكَبْرَى
للعلامة نور الدين: علي بن محمد بن سلطان
المشهور بالملأ علي القاري
المتوفى ١٠١٤ هـ

تحقيق
خادم السنة المطهرة
ابو هاجر محمد السعيد بن بسيوني زغلول

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

مَحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ﴿٤٢٢﴾ فَإِنَّهُ
يَوْمِيٌّ إِلَيْهِ بَأَنَّهُ لَمْ يَعِشْ لَهُ وَلَدٌ يَصِلُ إِلَى مَبْلَغِ الرِّجَالِ، فَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ صِلْبِهِ
يَقْتَضِي أَنْ يَكُونَ لَبَّ قَلْبِهِ كَمَا يُقَالُ: «الْوَلَدُ سِرٌّ أَبِيهِ». وَلَوْ عَاشَ وَبَلَغَ
أَرْبَعِينَ وَصَارَ نَبِيًّا لَزِمَ أَنْ لَا يَكُونَ نَبِيًّا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ.

وأما قول ابن حجر المكي: وتأويله أن القضية الشرطية لا تستلزم وقوع المقدم، وأن إنكار النووي كابن عبد البر لذلك فلعدم ظهور هذا التأويل، وهو ظاهر، فبعيد جداً أن لا يفهم الإمامان الجليلان مثل هذه المقدمة، وإنما الكلام على فرض وقوع المقدم فافهم، والله سبحانه أعلم.

ثم يقرب من هذا الحديث في المعنى حديث: ٧٤٥

«لو كان بعدي نبيٌّ لكانَ عمرَ بنَ الخطَّابِ» (٤٢٣). وقد رواه أحدُ
والجائِمُ عن عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ به مرفوعاً.

قلت: ومع هذا لو عاش إبراهيم وصار نبياً، وكذا لو صار عمرُ نبياً
لكانا من أتباعه عليه الصلاة والسلام كعيسى والخضر وإلياس عليهم
السلام، فلا يُناقضُ قولَه تعالى ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ (٤٢٤) إذ المعنى: أنه لا
يأتي نبيٌّ بعْدَهُ يَنْسَخُ مِلَّتَهُ ولم يَكُنْ مِنْ أُمَّتِهِ..

ويقويه حديث «لو كان موسى حياً لما وَسِعَهُ إِلَّا اتِّبَاعِي» (٤٢٥).

(٤٢٢) سورة الاحزاب الآية: ٤٠.

(٤٢٣) الترمذي ٣٦٨٦.

مستدرك الحاكم ٨٥/٣.

فتح الباري ٥١/٧.

وفي مسند أحد ٥٥/٦ عن عائشة رضي الله عنها قال ﷺ: «قد كان في الأمم محدثون فإن يكن من أمتي فعمر».

(٤٢٤) سورة الاحزاب الآية: ٤٠.

(٤٢٥) مسند أحد ٣٨٧/٣.

ارواء الغليل ٣٤/٦.

تفسير ابن كثير ٢٩٦/٤.

لو عاش إبراهيم وصار نبياً، وكذا لو صار عمرُ نبياً
 لكانا من أتباعه عليه الصلاة والسلام كعيسى والخضر وإلياس عليهم
 السلام، فلا يُناقضُ قولَهُ تعالى ﴿وَأَتَمَّ النَّبِيِّينَ﴾ (٤٢٤) إذ المعنى: أَنَّهُ لَا
 يَأْتِي نَبِيٌّ بَعْدَهُ يَنْسَخُ مِلَّةَهُ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِهِ..

(الاسرار المرفوعه فى الاخبار الموضوعه ، صفحه 192)

ഇബ്രാഹിം ജീവിച്ചിരിക്കുകയും പ്രവാചകനാവുകയും അതുപോലെ ഉമർ പ്രവാചകനാവുകയും ചെയ്താൽ അവർ രണ്ടുപേരും ഹദ്റത്ത് ഈസാ(അ), ഹദ്റത്ത് ഹിളർ(അ), ഹദ്റത്ത് ഇൽയാസ്(അ) എന്നിവരെപ്പോലെ നബി(സ)ന്റെ കീഴിലുള്ള പ്രവാചകന്മാരാകുമായിരുന്നു. (ഈ ആശയം ലകാന സിദ്ദീഖൻ നബിയ്യ എന്ന) നബിവചനം ഒരിക്കലും 'ഖാത്ത മുനബിയ്യീൻ' എന്ന ദൈവിക വചനത്തിന് എതിരല്ല. അതിന്റെ അർത്ഥം, നബി(സ)നു ശേഷം, തിരുനബിയുടെ ദീനിയെ ദുർബലപ്പെടുത്തുകയും തിരുനബിയുടെ അനുയായി അല്ലാതിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ഒരു നബിയും വരുന്നതല്ല എന്നാണ്. (അൽഇസ്റാറുൽ മർഹൂഅഃ ഫീ അഖ്ബാറിൽ മൗജുഅ, പേജ്-192).

Hazrat Imam Mulla Ali Qari says: "Had Ibrahim lived and become a prophet, and likewise had Umar become a prophet they would be follower prophets of the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, like Isa, Khizar and Ilyas upon whom all be peace. It does not contradict the divine word "Khatamunnabiyyeen' which means that there shall not be a prophet abrogating his law nor one who was not of his followers.

(Al Asrar Almarfuah fil Akhbar alMauzuah page 192)

« رَبَّنَا وَأَبْنَتْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
 وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ »
 (٢ / سورة البقرة / الآية ١٢٩)

سِينٌ

الحافظ أبي عبدالله محمد بن يزيد الفزوي بن

ابن ماجه

٢٠٧ - ٢٧٥ هـ

حقق نصوصه ، ورقم كتبه ، وأبوابه ، وأحاديثه ،
 وعلق عليه

محمد بن عبد الله بن

الحجر الأول

ميسرة البياضي الحلي وشركاه

٦ - كتاب الخائز (٢٧) باب (٢٧) (١٥١٠-١٥١٢) حديث

(٢٧) باب ما جاء في الصلاة على ابن رسول الله ﷺ وذكر وفاته

١٥١٠ - حدثنا محمد بن عبد الله بن عمير . ثنا محمد بن بشر . ثنا إسماعيل بن أبي خالد ؛ قال : قلت لعبد الله بن أبي أوفى : رأيت إبراهيم ابن رسول الله ﷺ ؟ قال : مات وهو صغير . ولو قضى أن يكون بمذ محمد نبي لعاش ابنه . ولكن لا نبي بعده .
الحديث قد أخرجه البخاري بين هذا الإسناد في الأدب ، في باب من سمي بأسماء الأنبياء .

١٥١١ - حدثنا عبد القدوس بن محمد . ثنا داود بن شبيب الباهلي . ثنا إبراهيم ابن عثمان . ثنا الحكم بن عتيبة ، عن مفسم ، عن ابن عباس ؛ قال : لما مات إبراهيم ابن رسول الله ﷺ صلى رسول الله ﷺ وقال « إن له مرضعا في الجنة . ولو عاش لكان صديقا نبيا . ولو عاش لعمت أحواله القبط ، وما استرق قبطي » .

في الزوائد : في إسناده إبراهيم بن عثمان أبو شيبه قاضي واسط ، قال فيه البخاري : سكتوا عنه . وقال ابن المبارك : ارم به . وقال ابن معين : ليس بثقة . وقال أحمد : منكر الحديث . وقال النسائي : متروك الحديث .

١٥١٢ - حدثنا عبد الله بن عمران . ثنا أبو داود . ثنا هشام بن أبي الوليد ، عن أمه ، عن فاطمة بنت الحسين ، عن أبيها الحسين بن علي ؛ قال : لما توفي القاسم ابن رسول الله ﷺ قالت خديجة : يا رسول الله ! درت لبنته القاسم . فلو كان الله أبقاه حتى ينسكبل رضاعه . فقال رسول الله ﷺ « إن إتمام رضاعه في الجنة » قالت : لو أعلم ذلك يا رسول الله ! لهون علي أمره . فقال رسول الله ﷺ « إن شئت دعوت الله تعالى فأسمعك صوته » قالت : يا رسول الله ! بل أصدق الله ورسوله » .

١٥١١ - (لمتت أحواله) قال في الصباح : عتق العبد عتقا من باب ضرب . فهو عاق . ويتعدى بالهزة . فالثلاثي لازم والرابعي متمد .

١٥١٢ - (لبينة القاسم) بالتصغير ، يقال اللبنة ، للطائفة القليلة من اللبن . واللبينة تصغيرها .

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : لَمَّا مَاتَ إِبْرَاهِيمُ
 ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ « إِنَّ لَهُ مُرَضِعًا فِي الْجَنَّةِ . وَلَوْ عَاشَ
 لَكَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

(سنن ابن ماجه ، كتاب الجنائز ، باب ماجاء فى الصلوة على ابن رسول الله و ذكر وفاته، جلد اول صفحه 474)

ഹദ്ദിൽ ഇബ്നു അബ്ബാസ്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. തിരുനബി(സ)ന്റെ പുത്രൻ ഇബ്റാഹിം മരണപ്പെട്ടപ്പോൾ നബി(സ) ജനാസ നമസ്കരിച്ചു. അവിടന്ന് പറഞ്ഞു: ‘തീർച്ചയായും അവൻ സ്വർഗത്തിൽ പാൽ കുടിപ്പിക്കാനുള്ള മാതാവുണ്ട്. അവൻ ജീവിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ സിദ്ദീഖായ നബി ആകുമായിരുന്നു. (സുന്നൻ ഇബ്നു മാജ, ഭാഗം-1, പേജ്-474).

Hazrat Ibn Abbas, Allah be pleased with both of them, relates, that when Ibrahim the son of the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be, upon him, died, he prayed and said:- Verily, he has a wet-nurse in Paradise, and had he lived he would have certainly been a righteous Prophet.

(Sunan Ibn e Maja, Vol: 1, Page: 474)

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَثَّ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَنْ سَلَاحٍ مُبِينٍ . [٣/٢٣ عمران / الآية ١٦٤]

صحيح مسلم
مراجعة
للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج
القشيري النيسابوري
٢٠٦ - ٢٦١ هـ
(وهو تاني كتبين، عالمصح الكتب المصنفة)

- لو أن أهل الحديث يكتبون، مائتي سنة، الحديث، فدارم على هذا السند
- صفت هذا للسند الصحيح من ثلاثمائة ألف حديث مسمومة
- مسلم بن الحجاج

بخيرة المراجع

ولف على طبعه ، وتحقيق نصوصه ، وتصحيحه وترجيحه ، ومداركه وأبوابه وأحاديثه . وعلق عليه ملخص شرح الإمام النووي ، مع زيادات من آئمة الفقه

(خادم الكتاب والسنة)

محمد فواز عبد الباقي

وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ . وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ⁽¹⁾ . فَيَمُرُّ أَوَائِلَهُمْ عَلَى الْبَحْرِ طَبْرِيَةَ .
 فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا . وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ قَيْهُولُونَ : لَقَدْ كَانَ يَهْدِيهِمْ مَرَّةً ، مَاءً . وَيُحْصِرُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ .
 حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمْ الْيَوْمَ . فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ⁽²⁾ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ .
 فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّعْفَ⁽³⁾ فِي رِقَابِهِمْ . فَيُصْبِحُونَ فَرَسِي⁽⁴⁾ كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ . ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ
 عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ . فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شَيْءٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهْمُهُمْ⁽⁵⁾ وَتَنَّهُمْ . فَيَرْغَبُ
 نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ . فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ⁽⁶⁾ . فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ .
 ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لَا يَكُنُّ⁽⁷⁾ مِنْهُ يَنْتُ مَدِيرٌ⁽⁸⁾ وَلَا وَبَرٌ . فَيَسِيلُ الْأَرْضُ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالزَّلْفَةِ⁽⁹⁾ .
 ثُمَّ يُقَالُ لِلْأَرْضِ : أَنْبِيَّ تَمَرْتِكِ ، وَرُدِّي بَرَكَتِكِ . فَيَوْمئِذٍ تَأْكُلُ الْعِصَابَةُ⁽¹⁰⁾ مِنَ الرُّمَّانَةِ .

وَيُحْصِرُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَىٰ وَأَصْحَابَهُ ..... فَيَرْغَبُ نَبِيَّ اللَّهِ (٢) عِيسَىٰ وَأَصْحَابَهُ ..... ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيَّ اللَّهِ
 عِيسَىٰ وَأَصْحَابَهُ ..... فَيَرْغَبُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَىٰ وَأَصْحَابَهُ إِلَى اللَّهِ .....

(صحیح مسلم، جلد 4، کتاب الفتن، صفحہ 2254)

വരാനുള്ള മസീഹിനെ തിരുനബി(സ) നാല് തവണ ഒരേ ഹദീഥിൽ 'നബിയുല്ലാഹ്' എന്ന് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നബി(സ) പറഞ്ഞു: വാഗ്ദത്ത മസീഹ്, യഅ്ജൂജ് മഅ്ജൂജിന്റെ പ്രബലതയുടെ കാലത്ത് വരുന്നതാണ്. അല്ലാഹുവിന്റെ നബിയായ മസീഹും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഹാബാക്കളും ശത്രുക്കളാൽ വലയം ചെയ്യപ്പെടും... പിന്നെ അല്ലാഹുവിന്റെ നബിയായ മസീഹും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഹാബാക്കളും ദൈവസവിധത്തിൽ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടും വിലപിച്ചുകൊണ്ടും കുനിയും.... ദുആയുടെ ഫലമായി അല്ലാഹുവിന്റെ നബിയായ മസീഹും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഹാബാക്കളും ദുആ ചെയ്തുകൊണ്ട് അല്ലാഹുവിലേക്ക് തിരിയും. അങ്ങനെ അല്ലാഹു അവരുടെ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ അകറ്റുന്നതാണ്...." (സ്വഹീഹ് മുസ്ലിം, ഭാഗം-4, പേജ്- 2254, കിത്താബുൽ ഫിത്തൻ).

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, has mentioned the Promised Messiah four times as the Prophet of Allah:- "Isa the Prophet of Allah and his companions will be besieged... then, Isa, the Prophet of Allah, and his companions will turn to Allah..... then, Isa, the Prophet of Allah and his companions will invade the camps of the enemy... and finally Isa, the Prophet of Allah, and his companions will turn to Allah...." (Sahih Muslim, vol 4 page 2254)

مُسْتَدْرَكٌ
الإمام أحمد بن حنبل

وَبِهَامِشِهِ
مَنْخَبٌ كَنْزُ الْعَمَالِ فِي سُنَنِ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ

المجلد الرابع

دارصادر
بيروت

انى عبد الله خاتم النبيين وان آدم عليه السلام انجدل في طينته

(مسند احمد بن حنبل ، زير عنوان حديث العرياض بن سارية ، جلد 4 صفحه 127)

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു:

“ആദം സൃഷ്ടിപ്പിന്റെ ഘട്ടത്തിൽ ഉള്ളപ്പോൾതന്നെ ഞാൻ അബൂല്ലാഹ് ‘ഖത്തമുനബിയ്യിൻ’ ആണ്. (മുസ്നദ് അഹ്മദ് ബിൻ ഹബൽ, ഭാഗം-4, പേജ്-127).

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said:- “I am Abdullah Khatamun Nabiyyeen from that time when Adam was yet in the nascent stage. (Musnad Ahmad bin Hanbal vol 4 page 127)

الفنون حكايا الحكيم

مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَمْرٍو

السفر الثامن

تصديق ومراجعة
د. ابراهيم مكي

تحقيق وتقديم
د. عثمان يحيى

المجلس الأعلى للثقافة

بالتعاون مع

معهد الدراسات العليا في السوربون

الهيئة المصرية العامة للكتاب

١٤٠٢ هـ - ١٩٨٢ م

الباب التاسع والستون : فى استمرار الصلاة ١٧٧

التشريع عند نزوله . فعلمنا بقوله - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : إِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَلَا رُمُولَ ، ، و . . . إِنَّ النَّبِيَّةَ قَدْ انْقَطَعَتْ وَالرَّمَالَةَ ، ،
 3 إنما يريد بهما التشريع . . .

(٢٢٠) فلما كانت النبوة أشرف مرتبة وأكملها ، ينتهى إليها من اصطفاها الله من عباده ، - علمنا أن التشريع فى النبوة أمر عارض ، يكون عيسى - عليه السلام ! - « ينزل فينا حكماً » من غير تشريع . وهو نبي بلا شك . فخفيت مرتبة النبوة فى المخلوق ، بانقطاع التشريع . -

(٢٢١) ومعلوم أن « آل إبراهيم » : من النبيين والرسل : (هم) الذين كانوا بعده : مثل إسحق ، ويعقوب ، ويوسف ، ومن انتسل منهم 9 من الأنبياء والرسل ، بالشرائع الظاهرة ، الدالة على أن لهم النبوة [F. 436] عند الله . - (ف) أراد رسول الله - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - 1 - أن يُلْحِقَ أُمَّتَهُ ، وهم آلُه : العلماء والصالحون منهم ، بمرتبة النبوة عند الله ، وإن 12 لم يُشْرِعُوا . ولكن أبقى لهم من شرعه ضرباً من التشريع . فقال : « قُولُوا : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ » = أى صَلِّ عَلَيْهِ مِنْ حَيْثُ مَالَهُ « آلُ » « كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ » = أى مِنْ 15 حَيْثُ إِنَّكَ أَعْظَيْتَ آلَ إِبْرَاهِيمَ النَّبِيَّةَ ، تشريفاً لإبراهيم . فظهرت نبوتهم

1- 16 التشريع عند ... نبوتهم CK (إجمالا) : -B || 2- التشريع ... بعلوى K (مهمله جزئيا ، الهزئة ساقطة) C (الهزئة ساقطة) || 2 - 6 وإن (هزئة تحتية وشدة) . . . ينزل K (مهمله غالبا ، الهزئة ساقطة) C (الهزئة ساقطة أحيانا) || 6- 7 فينا ... التشريع K (مهمله جزئيا) C || 8 - 11 إبراهيم . . . عندنا K (مهمله جزئيا ، الهزئة ساقطة) C || 8 إبراهيم K : إبراهيم C : إسحاق K || 11 - 16 علي . . . لإبراهيم (هزئة تحتية) K (مهمله غالبا ، الهزئة ساقطة دائما ، القاف بموحدة أحيانا) C (الهزئة ساقطة أحيانا) || 13 ولكن C : ولاكن K (النون مهمله) || 16 إبراهيم K : إبراهيم C || فظهرت K (مهمله) C

بالتشريع . وَقَدْ أَفْضَيْتَ أَنْ لَا شَرَعَ بَعْدِي ، فَصَلِّ عَلَيَّ وَعَلَى آلِي ، =
 بِنَّانُ نَجْعَلُ لَهُمْ مَرْتَبَةَ النَّبِيِّ عِنْدَكَ ، وَإِنْ لَمْ يُشْرَعُوا .

(222) فكان من كمال رسول الله - صلى الله عليه وسلم ! - أن ألحق

في (الله) « آله » بالأنبياء في المرتبة ، وزاد على إبراهيم بآن شرعه لا ينسخ .
 وبعض شرع إبراهيم ومن بعده ، نسخت الشرائع ، بعمها بعضا .

6 : (223) وما علمنا رسول الله - صلى الله عليه وسلم ! - الصلاة عليه .

على هذه الصورة ، إلا بوحى من الله ، وبما أراه الله ؛ وأن الدعوة في ذلك
 مجابة . فقطعنا أن في هذه الأمة من لحيقت درجته درجة الأنبياء في النبوة .

9 عند الله ، لا في التشريع . ولهذا بين رسول الله - صلى الله عليه وسلم ! -
 وأكد بقوله : « فلا رسول بعدي ولا نبي » - فأكد بالرسالة من أجل
 التشريع .

1 - II بالتشريع ... التشريع CK (إجمالا) : - B || 1 بالتشريع K (مهملة ماعدا الشين) C || وقد K
 (القاف مهمل) C || أن لا شرع ... على (بتشديد الياء) K (جميع الحروف المجبة مهمل) ، المهزة
 سائلة مع الشدة) C (المهزة ساقطة مع الشدة) || آله (بالله) C : ال K 2 || بأن (مهزة فوقية) C :
 بان K (الياء والنون مهملتان) || مرتبة النبوة C (بتشديد الواو) : مرتبة النبوة K || وإن (مهزة
 تحتية) K (المهزة ساقطة ، النون مهمل) C (المهزة ساقطة) || 3 فكان من K (مهمل) C || عليه
 K (الياء مهمل) C || 4 بالأنبياء C : بالأنبياء K (الياء مهمل) || في K (القاف مهمل) K || إبراهيم K
 (مهمل) C ، الهزة ساقطة) : إبراهيم C || بأن (مهزة فوقية وشدة) C : بان K (الياء مهمل) ||
 لا ينسخ وبعض K (الهاء والياء مهملتان) C || إبراهيم K (مهمل) ، الهزة ساقطة) : إبراهيم C 5 ||
 الشرائع C : الشرائع K (الشين والياء مهملتان) || بعضها K (الياء مهمل) C || بعضها K (مهمل) C ||
 G علنا (بتشديد اللام) C : K (الشدة ساقطة فيما) || عليه K (مهمل) C || الصلاة عليه K (مهمل) C (مهمل تماما)
 C || 7 الصورة C : الصورة K || إلا (مهزة تحتية وشدة) : ال CK || بوحى K (الياء مهمل) C ||
 وبما أراه K (الياء مهمل) ، الهزة ساقطة) C || الدعوة C : الدعوة K || في K (مهمل) C || 8 مجابة C :
 مجابهة K || 8 فقطعنا ... الأمة K (معظم الحروف المجبة مهمل) ، الهزة ساقطة) C (المهزة ساقطة
 أحيانا) || لحقت K (القاف بموحدة) C || درجته ... لاني K (مهمل غالبا) ، الهزة ساقطة) C
 (المهزة ساقطة أحيانا) || 9 التشريع K (مهمل) C || عليه ، بقوله فلا K (مهمل) C || 10 ||
 فأكد (مهزة فوقية وشدة) K (القاف مهمل) ، الهزة ساقطة مع الشدة) C (المهزة ساقطة مع الشدة) ||
 10 - 11 بالرسالة ... التشريع K (مهمل) ، الهزة ساقطة) C

(٢٢١) ومعلم أن آل إبراهيم ، من النبيين والرسل : (هم) الذين كانوا بعده : مثل إسحق ، ويعقوب ، ويوسف ، ومن انتسل منهم من الأنبياء والرسل ، بالشرائع الظاهرة ، الدالة على أن لهم النبوة [P. 13^b] عند الله . - (ف) أراد رسول الله - صلى الله عليه وسلم ! - أن يلحق أمته ، وهم آلُ : العلماء والصالحون منهم ، بمرتبة النبوة عند الله ، وإن لم يُشرعوا . ولكن أبقى لهم من شرعه ضرباً من التشريع . فقال : « قولوا : اللهم صل على محمد وعلى آل محمد » - أى صل عليه من حيث ماله آل ، « كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم » = أى من حيث إنك أعطيت آل إبراهيم النبوة ، تشريفاً لإبراهيم . فظهرت نبوتهم بالتشريع . وقد قضيت أن لا شرع بعدى ، فصل على وعلى آل ، = بأن تجعل لهم مرتبة النبوة عندك ، وإن لم يُشرعوا .

(٢٢٢) فكان من كمال رسول الله - صلى الله عليه وسلم ! - أن ألحق في (الله) « آله » بالأنبياء في المرتبة ، وزاد على إبراهيم بأن شرعه لا يُنسخ . وبعض شرع إبراهيم ومن بعده ، نسخت الشرائع : بغيرها بعضاً .

(فتوحات مكيه ، السفر الثامن ، باب فى اسرار الصلوة ، صفحہ 177-178)

ഹദ്ദിൽ മുഹയൂദ്ദീനുബ്നു അറബി(റഹ്) പറയുന്നു:

“ഇബ്റാഹിമിന്റേത് നബിമാരുടേയും റസൂൽമാരുടേയും കുടുംബമാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കുന്നു. അവരെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിനുശേഷം ഉള്ളവരുമാണ്. ഉദാഹരണമായി ഇസ്ഹാഖ്, യഅ്ഖൂബ്, യൂസൂഫ്... അദ്ദേഹത്തിന്റെ തലമുറയിലുള്ള പ്രവാചകന്മാർ വ്യക്തമായ ശരീഅത്തുമായി വന്നവരാണ്. അല്ലാഹുവിന്റെ പക്കൽനിന്ന് അവർക്ക് നുബുവുത്ത് ലഭ്യമായിരുന്നു എന്നാണിത് വ്യക്തമാക്കുന്നത്. നബി(സ) തന്റെ ഉമ്മത്തിലെ- അത് അവിടുത്തെ കുടുംബം തന്നെയാണ്- ഉലമാക്കളേയും സ്വാലിഹിംകളേയും അല്ലാഹുവിന്റെ പക്കൽ നുബുവുത്തിന്റെ പദവിയുള്ളവരാക്കണമെന്ന് ആഗ്രഹിച്ചു; അവർക്ക് ശരീഅത്ത് ലഭ്യമല്ലെങ്കിലും. പക്ഷേ, തന്റെ ശരീഅത്തിന്റെ ഒരംശം വെച്ചിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് പറഞ്ഞത്:

“അല്ലാഹുമ്മ സ്വല്ലിഅലാ മുഹമ്മദിൻ വ ആലി മുഹമ്മദിൻ’ എന്ന്. അതായത് തിരുനബിക്കും തിരുനബിയുടെ കുടുംബത്തിനും മേൽ അനുഗ്രഹങ്ങൾ ചൊരിയേണമേ, ‘കമാസ്വല്ലയ്ത്തഅലാ ഇബ്റാഹീമ വഅലാ ആലി ഇബ്റാഹീമ’ അതായത് നീ ഇബ്റാഹീമിന്റെ കുടുംബത്തിന് നുബുവുത്തും, ഇബ്റാഹീമിന് ശ്രേഷ്ഠതയും നൽകിയതുപോലെ... അവരിൽ ശരീഅത്തോടുകൂടിയ നുബുവുത്താണ് വെളിപ്പെട്ടത്. എന്നാൽ, നീ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നത്, എനിക്ക് ശേഷം ഇനിയൊരു ശരീഅത്തും ഇല്ലെന്നാണ്. അതുകൊണ്ട് എനിക്കും എന്റെ ഉമ്മത്തിനുംമേൽ അനുഗ്രഹം ചൊരിയേണമേ! ശരീഅത്ത് ഇല്ലെങ്കിലും നുബുവുത്തിന്റെ പദവി പ്രദാനം ചെയ്യേണമേ. നബി (സ)ന്റെ ശ്രേഷ്ഠത, അല്ലാഹു തിരുനബിയുടെ കുടുംബത്തെ നുബുവുത്തിന്റെ പദവിയിൽ ചേർത്തിരിക്കുന്നു എന്നതാണ്. മാത്രമല്ല തിരുനബിയുടെ ശരീഅത്ത് കാലഹരണപ്പെട്ടിട്ടില്ല എന്നതാണ് ഇബ്റാഹീമിനുമേൽ തിരുനബിക്കുള്ള പ്രത്യേകത.” (ഫുത്തുഹാത്തുൽ മക്കിയ്യ, പേജ്-177,178).

Hazrat Mohyiddin Ibn Arabi Says :- “It is known that “Aal Ibrahim” are the prophets and messengers, and they are the people who came after Abraham like Isaac, Jacob, Joseph and those prophets and messengers from their progeny manifest Laws. This signifies the fact that inthe sight of God they had prophethood. The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, intended that followers who are from among those who followed him should achieve the rank of prophethood, though they would not be law-bearing. But he kept for trhem a type of Shariat from his own Shariat. Therefore, he said: Say- O Allah exalt Muhammad and his Aal by bestowing mercy upon them as Thou conferred prophehood upon the AAI of Ibrahim thus exalting Ibrahim. Conseqwuetly they had prophethood with Shariat. And Thou has decreed that there would be no Shariat after me. Hence, shower Mercy upon me and upon my AAL- i.e. Confer upon them the rank of prophethood from Thyself, notwithstanding that they would not bring any Shariat. The height of Muhammad’s exaltedness is expressed by the fact that through invoking prayers for him he raised his own progeny to the level of prophets and he was granted the superiority over Hazrat Ibrahim through the fact that the Law he brought should never be abrogated. (al Fatuhat al Makkiyaa page 177-178)

مجلس مطبوعات أكاديمية الشاه ولي الله الدهلوي

(١٤)

فقه مناهج العلماء كالأحكام والفتاوى

التفهيمة

(الجزء الثاني)

تأليف

مجتهد الاستاذ العلامة الشاه ولي الله الدهلوي

١١١٤ هـ - ١١٧٦ هـ

بتصحيح وتحرير

الاستاذ علام محمد مصطفى القاسمي

ادارة النشر

أكاديمية الشاه ولي الله الدهلوي
صدر حسين آباد الهند باكستان الجزء ٢

تنهيات الهية (٨٥) ج ٢

يلبه لخلول الماء في منبت الشجر لا يعسل إلى كل فرع ولا ورق إلا على توزيع طبيعة الشجر. وعيسى عليه السلام لما كان في العالم لا فوله كان تأثيره جزئياً خرق العوائد فأحى الموتى وأبرأ الأكمه والأبرص

وأما رسول الله محمد ﷺ فنشأ في دورة الكمال أول نشأة فاجتمعت له الإقترابات جملة واحدة، وهو صاحب الكتاب الموقوت وأكبر من سواه بمصاحب الحكمة الموقوتة وشرح صدره و معاجزه كلاهما من هذه الدورة الجامعة، وختم به النبيون أي لا يوجد بعده من بأمره الله سبحانه بالتشريع على الناس.

و أبو بكر رضي الله عنه هو منتمد برسول الله ﷺ في دورة الكمال فأجمل كماله، وتوجه به إلى الله سبحانه. وعمر رضي الله عنه ورث منه ﷺ قرب الفرائض وعثمان رضي الله عنه قسطاً من قرب الوجود، ثم نزل في دورة الإيمان و شرح الصدر، وعلى رضي الله عنه الحكمة كاملة، ثم ذهب إلى القرب الملكوتي، ثم نزل في شرح رسول الله ﷺ للشرع فاستوطنها، ولهذا سمي قفه بالوصي. وهذه هي الوصاية.

تفهيم (٥٥)

صاحب ظهر در ارشاد و تلقين او سرعت است گویا حیران است و صاحب بطن در صحبت او غایت بطوء سیراست و صاحب فردیة جامع اصول کمالات است زیرا که اولیاء چون می میرند کرمها و اشرفها و کرامتها همه منعدم میشوند و باقی نمی ماند الا تجلی سابق بر نفس

وختم به النبيون أي لا يوجد بعده من
 بأمره الله سبحانه بالتشريع على الناس .

(تفهيمات الهية ، جز 2 ، صفحہ 85)

ഹദ്ദറത്ത്‌ശാഹ് വലിയുല്ലാഹ് മുഹദ്ദിസ് ദഹ്‌ലവി(റഹ്) പറയുന്നു: 'തിരുനബി(സ)ൽ നുബുവുത്ത അവസാനിച്ചു എന്ന് പറയുന്നതിന്റെ താൽപര്യം, തിരുനബിക്കുശേഷം പുതിയ ശരീഅത്തുമായി അല്ലാഹു ആരേയും നിയോഗിക്കുകയില്ല എന്നാകുന്നു.' (തഹ്‌ഹീമാത്ത ഇലാഹിയ്യ, ഭാഗം-2, പേജ്-85).

Hazrat Shah Waliullah, Muhaddith of Delhi, acclaimed as the Reformer of the 12th century of Islam, has stated in his book TAFHEEMAT ILAHIYYAH:- "The cessation of prophethood with the Holy Prophet peace and blessings of Allah be upon him, means that there can be no divinely inspired reformer after him who would be commissioned with a new law by Allah, the Glorious, with a new law. (Tafheemat e Ilahiyya Part 2 page 85)

كينز العمال

في أسنين الإقوال والأفعال

للعلامة علاء الدين علي المنقي بن حسام الدين الهندي

البرهان فوري المتوفى ٩٧٥هـ

الجزء الثالث عشر

صححه ووضع فهارسه ومفتاحه

ضبطه وفسر غريبه

أشبح مسعوديه

أشبح بكري حياياني

مؤسسة الرسالة

ولوزي وكمك فوضته بين يديه فقال : اللهم أنتي بأحب أهلي إليك - أو قال : إليّ - يأكل معي من هذا ! فطلع العباس ، فقال : ادنْ يا عم ! فاني سألتُ الله أن يأتيني بأحب أهلي إليّ - أو إليه - يأكل معي من هذا فأنتيت ، فجلس فأكل (كر).

٣٧٣٣٨ - عن نبيط قال قال رسول الله ﷺ للعباس : يا عماء ! أنت أكبر مني ! قال العباس : أنا أسنُّ ورسول الله أكبرُ (ش ، وفيه أحمد بن إسحاق بن إبراهيم بن نبيط ، قال في المنى : متروك ، له نسخة وكل ما يأتي منها ، كر).

٣٧٣٣٩ - عن سهل بن سعد الساعدي قال : لما قدم رسول الله ﷺ من بدرٍ استأذنه العباس أن يأذن له أن يرجع إلى مكة حتى يهاجر منها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اطمئن يا عم فأنك خاتم المهاجرين في الهجرة كما أنا خاتم النبيين في النبوة (الشاشي ، كر).

٣٧٣٤٠ - ﴿ أيضاً ﴾ قال : استأذن العباس النبي ﷺ في الهجرة فكتب إليه : يا عم ! أقيم مكانك الذي أنت به فإن الله قد ختم بك الهجرة كما ختم بي النبوة (ع ، طب وأبو نعيم في فضائل الصحابة ، كر وابن النجار ، ومدار الحديث على اسماعيل بن قيس بن سعد بن

۳۷۳۹ - عن سهل بن سعد الساعدي قال : لما قدم رسول الله
 ﷺ من بدرٍ استأذنه العباس أن يأذن له أن يرجع إلى مكة حتى
 يهاجر منها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم . فقال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم : اطمئن يا عم فانك خاتم المهاجرين في الهجرة كما
 أنا خاتم النبيين في النبوة

(كنز العمال زير عنوان عباس بن عبدالمطلب ، جلد 13 صفحه 519)

ഹദ്ദറത്ത് സഹ്ൽ ബിൻ സഅദ് അസ്സാഇദി നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. നബി(സ) ബദ്ർ യുദ്ധം കഴിഞ്ഞ് തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ പിതൃവ്യനായ ഹദ്ദറത്ത് അബ്ബാസ്(റ) മക്കയിലേക്ക് തിരിച്ചുചെന്ന് അവിടെനിന്ന് നബി (സ)ന്റെ അടുക്കലേക്ക് ഹിജ്റത്ത് പോകാൻ അനുമതി തേടി. അപ്പോൾ നബി(സ) പറഞ്ഞു: “പിതൃവ്യാ! സമാധാനപ്പെടുക! ഞാൻ നുബുവുത്തിൽ ‘ഖാത്തമുനബിയീൻ’ ആണെന്നതുപോലെ താങ്കൾ ഹിജ്റത്തിൽ ‘ഖാത്തമുൽ മുഹാജിരീൻ’ ആണ്.” (കൻസുൽ ഉമ്മാൽ, ഭാഗം-13, പേജ് -519).

Hazrat Sahl Bin Sa'ad Assaidee said:- When the Messenger of Allah peace and blessings of Allah be upon him, returned from Badr, his uncle Abbas sought permission to return to Mecca, and from there migrate to the Messenger of Allah, peace and blessings of Allah be upon him. At this the Messenger of Allah, peace and blessings of Allah be upon him, said:- “Rest assured O uncle you are s Khatamul Mohajireen in Hijrat - migration as I am Khatamun Nabiyyeen in Nabuwwat - prophethood.

(Kanzulummal vol 13 page 519)

بَحْوثُ وَرِوَايَاتُ
بِإِذْنِ مَدِيرَةِ الأَدَبِ الشَّرْقِيَّةِ فِي بَيْرُوتِ

كُتَابُ حَيْمَرِ الأُولِيَاءِ

تَأَلَّفَ

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْحَكِيمِ الرَّمِزِيِّ

تَحْقِيقَ

عُزْرَانَ إِسْمَاعِيلَ مَحْمَدِي

مَعْمُورَ المَرْكَزِ القَوِيِّ للأَدَبِ العِلْمِيَّةِ فِي بَيْرُوتِ
شُعْبَةِ المَحْضَرَةِ الأَسْلَابِيَّةِ

المطبعة الكاثوليكية - بيروت

فاتوا محمداً ، فهو خاتم
 النبيين . ومعناه عندنا : ان النبوة تمت بأجمعها لمحمد ، صلى الله عليه وسلم .
 فجعل قلبه ، لكلال النبوة ، وعاء عليها ، ثم ختم ا .....
 هذا ، يظن^٢ ان « خاتم النبيين^٢ » تأويله انه
 آخرهم^٣ مبثوث^٢ . فأي منقبة^٢ في هذا؟ وأي علم في هذا؟ هذا^٢ تأويل
 البله ، الجلة ا

(كتاب ختم الاولياء ، فصل الثامن ، صفحہ 341)

സുപ്രസിദ്ധ സുഫി വര്യൻ ഹദ്ദറത്ത് അബു അബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ അലി ഹുസയ്ൻ അൽഹക്കീം അത്തിർമിദി പറയുന്നു: ‘നമ്മുടെ വീക്ഷണത്തിൽ തിരുനബി(സ) ഖാത്തമുനബിയ്യീൻ ആണെന്നതിന്റെ അർത്ഥം, ഹദ്ദറത്ത് മുഹമ്മദ് മുസ്തഫാ(സ)ൽ നുബുവുത്ത അതിന്റെ സകല പൂർണതകളോടെയും സമ്പൂർത്തീകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നാണ്. തിരുനബിയുടെ ഹൃത്തടം നുബുവുത്തിന്റെ പരിപൂർത്തീകരണത്തിനുവേണ്ടി ഒരു പാത്രം പോലെയാണ് ആക്കിയിരിക്കുന്നത്. പിന്നെ അതിൽ മുദ്ര വെച്ചു.... നബി(സ), ഏറ്റവും അവസാനം വന്ന പ്രവാചകനായതുകൊണ്ടാണ് ‘ഖാത്തമുനബിയ്യീൻ’ ആയതെന്ന് കരുതുന്നവരുണ്ട്. ഇതിൽ തിരുനബിക്ക് എന്ത് ശ്രേഷ്ഠതയാണുള്ളത്? എന്ത് ജ്ഞാനമാണുള്ളത്? ഇത് ബുദ്ധിയില്ലാത്ത വിഡ്ഢികളുടെ വിശദീകരണം മാത്രമാണ്. (കിത്താബ് ഖത്തമുൽ ഔലിയാഅ്, പേജ്-341).

Hazrat Abu Abdullah Muhammad Bin Ali Hussain Al Hakim of Tirmidhi says:- According to us, it means that prophethood manifested itself in its full and complete manner in the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him. His heart became a vessel for the complete perfection of prophethood and then his heart was sealed. How can the glory and superiority of Muhammad, peace and blessings of Allah be upon him, be manifested if we claim that he was the last to appear in the world. This is, no doubt, an interpretation of the foolish and the ignorant. (Kitab Khatm ul Auliya page 341)

മثنوی مولوی مثنوی ہستی قرآن زبان پہلوی

مفتاح العلوم

پندرہویں جلد

شرح مثنوی مولانا روم

دہریشتم حضرت مہلا

عالم جناب حضرت مولانا مولوی محمد زید رضا عری نقشبندی مجددی

شیخ علامہ علی ایندلسر قریشی ایک ایکنسی

تاجران کتب لاہور تاجران کتب لاہور

قیمت ہلا جلد ۸/۸ مہلا - ۶/۱

بازگشته از دم او بهر دوایب در دو عالم دعوت و استجاب

ഹദ്ദിൽ മൗലാനാ റൂമി(റഹ്) എഴുതുന്നു: തിരുനബി(സ) ഖാത്തം ആണ്. അതായത് അനുഗ്രഹം നൽകുന്നവരിൽ തിരുനബി(സ)ന് സമാനനായി ആരുമില്ല. ഇനി ഉണ്ടാവുകയുമില്ല. ഏതെങ്കിലും ഒരു കലാകാരൻ തന്റെ കലയിൽ പ്രാവീണ്യവും വൈഭവവും നേടിയാൽ അയാളിൽ ആ കല സമാപ്തമായിരിക്കുന്നു എന്ന് പറയാറില്ലേ? (മിഫ്താഹുൽ ഉലൂം, ഭാഗം-15, പേജ്-56,57).

Hazrat Maulana Rumi says:- “The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him was the Khatam because no one had ever been like him, before, nor shall there be one after. When an artist excels others in art, do not say” The art has ended with you.” (Miftah ul Ulum vol 15 page 56-57)

مثنوی مولوی معنوی ہست قرآن در زبان پہلوی
مِفْتَاحُ السُّلُومِ
 تیرتویں جلد
شرح مثنوی مولانا رام
 دہششم حصہ پہلا
 از
 عالیجناب حضرت مولانا مولوی محمد زید رضا عریقی نقشبندی مجددی
 شیخ غلام علی اینڈ سنز قریبٹی ایک ایجنسی
 تاجران کتب لاہور تاجران کتب لاہور

ترجمہ اس عقل کل واسے نے شکارین کر شکاری کی خوبی دیکھی۔ اور اس عقل جزوی واسے نے شکاری کی خوبی دیکھی۔
ہوئے کالم انجلیا۔

صط لب۔ مرد خدا یا عقل کل نے حق تبار کا شکار بن کر اور اس کے دام عشق میں مقید ہو کر عینا دیکھن دیکھا
اور خود اس کا میدان گیا۔ یعنی وہ تعلق باخلاق اللہ اور خلیفہ بن گیا۔ پس اس کا حکم تمام کائنات میں نافذ ہوا
کائنات اس کے دنیا دار یا عقل جزوی والا خلق خدا کو اپنی کندہ قیام اور دام ترویج میں مقید کرنے کی وجہ سے خود
اس شکل سے شکار کا شکار ہو گیا۔ چنانچہ یہی کما حقہ ہے کہ شکاری کی عیون و عیون زکا

اکل ز خدمت ناز محمدوی بیافت وین ز محمدوی زراہ سز بتافت

ترجمہ: بن امر خدا نے خدمت کے ذریعہ محمدوی کی شان و اس کی۔ اور یہ دنیا دار محمدوی کے غرور کے عیون
عزت کی راہ سے پھر گیا۔

اکل ز فرعونی اسیر آب شد ورا اسیری سبطی ازار آب شد

لغات۔ سبطی۔ اسرائیلی۔ بنی اسرائیل کا آدمی۔ اور آب۔ شرف۔ شرف۔ خداؤں۔
ترجمہ: فرعونیت کی وجہ سے پانی میں غرق ہو گیا۔ اور اسرائیلی قیدی ہو جانے کے باعث محمدوی کی سز
لعیب معکوس ست فرزین سنجت جیلہ کم کن کار اقبال ست و نجت

لغات۔ فرزین بند فرزند فرزند فرزند زیادہ طاقتور ہوا ہے۔ فرزین بند سے بلائی شریخ کی وہیل
مراد ہے جس میں فرزند پیادہ کی تعزیت سے جو اس کے پیچھے ہوتا ہے حرکت کے سہرا کو آگے آگے نہ لے سکتا
اگر وہین کا سہرا پیادہ کو مارے گا۔ تو فرزین اس کا مقدم لے گا۔ گہری چال پریشہ دوانی۔ یا سخت رکاوٹ۔
ترجمہ: (اللہ کی) ہے اور سخت گہری چال ہے اس کے مقابل میں کوئی حیلہ نہ کرے کیونکہ اقبال و نصیب
کا ماند ہے (جو اپنے اختیار سے باہر ہے)

برخیال جیلہ کم تن تازرا کہ غنی رہ کم وہد مکار را۔

ترجمہ: جیلہ کے خیال سے (مرد فریب کی تانی نہ تو کہو کہ خداوند غنی مکار کو بار بار نہیں کرتا۔

مگر کن در راہ نیکو خدمتی تانبوت یا بی اندر امتی

ترجمہ: حسن خدمت کی راہ میں تدبیر کرو تاکہ تم امتی ہو کر نبوت کے کمالات پاؤ۔
مطلب: شکر کے حفظ میں یا بے صبری میں است ہونا۔ مگر ترجمہ میں یہ لفظ ضرور قائم ہے نسبت استعمال
ہوا ہے۔ نبوت یا بی سے کمالات نبوت کا حصول مراد ہے۔ اور ان کا حصول امتی کے ساتھ ہوتا ہے۔ اس لئے کہ
کافی بنانا لازم نہیں آتا کیونکہ نبی کے لئے کمالات نبوت حاصل ثابت ہوتے ہیں۔ اور امتی کے لئے بقا و تکریم
من ا کر تبت لمی کتب السلون المقتندی۔

اسی کو کہتے ہیں

بچوں کہ دست خود بدست اوردی پس زد دست اکلاں بیرون بھی

ترجمہ جب تم اس کے ہاتھ میں اپنا ہاتھ بیعت کے لئے دے دو گے۔ اور اس کی ہدایات پر عمل ہی کرو گے، تو پھر تم شیطان لعین نفس نامارہ اور وساوس و خواہش وغیرہ کے دوزخوں سے صاف بچ جاؤ گے

دست تو از اہل اہل بیعت شود کہ یند اللہ فوق اید یہم اور

ترجمہ پھر تم ہاتھ اہل بیعت (رضوان) و اہل (کے ہاتھوں) میں سے ہر ہاتھ لگائیں گے یا تمہیں پر اللہ تعالیٰ کا ہاتھ صلیب:۔ مرشد کامل کی بیعت گو یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کی بیعت ہے۔ اور اس بیعت کرنے والے کے ہاتھ پر اللہ تعالیٰ کا ہاتھ ہے اس کی اور یہ ہے۔ کہ یہ سلسلہ بیعت خواہ کسی خاندان میں ہو۔ اس کی انتہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تک ہے۔ مرشد کا ہاتھ اپنے مرشد کے ہاتھ سے۔ اسی طرح یہ سلسلہ حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ یا حضرت علی کریم اللہ وجہہ تک پہنچتا ہے۔ اور ان ہر دو حضرات کے ہاتھ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے دست مبارک سے مل چکے ہیں۔ اس لحاظ سے مرشد کامل کے ہاتھ میں ہاتھ دینا گو یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے دست مبارک سے ہاتھ ملانا ہے۔ دوسرے معروض میں بیعت رضوان کی طرف اشارہ ہے۔ اور یہ کلمات آیت قرآنیہ سے متعلق ہیں۔ اس بیعت کا مفصل ذکر مفسر العلوم جلد چہارم کے داخل میں گذر چکا ہے۔

چول بلادی دست خود دست پیر حکمت کو حکیم دست و خمیر۔

ترجمہ جب تم اپنا ہاتھ (مرشد) کامل کے ہاتھ میں دے دو گے۔ تو (دیکھ لو گے۔ کہ وہ پیر حکمت (دوانائی) کا دست ہے۔ کیونکہ وہ صاحب حکمت ہے۔ اور باخمیر ہے۔

مطلب:۔ اب جو تم کو اپنی عقل و دانائی پر نالا ہے۔ تو مرشد کی بیعت کرنے سے معلوم ہو جائے گا۔ کہ تمہاری عقل اس سے دس حکمت پانے کی کس قدر محتاج تھی۔

حافظہ ازروال بخشی عینے ترنم پیش تو دم زانکہ ہر افسخ فرانی چو دست تانہریت

کوئی وقت خویش مت لے مرید زال کہ او نور نبی آمد پدید

ترجمہ کیونکہ لے مرید وہ (مرشد کامل) اپنے علم کا نبی ہے۔ اس لئے کہ وہ صاف طور پر نبی کا نور ہے۔

مطلب:۔ جو کہ مرشد نبی کی تعلیمات کو شائع کرنے اور ان پر عمل کرنے والا ہوتا ہے۔ اس لئے کہ گویا نبی کا نور ہے۔ کیونکہ اس سے وہی روشنی پھیلتی ہے۔ جو نبی کی بعثت سے مقصود ہے۔ پس معلوم ہوا اس حدیث کے مفہوم پر مشتمل ہے۔ کہ اللہ تعالیٰ قومہ کائنات فی امتداد اپنے شیخ اپنی قوم میں ایسا ہے۔ جیسے نبی اپنی امت میں۔ تیسرے الطیب میں لکھا ہے۔ کہ اس حدیث کو ان حیران نے ضعیف حدیثوں میں درج کیا ہے۔ اور وہ ابیوارق سے

مرفوعاً مروی ہے۔ اور کہے وہ ہذا مضمون میں تیسرا اور اس کے اس کے مضمون ہونے پر یقین کیا ہے۔ (۱۲۱)

حدیث اللہ ن نور نبی کا نور ہے

| مکرکن در راه نسیب کو عذتی   تانبوت یابی اندر امتی
 ترجمہ میں صحت کی راہیں تھیں مگر نہ تکی ہو کر نہ تھک کلمات پاؤ
 کو نبی وقت خویش ست لے دیو   زال کہ او فوجی آمد پدید
 ترجمہ کیونکہ لے مرط و اور شادمان اپنے عمل کا ہی ہے۔ اس لئے کہ وہ صحت طور پر ہی کا ہے۔

(مفتاح العلوم، شرح مشنوی مولانا روم، جلد 13، دفتر 5، حصہ اول، صفحہ 98, 152)

ഹർദിൽ മൗലാനാ റൂമി(റഫ്) എഴുതുന്നു: ‘സേവനത്തിന്റെ ഉത്തമമായ മാർഗങ്ങളിൽ നീ പ്രയത്നിക്കുക. അങ്ങനെ ഉമ്മത്തി ആയിരിക്കേ നീ നുബുവത്തിന്റെ പാരമ്യത കരസ്ഥമാക്കൂ! കാരണം ശിഷ്യ! അദ്ദേഹം (ഈ സമ്പൂർണനായ ഗുരു) തന്റെ കാലത്തിന്റെ നബിയാണ്. അതിനാൽ അത് സ്പഷ്ടമായും നബിയുടെ പ്രകാശവുമാണ്. (മിഹ്താഹുൽ ഉലൂം, ഭാഗം-13, പേജ്:98-152).

Maulana Rumi says:- Strive hard in the path of virtue in a manner so that you may be blessed with prophethood while you are still a follower. (Miftah ul Ulum, Vol: 13, page: 98, 152)

3

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسَّخِرَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسَّخَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
 وَيَمْكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا
 وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٦﴾ (النور: 56)

“നിങ്ങളിൽനിന്ന് വിശ്വസിക്കുകയും സൽക്കർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കുകയും ചെയ്യുന്നവരോട് അവർക്ക് മുമ്പുള്ളവരെ ചലിപ്പിച്ചുമാറ്റിയതുപോലെ തീർച്ചയായും അവരെയും ഭൂമിയിൽ ചലിപ്പിച്ചുമാറ്റുകയും അവർക്കായി അവൻ തൃപ്തിപ്പെട്ട മതത്തെ അവർക്ക് പ്രബലപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കുകയും അവരുടെ ഭയത്തിനുശേഷം അവരെ സമാധാനത്തിലാക്കുകയും ചെയ്യുമെന്ന് അല്ലാഹു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അവർ എന്നെ മാത്രം ആരാധിക്കുന്നതാണ്. എന്നോട് മറ്റൊന്നിനേയും അവർ പങ്ക് ചേർക്കുകയില്ല. അതിനുശേഷം ആരെങ്കിലും നിഷേധിക്കുകയാണെങ്കിൽ അവർ തന്നെയാണ് ധിക്കാരികൾ.” (സൂറത്തുനൂർ, 56).

Sura 24:56. Allah has promised to those among you who believe and do good works that He will surely make them Successors in the earth, as He made Successors from among those who were before them, and that He will surely establish for them their religion which He has chosen for them; and that He will surely give them in exchange security and peace after their fear: They will worship Me, and they will not associate anything with Me. Then who so is ungrateful after that, they will be the rebellious.

مُسْتَدَارَا
الأمير أحمد بن زين العابدين

وَبِهَامِشِهِ
مَنْخَبَ كَنْزِ الْعَمَالِ فِي سُنَنِ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ

المجلد الرابع

دارصادر
بيروت

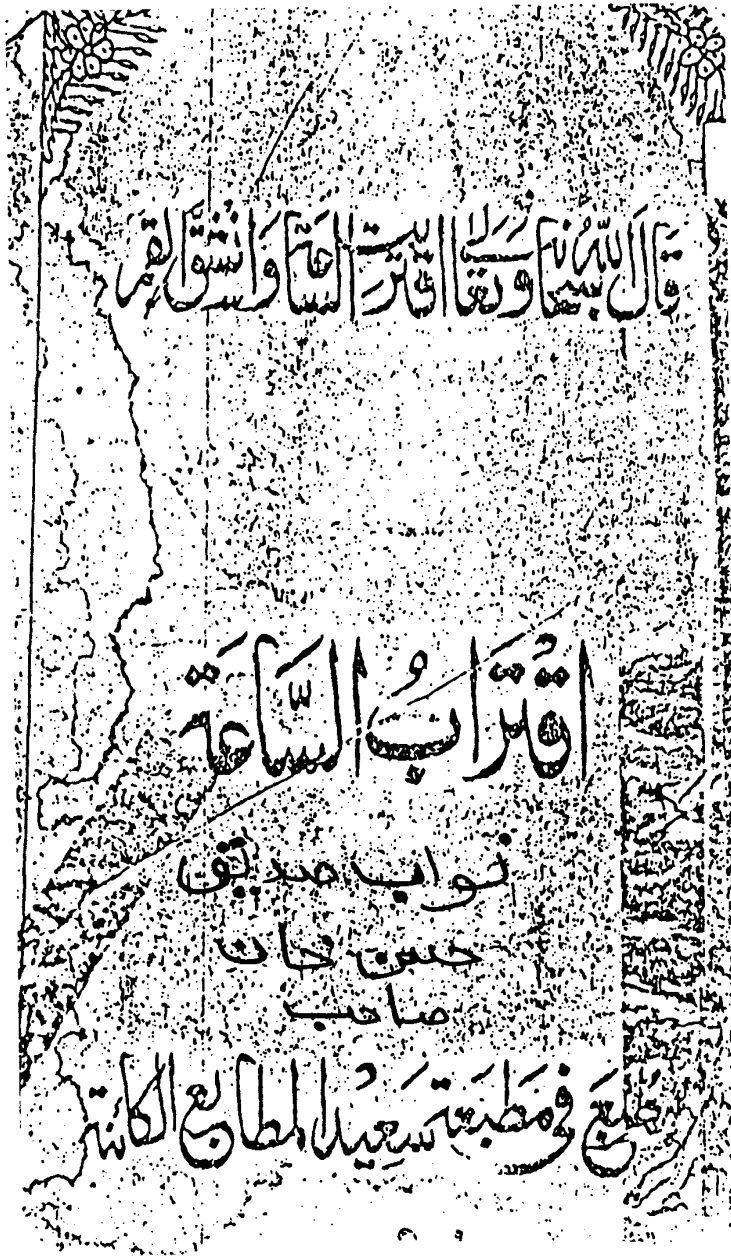

فقال حذيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تكون النبوة فيكم ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج النبوة فتكون ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء الله ان يرفعها ثم تكون ملكا عاضا فتكون ما شاء الله ان يكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون ملكا جبرية فتكون ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج النبوة ثم سكت

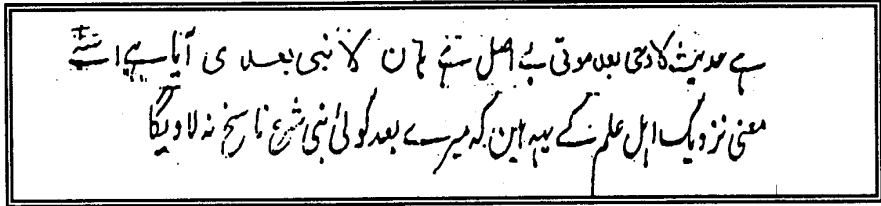
(مسند احمد بن حنبل ، جلد 4 ، زير عنوان حديث نعمان بن بشير ، صفحه 273)

ഹദീസിൽ ഹുദയ്ഹ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. നബി(സ) പറഞ്ഞു: അല്ലാഹു ഇച്ഛിക്കുന്നിടത്തോളംകാലം നിങ്ങളിൽ നുബുവുത്ത് നില നിൽക്കും. പിന്നീട് അവൻ ഉദ്ദേശിക്കുമ്പോൾ അതിനെ ഉയർത്തും. തുടർന്ന് പ്രവാചകത്വത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിലുള്ള ഖിലാഫത്ത് നിലവിൽവരും. അല്ലാഹു ഉദ്ദേശിക്കുന്ന കാലമത്രയും അത് നിലനിൽക്കും. പിന്നെ അവൻ അതിനെ ഉയർത്തും. തുടർന്ന് പരക്കൻ രാജാധിപത്യം നിലവിൽ വരും. അല്ലാഹു ഉദ്ദേശിക്കുന്നകാലംവരെ അത് അവശേഷിക്കും. പിന്നീട് അവൻ അതിനേയും എടുത്തുമാറ്റും. തുടർന്ന് സ്വേച്ഛാധിപത്യ മർദ്ദക ഭരണം നിലവിൽ വരും. തുടർന്ന് നുബുവുത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിലുള്ള ഖിലാഫത്ത് നിലവിൽ വരും. ശേഷം നബി(സ) മൗനം ദീക്ഷിച്ചു. (മുസ്നദ് അഹ്മദ് ബിൻ ഹമ്പൽ, ഭാഗം-4, പേജ്-273).

The Holy Prophet, peace and blessing be upon him said:- “Prophetic period will remain with you as long as Allah wills that it remains, then Allah the Supreme will lift it: then will emerge Caliphate based on the prophetic standard of values and remain as long as Allah wills that it remain: then Allah will lift it; then will start cruel government and remain so long as Allah wills that it remain; then Allah will lift it; then will start conscriptional monarchy and remain so long as Allah wills that it remain; then Allah will lift it; then will emerge Caliphate based on the Prophetic standard of values. Then he became silent. (Musnad Ahmad bin Hunbal vol 4 page 273).

کیا جاوے جس سے صریح نقصان عقل ناقص نفل مذکور معلوم ہوتا ہے تو ایک
 مستقل کتاب بنتی ہے مگر میں نے بنجواے قول خدا خذ العذو وأمر بالعرف
 واعرمن عن الجاهلین اوس سے اجراض کیا یہ قول اس قائل کا باطل ہے بلکہ کفر
 ہے حدیث کا وہی بعد موتی بے اصل ہے جان کا نبی بعد ہی آیا ہے اس کے
 معنی نزدیک اہل علم کے یہ ہیں کہ میرے بعد کوئی نبی شرع ناسخ نہ لاویگا جسکی
 اپنی تصنیف میں مراست کی ہے اسبات کی کہ عیسے علیہ السلام ہمارے ہی سجدی کی
 شریفیٹ کا حکم دینگے قرآن و حدیث کے رد سے اس سے یہ امر راجح سمجھا جاتا ہے
 کہ وہ سنت کو جناب نبوت سے بطریق مشابہتہ کے بغیر کسی واسطہ کے بالبطریق وحی
 والہام کے حاصل کرینگے ابوہریرہ سے روایت ہے کہ جب انہوں نے بہت
 حدیثیں روایت کرنا شروع کیا اور لوگوں نے انہیں انکار کیا تو انہوں نے
 کہا اگر عیسے بن مریم میرے مرنے سے پہلے اتریں اور میں انکو حدیث کی روایت
 کروں رسول خدا صلعم سے تو وہ میری تصدیق کریں گے یہ دلیل ہے اس بات پر
 کہ وہ عالم جمیع علوم سنت نبوی صلعم کے ہونگے اور انکو اسکی حاجت ہونگی کہ وہ سنت
 کسی امتی سے اخذ کریں یہاں تک کہ ابوہریرہ جنہوں نے خود جناب رسالت سے احادیث
 کو سنا ہے وہ ہی محتاج اون کی تصدیق کے ہیں انتہی میں کہتا ہوں اس لئے کہ
 کی کیا ضرورت ہے کہ وہ بلا واسطہ علم سنت کو مشابہتہ حاصل کریں گے کوئی حدیث
 اس باب میں اگر ملے تو وہ یہ بات نہیں کہ ہے۔ اور نہ قرآن و کتب سنت جو آج
 میں موجود ہیں اور قیامت تک باقی رہینگی دریافت حکم خدا اور رسول کے لئے کافی
 ہیں انکے ہونے ہوئے باہین سند متصل مرفوع ضرورت اخذ بالمشابہتہ کی کیا ہے
 مشابہتہ ہی اگر ثابت ہو تو عالم مثال یا اردراج میں ہو سکتا ہے نہ اس عالم میں یہ
 دلیل کیا جان یہ بات اور ہے کہ اون کو وحی آدنی صریح حدیث تو اس بن سمان

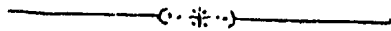
(اقتراب الساعة ، صفحہ 162)

സുപ്രസിദ്ധ അഹ്‌ലൈ ഹദീസ് നേതാവ് നവാബ് സിദ്ദീഖ് ഹസൻ ഖാൻ എഴുതുന്നു: ‘ലാവഹ്‌യബഅദ മൗത്തീ’ എന്ന ഹദീഥ് അടിസ്ഥാനമില്ലാത്തതാണ്. ‘ലാനബിയ്തു ബഅദീ’ എന്ന് വന്നിട്ടുണ്ട്. ജ്ഞാനികളുടെ പക്കൽ അതിന്റെ വിവക്ഷ, എനിക്ക് ശേഷം ശരീഅത്തിനെ ദുർബലപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു നബിയും വരുന്നതല്ല എന്നാണ്.” (ഇഖ്‌തീറാബുസ്സാഅ, പേജ്-162).

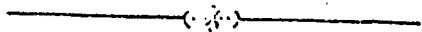
The famous and well-known religious leader of the Ahl-e- Hadith, Nawab Siddiq Hassan Khan says:- “The Hadith ‘There is no revelation after my demise’ has no foundation, although LA NABIYYA BA’DEE is quite correct, which, according to the men of letters, means that There shall be no prophet after me who shall be raised with a new code of Law which abrogates my Law.’ (Iqtirab ul Saat page 162)

اللَّهُمَّ خَلِّقْ لِي مَوْتًا مِثْلَ مَوْتِ الْأَنْبِيَاءِ الْأَمْثَلِ

بفضل خالق مواد زمین اکبر مکان و مکرین ساله ششده تحقیق طبقات زمین انچه بر علم و خاص می به

أثر ابن عباس في دافع الإسرائيل

تتبع علوم المتقول في فنون القول مولانا ابو الحسن محمد عبدالحی کهنوی دام فیضه السلی

مطبع سنی فتح نگر علی کهنوی دام فیضه السلی انصاری سید رضی سید رضی سید رضی سید رضی

بازدم و م طبع کرد

پس ثابت ہوا کہ اسکو ابن عباس نے کسی بیہوش سے اخذ کیا قول ابن جریر وغیرہ نے اس حدیث کو
 بول دیا ہے تالی بن عباس فی کل أرض مثل براہیم و نحو علی الارض من الخلق اور ابن حجر نے فتح
 الباری میں کھا اسناد صحیح اور لکھا علی الارض کا عام ہے پس تاہم ہوا کہ مثل کسی بھی طبقہ میں ہو گا اور نبی
 کبیکم یا کسی کسی یا زح کو ح سے نہیں متفاد ہے کہ ہر طبقہ میں ایک ایک نبی انسانی انبیاء کے جمع صفات
 کا ایسا ہی ہے تاہم ذکرنا موسیٰ کا حالات کر کے یہ قول ہی ہدی کا ہر بلکہ ایسی قدر عظیم ہوتا ہے کہ ہر طبقہ میں ایک
 نبی انسانی انبیاء کے ہے اگرچہ مشابہت بعض صفات میں تھا الخ حضرت حدیث ابن عباس علیہ السلام
 قرآن کریم کے حق تعالیٰ فرماد کرتا ہے و لکن رسول اللہ و قائم البیتین اور خراجا و مخالف قرآن کے باطل ہے قول
 یہ حدیث اگر درست ہے اس کے ہر ہر طبقہ میں ایک ایک نبی آنحضرت کے زمانے میں صلوات اللہ علیہ و علیٰ آہل
 آلہ و صحبہ مخالف ہر حال تک یہ اس کے مستغنا نہیں ہے جانے کہ اگر وہ اس سلسلہ میں آئے ہوتے تو ان کے قبل ہوتے
 ہوں یا حضرت کے زمانہ میں ہو گئے ہوتے ہوتے ہوں کہ وہ بعد آنحضرت آیا زمانے میں آنحضرت کو خود ہی کیا
 گا ہر اعمال میں بلکہ صاحب خیر حدید ہونا البتہ متعین ہے چنانچہ لاعلیٰ تباری و لا درجہ و نجات میں یہ حدیث
 لو عاشرا براہیم کان نبیاً کے سمجھتے ہیں اور لو عاشرا کان من اتباع کسی حضرت یا اس لانا ناقض قولہ
 قائم البیتین انما نبی انہ لایالیٰ لبدہ نبی شیخ ملتہ انہی اذ حافظ ابن حجر اصحابہ فی احوال الصحابہ میں
 لکھتے ہیں اسناد المضمحل علی موت الخضر لقرہ علیہ السلام لانی ہدی و سبط ابن حجر نے القول فی ذلک و متعین
 البیسی ناہ نبی تھما و حقا انہ نبی انہ لالی الارض فی آخر الزمان و حکم بشریۃ البنی صلی اللہ علیہ وسلم زوجہ
 النبی علی النار و البیۃ لکل احدن الناس لاعلیٰ لعی وجود نبی کان قدیری قبل ذلک نہی قال ابن حجر
 اہل اسلام کا یہ قول ہے کہ طبقات زمین کے باہم متصل ہیں اور اس اثر سے سلام ہوتا ہے کہ طبقات حد
 حد ہیں پس یہ اثر باطل ہے۔ اقول اتصال طبقات زمین نہ ہر علمائے عہدیت کا ہے اور وہ مردود
 ساتھ اعدائے صحیحہ کے کہ حالات کرتی ہیں فہمال پر جامع قرندی میں ابو ہریرہ سے مروی ہے قال کنا
 مع رسول اللہ فرات صحابۃ فقال اتردون ما ندہ قالوا اللہ و رسولہ اعلم قال ہذا یسوتہما الصدیق اہل
 لا یبدونہ ولا یشکرونہ بل تدرن ما فوق ذلک قالوا اللہ و رسولہ اعلم قال فوق ذلک ہرج مکتوف
 و مستغنا محفوظ بل تدرن ما فوق ذلک قالوا اللہ و رسولہ اعلم قال فوق ذلک بل تدرن ما فوق

کیونکہ نبیؐ آنحضرتؐ کی ازمانے میں آنحضرتؐ کو کسی نبیؐ کا ہونا یا اعمال انہیں کیلئے صاحبِ ترغیبِ جدید ہونا البتہ ممنوع ہے

(دافع الوسواس فی اثر ابن عباس ، صفحہ 16)

ഹദ്ദിൽ മൗലാനാ അബൂൽ ഹസനാത്ത് മുഹമ്മദ് അബൂൽഹയ് ലഖ്നവി എഴുതുന്നു: “നബി(സ)ന് ശേഷമോ, തിരുനബിയുടെ കാലഘട്ടത്തിലോ ഒരാൾ നബിയാവുക എന്നത് സംഭാവ്യമാണ്. പക്ഷേ, പുതിയ ശരീഅത്തോടുകൂടി വരാൻ സാധ്യമല്ല.” (ദാഫിഉൽ വസാവിസ്, പേജ് -16).

Hazrat Maulana Abul Hasanat Abdul Hayee says:- “After the demise of the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, or even during his own lifetime, it is not an impossibility for someone to be exalted to the position of a simple prophet. But a prophet with a new Law is, indeed, forbidden.” (Dafiulwasawis fi Athar ibn Abbas page 16).

اِسْتَأْهُوْا الْكَلِيْمَ الْغَيْبِيْرَةَ
 الحمد لله والمآلة كذیر الی مؤلف جناب مولانا محترم قاسم صاحب مدظلہ
 نانوتوی مزل السباس اور موضع اثر این عباس مسی

تخذیر التاکس

از حجۃ الاسلام مولانا محمد قاسم نانوتوی

ختت نبوت اور فضیلت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم
 کے موضوع پر نہایت جامع و محققانہ کتاب

مع تکلمہ
 از حضرت مولانا محمد ادریس صاحب کاندھلوی
 ناشر

دارالاشاعریہ
 لندن ۲۱۳۶۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کیا فرماتے ہیں علماء دین اس باب میں کہ زید نے بتہ تبع یک نام کے جس کی تصدیق ایک مفتی مسلمین نے بھی کی تھی اور بارہ قول ابن عباسؓ موجود مشہور وغیرہ میں سے ان اللہ خلق سبع ارضین فی کل ارض آدم کا دم کا دم کو حکم ابراہیم کا براہ حکم و عیسیٰ کیسا کہ وہ نبی کتبیکہ کے یہ عبارت تحریر کی کہ میرا یہ عقیدہ ہے کہ حدیث مذکور صحیح اور معتبر ہے۔ اور زیدین کے طبقات بعد ابراہیم میں۔ اور ہر طبقے میں غلوک مذاہبے اور حدیث مذکور سے ہر طبقہ میں انبیاء کا ہونا معلوم ہوتا ہے لیکن اگرچہ ایک ایک خاتم کا ہونا طبقات باقیہ میں ثابت ہوتا ہے مگر اس کا مثل ہونا ہمارے خاتم النبیین صلعم کے باہر ہے نہیں۔ اور نہ یہ میرا عقیدہ ہے کہ وہ خاتم مائل یا حضرت صلعم کے ہوں اس لیے کہ اولاد آدم جس کا ذکر و لفظ کو متاجبی ادھر میں ہے۔ اور سب مخلوقات سے افضل ہے وہ اسی طبقہ کے آدم کی اولاد ہے۔ بلاجماع اور ہمارے حضرت صلعم سب اولاد آدم سے افضل ہیں تو بلاشبہ آپ تمام مخلوقات سے افضل ہوتے۔ پس دوسرے طبقات کے خاتم جو مخلوقات میں داخل ہیں۔ آپ کے مخالف کسی طرح نہیں ہو سکتے۔ انتہی اور باوجود اس تحریر کے زید یہ کہتا ہے کہ اگر بشر سے اس کے خلاف ثابت ہو گا تو میں اسی کو مان لوں گا۔ میرا امر اس تحریر پر نہیں ہیں علماء شرع سے استفتاء یہ ہے کہ الفاظ حدیث ان معنوں کو محتمل ہیں یا نہیں۔ اور زید جو کہ اس تحریر کے کافر یا فاسق یا تاجر الی سنت و جماعت سے ہو گا یا نہیں۔ بیوا تو جو را

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله وآله النبيين و
 سيد المرسلين وآله واصحابه اجمعين۔ بعد حمد و صلوة کے قبل عرض جواب یہ
 گذارش ہے کہ اولیٰ معنی خاتم النبیین معلوم کرنے پر ہمیں تاکہ فہم جواب میں کچھ وقت نہ ہو
 سرگرم کے خیالی میں تو رسول اللہ صلعم کا خاتم ہونا میں سے ہے کہ آپ علیہ السلام

انصاف ذاتی کو وصف نبوت لیجئے جیسا کہ اس پیغمبر ان نے عرض کیا ہے توچہ رسوا رسول اللہ صلعم اور اور کسی کو افراد مقصود بالخلق میں سے مثال نبوی صلعم نہیں کہہ سکتے بلکہ اس صورت میں فقط انبیاء کی افراد خارجی ہی پر آپ کی افضلیت ثابت نہ ہوگی افراد مقدرہ پر بھی آپ کی افضلیت ثابت ہو جائیگی بلکہ اگر بالفرض بعد از ماہ نبوی صلعم کوئی نبی پیدا ہو تو پھر بھی مخالفت محمدی میں کچھ فرق نہ آئے گا چہ جائے کہ آپ کے معاصر کسی اور زمین میں یا فرض کیجئے اسی زمین میں کوئی اور نبی جو یزید کیا جائے بالحمد ثبوت اثر مذکورہ ونا مثبت ثابتہ ہے معارض و مخالف خاتم النبیین نہیں چلیں کہا جائے کہ یہ اثر شاذ ہے مخالفہ وایہ نقات ہے اور اس سے یہ بھی واضح ہو گیا ہوگا کہ حسب مزعوم منکر ان اثر اس اثر میں کوئی علت نامضہ بھی نہیں جو اسی راہ سے انکار صحت کیجئے کیونکہ اول تو امام بیہقی کا اس اثر کی نسبت صحیح کہتا ہی اس بات کی دلیل ہے کہ اس میں کوئی علت نامضہ خفیہ تا وحق العتہ نہیں دوسرے شذوذ تھا تو یہی تھا کہ مخالف جملہ خاتم النبیین ہے۔ اور علت تھی تب ہی تھی۔ اگر اور کوئی آیت یا حدیث ایسی ہی جس سے سات سے کم زیادہ زمینوں کا ہونا انبیاء کا کم و بیش ہونا یا نہ ہونا ثابت ہوتا تو کہہ سکتے تھے کہ وجہ شذوذ یہ ہے مگر آج تک نہ کسی نے ایسی آیت و حدیث سنی نہ مدعیوں نے پیش کی علیٰ ہذا القیاس مضمون علت تا وحق کو خیال فرمائے آج تک سوا مخالفت مضمون مذکور کسی نے کوئی وجہ تا وحق فی الاثر المذکورہ پیش نہیں کی اور فقط احتمال ہے دلیل اس باب میں کافی نہیں ورنہ بخاری و مسلم کی حدیثیں بھی اس حساب سے شاذ و معطل ہو جائیں گی۔ اور نیز یہ بھی واضح ہو گیا ہوگا کہ یہ تاویل کہ یہ اثر اسرائیلیات سے ماخوذ ہے۔ یا انبیاء راہی ماتحت سے مہلخان احکام سراویں ہرگز تاویل القات نہیں وچرا اس کی یہ ہے کہ باعث تاویلات مذکورہ فقط یہی مخالفت ماتحت تھی۔ جب مخالفت ہی تو ایسی تاویلیں کیوں کیجئے جن مدلول معنی مطابقی سے کچھ علاقہ ہی نہیں باقی رہی یہ بات کہ بڑوں کی تاویل کو نہ ماننے تو ان کی تحقیق لغو و بالذکر لازم آئے گی۔ یہ انہیں لوگوں کے خیال میں آسکتی ہے جو بڑوں کی بات فقط اندراہ ہے ادبی نہیں مانا کرے۔ ایسے لوگ اگر ایسا سمجھیں تو بجا ہے المرئیقیں علی

مولانا محمد قاسم نانوتوی فرماتے ہیں:- ”عوام کے خیال میں رسول اللہ ﷺ کا خاتم ہونا بایں معنی ہے کہ آپ کا زمانہ انبیاء سابق کے زمانے کے بعد اور آپ سب میں آخری نبی ہیں۔ مگر اہل فہم پر روشن ہوگا کہ تقدم یا تاخر زمانی میں بالذات کچھ فضیلت نہیں۔ پھر مقام مدح میں لیکن رسول اللہ و خاتم النبیین فرمانا اس صورت میں کیونکر صحیح ہو سکتا ہے۔ ہاں اگر اس وصف کو اوصاف مدح میں سے نہ کہیں اور اس مقام کو مقام مدح قرار نہ دیجئے تو البتہ خاتمیت باعتبار تاخر زمانی صحیح ہو سکتی ہے مگر میں جانتا ہوں کہ اہل اسلام میں سے کسی کو یہ بات گوارا نہ ہوگی۔“ (تخذیر الناس، صفحہ 4;5)

مولانا موصوف مزید فرماتے ہیں:- ”اگر بالفرض بعد زمانہ نبوی ﷺ ہی کوئی نبی پیدا ہو تو پھر بھی خاتمیت محمدیؐ میں کچھ فرق نہ آئے گا۔“ (تخذیر الناس، صفحہ 34)

മൗലാനാ മുഹമ്മദ് ഖാസിം നാനൂതവി പറയുന്നു: “റസൂലുല്ലാഹി (സ.അ) ഖാത്തം ആണെന്നത് നബി(സ)യുടെ കാലം മുൻകഴിഞ്ഞ പ്രവാചകന്മാരുടെ കാലശേഷമായതുകൊണ്ടും തിരുനബി എല്ലാവരിലും അവസാനം വന്ന പ്രവാചകനായതുകൊണ്ടുമാണെന്നാണ് സാധാരണക്കാർ ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. എന്നാൽ, കാലം മുമ്പോ പിമ്പോ ആകുന്നതിൽ ഒരു ശ്രേഷ്ഠതയുമില്ലെന്ന് ജ്ഞാനികൾക്ക് അറിയാവുന്നതാണ്. എന്നിരിക്കെ, ‘വലാക്കിൻ റസൂലുല്ലാഹി വ ഖാത്തമനബിയ്യീൻ’ എന്നത് മഹത്വപ്പെടുത്താനായി പറഞ്ഞത് എങ്ങനെ സാർത്ഥകമാകും? ഈ ഗുണവിശേഷം മഹത്വപ്പെടുത്തുന്നതല്ലെന്ന് പറയുകയും ഈ സ്ഥാനം സ്തുത്യർഹമായ സ്ഥാനമല്ലെന്ന് അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്താൽ ഒരു പക്ഷേ അവസാന കാലഘട്ടത്തിനനുസൃതമായ ‘ഖാത്തിമിയത്തിൻ’ അവസാനം എന്ന് പറയുന്നത് ശരിയാകുമായിരിക്കാം. പക്ഷേ, ഒരു മുസ്ലിം പോലും ഇത് അംഗീകരിക്കുകയില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം.” (തഹ്ദീറുന്നാസ്, പേജ്-4,5).

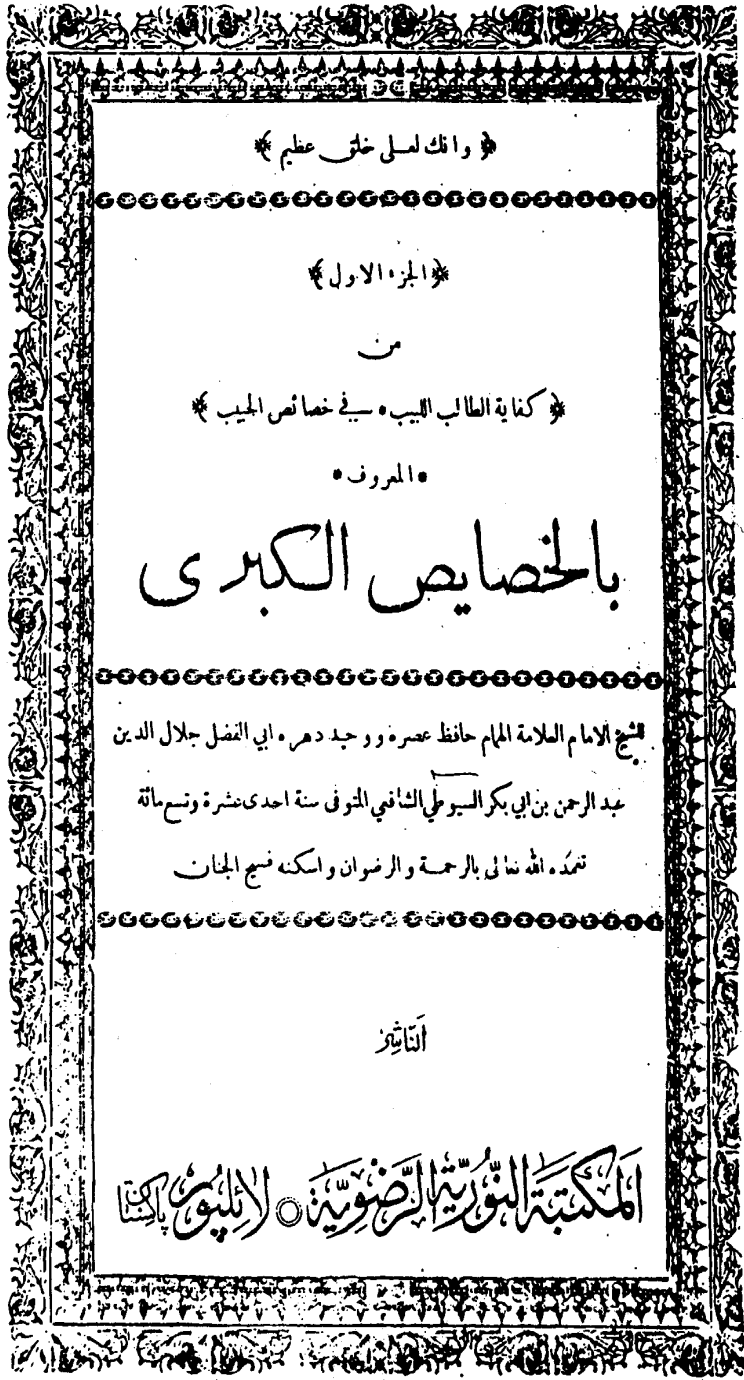
വീണ്ടും പറയുന്നു:

“നബി(സ)ന്റെ കാലശേഷം ഒരു പ്രവാചകൻ ജനിക്കുകയാൽ തന്നെ നബി(സ) ഖാത്തം ആണെന്നതിന് ഒരു കോട്ടവും സംഭവിക്കുന്നതല്ല.” (തഹ്ദീറുന്നാസ്, പേജ്-34).

Maulana Muhammad Qasim of Nanauta states: According to the lay-

man the Messenger of Allah, peace and blessings on him, being the KHATAM (seal, is supposed to have appeared after all the previous prophets. But men of understanding and the wise know it very well that being the first or the last, chronologically, does not carry any weight. How could, therefore, the words of the Holy Qura'n: "But he is the Messenger of Allah and the seal of the Prophets" (33:41) glorify him? But I know very well that none from among the Muslims would be prepared to agree with the common men. (Tahzir ul Naas page 4, 5)

He states further: If we accept this view it shall not at all contravene his finality, even though someone in the future does rise to the high status of prophethood. (Tahzir ul Naas page 34).

﴿ وانك لعل خلق عظيم ﴾

﴿ الجزء الاول ﴾

من

﴿ كفاية الطالب اليب • في خصائص الجيب ﴾

• المعروف •

بالخصائص الكبرى

شيخ الامام العلامة الميام حافظ عصره ووجد دهره اي الفضل جلال الدين

عبد الرحمن بن ابي بكر السيوطي الشافعي التوفي سنة احدى عشرة وتسع مائة

تمده الله تعالى بالرحمة والرضوان واسكنه فسيح الجنات

التأليف

المكتبة التورثية بالقاهرة • لا اله الا الله

ويؤمن عن المنكر ويؤمنون بالكتاب الاول والكتاب الاخر ويقفون اهل الصلاة حتى يقاتلوا الاعور والجال
 فقال موسى رب اجعلهم امتي قال هم امة احمد قال الخبرتم قال كعب فاشهدك الله هل تجد في كتاب الله المنزل ان
 موسى نظري في التوراة فقال يا رب اني اجدهم امة من الهادون رعاة الشمس الحكيمون اذ ارادوا امر اقاوا اقصاه
 ان شاء الله فاجعلهم امتي قال هم امة احمد قال الخبرتم قال كعب اشهدك يا الله هل تجد في كتاب الله المنزل ان موسى
 نظري في التوراة فقال يا رب اني اجدهم امة اذا اشرف احدكم على شرف كبيره واذا هبط واحد اياه بالصعيد لم
 يطهور والارض لم مسجد حيث ما كانوا يطهرون من الجنابة يطهرون بالصعيد يطهرون بالله حيث لا يجحدون
 الماء غير مجبولون من آثار الرضو فاجعلهم امتي قال هم امة احمد قال الخبرتم قال كعب اشهدك يا الله هل تجد في
 كتاب الله المنزل ان موسى نظري في التوراة فقال رب اني اجدهم امة مرحومة ضفنا يرون الكتاب واسطفتهم
 ففهم ظالم لنفسه ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخيرات ولا يجد احد منهم الامر حوما فاجعلهم امتي قال هم امة
 احمد قال الخبرتم قال كعب اشهدك يا الله هل تجد في كتاب الله المنزل ان موسى نظري في التوراة فقال يا رب اني
 اجدهم في التوراة امة مصاحفهم في صدورهم يلبسون الوان ثياب اهل الجنة يصفون في صلاتهم كصفوف الملائكة
 اصواتهم في مساجدهم كدوي النحل لا يدخل النار منهم احد الا من يرمى من الحسنة مثل ما يرى المجرم من
 ورق الشجر فاجعلهم امتي قال هم امة احمد قال الخبرتم قال كعب اشهدك يا الله هل تجد في كتاب الله المنزل ان موسى
 قال بالتي من امة احمد فارحم الله اليه ثلاث آيات يرضيه بين يا موسى الي اصطفتك على الناس برسالاتي
 وبكلامي الآية فرحمي موسى كل الرضا

واخرج ابو نعيم عن سعيد بن ابي هلال ان عبد الله بن عمرو قال لكعب الاخبار اخبرني عن صفة محمد صلى الله عليه
 وسلم وامته قال اجدهم في كتاب الله ان احمد وامته حمادون يعبدون الله على كل خير وشركه يكرهون الله على
 كل شرف ويسجدون الله في كل منزل ندوهم في جوار الساء لم دوي في صلاتهم كدوي النحل على الصخر يصفون
 في الصلاة كصفوف الملائكة ويصفون في القتال كصفوفهم في الصلاة اذا غروا في سبيل الله كانت الملائكة بين
 ايديهم ومن خلقهم براح شداد اذا حضر والصف في سبيل الله كان الله عليهم مظلا اشار يده كما تظلل النور
 على وكورها لا يتأخرون زحف ابد حتى يحضرم جبرئيل عليه السلام

واخرج ابو نعيم في (الحلية) عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اوحى الله الى موسى بنى اسرائيل
 انه من لقبني وهو جاحد باحمد اذ خلقه النار قال يا رب ومن احمد قال ما خلقت خلقا اكرم علي منه كتبت اسمه
 مع اسمي في العرش قبل ان اخلق السموات والارض ان الجنة محرمة على جميع خلقي حتى يدخلها هو وامته قال
 ومن امته قال الحمادون يحمدون صمودا وهو طوع على كل حال يشدون او ساطهم ويطهرون وانظر انهم هاتون
 بالنهار رهبان بالليل اقبل منهم اليسير وادخلهم الجنة بشهادة ان لا اله الا الله قال اجعلني في تلك الامة قال نبيا منها
 قال اجعلني من امة ذلك النبي قال استقدمت واستأخرو لكن ساجد بينك وبينه في دار الجلال

واخرج

(2)

واخرج ابونعيم في الحلية (عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ارحى الله الى موسى بويضى اسرائيل
 انه من لقيني وهو جاحد باحد ادخلته النار قال يارب ومن احمد قال ما خلقت خلقا اكرم علي منه كتبت اسمه
 مع اسمي في العرش قبل ان اخلق السموات والارض ان الجنة محرمة على جميع خلقي حتى يدخلها هو وامته قال
 ومن امته قال الحادون بحمدن صمود او هبوطا على كل حال يشدون او ساطهم ويطهرونا طرائفهم صائمون
 بالنهار رهبان بالليل اقبل منهم اليسيرواد خاتم الجنة بشهادة ان لا اله الا الله قال اجملني فبي تلك الامة قال نبياسنا
 قال اجملني من امة ذلك التي قال استقدمت واستأخر ولكن ساجدك وبينه في دار الجلال *

(الخصائص الكبرى جلد 1، صفحہ 12)

അബൂനഹ്വം ‘ഹുൽയ’യിൽ ഹദ്ദറത്ത് അനസ്(റ)ൽ നിന്ന് നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. നബി(സ) പറഞ്ഞു: അല്ലാഹു ബനീ ഇസ്റാഇലിലെ നബിയായ ഹദ്ദറത്ത് മുസാ(അ)ന് വഹ്യാൽ നൽകിക്കൊണ്ട് പറഞ്ഞു: അഹ്മദ്ന്റെ നിഷേധിയായിരിക്കുന്ന അവസ്ഥയിൽ ഞാനുമായി കണ്ടു മുട്ടുന്നവരെ ഞാൻ നരകത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതാണ്. മുസാ(അ) ചോദിച്ചു: നാഥാ! അഹ്മദ് ആരാണ്? അല്ലാഹു പറഞ്ഞു: ഞാൻ സൃഷ്ടിക്കളിൽ ആരേയും അദ്ദേഹത്തേക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠനായി സൃഷ്ടിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേര് ആകാശഭൂമികളുടെ സൃഷ്ടിപ്പിന് മുമ്പേ അർശിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉമ്മത്തും സ്വർഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കാത്തതുവരെ എന്റെ മറ്റു സൃഷ്ടികൾക്ക് സ്വർഗം ഹറാമായിരിക്കും.

മുസാ(അ) ചോദിച്ചു: അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉമ്മത്ത് എങ്ങനെയുള്ളതാണ്? അല്ലാഹു പറഞ്ഞു: വളരെയധികം സ്തുതികീർത്തനം ചെയ്യുന്ന സമൂഹമാണ്. കയറുമ്പോഴും ഇറങ്ങുമ്പോഴും അവർ അല്ലാഹുവിനെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു. അവർ തങ്ങളുടെ അരക്കെട്ട് മുറുകുകയും അംഗശുദ്ധി വരുത്തുകയും ചെയ്യുന്നതാണ്. അവർ പകൽ മുഴുവൻ നോമ്പനുഷ്ഠിക്കുകയും രാത്രിയിൽ സ്തോത്രത്തിലും ആരാധനയിലും മുഴുകുകയും ചെയ്യുന്നു. അവരുടെ ചെറിയ കർമ്മങ്ങൾപോലും ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നതാണ്. ‘ലാഇലാഹഇല്ലല്ലാഹ്’ എന്ന സാക്ഷ്യവചനം കാരണത്താൽ ഞാൻ അവരെ സ്വർഗത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കും.’ മുസാ(അ) പറഞ്ഞു: എന്നെ ആ ഉമ്മത്തിലെ പ്രവാചകനാക്കിയാലും. അല്ലാഹു പറഞ്ഞു. ആ ഉമ്മത്തിലെ നബി അവരിൽനിന്നുതന്നെയായിരിക്കും. മുസാ(അ) പറഞ്ഞു: എന്നെ ആ നബിയുടെ ഉമ്മത്തി ആക്കിയാലും! അല്ലാഹു പറഞ്ഞു: നിങ്ങളുടെ കാലം നേരത്തേയും അവരുടെ കാലം പിന്നീടുമാണ്. പക്ഷേ, എത്രയും വേഗം നിങ്ങളെ ഞാൻ ‘ദാറുൽ ജലാലി’ൽ ഒരുമിച്ച് കൂട്ടുന്നതാണ്.” (അൽഖസാഇസുൽകുബ്റാ, ഭാഗം-1, പേജ്-12).

Abu Naeem quoting in Hulya has narrated from Hazrat Anas, Allah be pleased with him, that the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, has said:- Allah the exalted revealed to Moses, peace be upon him, the Prophet of Israelites, that any person who meets me while denying Ahmad Mujtaba, I shall cast him into Hell. Moses, peace be upon him, enquired, who is Ahmad? Allah said, I have not made any of the creation more honoured than him, and I did write his name on the Throne before the creation of the heaven and earth. No doubt, the entire creation has been barred from Paradise, until it enters in his Ummah. Moses enquired what kind of Ummah he has. Allah said, that Ummah is praising extensively who is eulogizing God in each state of affairs whether progressing or retrogressing. They will gird up their loins and purify their organs. They would keep fasts during day and shall spend night in remembering God and worshipping Him. I shall accept the least of their action, and shall make them enter Paradise on their bearing witness of 'There is no God but Allah.' Moses begged Allah to make him a Prophet of this Ummah. Allah said, the Prophet of this Ummah would be from among themselves. Moses requested to make him a follower of that Prophet. Allah said, your period is of the past and their age is of the last. However, I shall gather you together

with them soon in Baitul Jaleel. (Al Khasais ul Kubra vol 1 page 12)

الجامع الصغير
 في
 أحاديث البشير النذير

تأليف

الإمام الحافظ خدام السنة وقامع البدعة
 جلال الدين عبد الرحمن بن أبي بكر السيوطي
 لتوفي سنة ٩١١ هجرية

وبالمعاش :

كنوز الحقائق في حديث خير الخلائق
 للإمام عبد الرؤوف المناوي

البيروت الأولى

القاسم (فر) . أبيض الحلال إلى الله العليق (د) . أبيض الحلق إلى الله من آمن ثم كفر (عمام) . أبيض العباد إلى الله من يتدى بيته المؤمن ويعد (٦) حسنه (فر) . آخر أرباءه في الشهر يوم خمس مستمر (قط) . آخر سورة نزلت

ابنوا للمسجد وأخرجوا القمامة منها . فمن بنى لله بيتا بنى الله به بيتا في الجنة وإخراج القمامة منها
 مهور الحور العين (طب) والضياء في الحارة عن أبي قريظ (هم) * ابن القدح عن نيك ثم تنفس .
 سمويه في فوائده (هب) عن أبي سعيد * ابن آدم أظع ربك تسمى عاقلا ولا تصه قسما جعلا
 (حل) عن أبي هريرة وأبي سعيد (ض) * ابن آدم عندك ما يكفيك وأنت تطلب ما يظنك ،
 ابن آدم لا يظيل تقع ولا يكبر تنسع ، ابن آدم إذا أصبح معافى في جسدك أمنا في سربك
 عندك قوت يومك فلي الدنيا العفاء (عد هب) عن ابن عمر (هم) * ابن أخت القوم منهم
 (حم ق ت ن) عن أنس (د) عن أبي موسى (طب) عن جبير بن مطعم وعن ابن عباس
 وعن أبي مالك الأشعري (هم) * ابن السبيل أكل شارب يرض من زحم (طس) عن أبي هريرة
 (ح) * أبو بكر وعمر سيدا كهول أهل الجنة من الأولين والآخرين إلا النبيين والرسلين
 (حم ت ه) عن علي (ه) عن أبي جعيفة (ع) والضياء في الحارة عن أنس (طس) عن جابر
 وعن أبي سعيد * أبو بكر وعمر منى بمنزلة السمع والبصر من الرأس (ع) عن اللطيف بن عبد الله
 ابن حنبل عن أبيه عن جده قال ابن عبد البر وما له غيره (حل) عن ابن عباس (خط)
 عن جابر * أبو بكر خير الناس إلا أن يكون نبي (طب عد) عن سلمة بن الأكوع *
 أبو بكر صاحبي ونؤمسي في النار سددوا كل خوذة في للسجد غير خوذة أبي بكر (عم) عن
 ابن عباس * أبو بكر من وأنا منه وأبو بكر أخى في الدنيا والآخرة (فر) عن عائشة (ض) *
 أبو بكر في الجنة وعمر في الجنة وعثمان في الجنة وعلى في الجنة وطلحة في الجنة والزبير في الجنة
 وعبد الرحمن بن عوف في الجنة وسعد بن أبي وقاص في الجنة وسعيد بن زيد في الجنة وأبو عبيدة
 ابن الجراح في الجنة (حم) والضياء عن سعيد بن زيد (ت) عن عبد الرحمن بن عوف (هم) * أبو سفيان
 ابن الحرث سيد تيمان أهل الجنة . ابن سعد (ك) عن عروة مرسل * أنا كم أهل الجن م
 أنصف قلوبا وأرق أئدة الفقهيمان والحكمة بمانى (ق ت) عن أبي هريرة (هم) * أنا
 جبريل بالحي والطاعون فأمسكت الحى بالمدينة وأرسلت الطاعون إلى الشام فالطاعون شهادة
 لأمتي ورحمة لهم ورجس على الكافرين (حم) وابن سعد على أبي عبيد (هم) * أنا
 جبريل فقال بشر أمك أنه من مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة قلت جبريل وإن سرق وإن
 زنى قال نعم قلت وإن سرق وإن زنى قال نعم قلت وإن سرق وإن زنى قال نعم وإن شرب الخمر
 (حم ت ن ح ب) عن أبي ذر (هم) * أنا جبريل فبشرك أنه من مات من أمك لا يشرك بالله
 شيئا دخل الجنة فقلت وإن زنى وإن سرق قال وإن زنى وإن سرق (ق) عن أبي ذر * أنا
 جبريل فقال يا محمد كن عجبا نجابا (حم) والضياء عن السائب بن خالد * أنا جبريل فقال يا محمد
 كن عجبا بالتلبية نجابا نحر البدن . القاضى عبد الجبار في أماليه عن ابن عمر * أنا جبريل
 فأمرني أن أمر أصحابي ومن منى أن يرضوا أصواتهم بالتلبية (حم) * وجب لك حق) عن السائب
 ابن خالد (هم) * أنا جبريل فقال لي إن الله يأمرك أن تأمر أصحابك أن يرضوا أصواتهم
 بالتلبية فأنها من شعار الحج (حم) * حبك) عن زيد بن خالد (هم) * أنا جبريل فقال إن ربى
 وربك يقول لك تدرى كيف رفضت ذكرك قلت الله أعلم قال لا أذكر إلا ذكرت منى (ع حب)
 والضياء في الحارة عن أبي سعيد (هم) * أنا جبريل في خضر تعلق به المر (قط) في الانزاد

كلمة براءة (ن) . آخر
 ولاة وطها الله بوج
 (حم) آفة المنيان
 (مطين) آفة الكذب
 للنسيان (مطين) . آكل
 كما يأكل البعد وأنا
 جالس (كر) . آل القرآن
 آل الله (خط) . أمروا
 النساء في نتائج (د) .
 آمن شعرا مية بن أبي
 الهلست وكفر قلبه (خط) .
 أمين دوجة في الجنة
 (فر) . آيون تائبون
 جاهون لربنا سامدون
 (حم) . أجل الناس من
 يضل بالسلام (فر) .
 أياكم على أن لا تألوا
 أحدا شيئا (ط) . ابدوا
 بما بدأ الله به (قط) .
 ابدأ بنفسك تصدق
 عليها (م) ابدأ بالرجل
 قبل المرأة (ه) . ابدوا
 بالطعام فانه أعظم لبركة
 (حم) . ابدوا بالطعام
 فان الحار لبركة فيه
 (فر) أشر بأعمار تقتلك
 الفتنه الباغية (ت) .
 أشر بأعلى حياتك
 وموتك منى (عب) .
 أهد القلوب من الله القلب
 القاسم (فر) . أبيض
 الناس من الإسلام العباد
 والروم (فر) . أبيض الحلق

إلى الله العليق (د) . أبيض الحلق إلى الله من صر على عباده (فر) أبيض الحلق إلى الله الآله
 الحميم (ق) أبيض له صيد عند الله في الأرض المرى (ط) . ابكوا فان لم تبكوا قنبا كوا (ض) . ابن أخت القوم منهم (د)

* أبو بكر خير الناس إلا أن يكون نبي *

(الجامع الصغير، زير عنوان حرف الهمزة، جلد 1، صفحه 6)

നബി(സ) പറഞ്ഞു: ‘അബൂബക്കർ ഈ ഉമ്മത്തിലെ ശ്രേഷ്ഠനായ വ്യക്തിയാണ്. പിന്നീട് നബി ഉണ്ടായാലൊഴികെ.’ (അൽജാമിഉസ്സഗീർ, ഭാഗം-1, പേജ്-6).

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, says:-
 “Abu Bakr is the best of people except that there be a prophet after me.”
 (AlJami ul Saghir vol 1 page 6).

يَبْنَؤْ أَدْمًا أَمَايَا تَبْنِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمُ الْبَيِّنَاتِ فَمَنْ أَتَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٦﴾ (الاعراف: 36)

അല്ലയോ ആദം സന്തതികളേ, തന്റെ ആയത്തുകൾ നിങ്ങൾക്ക് വിവരിച്ചുതരുന്ന നിങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള ദൂതന്മാർ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വരുന്നതായാൽ ഭയഭക്തി കൈക്കൊള്ളുകയും സ്വയം നന്നാക്കിത്തീർക്കുകയും ചെയ്യുന്നവർക്ക് (വരാനുള്ളതിനെക്കുറിച്ച്) ഭയപ്പെടാനോ, (കഴിഞ്ഞുപോയതിനെക്കുറിച്ച്) വ്യസനിക്കാനോ ഇല്ല. (സൂറത്തുൽ അഅ്റാഫ്, 36).

Sura 7:36. O children of Adam! if Messengers come to you from among yourselves, rehearsing My Signs unto you, then whoso shall fear God and do good deeds, on them shall come no fear nor shall they grieve.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۗ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا ۗ وَإِنَا لَمَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٢﴾ (ال عمران: 82)

അല്ലാഹു പ്രവാചകന്മാരിൽനിന്ന് കരാർ വാങ്ങിയ സന്ദർഭം, ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് ഗ്രന്ഥവും തത്വജ്ഞാനവും നൽകിയതിൽപ്പിന്നെ നിങ്ങളുടെ പക്കലുള്ളതിനെ സത്യപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു ദൂതൻ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വരുന്നതായാൽ തീർച്ചയായും നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിൽ വിശ്വസിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തെ സഹായിക്കുകയും ചെയ്യേണ്ടതാണ്. അല്ലാഹു ചോദിച്ചു: നിങ്ങൾ സമ്മതിക്കുകയും ഈ ബാധ്യത ഏറ്റെടുക്കുകയും ചെയ്തുവോ? അവർ പറഞ്ഞു: ഞങ്ങൾ സമ്മതിച്ചു. അല്ലാഹു പറഞ്ഞു: നിങ്ങൾ സാക്ഷ്യം വഹിക്കുവിൻ, നിങ്ങളോടപ്പം ഞാനും സാക്ഷികളിൽപെട്ടവനാണ്. (സൂറഃആലുഇംറാൻ, 82).

Sura 3:82 And remember the time when Allah took a covenant from the people through the Prophets, saying: “Whatever I give you of the Book and Wisdom and then there comes to you a Messenger, fulfilling that which is with you, you shall believe in him and help him.” And He said: “Do you agree, and

do you accept the responsibility which I lay upon you in this matter?" They said, "We agree." He said, "Then bear witness, and I am with you among the witnesses."

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۚ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا (الاحزاب: 8)

“നാം പ്രവാചകന്മാരിൽനിന്ന് അവരുടെ കരാർ വാങ്ങിയ സന്ദർഭം. നിന്നിൽനിന്നും, നൂഹ്, ഇബ്രാഹിം, മൂസാ, ഈസബ്നുമര്യം എന്നിവരിൽനിന്നും. ദൃഢമായ ഒരു കരാറാണ് നാം അവരിൽനിന്ന് വാങ്ങിയിരിക്കുന്നത്.”

Sura 33:8 And remember when We took from the Prophets their covenant, and from thee, and from Noah, and Abraham, and Moses, and Jesus, son of Mary, and We indeed took from them a solemn covenant:

NOTES

NOTES

NOTES

ഹർദ്ദത്ത് അഹ്മദ്(അ)ന്റെ സത്യസാക്ഷ്യം

നമ്മുടെ യജമാനനും നേതാവും സന്മാർഗ്ഗദർശകനുമായ ഹർദ്ദത്ത് മുഹമ്മദ് മുസ്തഫാ(സ) മുസ്ലിം ഉമ്മത്തിന്റെ അവസ്ഥകൾ വിവരിച്ചു കൊണ്ട് പറഞ്ഞു:

ഒരു കാലഘട്ടം വരാനിരിക്കുന്നു. അന്ന് ധാർമികമായി ഏറെ അധഃപതനം ഉണ്ടാവും. എതിനധികം വിശ്വാസം പോലും ബാക്കിയാ വുന്നതല്ല. മുസ്ലിംകൾ നാമധാരികൾ മാത്രമായിത്തീരും. വിശുദ്ധപുർ ആൻ ലിപികളിലൊതുങ്ങും. അതനുസരിച്ച് പ്രവർത്തിക്കുന്നതല്ല. ഉമ്മത്ത് മാർഗ്ഗഭ്രംശത്തിന്റെ മുർധന്യാവസ്ഥയിലായിരിക്കും. അതായത് ഉഹറൽ ഫസാദി ഫിൽ ബർറി വൽ ബഹർ (കരയിലും കടലിലും കുഴപ്പം വ്യാപി ക്കുന്നതാണ്) എന്നതിന്റെ നിറ പൂലർച്ച തന്നെ. അത് ഉമ്മത്തിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഏറെ ദാരുണമായ ഘട്ടമായിരിക്കും.

ആത്മീയവും ഭൗതികവുമായി വന്നു ഭവിക്കുന്ന ഭീതിജനകമായ ഈ അവസ്ഥയും അധഃപതനവും ഉമ്മത്തിന്റെ കർമ്മഫലമായിരിക്കും. പക്ഷേ നബി(സ)ന്റെ ഹൃത്തടത്തിൽ ഉമ്മത്തിനെപ്പറ്റി ഏറെ വ്യാകുലതയുണ്ടായിരുന്നു. അത് അസ്വസ്ഥമാകുന്ന വേദനയായിരുന്നു. ആ പരിശുദ്ധ തിരുഹൃദയത്തിൽ മാതാവിനേക്കാളും ആഴത്തിൽ വാത്സല്യവും കാരൂണ്യവുമുണ്ടായിരുന്നു. അതു കൊണ്ട് തന്നെ മാർഗ്ഗഭ്രംശത്തിന്റെ ഘട്ടത്തിലും, ഉമ്മതിന് പ്രതീക്ഷയുടെ പ്രകാശദീപമുണ്ടെന്ന് അവിടന്ന് സാന്ത്വനം നൽകി. ആ സന്മാർഗ്ഗദീപ്തിയിലേക്ക് നയിച്ചു കൊണ്ട് തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു:

ഈ അന്ധകാര നിബിഡതയിലും എന്റെ, അതേ എന്റെ ഒരു ഭക്തദാസൻ, സമ്പൂർണ പ്രേമാനുരാഗി ഒരു വെള്ള മിനാരത്തിൽ വരുന്നതാണ്. അദ്ദേഹം ഉമ്മതിന് സന്മാർഗ്ഗവും പ്രകാശവും നൽകുന്നതാണ്.

തിരുനബി(സ), ആ വാഗ്ദത്ത പരിഷ്കർത്താവിനെ കുറിച്ച് ഉമ്മത്തിനോട് ആവർത്തിച്ചു ഉപദേശിച്ചു കൊണ്ട് പറഞ്ഞു:

അദ്ദേഹത്തെ തീർച്ചയായും സ്വീകരിക്കണം. നിങ്ങൾക്ക് മഞ്ഞു കട്ടയുടെമേൽ മുട്ടു കുത്തി ഇഴഞ്ഞു നീങ്ങേണ്ടിവന്നാലും ശരി, മാത്രമല്ല ആ ഭക്തദാസൻ തന്റെ സലാം, എത്തിക്കണമെന്നും നബി(സ) തന്റെ ഉമ്മത്തിനോട് ഒസ്യത്ത് ചെയ്തിരുന്നു.

പക്ഷേ ഖേദകരണമെന്നു പറയട്ടെ, നമ്മുടെ പ്രിയങ്കരനായ നബി(സ)യുടെ പ്രിയങ്കരനായ മഹ്ദി ആവിർഭവിച്ചപ്പോൾ ജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ സ്വീകരിച്ചില്ല.

എന്നാൽ അല്ലാഹു അദ്ദേഹത്തെ സ്വീകരിക്കുകയും

ശക്തിമത്തായ അക്രമണങ്ങൾ മുഖേന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സത്യത വെളിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. ആകാശവും ഭൂമിയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സത്യത്തിന് സാക്ഷികളായി. ജിന്നും ഇൻസും എതിനധികം നദികളും സമുദ്രങ്ങളും പർവതങ്ങളും ജന്തുജാലങ്ങളും ഒക്കെ സാക്ഷ്യം പറയുന്നു; അതേ, ഇദ്ദേഹമാണ് വാഗ്ദത്ത സമുദ്ധാരകൻ, ഇതാണ് കാലഘട്ടം ഇത് വാഗ്ദത്ത മഹ്ദിയുടെ ആഗമനയുഗമാണ് എന്ന്.

ഉമ്മത്തിലെ മഹാത്മാക്കൾ ഇമാം മഹ്ദിയുടെ കാലത്ത് വെളിപ്പെടുമെന്ന് വളരെക്കാലം നേരത്തെ അല്ലെങ്കിൽ ആഗമനത്തിന്റെ സമീപകാലത്ത് പറഞ്ഞ അടയാളങ്ങൾ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉദ്ധരണികളാണ് തുടർന്നുള്ള പേജുകളിൽ കൊടുക്കുന്നത്. ഇതിലെ എല്ലാ അടയാളങ്ങളും യഥാസമയം വളരെ മഹത്തരമായി പുലർന്നിരിക്കുന്നു. (അൽഹംദുലീല്ലാഹ്, സൂമ്മ അൽഹംദുലീല്ലാഹ്)

Truth of the Claim of the Messiah

There is saying of our Master, our true Guide, the Holy Prophet Hazrat Mohammad (Peace be upon him), regarding his Ummah that a time would come when the religious situation would be so deteriorated that there would be no true faith. Muslims will be Muslims by name only, the words of the Quran will be existing but practice would be amiss. The Ummah would be so far misguided, that there would be disorder on earth and on sea and that it would be a critical time for the Ummah.

Despite the fact that this dreadful spiritual and material downfall of this Ummah was going to be consequence of its own deeds, the Holy Prophet (pbuh) had grave concern and agonising restlessness for the Ummah but also great love and affection similar to the love of an affectionate mother. In view of this, the Holy Prophet rekindled hope and light to guide towards that path of righteousness. He also said that at that time of ignorance, his completely obedient servant who truly loved him would come from a White Minaret and guide the Ummah. The Holy Prophet advised the Ummah particularly to believe the Promised Messiah at all cost, even if you have to undertake the journey on your knees over glaciers. The Holy Prophet (pbuh) also asked the Ummah to convey his personal salaam.

But it is a matter of great regret that when that beloved Mahdi of the Holy Prophet appeared, he was refuted by his followers, but was accepted by God and his truthfulness was made manifest by God with full

splendour, and as such the earth and heaven, jinn and human being, rivers and seas, mountain and animals all bore witness that he was the Promised One, who appeared according to the need of the time. In the coming pages, the same signs will be mentioned, but with reference to the books of Holy saints of Ummah, who have recorded those signs in various methods, long before or quite near to the advent of Imam Mahdi. All these signs have been fulfilled at their appropriate time.

1

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٢﴾

(അറുപതു: 42)

മനുഷ്യരുടെ കൈകൾ പ്രവർത്തിച്ചതിന്റെ ഫലമായി കരയിലും കടലിലും നാശം വെളിപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. തൽഫലമായി അവർ പ്രവർത്തിച്ചതിൽ ചിലതിന്റെ ഫലം അല്ലാഹു അവരെ (ഈ ലോകത്തു തന്നെ) അനുഭവിപ്പിക്കുന്നു. അവർ (തങ്ങളുടെ ധിക്കാരങ്ങളിൽ നിന്ന്) പിൻവാങ്ങുന്നതിനു വേണ്ടി. (അറുപതു : 42)

Sura 30:42 Corruption has appeared on land and sea because of what men’s hands have wrought, that He may make them taste the fruit of some of their doings, so that they may turn back from evil.

مشكاة المصابيح

تأليف

محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي

بتحقيق

محمد ناصر الدين الألباني

الجزء الأول

المكتب الإسلامي

٢ - كتاب العلم

الحديث (٢٧٩)

٢٧٦ - (٧٩) وعن علي ، قال : قال رسول الله ﷺ : « يوشك أن يأتي على الناس زمان لا يبقى من الإسلام إلا اسمه ، ولا يبقى من القرآن إلا رسمه ، مساجدُهم عامرةٌ وهي خرابٌ من الهدى ، علماءُهم شرٌّ من تحت أديم السماء ، من عندهم تخرجُ الفتنَةُ ، وفيهم تعودُ » . رواه البيهقي في « شعب الايمان » (١) .

٢٧٧ - (٨٠) وعن زياد بن لبيد ، قال : ذكر النبي ﷺ شيئاً ، فقال : « ذلك عند أوان ذهاب العلم » . قلتُ : يا رسول الله ! وكيف يذهب العلمُ ونحن نقرأ القرآنَ ونقرئه أبناءنا ، ويُقرؤه أبناءُنا أبناءهم إلى يوم القيامة ؟ فقال : « نكثتكم أمك زياد ! إن كنتُ لآراك من أفقه رجلٍ بالمدينة ! أو ليس هذه اليهودُ والنصارى يقرؤون التوراةَ والإنجيلَ لا يعملون بشيءٍ مما فيها ! » . رواه أحمد ، وابن ماجه (٢) ، وروى الترمذي عنه نحوه .

٢٧٨ - (٨١) وكذا الدارمي عن أبي أمامة (٣) .

٢٧٩ - (٨٢) وعن ابن مسعود ، قال : قال لي رسولُ الله ﷺ : « تلمَّعوا العلمَ وعلِّمواهُ الناسَ ، تلمَّعوا الفرائضَ وعلِّمواها الناسَ ، تلمَّعوا القرآنَ وعلِّمواهُ الناسَ ؛ فأني امرؤٌ مقبوضٌ ، والعلمُ سينقبضُ ، وتظهرُ الفتنُ حتى يختلفَ إنسانٌ في

(١) ورواه ابن عدي في « الكامل »، (ق ٢/٢٢٢) . وأبو عمرو الداني في « السنن الواردة في الفتن »، (ق ١/١٢) عن علي موقوفاً عليه ، وفيه بشر بن الوليد القاضي وفيه ضعف ، وكان قد شاخ وخوف .
(٢) رجال إسنادهما ثقات ، ولكنه منقطع ، لكن له شاهدان تقدم الكلام عليهما برقم (٢٤٥)
(٣) في سننه (٧٧/١) ورجاله ثقات ، لكن الحجاج وهو ابن أوطاة مدلس وقد عنعنه . ورواه ابن ماجه (و رقم ٢٢٨) من طريق أخرى وأمية مختصرة . ولم أجده عند الترمذي عن زياد بن لبيد ، وإنما رواه عن أبي الدرداء كما تقدم .

قال : قال رسول الله ﷺ : « يوشك أن يأتي على الناس زمان لا يبقى من الإسلام إلا اسمه ، ولا يبقى من القرآن إلا رسمه ، مساجدهم عامرة وهي خراب من الهدى ، علماءهم شر من تحت آدم السماء ، من عندهم تخرج الفتنة ، وفيهم نمود . »

(مشكاة المصابيح ، فصل الثالث ، كتاب العلم ، جلد 1 صفحه 91)

ഹദ്ദറത്ത് അലി(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

ജനങ്ങളിൽ ഒരു കാലം വരാനിരിക്കുന്നു. അന്ന് ഇസ്‌ലാം അതിന്റെ പേരിലും വിശുദ്ധവുമാർത്തൻ അതിന്റെ ലിപികളിലും മാത്രം അവശേഷിക്കുന്നതായിരിക്കും. പള്ളികൾ ജനനിബിഡവും കുറ്റൻ എടുപ്പുകളുമായിരിക്കും. പക്ഷേ അവയിൽ സന്മാർഗ്ഗം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല. ആക്കാലഘട്ടത്തിലെ അവരുടെ പണ്ഡിതന്മാർ ആകാശത്തിൽ കീഴിലെ ഏറ്റവും നികൃഷ്ട ജീവികളായി അധഃപതിക്കും. എല്ലാ കുഴപ്പങ്ങളും അവരിൽ നിന്ന് ആരംഭിച്ചു അവരിലേക്ക് തന്നെ മടങ്ങുന്നതാണ്. (മിശ്കാത്തുൽ മസാബീഹ്, ഖിതാബുൽ ഇൽമ് ഭാഗം 1, പേജ് 91.)

The Holy prophet, peace and blessings of Allah be upon him said:- A time will come when nothing would be left of Islam except its name, and nothing would be left of the Quran except its script, their mosques would be full of worshipers but would be devoid of righteousness. Their Ulama- religious scholars would be the worst of creatures under the canopy of the heavens. Evil plots will hatch from them and to them will they return.

(Mishkat ul Masabih vol. 1, page 91)

الجامع الصحيح

وهو

سنة الترمذي

لابي عيسى محمد بن عيسى بن سورة

٢٠٩ - ٢٧٩

من كان في بيته
هذا الكتاب فكأنما
في بيته سبع سنين

بمطبعة دار

الكتاب العربي

الطبع العربي

الجزء الخامس

دار الكتب العلمية

بيروت لبنان

٤١ - كتاب الإيمان (١٨) باب حديث (٢٦٤١ و ٢٦٤٢ و ٢٦٤٣)

وفي الباب عن سعد وعبد الله بن عمرو وعوف بن مالك .
قال أبو عيسى : حديث أبي هريرة حديث حسن صحيح .

٢٦٤١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيلَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ الْأَفْرَيقِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَيَأْتِيَنَّ عَلَيَّ أُمَّتِي مَا آتَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ حَذْوُ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ ، حَتَّى إِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ آتَى أُمَّهُ عِلَانِيَةً لَكَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ ، وَإِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثَلَاثِينَ وَسَبْعِينَ مِلَّةً ، وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً ، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً ، قَالُوا : وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي .

قال أبو عيسى : هَذَا حَدِيثٌ مُفَسَّرٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ مِثْلَ هَذَا إِلَّا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ .

٢٦٤٢ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو السِّيَّانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الدَّبَلِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ ، فَالْتَمَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ ، فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ أَهْتَدَى ، وَمَنْ أَخْطَأَهُ ضَلَّ ، فَلِذَلِكَ أَقُولُ : جَفَّهَ الْقَلَمُ عَلَى حِلْمِ اللَّهِ ﷺ .

قال أبو عيسى : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ .

٢٦٤٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيلَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي

٢٦٤٣ - (البخاري) الجهاد والسير: باب اسم الفرس والحمارة (مسلم) الإيمان: باب الدليل على أن من مات على التوحيد دخل الجنة قطعاً .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أُمَّتِي مَا آتَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ
 خَذَرُ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ، حَتَّىٰ إِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ آتَى أُمَّهُ عِلَاتِيَّةً لَكَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ يَصْنَعُ
 ذَلِكَ، وَإِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثَلَاثِينَ وَسَبْعِينَ مِلَّةً، وَتَفَرَّقَ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثِ
 وَسَبْعِينَ مِلَّةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً، قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: مَا
 أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي.

(جامع ترمذی، کتاب الایمان، باب 18، جلد 5، صفحہ 26)

ഹദ്ദിൽ അബ്ദുല്ലാഹ് ബ്നുഉമർ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

നബി(സ) പറഞ്ഞു: ബനീഇസ്റാഇലിൽ സംഭവിച്ചതൊക്കെ എന്റെ ഉമ്മത്തിലും വന്നുഭവിക്കും. ഒരു ജോഡി ചെറുപ്പ അനോന്യം സദൃശ്യമായിരിക്കുന്നതുപോലെ. അവരിൽ ആരെങ്കിലും തന്റെ മാതാവിനെ പരസ്യമായി പരിഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ എന്റെ ഉമ്മത്തിലും അത്തരം ദുർഭഗൻ ഉണ്ടാവും. ബനീഇസ്റാഇൽ 72 കക്ഷികളായാണ് ഭിന്നിച്ചത്. എന്റെ ഉമ്മത്ത് 73 കക്ഷികളായി പിരിയും. ഒരു കുട്ടരൊഴികെ മറ്റൊല്ലാവരും നരകത്തിലായിരിക്കും, സ്വഹാബാക്കർ ചോദിച്ചു: തിരുദൂതരേ, ആരാണ് ആ കക്ഷി? നബി(സ) പറഞ്ഞു:

ഞാനും എന്റെ സ്വഹാബത്തും ഉള്ളനിലയിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നവർ. (ജാമിഉ തിർമിദി, കിത്താബുൽ ഇൗമാൻ. അധ്യായം 18, ഭാഗം 5, പേജ് 26)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him said:- Surely things will happen to my people as happend earlier to the Israelites. They will resemble each other like one shoe in a pair resembles the other- to the exten that is anyone among the Israelites had openly committed adultery with his mother, there would be someone who would do this in my Ummah. Verily, the Israelites were divided into 72 sects, but my people will be divided into 73 sects. All of them will be in the Fire except one. “The Companions asked, who are they; O Messenger of Allah, The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said, They are the people who adopt my practice and that of my companions.

(Tirmizi, Kitab ul Iman chapter 18; vol 5 page 26)

2

فَإِذَا بَرَأَ الْبَصَرُ ۖ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۖ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۖ (القيامة: 8-10)

ദൃഷ്ടികൾ സ്തംഭിച്ചു പോവുകയും ചന്ദ്രൻ ഗ്രഹണമുണ്ടാവുകയും സൂര്യനും ചന്ദ്രനും ഒരുമിച്ച് കൂട്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ (അൽഖിയാമ: 8-10).

Sura 75:8-10: When the eye is dazzled, And the moon is eclipsed, And the sun and the moon are brought together.

1- سنن الدارقطني

تأليف شيخ الإسلام حافظ عهده. الفقيه علم الوهاب ومؤثر علماء العالم

الإمام الكبير علي بن عمر الدارقطني

المولود سنة ٢٠٦ والمتوفى سنة ٢٨٥ هجرية

الجزء الأول

عنى بصحيحه وتنسيقه وترقيمه وتحقيقه بحسب السنة النبوية وفادرها

السيد عبد الله هاشم بيماني المدني

بالمدينة المنورة - الحجاز

١٣٨٦ هـ - ١٩٦٦ م

وريزيل

٢ التعاليم لعلي الدارقطني

تأليف المحدث العلامة

أبي الطيب محمد بن يحيى العظيم أبي

دار المصنفين للطباعة

٤٤١ شارع أبيهش - القاهرة

دينار الطاحي عن يونس عن الحسن، عن أبي بكره قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :
« إن الله عز وجل إذا تجلى لشيء من خلقه خشع له ، تابعه نوح بن قيس عن يونس
ابن عبيد .

10 - حدثنا أبو سعيد الأصبهاني ثنا محمد بن عبد الله بن نوفل ثنا عبيد بن يعقوب ،
ثنا يونس بن بكير عن عمرو⁽⁷⁾ بن شمر عن جابر ، عن محمد بن علي قال : إن لمهدينا آيتين لم
تكونا منذ خلق السماوات والأرض ، تنكشف القمر لأول ليلة من رمضان ، وتنكشف
الشمس في نصف منه ، ولم تكونا منذ خلق الله السماوات والأرض .

11 - حدثنا ابن أبي داود ثنا أحمد بن صالح ومحمد بن سلة قالنا ابن وهب ، عن عمرو
ابن الحارث أن عبد الرحمن بن القاسم حدثه عن أبيه ، عن عبد الله⁽⁸⁾ بن عمر عن رسول الله
صلى الله عليه وسلم قال : « إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينسفان لموت أحد
ولا لحياته ، ولكنهما آيتان من آيات الله ، فإذا رأيتهما فصلوا . »

الأخيرة أعني : ولكن الله إذا تجلى لشيء الخ وإنما في سنن النسائي من حديث قبيصة اللخالي
ومن حديث الثعالب بن بشير ولفظه : إن الله عز وجل إذا بدالشيء من خلقه خشع له ، وقد
أطال الحافظ ابن القيم الكلام في معنى هذه الزيادة في كتابه مفتاح دار السعادة بما لا مزيد
عليه . قوله : عمرو⁽⁷⁾ بن شمر عن جابر ، كلاهما ضعيفان لا يحتج بهما . قوله : عن عبد الله⁽⁸⁾
ابن عمر ، الحديث أخرجه الشيخان ، وأعلم أنه ثبت عن النبي صلى الله عليه وسلم في الكسوف
والخسوف في كل ركعة بركوع ، وفي كل ركعة ركوعان ، وفي كل ركعة ثلاث ركوعات ،
وأربعة ركوعات ، وخمسة ركوعات ، قال الحافظ في فتح الباري : وجمع بعضهم
بين هذه الأحاديث بتمدد الواقعة ، وأن الكسوف وقع مراراً فيكون كل من هذه الأوجه
جائزاً ، وإلى ذلك ذهب إمام بن راهويه ، لكن لم يثبت عنده الزيادة على أربع ركوعات ،
وقال ابن خزيمة وابن المنذر والخطابي وغيرهم : يجوز العمل بجميع ما ثبت من ذلك ، وهو
من الاختلاف المباح ، وقواه النووي في شرح مسلم . والله أعلم .

(م ج ٢ - سنن الدارقطني)

قال : إن لمهدينا آيتين لم
 تكونا منذ خلق السموات والأرض ، تنكسف القمر لأول ليلة من رمضان ، وتنكسف
 الشمس في النصف منه ، ولم تكونا منذ خلق الله السموات والأرض .

(سنن دار قطنى ، جلد 1 ، باب صلاة الكسوف والخسوف ، صفحہ 65)

നമ്മുടെ മഹ്ദിക്ക് രണ്ട് അടയാളങ്ങളുണ്ട്. ആകാശഭൂമികൾ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടതു മുതൽ ഈ അടയാളങ്ങൾ (ഒരു വാദിയുടേയും സത്യ സാക്ഷ്യത്തിനായി) ഇതുവരെ വെളിപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ഒരേ രമദാൻ മാസത്തിൽ ചന്ദ്രഗ്രഹണത്തിന് നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട ദിവസങ്ങളിൽ ആദ്യത്തെ രാത്രിയിൽ ചന്ദ്രനും സൂര്യഗ്രഹണത്തിനായി നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട ദിവസങ്ങളിൽ മധ്യപകലിൽ സൂര്യനും ഗ്രഹണം സംഭവിക്കുന്നതാണ്. ആകാശഭൂമികൾ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടതു മുതൽ നാളിതുവരെ അടയാളമെന്ന നിലക്ക് ഈ സംഭവം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. (ദാവൂദ് ന്നി ഭാഗം 1, ബാബ് സ്വലാത്തുൽ കൂശൂഹി വൽ ഖുസൂഫ്, പേജ് 65).

The Messenger of Allah, peace and blessings of Allah be upon him, said:- “The truth of our Mahdi will be attested by two signs which have never appeared in support of any other claimant since the beginning of the world. These are that in month of Ramadhan the moon will be eclipsed during the first of the nights during which it is subjected to an eclipse and the sun will be eclipsed on the middle one of the days which it is subject to an eclipse and these signs have never appeared in support of any other claimant since the creation of the Universe.

(Sunan Dar Qutni vol 1 page 65)

المجلد الأول من

كتاب

مجموعة فتاوى شيخ الاسلام تقي الدين

ابن تيمية الحراني المتوفى سنة ٧٢٨

—

طبع بمعرفة صاحب الهدى العلية * والسيرة المرضية * (حضرة

الفاضل الشيخ فرج الله زكي الكردي الازهرى)

—

وذلك بمطبعته * مطبعة كردستان العلية * بدرب المسط

بملك سعادة المفضل أحمد بك الحسيني بمجالية

مصر القاهرة سنة ١٣٢٦ هجرية

—

تنبيه

- كل من أراد هذا الكتاب * وأعلام الموقعين * ومصنف الفزالي * وشرح تحرير الاصول *
وكشف الاسرار * وشرح التاميم * وشرح تهذيب الكلام * وشرح منظومتي
الكواكب * وحواشي شرح الشمسية * ومن مسلم الثبوت مع المهاج والخنصر .
وغيرها يطلبها من ماتزم طبعها * فرج الله زكي الكردي بمصر *

قال تعالى (وكذلك اوحينا اليك روحا من امرنا ما كنت تدري ما الكتاب ولا الايمان
ولكن جعلناه نورا آنهدي به من نشاء من عبادنا) ومجوز القراءة في الصلاة وخارجها بالقرآآت
الثابتة اذ واقفة لرسم المصحف كما ثبتت هذه القرآآت وليست شاذة حينئذ والله أعلم

(٢٣٢) مسألة في قول اهل التقويم في ان الرابع عشر من هذا الشهر يخسف القمر . وفي
التاسع والعشرين تكسف الشمس فهل يصدقون في ذلك واذا خسفا هل يصلح لهما ام يسبح واذا
صلى كيف صفة الصلاة ويذكر لنا أقوال العلماء في ذلك

الجواب الحمد لله الخسوف والكسوف لهما أوقات مقدرة كما طلوع الهلال وقت مقدر
وذلك مما أجرى الله عادة بالليل والنهار والشتاء والصيف وسائر ما يتبع جريان الشمس والقمر
وهلك من آيات الله تعالى كما قال تعالى (وهو الذي خلق الليل والنهار والشمس والقمر كل في
فلك يسبحون) وقال تعالى (هو الذي جعل الشمس ضياء والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا عدد
السين والحساب ما خلق الله ذلك الا بالحق) وقال تعالى (والشمس والقمر بحسبان وقال تعالى
فائق الاصباح وجعل الليل سكنا والشمس والقمر حسباناً ذلك تقدير العزيز العليم) وقال تعالى
(يسأونك عن الالهة قل هي مواقيت للناس والحج) وقال تعالى (ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر
شهر في كتاب الله يوم خلق السموات والارض منها أربعة حرم ذلك الدين القيم) وقال تعالى
وآية لهم الليل نسلخ منه النهار فاذا هم مظلمون والشمس تجري مستقرها ذلك تقدير العزيز
العليم والقمر قدرناه منازل حتى عاد كالعرجون القديم لا الشمس ينبغي لها ان تدرك القمر
ولا الليل سابق النهار وكل في فلك يسبحون) وكما ان المادة التي اجراها الله تعالى ان الهلال
لا يستهل الا ليلة ثلاثين من الشهر أو ليلة احدى وثلاثين وان الشهر لا يكون الا ثلاثين أو
تسعة وعشرين فن ظن ان الشهر يكون أكثر من ذلك أو أقل فهو غلط فكذلك أجرى
الله المادة ان الشمس لا تكسف الا وقت الاستمرار وان القمر لا يخسف الا وقت الابدار
ووقت ابداره هي الليالي البيض التي يستحب صيام أيامها ليلة الثالث عشر والرابع عشر
واخامس عشر فالقمر لا يخسف الا في هذه الليالي والهلال يستمر آخر الشهر امالية وأيام
ليتين كما يستمر ليلة تسع وعشرين وثلاثين . والشمس لا تكسف الا وقت استمراره وللشمس

فكذلك أجرى
 الله العادة ان الشمس لا تكسف الا وقت الاستسرار وان القمر لا يخسف الا وقت الابدار
 ووقت ابداره هي الليالي البيض التي يستحب صيام أيامها ليلة الثالث عشر والرابع عشر
 والخامس عشر فالقمر لا يخسف الا في هذه الليالي

(كتاب ، مجموعه فتاوى شيخ الاسلام تقي الدين ، باب خسف القمر ، جلد 1)

സൂര്യന് അമാവാസി ദിനങ്ങളിലും ചന്ദ്രന് പൗർണമി രാത്രികളിലും മാണ് ഗ്രഹണമുണ്ടാവുക എന്നത് അല്ലാഹുവിന്റെ നിയതി നിയമമാണ്. പൗർണമി രാത്രികളിൽ പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ ആയിരിക്കും. ഈ ദിവസങ്ങളിൽ നോമ്പെടുക്കുന്നത് നല്ലതാണ്. ഇവ 13, 14, 15 രാത്രികളാണ്. ചന്ദ്രന് ഈ രാത്രികളിൽ മാത്രമേ ഗ്രഹണം സംഭവിക്കുകയുള്ളൂ. (മജ്മൂഅ: ഫതാവ ശേഖർ ഇസ്ലാം തഖിയൂദ്ദീൻ, ഭാഗം: 1, അധ്യായം: ഖസഫുൽ ഖമർ).

Thus Allah has decreed that the sun is eclipsed only in dark nights, and the moon is eclipsed only in moonlight nights. These are the nights when the moon is full, and during which days the keeping of optional fasts is preferable. These nights are the thirteenth, fourteenth and fifteenth. Hence, the moon is eclipsed only on these nights.

(Fatawa Sheikh ullslam Taqi ud Din, chapter Khasuf ul Qamar, vol 1)

3

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ وَأَخْرَجْنَا مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(الجمعة: 3-4)

അവനാണ്, അക്ഷരാദ്യാസമില്ലാത്ത ആ ജനതയിൽ അവരിൽ നിന്നു തന്നെയുള്ള ഒരു പ്രവാചകനെ എഴുന്നേൽപ്പിച്ചവൻ. അദ്ദേഹം അവർക്ക് അവന്റെ വചനങ്ങൾ വായിച്ചു കേൾപ്പിക്കുകയും അവരെ പരിശുദ്ധീകരിക്കുകയും അവർക്ക് ഗ്രന്ഥവും തത്ത്വജ്ഞാനവും പഠിപ്പിച്ചു കൊടുക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതിന് മുമ്പ് അവർ തീർത്തും വഴികേടിലായിരുന്നു. അവരോടൊപ്പം ഇതേവരെ ചേർന്നിട്ടില്ലാത്ത മറ്റൊരു കൂട്ടരിലും (അവൻ അദ്ദേഹത്തെ നിയോഗിക്കുന്നതാണ്) അവൻ പ്രതാപവാനും യുക്തിജ്ഞാനമാകുന്നു. (സുറത്തുൽ ജുമുഅ)

Sura 62:3-4: He it is who has raised among the Unlettered people a Messenger from among themselves who recites unto them His Signs, and purifies them, and teaches them the Book and wisdom, although they had been, before, in manifest misguidance; And among others from among them who have not yet joined them. He is the Mighty, the Wise.

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تأليف

الإمامَ الحافظَ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
المتوفى سنة ٢٥٦هـ

مراجعة وضبط وفهرسة

الشيخ محمد علي القطب الشيخ هشام البخاري

الجزء الثالث

دار الكتب العلمية
بيروت

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿مَرَّضُوهُمْ﴾⁽³⁾: مُلِصَقٌ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ، وَقَالَ غَيْرُهُ: بِالرِّصَاصِ.

١ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مِنْ بَعْدِي أَسْمَاءُ أَحْمَدُ﴾⁽⁴⁾.

٤٨٩٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَبْرِ ابْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ لِي أَسْمَاءَ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاجِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُخَسِّرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ».

٦٢ - باب: تَفْسِيرُ سُورَةِ الْجُمُعَةِ.

١ - باب: قَوْلُهُ: ﴿وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾⁽⁵⁾.

وَقَرَأَ عُمَرُ: فَأَمْضُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ.

٤٨٩٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ نُورٍ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ: ﴿وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾. قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَأَلَ ثَلَاثًا، وَفِينَا سَلْمَانَ الْفَارِسِيُّ، وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ، ثُمَّ قَالَ: «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا، لَنَالَهُ رِجَالٌ، أَوْ رَجُلٌ، مِنْ هَؤُلَاءِ».

٤٨٩٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّهْمَنِ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ: أَخْبَرَنِي نُورٌ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ».

٢ - باب: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا﴾⁽⁶⁾.

٤٨٩٩ - حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ عُمَرَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ

(٣) سورة الجمعة: الآية ٣

(٤) سورة الجمعة: الآية ١١

(٥) سورة الصف: الآية ٤

(٦) سورة الصف: الآية ٦

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ: ﴿وَأَخْرَيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾. قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَأَلَ ثَلَاثًا، وَفِينَا سَلْمَانَ الْفَارِسِيُّ، وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ، ثُمَّ قَالَ: «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا، لَنَالَهُ رِجَالٌ، أَوْ رَجُلٌ، مِنْ هَؤُلَاءِ».

(صحيح بخارى ، ، باب تفسير القرآن زير آيت وَأَخْرَيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ.....جلد3 ، صفحہ 1560)

ഹദ്ദിൽ അബൂഹുറയ്ക്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

ഞങ്ങൾ തിരുനബി(സ)ന്റെ സവിധത്തിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. സുറ: ജുമുഅ: അവതരിച്ചു തുടങ്ങി. അതിൽ വആഖരീനമിൻഹും ലമ്മായൽഹവൂബിഹിം എന്ന ആയത്തും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ നബി(സ)യോട് ചോദിച്ചു. തിരുദൂതരേ, ആരാണു അവർ? നബി(സ) മറുപടി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. നബി(സ)നോട് ഞാൻ മൂന്ന് പ്രാവശ്യം ചോദിച്ചു. ഞങ്ങൾക്കിടയിൽ സൽമാനുൽ ഫാരിസി(റ) ഇരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. നബി(സ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചുമലിൽ കൈവെച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: ഈമാൻ സുറയ്യാ നക്ഷത്രം വരെ ഉയർന്നു പോയാലും ഇവരിൽ (പേർഷ്യൻവംശജരിൽ) നിന്നുള്ള ചിലരോ ഒരാളോ അതിനെ വീണ്ടെടുക്കുന്നതാണ്. (ബുഖാരി, കിത്താബുത്തഹ്സിർ, ഭാഗം: 3, പേജ്: 1560).

Hazrat Abu Hurairah, Allah be pleased with him, narrates:- "When Sura Juma'a chapter 62 of the Holy Quran was revealed to the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, we happened to be there in his company. When he recited the verse 'others from among them and have not yet joined them. Someone asked, who are they O Messenger of Allah, The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, did not pay attention. The man repeated the question two or three times. At that time Salman the Persian was also sitting among us. The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, placed his hand on him and said, 'Even if faith ascended to the pleiades completely disappearing from the earth, there would be someone from his people, In another version one man is mentioned instead of some people who would restore faith back to earth.

(Bukhari, Tafseer ul Quran, vol 3 page 1560)

സൈൻ ജർനാൾ

الامام الحافظ المصنف المتقن أبي داود سليمان
ابن الأشعث السجستاني الأزدي

٢٠٢ - ٢٧٥ هـ

الجزء الرابع

دار المطبوعات

القاهرة

الأرض؟ قال « أربعون يوماً : يوم كسنة ، ويوم كشهر ، ويوم كجمعة ،
وسائر أيامه كأيامكم » فقلنا : يا رسول الله ، هذا اليوم الذي كسنة أتكفيناه فيه
صلاة يوم وليلة؟ قال « لا ، أقدرُوا له قدرَهُ . ثم ينزل عيسى ابن مريم عند
المنارة البيضاء شرقيّ دمشقَ فيدركه عند بابٍ لَدِ فيقتله »

٤٣٢٢ - حدثنا عيسى بن محمد ، ثنا ضمرة ، عن السياني ، عن
عمرو بن عبد الله ، عن أبي أمامة ، عن النبي ﷺ ، نحوه . وذكر
الصلوات مثل معناه

٤٣٢٣ - حدثنا حفص بن عمر ، ثنا همام ، ثنا قتادة ، عن سالم بن
أبي الجعد ، عن معدان [بن أبي طلحة] ، عن حديث أبي الدرداء ، يرويه
عن النبي ﷺ قال « من حفظَ عشرَ آياتٍ من أول سورة الكهف عصم من
فتنة الدجال » قال أبو داود : وكذا قال هشام الدستوائي عن قتادة . إلا أنه
قال « من حفظ من خواتيم سورة الكهف » وقال شعبه [عن قتادة] « من
آخر الكهف »

٤٣٢٤ - حدثنا هدبة بن خالد ، ثنا همام بن يحيى ، عن قتادة ، عن
عبد الرحمن بن آدم ، عن أبي هريرة أن النبي ﷺ قال « ليس بيني وبينه
نبيٌّ - يعنى عيسى - وإنه نازلٌ ، فإذا رأيتموه فاعرفوه : رجلٌ مرْبوعٌ . إلى
الحمرة والبياض ، بين مَمَصْرَتَيْنِ . كأن رأسه يقطر وإن لم يصبه بلل ، فيقاتل
الناس على الإسلام ، فيدقُّ الصليب ، ويقتل الخنزير ، ويضع الجزية .
ويهلك الله في زمانه الملل كلها إلا الإسلام . ويهلك المسيح الدجال فيمكث
في الأرض أربعين سنة ثم يتوفى فيصلى عليه المسلمون »

باب في خبر الجساسة

٤٣٢٥ - حدثنا الثقبلي ، ثنا عثمان بن عبد الرحمن . ثنا ابن أبي

عن أبي هريرة أن النبي ﷺ قال « ليس بيني وبينه
 نبىٌ - يعنى عيسى - وإنه نازلٌ ، فإذا رأيتموه فاعرفوه : رجلٌ مَرْبُوعٌ . إلى
 الحمرة والبياض : بين مَمَصَّرَتَيْنِ . كأن رأسه يقطر وإن لم يصبه بلل . فيقاتل
 الناس على الإسلام ، فيدقُّ الصليب : ويقتل الخنزير : ويضع الجزية .

(سنن ابى داؤد ، كتاب الملاحم ، باب خروج الدجال ، جلد 4 صفحه 117-118)

ഹർദിൽ അബൂഹുറയ്റ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: എനിക്കും അദ്ദേഹത്തിനും- അതായത് ഈസ- ഇടയിൽ നബിയില്ല. മസീഹ് നിങ്ങളിൽ തീർച്ചയായും അവതരിക്കുന്നതാണ്. അദ്ദേഹത്തെ കണ്ട ഉടൻ തന്നെ നിങ്ങൾ തിരിച്ചറിയേണ്ടതാണ്. വരാനുള്ള മസീഹ് ഇടത്തരം ഉയരം ഉള്ള ആളായിരിക്കും. നിറം ചുവപ്പുകലർന്ന വെളുപ്പായിരിക്കും. അദ്ദേഹം ഇസ്‌ലാമിനുവേണ്ടി മറ്റ് മതങ്ങൾക്കെതിരിൽ പടപൊരുതും. അദ്ദേഹം കുരിശുക്കും പന്നിയെക്കൊല്ലും ജീസിയ നിർത്തലാക്കും. (സുനൻ അബീദാവൂദ് ഭാഗം: 4, പേജ്: 117, 118)

Abu Hurairah relates that: He said the Prophet of Allah, (pbuh) said “there is no prophet between me and the Messiah to come who will most surely appear amongst you and therefore when you see him accept him.... he will be a man of average height, with fair color and touch of redness in hair. He will confront other religions in support of Islam, break the Cross, kill the swine and remit Jizya.”

(Sunan abi Dawood, vol 4, page 117-118)

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

ہوا ہے گو تندر تیز لیکن چسراغ اپنا جلا رہا ہے
وہ مرد درویش جس کو حق نے دیئے ہیں انداز خزانہ

خطبات نبوی

موضوعی حالات، اخلاق و عادات، نعنائیں و فضائل اور
تفصیلی شرح کے ساتھ ہر مسجد ہر محفل میں پڑھنے کیلئے

مرتبہ

عبدالقیوم ندوی

ناشران

بیاج کمپنی لمیٹڈ
لاہور اور ڈھاکہ
کراچی

۲۴۱

آج کی طرح ان دنوں میں بھی اندازہ سے نماز ادا کر لینا ابھی آپلتا ارشاد
فرمانے پائے تھے کہ نماز کا وقت آگیا، آپنے نماز ادا فرمائی اور مسلمانوں نے پڑھی
پہلے خطابت جاری فرمایا۔ ارشاد ہوا۔

اے بوہڑی بن ہرم علیہ السلام میری امت میں انصاف کرنے والے حاکم کی حیثیت
میں پیدا ہوں گے۔ جو صلیب کو توڑ دیں گے، سور کو ذبح کر دیں گے اور جزیرے اور
زکوٰۃ لینا بند کر دیں گے۔ نہ کسی سے بکری لیں گے نہ اونٹ اور یا ہی مصلحت
اور بعض سینوں سے دور ہو جائیں گے۔ زہریلے جانوروں کا زہر ختم ہو جائیگا حتیٰ کہ ایک
لڑکا سانپ کے منہ میں ہاتھ ڈالے گا اور وہ اسے نہ ڈرے گا اور ایک لڑکی شیر کو دھکا دے
گی اور وہ اس کو نقصان پہنچائیگا۔ بکریوں میں بھیڑیا اس طرح بچے گا جیسے گجبان کتا۔
زمین مسلمانوں سے ایسے ہو جائیگی جیسے پانی کا بھرا ہوا پیالا۔ سب کلمہ ایک ہو جائے گا۔
سوا خدا کے کسی کی پرستش نہیں ہوگی۔ لڑائی ختم ہو جائے گی۔ اور حکومت قریش سے
بھینس لی جائیگی۔ اور زمین خالص چاندی کی طرح عہد آدم کے پھل اور سبزے اگائے
گی۔ انگوڑا کا ایک خوشہ اور انار کا ایک پھل پورے خاندان کو کافی ہوگا۔ میل بہت
مہنگے ہو جائیں گے اور گھوڑے کی قیمت چند درہم ہو جائیگی۔ ماس کا ایک ننتہ یہہ
ہے کہ آسمان سے پانی برسائے گا اور زمین سے سبزہ اگائے گا۔ اس کا ایک ننتہ یہہ
ہے کہ جو قبیلہ اس کو جھلائے گا اس کے سامنے خوشی ہو جائیگی۔ اور جو قبیلہ اس کی
تصدیق کرے گا تو وہ اپنے حکم سے ان پر پانی برسائے گا اور سبزہ اگائے گا۔

اے نبی کریم ﷺ! اللہ جبرئیل میں انصاف کرنے والے عالم کی حیثیت
 میں پیدا ہوں گے جو سب کو توڑیں گے، سو کوڑیں کریں گے اللہ عزوجل
 زکوٰۃ لینا بند کریں گے۔

(خطبات نبوی صفحہ 241 مطبوعہ تاج کمپنی لمیٹڈ لاہور، کراچی، ڈھاکہ)

അതിനുശേഷം ഈ സബ്ബന്ത മരയം(അ), എന്റെ ഉമ്മത്തിൽ നീതിന
 സ്ഥാപിക്കുന്ന വിധികർത്താവായി ജനിക്കുന്നതാണ്. അദ്ദേഹം കുരിശ് ഉട
 ക്കുകയും പന്നിയെ കൊല്ലുകയും യുദ്ധകരവും സക്കാത്തം വാങ്ങുന്നത്
 നിർത്തലാക്കുകയും ചെയ്യും. (ഖുതബാത്ത നബ്വി, പേജ്: 241)

Hazrat Abu Omama Bahili may Allah be pleased with him has nar-
 rated, that once the Holy Prophet(peace and blessings of Allah be upon
 him) delivered a lengthy sermon the greater part of which was con-
 nected with the Dajjal. In this sermon he also said:- “After this Jesus
 son of Mary would be born in my Ummah as an Arbiter. He will break
 the cross, kill the swine and stop taking tribute and Zakat.”

(Khutbat-e-Nabawi Page 241, Printed by Taj company Ltd. Lahore)

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ: «لَقِيتُ مُوسَى قَالَ: فَتَعَتَهُ، فَإِذَا رَجُلٌ - حَسْبَتُهُ قَالَ - مُضْطَرِبٌ رِجْلُ الرَّأْسِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنْوَاءَ، قَالَ: وَلَقِيتُ عِيسَى - فَتَعَتَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ - رَبْعَةُ أَحْمَرٌ، كَأَنَّمَا خَرَجَ مِنْ دِيْمَاسٍ - يَعْنِي الْحَمَامَ - وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ وَأَنَا أَشْبَهُ وَلَدِهِ بِهِ، قَالَ: وَأُتِيتُ بِإِنَاءَيْنِ، أَحَدُهُمَا لَبَنٌ وَالْآخَرُ فِيهِ خَمْرٌ، فَقِيلَ لِي: خُذْ أَيُّهُمَا شِئْتَ، فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ، فَقِيلَ لِي: هَدَيْتَ الْفِطْرَةَ، أَوْ: أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ، أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ».

٣٤٣٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ: أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ: أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْمُغْبِرَةِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُ عِيسَى وَمُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ، فَأَمَّا عِيسَى فَأَحْمَرٌ جَعْدٌ عَرِيضُ الصُّدْرِ، وَأَمَّا مُوسَى فَأَدَمٌ جَسِيمٌ سَبَطٌ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ الزُّرْطِ».

٣٤٣٩ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ: حَدَّثَنَا أَبُو صُمْرَةَ: حَدَّثَنَا مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ: قَالَ عِنْدَ اللَّهِ: ذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا بَيْنَ ظَهْرِي النَّاسِ الْمَسِيحَ الدُّجَالَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، أَلَا إِنَّ الْمَسِيحَ الدُّجَالَ أَعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَائِيَةٌ».

٣٤٤٠ - «وَأَرَانِي اللَّيْلَةَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فِي الْمَنَامِ، فَإِذَا رَجُلٌ آدَمٌ، كَأَحْسَنِ مَا يُرَى مِنْ آدَمِ الرَّجَالِ. تَضْرِبُ لِمَتِهِ بَيْنَ مَنْكَبَيْهِ رِجْلُ الشَّعْرِ، يَقَطُرُ رَأْسُهُ مَاءً، وَأَضْعَا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكَبَيْ رِجْلَيْنِ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا الْمَسِيحُ بْنُ مَرْيَمَ، ثُمَّ رَأَيْتُ رَجُلًا وَرَاءَهُ جَعْدًا قَطَطًا، أَعْوَرُ الْعَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَشْبَهُ مَنْ رَأَيْتُ بِأَبْنِ قَطْنٍ، وَأَضْعَا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكَبَيْ رِجْلٍ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: الْمَسِيحُ الدُّجَالُ».

تَابَعَهُ عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ.

٣٤٤١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَا وَاللَّهِ، مَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعِيسَى أَحْمَرٌ، وَلَكِنْ قَالَ: «بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ أَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ آدَمٌ، سَبَطُ الشَّعْرِ، يُهَادِي بَيْنَ رِجْلَيْنِ، يَنْطَفِ رَأْسُهُ مَاءً - أَوْ يَهْرَاقُ رَأْسُهُ مَاءً - فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: ابْنُ مَرْيَمَ، فَذَهَبَتْ اللَّيْلُ، فَإِذَا رَجُلٌ أَحْمَرٌ جَسِيمٌ، جَعْدُ الرَّأْسِ، أَعْوَرُ عَيْنِهِ الْيُمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَائِيَةٌ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: هَذَا الدُّجَالُ، وَأَقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبْهًا ابْنُ قَطْنٍ».

ഹദീസിൽ ഈസാനബി(അ)ന്റേയും വാഗ്ദത്ത മസീഹ്(അ)ന്റേയും രൂപ വിശേഷങ്ങൾ

-:1

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: رَأَيْتُ عَيْسَى وَمُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ، فَأَمَّا عَيْسَى فَأَحْمَرُ جَعْدٌ غَرِيضُ الصُّدْرِ،

-:2

٣٤٤٠ - وَأَرَانِي اللَّيْلَةَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فِي الْمَنَامِ، فَإِذَا رَجُلٌ آدَمٌ، كَأَحْسَنِ مَا يُرَى مِنْ آدَمِ الرِّجَالِ. تَضْرِبُ لِمَتَهُ بَيْنَ مَنكَبَيْهِ، رَجُلٌ الشُّعْرُ، يَقَطُرُ رَأْسَهُ مَاءً، وَأَضْعَا يَدَيْهِ عَلَى مَنكَبَيْ رَجُلَيْنِ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا الْمَسِيحُ بْنُ مَرْيَمَ، ثُمَّ رَأَيْتُ رَجُلًا وَرَأَاهُ جَعْدًا قَطَطًا، أَعْوَرَ الْعَيْنِ الْيَمْنَى، كَأَثْبِهِ مَنْ رَأَيْتُ بِأَبْنِ قَطْنٍ، وَأَضْعَا يَدَيْهِ عَلَى مَنكَبَيْ رَجُلٍ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: الْمَسِيحُ الدُّجَالُ.

(صحيح بخارى، جلد 2، كتاب احاديث الانبياء، صفحہ 1071)

1. ഹദീസിൽ അബ്ദുല്ലാഹ് ബിനു ഉമർ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു: തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: ഞാൻ (മിഅ്റാജ് രാത്രിയിൽ) ഈസാ,മൂസാ, ഇബ്രാഹീം എന്നിവരെ കണ്ടു. ഈസാനബിയുടെ നിറം ചുവപ്പും, മുടി ചുരുണ്ടതും, നെഞ്ച് വിരിഞ്ഞതുമായിരുന്നു.

2. ഞാൻ രാത്രി കഅ്ബയിലാണെന്ന് സ്വപ്നം കണ്ടു. അവിടെ ഒരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിറം ഗോതമ്പിന്റേയും മുടി ചുമലുവരെ നീണ്ടതുമായിരുന്നു. തലയിൽ നിന്ന് വെള്ളം ഇറ്റിറ്റുവീണിരുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ രണ്ട് കയ്യും രണ്ടാളുകളുടെ ചുമലിൽ വെച്ച് കഅ്ബത്തിനെ താവാഫ് ചെയ്യുകയാണ്. ഞാൻ ചോദിച്ചു: ഇതാരാണ്? ജനങ്ങൾ പറഞ്ഞു:ഇത് മസീഹ്ബ്നുമർയം ആണ്. പിന്നെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന് പിന്നിൽ ഒരാളെ കണ്ടു. പരന്ന നെഞ്ചുള്ള അയാൾ ഒറ്റക്കണ്ണനായിരുന്നു. ഇബ്നുഖൽനുമായി സാദൃശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ കൈ ഒരാളുടെ ചുമലിൽ വെച്ച് കഅ്ബയെ താവാഫ് ചെയ്യുകയാണ്. ഞാൻ ചോദിച്ചു: ഇതാരാണ്? ജനങ്ങൾ പറഞ്ഞു: ഇത് മസീഹുദ്ദുജ്ജാൻ ആണ്. (ബുഖാരി ഭാഗം: 2, കിത്താബ് അഹാദീസുൽ അമ്പിയാഅ്, പേജ്: 1071).

1: Hazrat Ibn Umar (Allah be pleased with both of them) has nar-

rated, the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him said: I saw Jesus, Moses and Abraham (on the night of my ascension to the heaven). Jesus was of red complexion, and curly hair and a broad chest.

2: And I saw tonight in a dream near the Ka'aba, a man of brown colour the best, one can see among brown colour, and his hair were so long that it fell between his shoulders and water was trickling from his head and he was placing his hands on the shoulders of two men while circumambulating the Ka'aba. I asked who is this. They replied this is Jesus son of Mary.

(Sahih Bukhari vol 2, Kitab Ahadith ul Anbiya page 1071)

« رَبَّنَا وَأَبْنَتْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ »
(۲ / سورة البقرة / الآية ۱۲۹)

سِيَرَاتُ

المحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد الفزاري

ابن ماجه

۲۰۷ - ۲۷۵ م

حَقَّقَ نَصُوْصَهُ ، وَرَقَّمَ كِتَابَهُ ، وَأَبْوَابَهُ ، وَأَحَادِيثَهُ ،
وَعَلَّقَ عَلَيْهِ

بِحَدِّثَاتِهِ عَمْدًا ابْنِي

المجزء الثاني

عيسى البواب الحلبى وشركاه

قَالَ « لَا يَزِدَادُ الْأَمْرُ إِلَّا شِدَّةً . وَلَا الدُّنْيَا إِلَّا إِذْبَارًا . وَلَا النَّاسُ إِلَّا شُحًّا . وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا عَلَى شِرَارِ النَّاسِ . وَلَا الْمَهْدِيُّ إِلَّا عَيْسَى بْنُ مَرْيَمَ » .

في الزوائد : قال الحاكم في المستدرک ، بعد أن روى هذا المتن بهذا الإسناد: هذا حديث يعد في أفراد الشافعي ، وليس كذلك. فقد حدث به غيره. وقد بسط السيوطي القول فيه. وخلاصة ما نقل عن الحافظ عماد الدين بن كثير أنه قال : هذا حديث مشهور بمحمد بن خالد الجندی الصناني المؤذن ، شيخ الشافعي . وروى عنه غير واحد أيضا . وليس هو مجهول . بل روى عن ابن معين أنه ثقة .

باب (٢٥) أشراف الساعة

٤٠٤٠ - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ السَّرِيِّ ، وَأَبُو هِشَامِ الرَّفَاعِيُّ ، مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ ، قَالَ : ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا أَبُو حَاصِبٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ ، كَهَاتَيْنِ » وَجَمَعَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ .

٤٠٤١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ فِرَاتِ الْقَزَّازِ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ ؛ قَالَ : اطَّلَعَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ مِنْ غُرْفَةٍ ، وَتَمَحَّنَ نَتَدَاكِرُ السَّاعَةَ . فَقَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَكُونَ عَشْرُ آيَاتٍ : الدَّجَالُ ، وَالدُّخَانُ ، وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا » .

٤٠٤٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِزْرَاهِيمَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمَعْلَانِ . حَدَّثَنِي بَسْرُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ . حَدَّثَنِي عَوْفُ بْنُ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ ، وَهُوَ فِي خِيَابِهِ مِنْ آدَمَ .

٤٠٣٩ - (لا يزداد الأمر إلا شدة) أى التمسك بالدين والسنة . لفظة الأعوان وكثرة الخائفين .

٤٠٤٠ - (بعثت أنا والساعة) قيل : بالنصب على أنه مفعول . وقيل بالرفع في المطف .

٤٠٤٢ - (من آدم) هو الجلد .

وَلَا الْمَهْدِيُّ إِلَّا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ .

(Sunan Ibn Maja, Kitab ul Fitan, vol 2 page 1341)

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: ഈസബ്നുമർയം അല്ലാതെ മറ്റൊരു മഹ്ദി ഇല്ല. (സുനൻ ഇബ്നുമാജ, കിത്തബുൽ ഫിതൻ, ബാബ് ശിദ്ദത്തുസ്സമാഅ്, ഭാഗം: 2, പേജ്: 1341)

The Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said:-
The Mahdi is none other than Jesus son of Mary.

(Sunan Ibn Maja, Kitab ul Fitan, vol 2 page 1341)

قَالَ « يَكُونُ فِي أُمَّتِي النَّهْدِيُّ . إِنَّ قُصِرَ ، فَسَبِّحْ . وَإِلَّا فَتَسْمَعْ . فَتَنَّمُمْ فِيهِ أُمَّتِي نَعْمَةً لَمْ يَنْعَمُوا بِمِثْلِهَا قَطُّ . تُوْتَى أَكْلَهَا . وَلَا تَدْخِرُ مِنْهُمْ شَيْئًا . وَالْمَالُ يَوْمَئِذٍ كُدُوسٌ . فَيَقُومُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ : يَا مَهْدِيُّ اأَعْطِنِي . فَيَقُولُ : خُذْ » .

4084 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْيٍ وَأَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ ، قَالَا : سَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ سُهَيْبَانَ الثَّوْرِيِّ ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّادِ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَسْمَاءِ الرَّحْبِيِّ ، عَنْ ثَوْبَانَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَقْتَتِلُ عِنْدَ كَنْزِكُمْ ثَلَاثَةٌ . كُلُّهُمْ ابْنُ خَلِيفَةٍ . ثُمَّ لَا يَصِيرُ إِلَى وَاحِدٍ مِنْهُمْ . ثُمَّ تَطْلُعُ الرِّيَّاتُ السُّودُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ . فَيَقْتُلُونَكُمْ قَتْلًا لَمْ يَقْتُلَهُ قَوْمٌ » .

ثُمَّ ذَكَرَ شَيْئًا لَا أَحْفَظُهُ . فَقَالَ « فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَبَايَعُوهُ وَلَوْ حَبْوًا عَلَى الثَّلَجِ . فَإِنَّهُ خَلِيفَةُ اللَّهِ ، الْمَهْدِيُّ » .

في الزوائد : هذا إسناد صحيح، رجاله ثقات. ورواه الحاكم في المستدرک، وقال: صحيح على شرط الشيخين.

4085 - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . سَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ . سَنَا يَاسِينَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْمَهْدِيُّ مِنَّا ، أَهْلَ الْبَيْتِ ، يُصَلِّحُهُ اللَّهُ فِي لَيْلَةٍ » .

في الزوائد : قال البخاري في التاريخ، عقب حديث إبراهيم بن محمد بن الحنفية هذا : في إسناده نظر وذكره ابن حبان في الثقات . ووثق العجلي ، قال البخاري : فيه نظر . ولا أعلم له حديثا غير هذا . وقال ابن معين وأبو زرعة : لا بأس به . وأبو داود الحفري ، اسمه عمر بن سمد، احتج به مسلم في صحيحه . وياقيم ثقات .

4083 - (قصر) أى بقاؤه منكم . (كدوس) أى مجموع كثير .

4084 - (كنزكم) قال ابن كثير : الظاهر أن المراد بالكنز المذكور ، كنز السكينة .

4085 - (يصاحبه الله في ليلة) قال ابن كثير : أى يتوب عليه ويوفقه ويلهمه رشده بعد أن لم يكن كذلك .

« قَالُوا فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَبَايَعُوهُ وَلَوْ حَبْوًا عَلَى التَّلَجِّ فَإِنَّهُ خَلِيفَةُ اللَّهِ الْمَهْدِيِّ »

(Sunan Ibn Maja, Kitāb al-Fitan, vol 2, page 1367)

ഹദീസിൽ സൗബാൻ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു:

നിങ്ങൾ മഹ്ദിയെ കണ്ടാൽ അദ്ദേഹത്തിന് ബയ്അത്ത് ചെയ്യുക. നിങ്ങൾക്ക് മഞ്ഞിന് മുകളിലൂടെ മുട്ടു കുത്തി ഇഴഞ്ഞ് പോകേണ്ടിവന്നാലും ശരി. കാരണം അദ്ദേഹം അല്ലാഹുവിന്റെ ഖലീഫയായ മഹ്ദി ആണ്. (സുനൻ ഇബ്നുമാജ, കിതാബുൻ ഫിതൻ, ബാബ് മുറുജുൽ മഹ്ദി, ഭാഗം: 2, പേജ്: 1367).

Hazrat Thaubaan, Allah be pleased with him, relates that the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, said:- When You find the Mahdi perform Bai'at (pledge of allegiance) at his hands. You must go to him, even if you have to reach him across icebound mountains on your knees. He is the Mahdi and the Caliph of Allah.

(Sunan Ibn Maja, Kitāb ul Fitan vol 2 page 1367)

الدُّرُّ الْمُبْتَدِئُ فِي التَّفْسِيرِ الْمَبْتَدِئِ

وَهُوَ مُحْتَصِرٌ تَفْسِيرَاتِ رَجَمَانَ الْقُرْآنِ

لِلْمَوْلَانِ
جَمَلَةَ الدِّينِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ السَّيُوطِيِّ
الْمُتَوَفَّى سَنَةَ ٩١١ هـ

الجزء الثاني

محتوى الجزء الثاني : من أول سورة آل عمران، إلى آخر سورة المائدة.

دارالكتب العلمية
بيروت - لبنان

سورة النساء/ الآية: ١٥٩ ————— ٤٣٣

يعيش الناس في ذلك الزمان؟ قال: التهليل، والتكبير، والتسبيح، والتحميد، ويجري ذلك عليهم مجرى الطعام».

وأخرج أحمد ومسلم عن جابر عن النبي ﷺ قال «لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة، قال: فينزل عيسى ابن مريم فيقول أميرهم: تعال صل بنا. فيقول لا إن بعضكم على بعض أمير تكرمه الله هذه الأمة».

وأخرج الطبراني عن أوس بن أوس عن النبي ﷺ قال: ينزل عيسى ابن مريم عند المنارة البيضاء في دمشق.

وأخرج الحكيم الترمذي في نوادر الأصول عن عبد الرحمن بن سمرة قال «بعثني خالد بن الوليد بشيراً إلى رسول الله ﷺ يوم مؤتة، فلما دخلت عليه قلت: يا رسول الله فقال: على رسلك يا عبد الرحمن، أخذ اللواء زيد بن حارثة فقاتل حتى قتل رحم الله زيدا، ثم أخذ اللواء جعفر فقاتل فقتل رحم الله جعفر، ثم أخذ اللواء عبد الله بن رواحة فقاتل فقتل رحم الله عبد الله، ثم أخذ اللواء خالد ففتح الله لخالد، فخالد سيف من سيوف الله، فيكي أصحاب رسول الله ﷺ وهم حوله، فقال: ما يبيكيكم؟ قالوا: وما لنا لا نبكي وقد قتل خيارنا وأشرفنا وأهل الفضل منا! فقال: لا تبكوا فانما مثل أمتي مثل حديقة قام عليها صاحبها، فاجتث زواكيتها، وهياً مساكنها، وحلق سعتها، فأطعمت عاماً فوجاً، ثم عاماً فوجاً، ثم عاماً فوجاً، فلعل آخرها طعماً يكون أجودها فنواناً، وأطولها شمراخاً، والذي بعثني بالحق ليجدن ابن مريم في أمتي خلفاً من حواريه».

وأخرج ابن أبي شيبة والحكيم الترمذي والحاكم وصححه عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير الحضرمي عن أبيه قال: لما اشتد جزع أصحاب رسول الله ﷺ على من قتل يوم مؤتة قال رسول الله ﷺ «ليدركن الدجال من هذه الأمة قوماً مثلكم أو خيراً منكم ثلاث مرات، ولن يخزي الله أمة أنا أولها وعيسى ابن مريم آخرها، قال الذهبي: مرسل وهو خير منكر».

وأخرج الحاكم عن أنس قال: قال رسول الله ﷺ «سيدرك رجال من أمتي عيسى ابن مريم، ويشهدون قتال الدجال».

وأخرج الحاكم وصححه عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «ليهبطن ابن مريم حكماً عادلاً، وإماماً مقسطاً، وليسكنن نجاً حاجباً أو معتمراً، وليأتين قبري حتى يسلم عليّ، ولأردن عليه. يقول أبو هريرة: أي بني أخي إن رأيتموه فقولوا: أبو هريرة يقرئك السلام».

وأخرج الحاكم عن أنس قال: قال رسول الله ﷺ «من أدرك منكم عيسى ابن مريم فليقرئته مني السلام».

وأخرج أحمد في الزهد عن أبي هريرة قال: يلبث عيسى ابن مريم في الأرض أربعين سنة، لو يقول للبطحاء سيلي عسلاً لسالت.

وخرج ابن أبي شيبة وأحمد والترمذي وصححه عن مجمع بن جارية «سمعت رسول الله ﷺ يقول:

عن أنس قال:

قال رسول الله ﷺ «من أدرك منكم عيسى ابن مريم فليقرئه مني السلام».

(دُرر منشور فى تفسير الماثور ، سورة النساء ، زيرآيت وَإِنْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ .....، جلد 2 صفحه 433)

ഹദ്ദിൽ അനസ്(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: നിങ്ങളിൽ ആർ ഈസബ്നു മർയമിനെ കണ്ടെത്തുന്നുവോ അദ്ദേഹത്തിന് എന്റെ സലാം എത്തിക്കുക. (ദ്വരൻ മൻസൂർ ഫീ തഹ്സീറിൽ മാസൂർ, ഭാഗം: 2, പേജ്: 433).

Hazrat Anas, Allah be pleased with him, states that the Holy Prophet peace and blessings of Allah be upon him said: "Whoever from among you meets Jesus, son of Mary, should convey my greetings to him."

(Durr e Mansoor, vol 2 page 433)

مُسْتَدَرَكٌ
الأمير أحمد بن محمد بن حسن بن علي

وَبِهَامِشِهِ
مَنْتَخَبٌ كَنْزُ الْعَمَالِ فِي سُنَنِ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ

المجلد الرابع

دارصادر
بيروت

فقال حذيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تكون النبوة فيكم ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج النبوة فتكون ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء الله ان يرفعها ثم تكون ملكا عاضا فيكون ما شاء الله ان يكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون ملكا جبرية فتكون ما شاء الله ان تكون ثم رفعها اذا شاء ان يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج النبوة ثم سكت

(مسند احمد بن حنبل، زير عنوان حديث نعمان بن بشير، جلد 4 صفحه 273)

ഹദ്ദിൽ ഹുദയ്ഹ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: അല്ലാഹു ഉദ്ദേശിക്കുന്നിടത്തോളം കാലം നിങ്ങളിൽ നുബുവ്വത്ത് നിലനിൽക്കും. പിന്നീട് അവൻ ഉദ്ദേശിക്കുമ്പോൾ അതിനെ ഉയർത്തും. തുടർന്ന് പ്രവാചകത്വത്തിന്റെ മാർഗത്തിലുള്ള വിലാഹത്ത് നിലവിൽവരും. അല്ലാഹു ഉദ്ദേശിക്കുന്ന കാലമത്രയും അത് നിലനിൽക്കും. പിന്നെ അവൻ അതിനെ ഉയർത്തും. തുടർന്ന് പരക്കൻ രാജാധിപത്യം നിലവിൽ വരും. അല്ലാഹു ഉദ്ദേശിക്കുന്ന കാലംവരെ അത് അവശേഷിക്കും. പിന്നീട് അവൻ അതിനേയും എടുത്തുമാറ്റും. തുടർന്ന് സ്വേച്ഛാധിപത്യ മർദ്ദക ഭരണം നിലവിൽ വരും. പിന്നീട് അല്ലാഹു അതിനേയും മാറ്റും. തുടർന്ന് നുബുവ്വത്തിന്റെ മാർഗത്തിലുള്ള വിലാഹത്ത് നിലവിൽവരും. ശേഷം തിരുനബി(സ) മൗനം ദീക്ഷിച്ചു. (മുസ്നദ് അഹ്മദ് ബിൻ ഹസൽ ഹദീസ് നുഅ്മാനുബ്നു ബശീർ, ഭാഗം: 4, പേജ്: 273).

The Holy Prohpet s.a.s. said:- “Prophetic period will remain with you as long as Allah wills, then Allah the Supreme will lift it; then will emerge Caliphate based on the prophetic standard of values and remain as long as Allah wills that it remain; then Allah will lift it; then will start absolute monarchy and remain so long as Allah wills that it remain; then Allah will lift it; then will start cruel government and remain so long as Allah wills that it remain; then Allah will lift it; then will emerge the Caliphate based on the Prophetic standard of values. Then he became silent.

(Musnad Ahmad bin Hanbal, Hadith Noman bin Bashir, vol 4 page 273)

سيرة أبي داود

الإمام الحافظ المصنف الملقب بأبي داود سليمان
ابن الأشعث السجستاني الأزدي
٢٠٢ - ٨٢٧٥

تحقيق
محمد محيي الدين عبد الحميد

الجزء الرابع

المكتبة العصرية
مكة - بيروت

الحارثُ بنُ حَرَاثٍ⁽¹⁾ على مقدمته رجل يقال له منصور يُوطىء ، أو يُسَكَّنُ ،
لآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا مَسَكَّنَتْ قُرَيْشٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَبَّ عَلَيَّ
كُلُّ مُؤْمِنٍ نَصْرُهُ « أو قال » إجابته « [آخر كتاب المهدي]

كتاب الملاحم

بسم الله الرحمن الرحيم

باب ما يذكر في قرن المائة

٤٢٩١ — حدثنا سليمان بن داود المهري ، أخبرنا ابن وهب ، أخبرني
سعید بن أبي أيوب ، عن شراحيل بن يزيد المعافري ، عن أبي بصير ، عن
أبي هريرة ، فيما أعلم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال « إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ
الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُهَا دِينَهَا » قال أبو داود : [رواه]
عبد الرحمن ابن شريح الاسكندراني لم يميز به شراحيل

باب ما يذكر من ملاحم الروم

٤٢٩٢ — حدثنا النفيلي ، ثنا عيسى بن يونس ، ثنا الأوزاعي ، عن
حسان بن عطية ، قال : مال مكحول وابن أبي زكريا إلى خالد بن معدان ، ومليت
معهم ، فحدثنا عن جبير بن نفير [عن الهدنة] ، قال : قال جبير : انطلق بنا إلى
ذِي مَجْبِرٍ⁽²⁾ رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم ، فأتيناه ، فسأله جبير عن
الهدنة ، فقال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول « ستصالحون الروم
صلحاً آمناً فتغزونهم وهم عدواً من ورائكم فتنصرون وتغنون وتسلبون
ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذي تلؤل فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب
(1) في نسخة « يقال له الحارث حراث ، (2) في نسخة « أو قال ذي مخر ،
الشك من أبي داود »

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، فِيمَا أَعْلَمَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ
 لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُهَا دِينَهَا

(سنن ابى داؤد ، جلد 4 ، كتاب الملاحم باب مايدكر فى قرن المائة ، صفحه 109)

ഹദീസിൽ അബൂഹൂറൈറ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു: തിരുനബി (സ) പറഞ്ഞു: ഈ ദീനത്തെ നവീകരിക്കാൻ അല്ലാഹു ഓരോ നൂറ്റാണ്ടിന്റെ തലയ്ക്കലും ഈ ഉമ്മത്തിൽ മഹാത്മാക്കളെ നിയോഗിക്കുന്നതാണ്. (സുന്നൻ അബീദാവൂദ് ഭാഗം: 4, കിത്താബുൽ മലാഹിം പേജ്: 109)

Hazrat Abu Huraiah, Allah be pleased with him, narrates that the Holy Prophet (pbuh) said:- Allah will raise for this ummah someone at the head of each century, who will revive its religion for it.

(Sunam Abi Daud, BdIV, Kitab al Malahim vol 4 page 109)

4

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُفِّرَتْ ۖ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ۖ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۖ وَإِذَا الْوُجُوهُ سُجِّدَتْ ۖ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۖ وَإِذَا النُّفُوسُ رُوِّجَتْ ۖ وَإِذَا الْآلُفُؤُةُ سُيِّرَتْ ۖ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۖ وَإِذَا الْكَلْبُ الْكَلْبُ يُعْجِرُ ۖ وَإِذَا الْجِبَالُ أَتْرَافًا زَلَّتْ ۖ عَلِمْتُ نَفْسٌ مَّا آخِرَتْ ۖ

(അങ്കൂർ 152)

സൂര്യൻ ചുരുട്ടി മടക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 നക്ഷത്രങ്ങൾ നിഷ്പ്രഭമാവുമ്പോൾ
 പർവതങ്ങൾ ചലിപ്പിക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 പത്ത് മാസം ഗർഭിണിയായ ഒട്ടകങ്ങൾ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 വന്യമൃഗങ്ങൾ ഒരുമിച്ച് കൂട്ടപ്പെടുമ്പോൾ
 സമുദ്രങ്ങൾ ഒഴുക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 മനുഷ്യർ ഒരുമിച്ച് കൂട്ടപ്പെടുമ്പോൾ
 ജീവനോടെ കുഴിച്ചുമൂടപ്പെട്ട പെൺകുട്ടിയെപ്പറ്റി അവൾ എന്തു കാരണത്താലാണ് കൊല്ലപ്പെട്ടതെന്ന് ചോദിക്കപ്പെടുമ്പോൾ.

ഏടുകൾ നിവർത്തപ്പെടുമ്പോൾ
 ആകാശത്തിന്റെ തോൽ ഉരിക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 നരകം ജലിപ്പിക്കപ്പെടുമ്പോൾ
 സ്വർഗം സമീപസ്ഥമാക്കപ്പെടുമ്പോൾ

എല്ലാ ഓരോ ആത്മാവും താൻ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളത് എന്താണെന്ന് അറിയുന്നതാണ്. (സുറത്തുത്തക്വീർ : 2-15).

- 81: 2. When the sun is folded up.
- 81: 3. And when the stars are obscured.
- 81: 4. And when the mountains are made to move.
- 81: 5. And when the she-camels, ten-month pregnant are aban

done.

81: 6. And when the wild beasts are gathered together.

81: 7. And when the rivers are drained away.

81: 8. And when various people are brought together.

81: 9. And when the female-infant buried alive is questioned about-

81:10. For what what crime was she killed?

81:11. And when books are spread abroad,

81:12. And when the heaven is laid bare.

81: 13. And when Hell-Fire is set ablaze,

81: 14. And when Paradise is brought nigh,

81: 15. Then every soul will know what it has produced.

تَقَدَّمَ مِنَ اللَّهِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَيَ سَلَاحٍ مُبِينٍ . [٣ / ٢٣ مران / ١٦٤٤]

صِحْحُ مُسْلِمٍ
مَرَاتِبُ
لِلْإِمَامِ أَبِي الْحَسَنِ مُسْلِمِ بْنِ الْمَجْتَاجِ
الْقَشِيرِيِّ النَّيْسَابُورِيِّ
٢٠٦ - ٢٦١ هـ
(وهو تان كتابين ، ما أصبح الكتب المصنفة)

• لو أن أهل الحديث يكتبون ، ما في سنة ،
الحديث ، فدارم على هذا للسند •
• صلت هذا للسند الصحيح من
• ثلاثمائة ألف حديث مسومة •
• سلم بن المصباح •

المجزء الأول

ولف على طبعه ، وتحقيق نسووه ، وصححه وتزيينه ،
ومعدّ كتبه وأبوابه وأحاديثه . وعلق عليه ملخص
شرح الإمام النووي ، مع زيادات من أئمة اللغة

(خادم الكتاب والسنة)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْخُلَوَانِي وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَمِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ. كَلَّمَهُمُ عَنِ الزُّهْرِيِّ
 بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عُيَيْنَةَ « إِمَامًا مُقْسِطًا وَحَكِيمًا عَدْلًا ». وَفِي رِوَايَةِ يُونُسَ « حَكِيمًا
 عَادِلًا » وَلَمْ يَذْكُرْ « إِمَامًا مُقْسِطًا ». وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ « حَكِيمًا مُقْسِطًا » كَمَا قَالَ اللَّيْثُ. وَفِي حَدِيثِهِ،
 مِنْ الزِّيَادَةِ « وَحَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةَ خَيْرًا مِنْ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ». ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ^(١): « افْرُوا إِنْ شِئْتُمْ: وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ
 [٤/النساء/١٥٩] الْآيَةَ.

***
 ٢٤٣ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ،
 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاللَّهِ! لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكِيمًا عَادِلًا. فَلْيَكْسِرَنَّ
 الصَّلِيبَ. وَيَقْتُلَنَّ الْخَلِيزَرَ. وَلِيَضْمَنَّ الْجَزِيَةَ. وَلَتَتَرَكَنَّ الْقِلَاصَ^(٢) فَلَا يُسْمَعُ عَلَيْهَا. وَلَتَذْهَبَنَّ
 الشُّعْنَاءُ وَالْتِبَاطُصُ وَالتَّحَاسُدُ. وَلَيَدْعُونَ^(٣) (وَلَيَدْعُونَ) إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ ».

***
 ٢٤٤ - (...) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يُحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ؛ قَالَ:
 أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَيْفَ أَنْتُمْ
 إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ، وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ؟ ».

***
 ٢٤٥ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شِهَابٍ
 عَنْ عَمِّهِ. قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 « كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَأَمَّكُمْ؟ ».

(١) (ثم يقول أبو هريرة) فيه دلالة ظاهرة على أن مذهب أبي هريرة في الآية أن الضمير في موته يعود على
 عيسى عليه السلام. ومعناها: وما من أهل الكتاب أحد يكون في زمن عيسى عليه السلام إلا آمن به، وعلم أنه عبد الله
 وابن آدم. وهذا مذهب جماعة من المفسرين.
 (٢) (ولتتركن القلاص) القلاص جمع قلاص. وهي من الإبل كالفتاة من النساء، والحديث من الرجال. ومعناه:
 أن يزهد فيها ولا يرغب في اقتنائها لكثرة الأموال. وإنما ذكرت القلاص لكونها أشرف الإبل، التي هي أنفس
 الأموال عند العرب.

٢٤٦- (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ فَأَمَّاكُمْ مِنْكُمْ ؟ » فَقُلْتُ لِابْنِ أَبِي ذَنْبٍ : إِنَّ الْأَوْزَاعِيَّ حَدَّثَنَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ « وَإِنَّمَاكُمْ مِنْكُمْ » قَالَ ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ : تَدْرِي مَا أَمَّاكُمْ مِنْكُمْ ؟ قُلْتُ : تُخْبِرُنِي . قَالَ : فَأَمَّاكُمْ بِكِتَابِ رَبِّكُمْ تَبَارَكَ وَتَمَالَى وَسُنَّةِ نَبِيِّكُمْ ﷺ .

***
 ٢٤٧- (١٥٦) حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شَجَاعٍ ، وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالُوا : حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ) عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا تَرَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ . قَالَ : فَيَنْزِلُ عَيْسَى بْنُ مَرْيَمَ ﷺ يَقُولُ أَمِيرُهُمْ : تَمَالَّ صَلِّ لَنَا . فَيَقُولُ : لَا . إِنْ بَعَضَكُمْ عَلَى بَعْضِ أُمَرَاءِ نَكْرَمَةَ اللَّهِ هَذِهِ الْأُمَّةَ . »

*(*)
 (٧٢) باب بيانه الرمن الذي لا يقبل فيه اوبمانه

٢٤٨- (١٥٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ ، وَقَتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِعْتُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ) ، عَنِ الْمَلَاءِ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا ^(١) . فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ . فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ قَسًّا إِيَّانَهَا لَمْ تَكُنْ آمَنْتَ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبْتَ فِي إِيَّانِهَا خَيْرًا » [١/الأعلام/١٥٨: ١٠٨].

***
 حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَابْنُ عُثَيْمٍ ، وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . كِلَاهُمَا عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَتْمِقَاعِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ (١) (حتى تطلع الشمس من مغربها) قال القاضي عياض رحمه الله . هذا الحديث على ظاهره عند أهل الحديث والفقهاء والشككين من أهل السنة .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاللَّهِ ! لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَادِلًا . فَلْيَكْسِرَنَّ الصَّلِيبَ . وَلْيَقْتُلَنَّ الْخَنزِيرَ . وَلْيَضُمَّنَّ الْجَزْيَةَ . وَلْيَتْرَكَنَّ الْقِلَاصَ »⁽¹⁾ فَلَا يُسْمَى عَلَيْهَا . وَلْتَذْهَبَنَّ الشَّحَنَاءُ وَالنَّبَاغِضُ وَالنَّحَاسِدُ . وَلْيَدْعُوَنَّ (وَلْيَدْعُوَنَّ) إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ .

(صحیح مسلم کتاب الایمان باب نزول عیسی ابن مریم جلد 1 صفحہ 136)

ഹദീസിൽ അബൂഹുറൈറ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

തിരുനബി(സ) പറഞ്ഞു: ഇബ്നു മരയം തീർച്ചയായും നിങ്ങളിൽ നീതിമാനായ വിധികർത്താവായി ഇറങ്ങുന്നതാണ്. നിശ്ചയമായും അദ്ദേഹം കുരിശ് ഉടക്കുന്നതും പന്നിയെ കൊല്ലുന്നതും യുദ്ധം ഇല്ലാതാക്കുന്നതുമാണ്. തീർച്ചയായും പെൺ ഒട്ടകങ്ങൾ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടും. ധൃതഗതിയിലുള്ള യാത്രക്ക് അവയെ ഉപയോഗിക്കുന്നതല്ല. (സഹീഹ് മുസ്ലിം കിത്താബുൽ ഹുമാൻ ബാബുനുസുലു ഹുസബ്നു മരയം ഭാഗം: 1, പേജ്: 136).

Hazrat Abu Hureirah Allah be pleased with him narrated that the Holy Prophet (pbuh) said, “The Son of Mary will descend among you as an arbiter, he will discard the belief of Cross, and slay the swine, and ransom will be demolished, and the she camels will be out of vogue, and will be not used as a fast means of transportation.

(Muslim, vol. 1, page 136)

أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا تَزَّلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ ، وَإِمَامًا مِنْكُمْ »

(أيضاً)

ഹദീസിൽ അബൂഹുറൈറ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു. തിരുനബി (സ) പറഞ്ഞു: നിങ്ങളിൽനിന്ന് നിങ്ങളുടെ ഇമ്മാമായി നിങ്ങളിൽ ഇബ്നു മർയം അവതരിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങളുടെ അവസ്ഥ എന്തായിരിക്കും? (സഹീഹ് മുസ്ലിം, ഭാഗം: 1, പേജ്: 136. കിത്താബുൽ ഇസ്മാൻ).

Abu Hureirah r.a. narrates that the holy prophet s.a.s. said:- what would be your condition when so of Mary will descend among you and he will be your imam from among you?

(Sahih Muslim, Kitab alliman vol 1 page 136)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا
 نَزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ فَأَمَّاكُمْ مِنْكُمْ؟ » فَقُلْتُ لِابْنِ أَبِي ذَنْبٍ: « إِنَّ الْأَوْزَاعِيَّ حَدَّثَنَا عَنِ الزُّهْرِيِّ،
 عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ « وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ » قَالَ ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ: تَدْرِي مَا أَمَّاكُمْ مِنْكُمْ؟ قُلْتُ:
 تُخْبِرُنِي. قَالَ: فَأَمَّاكُمْ بِكِتَابِ رَبِّكُمْ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَسُنَّةِ نَبِيِّكُمْ ﷺ.

(أيضاً، صفحہ 137)

ഹദീസത്ത് അബൂഹുറയ്റ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

നബി(സ) തിരുമേനി പറഞ്ഞു: ഇബ്നു മര്യം നിങ്ങൾക്ക് ഇമാമത്ത് വഹിച്ചുകൊണ്ട് നിങ്ങളിൽ ഇറങ്ങുമ്പോൾ നിങ്ങളുടെ അവസ്ഥ എന്തായിരിക്കും? ഞാൻ ഇബ്നു അബീദിഅ്ബ്നോട് പറഞ്ഞു: ഔസായി നമ്മോട് ഒരു ഹദീഥ് വിവരിച്ചു. അദ്ദേഹം സൂഹ്രിയിൽനിന്നും അദ്ദേഹം നാഫിഇൽനിന്നും, നാഫിഅ് അബൂഹുറയ്റ(റ)ൽനിന്നും വിവരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നിങ്ങളിൽനിന്ന് നിങ്ങളുടെ ഇമാം ആയിരിക്കും. ഇബ്നു അബീദിഅ്ബ് പറയുന്നു: അദ്ദേഹം നിങ്ങളിൽ നിങ്ങൾക്ക് എങ്ങനെയാണ് ഇമാമത്ത് വഹിക്കുക എന്ന് നിങ്ങൾക്കറിയുമോ? ഞാൻ പറഞ്ഞു: താങ്കൾ പറഞ്ഞു തന്നാലും! അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, ഇബ്നു മര്യം അനുഗ്രഹമുടയവനും അത്യുന്നതനുമായ നിങ്ങളുടെ നാഥന്റെ ഗ്രന്ഥംകൊണ്ടും നിങ്ങളുടെ നബിയുടെ സുന്നത്ത് അനുസരിച്ചുകൊണ്ടും ഇമാമത്ത് വഹിക്കുന്നതാണ്. (സഹീഹ് മുസ്ലിം ഭാഗം: 1, പേജ്: 137 കിത്താബുൽ ഇൗമാൻ).

Abu Hurairah, Allah be pleased with him, narrated that the Holy Prophet (pbuh) sai, "What will be your situation, when the son of Mary will descend among you and who will perform the duties of your Imam." I referred to the son of Abu Zahiab, who referred to Auzai and he referred to Zahri and he referred to Abu Hurairah, saying that he would be among you, and will be your Imam. The son of Abu Zahab enquired, "Do you know, how he will perform the duties of Imam among you?" I replied, "Please do let me know." He said he would perform the duties with Holy Quran and in the guidance of practise the of Holy Prophet.

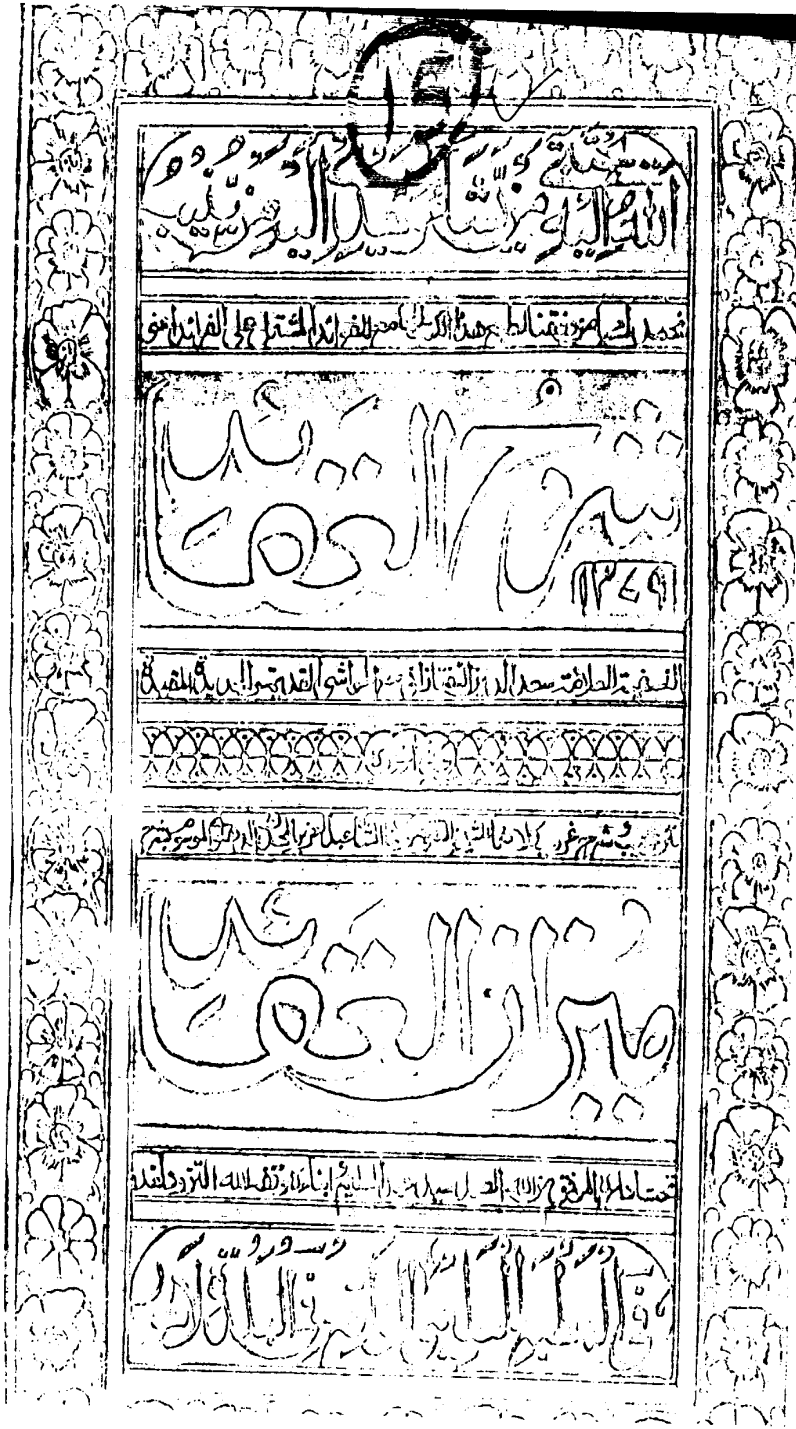
(Sahih Muslim, Kitab allman, vol. 1 page 137)

5

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٥﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٦﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٧﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ
 حَاجِزِينَ ﴿٤٨﴾ (الحاقة: 45-48)

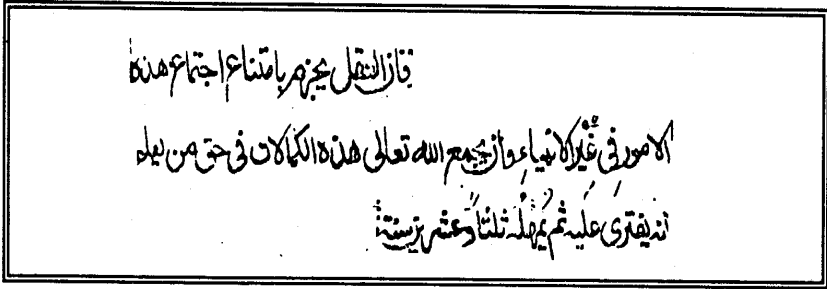
അദ്ദേഹം നമ്മുടെമേൽ വല്ലതും കറുക്കെട്ടി പറഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ നാം അദ്ദേഹത്തെ വലംകൈകൊണ്ട് പിടികൂടുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവനാഡിയെ നാം അറുത്തുകളയുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. അപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കൊരാൾക്കും അതിനിടയിൽ വന്ന് അദ്ദേഹത്തെ രക്ഷിക്കാൻ കഴിയുകയില്ല. (സുറത്തുൽ ഹാഖ : 45-48).

- Sura 69:45 And if he had forged and attributed any sayings to Us,
- Sura 69:46 We would surely have seized him by the right hand,
- Sura 69:47 And then surely We would have severed his life-artery.
- Sura 69:48 And not one of you could have held Us off from him.

(شرح العقائد ميزان العقائد)

അല്ലാമാ സഅദ്ദുദ്ദീൻ തഹ്താസാനീ എഴുതുന്നു:

ഇക്കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഒരു നബിയല്ലാത്ത ആളിൽ സമ്മേളിച്ചിട്ടും അയാൾ തനിക്ക്മേൽ കറുക്കെട്ടി പറയുന്നവനാണെന്നറിഞ്ഞിട്ടും അല്ലാഹു അയാൾക്ക് 23 വർഷകാലം അവധി നൽകുകയെന്നത് അസംഭവ്യമാണെന്നാണ് ബുദ്ധി പറയുന്നത്. (ശറഹുൽ അഖാഇദ് മീസാനുൽ അഖാഇദ്).

Allama Sa'd-ud-Din Taftazani writes in Sharahul Aqaaid:- The Reason renders it impossible that these things should accumulate in any other than a Prophet, in a person about whom Allah the Exalted knows that he is fabricating a lie upon God and yet grant him a respite for 23 years.

(Sharah ul Aqaaid)

6

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِعَابِ الْأَوَّلِينَ ﴿١١﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٢﴾ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ (الحجر: 11-13)

നിനക്ക് മുമ്പേ പൂർവിക സമുദായങ്ങളിലും നാം പ്രവാചകന്മാരെ നിയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവരുടെ പരിഹാസത്തിന് പാത്രമായിട്ടല്ലാതെ ഒരു പ്രവാചകനും അവരുടെ അടുക്കൽ വരുന്നില്ല. ഇങ്ങനെ നാം ഇതിനെ (പരിഹസിക്കുന്ന സ്വഭാവത്തെ) കുറ്റവാളികളുടെ ഹൃദയത്തിൽ രൂഢമൂലമാക്കുന്നു. (സൂറത്തുൽ ഹിജ്റ: 11-13).

- Sura 15: 11   And We sent Messengers before thee among parties of ancient peoples.
- Sura 15:12   And there never came to them any Messenger but they mocked at him.
- Sura 15: 13   Thus do We cause this habit of mocking to enter into the hearts of the sinful people.

الفتوحات المكيّة

التي فتح الله بها على الشيخ الإمام العامل الراسخ الكامل
خاتم الأولياء الوارثين برزخ البرازخ محيي الحق
والدين أبي عبد الله محمد بن علي المعروف بابن عربي
الحاتمي الطائفي قدس الله روحه ونور ضريحه آمين

المجلد الثالث

دارصادر
بيروت

يفلح بهم وهي حالة فقهاء الزمان الراغبين في المناصب من قضاء وشهادة وحسبة وتدريس وأما التتمسون منهم بالدين فيصنعون أكتافهم وينظرون إلى الناس من طرف خفي نظرا لخشع وجزكون شفاههم بالذكريم الناظر إليهم أنهم ذاكرون ويتجمعون في كلامهم وينتسدون ويغلب عليهم رعونات النفس وقلوبهم قلوب الذناب لا ينظر الله اليوم هذا حال المتدين منهم لا الذين هم قراء الشيطان لأحاجة الله بهم لسوا الناس جلود الضأن من الذين أخوان العلانية أعداء السريرة فأنه يرجع بهم ويأخذ بنواصيرهم إلى ما فيه سعادتهم وإذا خرج هذا الامام المهدي فليس له عدو ومبين الا للفقهاء خاصة فانهم لا يتبعي لهم رياسته ولا يميز عن العامة ولا يبق لهم علم بحكم الاقليل ويرتفع اختلاف من العالم في الاحكام بوجود هذا الامام ولولا أن السيف بيد المهدي لافتي الفقهاء بقتله ولكن الله يظهره بالسيف والكرم فيطمعون ويخافون فيقبلون حكمه من غير إيمان بل يضمرون خلافة كما يفعل الخنفيون والسافريون فيها اختلاف فبهم فلقدا خبرنا أنهم يقتلون في بلاد الجهم أصحاب المنهيين ويموت بينهما خلق كثير وبمطرون في شهر رمضان ليتقوا وعلى القتال فتل هؤلاء لولا قهر الامام المهدي بالسيف ماسمعوا له ولا أطاعوه بظواهرهم كما أنهم لا يطعمونه بقلوبهم بل يعتقدون فيه انه اذا حكم فيهم بغير مذهبهم انه على ضلالة في ذلك الحكم لانهم يعتقدون ان زمان أهل الاجتهاد قد انقطع وما بقي مجتهد في العالم وان الله لا يوجد بعد ما تمهم أحد له درجة الاجتهاد وأمان يدعى التعريف الاطلي بالاحكام الشرعية فهو عندهم محنون مفسود الخيال لا يلتفتون اليه فان كان ذامال وسلطان انقادوا في الظاهر اليه رغبة في ماله وخوف من سلطانه وهم بيواطنتهم كافرين به وأما المبالغة والاستقصاء في قضاء حوائج الناس فانه متعين على الامام خصوصا دون جميع الناس فان الله ما قدمه على خلقه ونصبه اماما لهم الا ليسي في صالحهم هذا والذي ينتج به هذا السي عظيم وله في قصة موسى عليه السلام لما شفى في حق أهله لطلب لهم نارا يصطلون بها يقضون بها الامر الذي لا ينقض الا بها في العادة وما كان عنده عليه السلام خبر بما جاءه فأسفرت له عاقبة ذلك الطلب عن كلام به فكلمه الله تعالى في عين حاجته وهي النار في الصورة ولم يحط له عليه السلام ذلك الامر بخاطر وأي شيء أعظم من هذا وما حصل له الا في وقت السي في حق عياله ليعلم بما في قضاء حوائج العائلة من الفضل فيز يدحوصا في سمعيه في حقهم فكان ذلك تنبيها من الحق تعالى على قدر ذلك عند الله تعالى وعلى قدرهم لانهم عبيده على كل حال وقد وكل هذا على القيام بهم كما قال تعالى الرجال قوامون على النساء فاتجه للفرار من الاعداء الطالبين قتله الحكم والرسالة كما أخبر الله تعالى من قوله عليه السلام ففررت منكم لما خفتكم فوهب لي ربي حكما وجعلني من المرسلين وأعطاه السي على العيال وقضاء حاجتهم كلام الله وكلمة سي بلا شك فان العار أتى في فراره بنسبة حيوانية فرت نفسه من الاعداء طابا للنجاة وابقاء لملك والتدبير على النفس الناطقة فاسى بنفسه الحيوانية في فراره الا في حق النفس الناطقة المالسكة تدير هذا البدن وحركة الأئمة كلهم العادلة انما تكون في حق الفسبر الا في حق أنفسهم فاذا رأيتهم السلطان يشتغل بغير رعيته وما يحتاجون اليه فاعلموا انه قد عز لته المرتبة بهذا الفعل ولا فرق بينه وبين العامة ولما أراد عمر بن عبد العزيز يوم ولّى الخلافة ان يقلل راحة لنفسه لما تبعه من خلفه بقضاء حوائج الناس دخل عليه ابنه فقال له يا أمير المؤمنين أنت تستريح وأصحاب الحاجات على الباب من أراد الراحة لا بللى أمور الناس فبصكى عمر وقال الحمد لله الذي أخرج من ظهري من ينهني ويدعوني إلى الحق ويعينني عليه فترك الراحة وسوج إلى الناس وكذلك خضر واسمه بليابن ملكان بن فالغ بن غابر بن شالح بن ارغند بن سام بن نوح عليه السلام كان في جيش فبعثه أمير الجيش برتاد لهم ماء وكانوا قد فقدوا الماء فوق وقع بين الحياة فترب متعاشا إلى الآن وكان لا يعرف ما خص الله به من الحياة شارب ذلك الماء ولقيته بأشيلية وأقادت التسليم للشيوخ وان لأنازهم وكنت في ذلك اليوم قد نازعت شيخا في سيئله وخرجت من عنده فليقت الخضر بقوس الحية فقال لي سلم إلى الشيخ مقالته فرجعت إلى الشيخ من حيني فلما دخلت عليه منزله فكادني قبل أن أكله وقال لي يا محمد احتاج في كل مسألة تنازعي فيها أن بوصيك الخضر بالتسليم للشيوخ فقلت يا سيدنا ذلك هو الخضر

وإذا ترجم هذا الإمام المهدي فليس له عدو من بين الفقهاء خاصة

(فتوحات مكيه ، جلد 3 ، صفحه 336)

ഹദ്ദിൽ മുഹയുദ്ദീനുബ്നു അറബി(റഹ്) പറയുന്നു:

ഇമാം മഹ്ദി(അ) ആഗതരായാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രത്യക്ഷ ശത്രുക്കൾ പണ്ഡിതന്മാരായിരിക്കും. അതായത് അവർ പ്രത്യേകമായ നിലയിൽ ശത്രുത കാണിക്കും. (ഫുതുഹാത്തുൽ മക്കിയ്യ: ഭാഗം:3, പേജ്: 336).

Hazrat Mohyuddin Ibn Arabi in his book Al-Fatuh-haat-i-Makkiyya Vol.3, Page 336 says: At the appearance of Imam Mahdi none would be his open enemy other than the divines - the religious scholars, in particular.

(Futuhat e Makkiyya, vol. 3, page 336)

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ . [٣ / آل عمران / الآية ١٦٤]

صحيح مسند
الإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج
القشيري النيسابوري
٢٠٦ - ٢٠٦ هـ
(ومرثاى كتابين) ، عالم صحیح الكتب المصنفة

• لو أن أهل الحديث يكتبون ، مائتي سنة ،
الحديث ، فدارم على هذا السند •
• صفت هذا السند الصحيح من
ثلاثمائة ألف حديث مسومة •
• مسلم بن الحجاج •

جزء الرابع

وقف على طبعه ، وتحقيق نسوومه ، وتصحيحه وترقيبه ،
ومعد كنبه وأبوابه وأحاديثه . وعلق عليه ملخص
شرح الإمام النووي ، مع زيادات من آفة الفقه

(عادم الكتاب والسنة)

بمكة المكرمة دار عبد الباقى

***

٤٠ - (...) حَدَّثَنَا عُمَيْرُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذِ الْعَنْبَرِيِّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فُرَاتِ الْقُرَازِيِّ ، عَنْ أَبِي الطَّفِيلِ ، عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ ، حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي غُرْفَةٍ وَنَحْنُ أَسْفَلَ مِنْهُ . فَاطَّلَعَ إِلَيْنَا فَقَالَ « مَا تَدْكُرُونَ ؟ » قُلْنَا : السَّاعَةَ . قَالَ « إِنَّ السَّاعَةَ لَا تَكُونُ حَتَّى تَكُونَ عَشْرُ آيَاتٍ : خَسْفُ بِالشَّرْقِ ، وَخَسْفُ بِالْمَغْرِبِ ، وَخَسْفُ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ ، وَالدُّخَانُ ، وَالدَّجَالُ ، وَدَابَّةُ الْأَرْضِ ، وَيَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ ، وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا ، وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قُمْرَةِ عَدْنٍ ^(١) تَرْحَلُ النَّاسَ ^(٢) . »

قَالَ شُعْبَةُ : وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ عَنْ أَبِي الطَّفِيلِ ، عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ ، مِثْلَ ذَلِكَ . لَا يَدْكُرُ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ أَحَدُهُمَا ، فِي الْمَأْشِرَةِ : تَزُولُ عَيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﷺ . وَقَالَ الْآخَرُ : وَيَرْيَحُ تَلْقِي النَّاسِ فِي الْبَحْرِ .

***

(١) (فذكر الدخان) هذا الحديث يؤيد قول من قال : إن الدخان دخان يأخذ بأنفاس الكفار ويأخذ المؤمن منه كهبة الزكام . وأنه لم يأت بعد . وإنما يكون قريبا من قيام الساعة . وقد سبق في ٥٠ / ٣٩ ، ٤٠ ، ٤١ قول من قال هذا وإنكار ابن مسعود عليه . وأنه قال : إنما هو عبارة عما نال قريشا من القحط حتى كانوا يرون بينهم وبين السماء كهبة الدخان . وقد وافق ابن مسعود جماعة . وقال بالقول الآخر حذيفة وابن عمر والحسن . ورواه حذيفة عن النبي ﷺ . وأنه يمكث في الأرض أربعين يوما . ويحتمل أنهما دخانان ، للجمع بين هذه الآثار .

(٢) (والدابة) هي المذكورة في قوله تعالى : وإذا وقع القول عليهم أخرجنا لهم دابة من الأرض تكلمهم به قال المفسرون : هي دابة عظيمة تخرج من صدع في العنقا . وعن ابن عمرو بن العاص : أنها الجحاسة المذكورة في حديث الدجال . (٣) (وأخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم . وفي رواية : تخرج من قمره عدن) هكذا هو في الأصول ومعناه من أقصى قمر أرض عدن .. وعدن مدينة معروفة مشهورة باليمن .

(٤) (ترحل الناس) هكذا ضبطناه . وهكذا ضبطه الجمهور . وكذا نقله القاضي عن روايتهم . ومعناه تأخذهم بالرحيل وتزعجهم .

حَدِيثُ بِنِ أَسِيدٍ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي غُرْفَةٍ وَنَحْنُ أَسْفَلَ مِنْهُ .
 فَاطْلَعَ إِلَيْنَا فَقَالَ « مَا تَذْكُرُونَ ؟ » فُلْنَا : السَّاعَةَ . قَالَ « إِنَّ السَّاعَةَ لَا تَكُونُ حَتَّى تَكُونَ عَشْرُ
 آيَاتٍ : خَسْفٌ بِالشَّرْقِ ، وَخَسْفٌ بِالمَغْرِبِ ، وَخَسْفٌ فِي جَزِيرَةِ العَرَبِ ، وَالدُّخَانُ ، وَالدَّجَالُ ،
 وَدَابَّةُ الأَرْضِ ، وَيَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ ، وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا ، وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قَعْرِ عَدْنٍ ^(١)
 تَرْجُلُ النَّاسَ ^(٢) .

(مسلم كتاب الفتن و اشراف الساعة، باب آيات قبل الساعة، جلد 4، صفحه 2226)

ഹദീസിൽ ഹുദായ്ഫ(റ) ബിൻ അസീദിൽനിന്ന് നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

ഞങ്ങൾ ചിയാമത്തിനെക്കുറിച്ച് സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കേ നബി (സ) ഞങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വന്നു. തിരുനബി(സ) ചോദിച്ചു: നിങ്ങൾ എന്താണ് സംസാരിക്കുന്നത്? ഞങ്ങൾ പറഞ്ഞു: ചിയാമത്തിനെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുകയാണ്.

അപ്പോൾ നബിതിരുമേനി(സ) പറഞ്ഞു: പത്ത് അടയാളങ്ങൾ നിങ്ങൾ കാണുവരെ ചിയാമത്ത് ഉണ്ടാകുന്നതല്ല.

മൂന്ന് ഗ്രഹണങ്ങൾ; പാശ്ചാത്യ പൗരസ്ത്യ നാടുകളിലും അറേബ്യയിലും ഉണ്ടാകും.

ദുഖാൻ (ധൂമം), ദജ്ജാൽ, ദാബ്യത്തുൽ അർദ്ദ്, യഅ്ജൂജ് മഅ്ജൂജ്, പടിഞ്ഞാറ് നിന്നുള്ള സൂര്യോദയം, ഈസബ്നു മര്യമിന്റെ അവരോഹണം, യമനിൽനിന്നുയരുന്ന അഗ്നി, ജനങ്ങൾ അവർ ഒരുമിച്ച് കൂട്ടപ്പെടേണ്ടിടത്തേക്ക് തെളിക്കപ്പെടുന്നതാണ്. (സ്വഹീഹ് മുസ്ലിം ഭാഗം: 4, പേജ്: 2226, കിത്താബുൽ ഫിതൻ).

Hazrat Huzaifa Bin Usaid al Ghaffari Allah pleased with him, narrated that The Holy Prophet (pbuh) came to us while we were conversing with each other. He asked, “What are you talking about?” We replied, “The Day of Resurrection. He answered the Day of Resurrection will not take place unless you have witnessed ten signs: three eclipses in east and west; smoke; anti-Christ (dajjal); and bacteria or virus, Gog and Magog, and the sun rising from the west, descending of Jesus son of Mary; and fire which will be lit from Yemen and will drive people to their place of gathering.

(Muslim, Kitab ul Fitan, vol 4, page 2226)

٥٢ - كتاب الفتن وأثرها الساعة (٢٠) باب (١٠٠-١٠٤) حديث

(...) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ . ح وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَيْةَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِشَلِهِ .

***

١٠١- (٢٩٣٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدَّ أُمَّتُهُ الْأَعْوَرَ الْكَذَّابَ . إِلَّا إِنَّهُ أَعْوَرَ . وَإِنْ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ . وَمَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَفَرٌ .

***

١٠٢- (...) حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هَدَّادٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الدَّجَالُ مَكْتُوبٌ بَيْنَ كَفَرٍ . أَي كَافِرٌ »

***

١٠٣- (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ شُعْبَةَ بْنِ الْحَبَّابِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الدَّجَالُ مَسْمُوحُ الْعَيْنِ » (١) . مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ ثُمَّ تَهَيَّأَهَا كَفَرٌ . يَقْرُؤُهُ كُلُّ مُسْلِمٍ .

***

١٠٤- (٢٩٣٤) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْقَلَاءِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْأَخْرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مَعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ خُذَيْفَةَ ،

(١) (مسحوح العين) هذه المسحوحة هي الطائفة (بالمعز) التي لا ضوء فيها . وهي أيضا موصوفة في الرواية الا بأنها ليست حجرا ولا نائمة .
 (٢) (مكتوب بين عينيه كافر) الصحيح الذي عليه المحققون أن هذه الكتابة على ظاهرها . وإنها كتابة جعلها الله آية وعلامة من جملة العلامات القاطمة بكفره وكذبه وإبطاله . ويظهرها الله تعالى لكل مسلم كاتب وغيره ويخفيها ممن أراد شقاوته وفتنته . ولا امتناع في ذلك .

൧൦൧ - (൨൯൩/൨൯൩) **حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ جِرَاشٍ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو ، أَبِي مَسْمُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ، قَالَ : انْطَلَقْتُ مَعَهُ إِلَى حُدَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ . فَقَالَ لَهُ عُقْبَةُ : حَدِّثْنِي مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الدَّجَالِ . قَالَ « إِنَّ الدَّجَالَ تَخْرُجُ . وَإِنَّ مَعَهُ مَاءٌ وَنَارٌ . فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ مَاءً ، فَتَأْرُحُوقُ . وَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَارًا ، فَمَاءٌ بَارِدٌ عَذْبٌ . فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقْعْ فِي الَّذِي يَرَاهُ نَارًا . فَإِنَّهُ مَاءٌ عَذْبٌ طَيِّبٌ » . فَقَالَ عُقْبَةُ : وَأَنَا قَدْ سَمِعْتُهُ . تَصَدِّيقًا لِحُدَيْفَةَ .**

***
 ൧൦൨ - (...) **حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ - قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ حُجْرٍ : حَدَّثَنَا جَبْرِ عَنْ الثَّمِيمِ ، عَنْ نَعِيمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ جِرَاشٍ ، قَالَ : اجْتَمَعَ حُدَيْفَةُ وَأَبُو مَسْمُودٍ . فَقَالَ حُدَيْفَةُ : « لَأَنَا بَعْدَ مَا مَعَ الدَّجَالِ أَعْلَمُ مِنْهُ . إِنَّ مَعَهُ نَهْرًا مِنْ مَاءٍ وَنَهْرًا مِنْ نَارٍ . فَأَمَّا الَّذِي تَرَوْنَ أَنَّهُ نَارٌ ، مَاءٌ . وَأَمَّا الَّذِي تَرَوْنَ أَنَّهُ مَاءٌ ، نَارٌ ؛ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَأَرَادَ الْمَاءَ فَلْيَشْرَبْ مِنَ الَّذِي يَرَاهُ أَنَّهُ نَارٌ . فَإِنَّهُ سَيَجِدُهُ مَاءً » . قَالَ أَبُو مَسْمُودٍ : هَكَذَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ .**

***
 ൧൦൩ - (൨൯൩) **حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ الدَّجَالِ حَتَّى مَا حَادَتْهُ نَبِيُّ قَوْمِهِ ؟ إِنَّهُ أَعْوَرٌ . وَإِنَّهُ يَحْيَى مَعَهُ مِثْلُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ . فَأَلْبَسِي يَقُولُ إِنَّهَا الْجَنَّةُ ، هِيَ النَّارُ . وَإِنِّي أَنْذَرْتُكُمْ بِهِ كَمَا أَنْذَرَ بِهِ نُوحٌ قَوْمَهُ » .**

***
 ൧൦൪ - (൨൯൩) **حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ ، زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ الطَّائِيُّ ، فَأَمَّا جَمْعُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ ، جُبَيْرِ بْنِ مُثَنَّى الْخَضْرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّوَّاسَ بْنَ سَمْعَانَ الْكِلَابِيَّ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِيرَانَ الرَّازِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الطَّائِيِّ ،**

إِنَّهُ شَابٌ قَطَطٌ⁽¹⁾. عَيْنُهُ طَائِفَةٌ. كَأَنِّي أَشْبَهُهُ بِمَبْدِ الثَّرَى بْنِ قَطَنِ. فَمَنْ أَدْرَكَهُ مِنْكُمْ فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورَةِ الْكَهْفِ. إِنَّهُ خَارِجٌ خَلَّةً بَيْنَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ⁽²⁾. فَمَاتَ بَيْنَنَا وَعَاتَ شِمَالًا⁽³⁾. يَا عِبَادَ اللَّهِ اقْبَلُوا، فَلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا لَيْتُهُ فِي الْأَرْضِ؟ قَالَ: «أُرْبَعُونَ يَوْمًا. يَوْمَ كَسَنِيَّةٍ. وَيَوْمَ كَشْمِيرٍ. وَيَوْمَ كَجُمَّةٍ. وَسَارُوا أَيَّامَهُ كَأَيَّامِكُمْ» فَلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي كَسَنِيَّةً، أَنْتَكُمِينَ فِيهِ صَلَاةٌ يَوْمٌ؟ قَالَ: «لَا. ائْتُوا لَهُ قَدْرَهُ»⁽⁴⁾. فَلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا إِسْرَافُهُ فِي الْأَرْضِ؟ قَالَ: «كَأَنَّيْتُ اسْتَدْبَرْتُهُ الرِّيحُ. فَيَأْتِي عَلَى الْقَوْمِ فَيَدْعُوهُمْ، فَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَجِيبُونَ لَهُ. فَيَأْمُرُ السَّمَاءَ فْتُمْطِرُ. وَالْأَرْضَ فْتَنْبِتُ. فَتَرْوِحُ عَلَيْهِمْ سَارِحُهُمْ، أُطْوَلُ مَا كَانَتْ دُرًّا»⁽⁵⁾، وَأَسْبَنُهُ ضُرُومًا، وَأَمَدَهُ خَوَاصِرَ. ثُمَّ يَأْتِي الْقَوْمَ. فَيَدْعُوهُمْ. فَيَرُدُّونَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ. فَيَنْصَرِفُ عَنْهُمْ. فَيَصْبِحُونَ مُمَجَّلِينَ⁽⁶⁾

(1) (قطط) أي شديد جموده الشعر، مباعده للجمودة المحبوبة.

(2) (إنه خارج خلّة بين الشام وال عراق) هكذا هو في نسخ بلادنا تحلّة. وقال القاضي: المشهور فيه خلّة. قبل معناه سمّت ذلك وقيل له. وفي كتاب العين: الخلّة موضع حزن وصخور. قال: وذكره الهروي وفسره بأنه ما بين البلدين. هذا آخر ما ذكره القاضي. وهذا الذي ذكره عن الهروي هو الوجود في نسخ بلادنا وفي الجمع بين الصحيحين ببلادنا، وهو الذي رجحه صاحب نهاية النريب، وفسره بالطريق بينهما.

(3) (فمات بيننا وعات شمالًا) الميت الفساد، أو أشد الفساد والإسراع فيه. وحكى القاضي أنه رواه بعضهم: فمات، اسم قائل، وهو بمعنى الأول.

(4) (ائتوا له قدره) قال القاضي وغيره: هذا حكم مخصوص بذلك اليوم، شرعه لنا صاحب الشرع. قالوا: ولولا هذا الحديث، ووكّلنا إلى اجتهدنا، لانتصرنا فيه على الصلوات الخمس عند الأوقات المروفة في غيره من الأيام. ومعنى ائتوا له قدره، أنه إذا مضى بعد طلوع الفجر قدر ما يكون بينه وبين الظهر كل يوم، فصلوا الظهر. ثم إذا مضى بعده قدر ما يكون بينها وبين العصر. فصلوا العصر. وإذا مضى بعد هذا قدر ما يكون بينها وبين المغرب، فصلوا المغرب. وكذا المشاء، والصبح ثم الظهر ثم العصر ثم المغرب. وهكذا حتى ينقضي ذلك اليوم، وقد وقع فيه صلوات سنة، فرائض كلها، مؤداة في وقتها.

أما الثاني الذي كشهه الثالث الذي كجهمه قياض اليوم الأول أن بقدر لها كاليوم الأول، على ما ذكرناه.

(5) (فتروح عليهم سارحهم أطول ما كانت ذرا الخ) أما تروح فمعناه ترجع آخر النهار. والسارحة هي الماشية التي تسرح، أي تذهب أول النهار إلى المرعى. والذرا الأعلى والأسنمة جمع ذروة، بالضم والكسر. وأسبنه أي أطوله لكثرته اللين، وكذا أمده خواصر، لكثرته امتلائها من الشبع.

(6) (فيصبحون ممجّلين) قال القاضي: أي أصابهم الجهل، من قلة الطر، ويبس الأرض من السكّال. وفي القاموس: الجهل، على وزن غل، والجذب والتحط. والإعمال كون الأرض ذات جذب وتحط. يقال: عمل البلد إذا جذب.

٥٢ - كتاب الفتن وأشراف الساعة (٢٠) باب (١١٠) حديث

لَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْءٌ مِنْ أَمْوَالِهِمْ . وَيَمُرُّ بِالْحَرَبِ يَقُولُ لَهَا : أَخْرِجِي كَنُوزَكَ . فَتَنْبِئُهُ كَنُوزَهَا كَيْمَا سَيِّبِ النَّحْلِ^(١) . ثُمَّ يَدْعُو رَجُلًا مُتَمَلِّئًا شَبَابًا . فَيَضْرِبُهُ بِالسَّيْفِ فَيَقْطَعُهُ جَزَأَتَيْنِ رَمِيَةَ الْفَرَسِ^(٢) . ثُمَّ يَدْعُوهُ فَيَقْبَلُ وَيَتَمَلَّلُ وَجْهَهُ . يَضْحَكُ . فَيَنْبَأُ هُوَ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ . فَيَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقِي دِمَشْقَ . بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ^(٣) . وَاضْمًا كَفَيْهِ عَلَى أَجْنِحَةِ مَلَكَئِينَ . إِذَا طَافَ رَأْسَهُ قَطْرًا . وَإِذَا رَقَمَهُ تَحْدَرُ مِنْهُ جَانٌ كَاللُّؤْلُؤِ^(٤) . فَلَا يَحِيلُ^(٥) . لِكَافِرٍ يَحْدُرِيحُ نَفْسَهُ إِلَّا مَاتَ . وَنَفْسُهُ يَنْتَهِي حَيْثُ يَنْتَهِي طَرَفُهُ . فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يَبْذُرَكَهُ يَبَابٍ لَدَهُ^(٦) . فَيَقْتُلُهُ . ثُمَّ يَأْتِي عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ قَوْمٌ قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّهُ مِنْهُ . فَيَمْسَحُ عَنْ وُجُوهِهِمْ^(٧) وَيُحَدِّثُهُمْ بِذُرَجَاتِهِمْ فِي الْجَنَّةِ . فَيَنْبَأُ هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى : إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُ عِبَادًا لِي ، لَا يَدَانِ لِأَحَدٍ بِقَتَالِهِمْ^(٨) . فَحَرَزُوا عِبَادِي إِلَى الطُّورِ^(٩) .

- (١) (كَيْمَا سَيِّبِ النَّحْلِ) - هي ذكور النحل . هكذا فسره ابن قتيبة وآخرون . قال القاضي : المراد جماعة النحل ، لا ذكورها خاصة . لكنه كنى عن الجماعة بالمسوب ، وهو أميرها .
- (٢) (فَيَقْطَعُهُ جَزَأَتَيْنِ رَمِيَةَ الْفَرَسِ) - الجزلة ، بالفتح على الشهور . وحكى ابن دريد كسرهما ، أى قطعتين . وسمى رمية الفرس أنه يحمل بين الجزلين مقدار رمية . هذا هو الظاهر المشهور . وحكى القاضي هذا ثم قال : وعندى أن فيه تقديمًا وتأخيرًا . وتقديره : فيصيب إمابة رمية الفرس فيقطعه جزلتين . والصحيح الأول .
- (٣) (فَيَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقِي دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ) - هذه المنارة موجودة اليوم شرق دمشق . والمهروودتان روى بالدال المهملة والذال المعجمة . والمهملة أكثر . والوجهان مشهوران للمتقدمين والتأخرين من أهل اللغة والقراب وغيرهم . وأكثر ما يقع في النسخ بالمهملة ، كما هو المشهور . ومعناه لابس مهروودتين أى ثوبين مصبوغين بوزن ثم بزعفران وقيل : هما شقتان ، والشقة نصف اللامة .
- (٤) (جَانٌ كَاللُّؤْلُؤِ) - الجمان حبات من الفضة تصنع على هيئة اللؤلؤ الكبار . والمراد يتحد من الماء على هيئة اللؤلؤ في صفائه . فسمى الماء جمانا لشبهه به في الصفاء والحسن .
- (٥) (فَلَا يَحِيلُ) - معنى لا يحل ، لا يمكن ولا يقع . وقال القاضي : معناه ، عندي ، حتى وواجب .
- (٦) (يَبَابٍ لَدَهُ) - مصروف . بلدة قريبة من بيت المقدس .
- (٧) (فَيَمْسَحُ عَنْ وُجُوهِهِمْ) - قال القاضي : يحتمل أن هذا المسح حقيقة على ظاهره . فيمسح على وجوههم تبركا وبرا ويحتمل أنه إشارة إلى كشف ما هم فيه من الشدة والخوف .
- (٨) (لَا يَدَانِ لِأَحَدٍ بِقَتَالِهِمْ) - يدان تفتية يد . قال المعناه : معناه لا قدرة ولا طاقة . يقال : مالى بهذا الأمر يد ، ومالى به يدان . لأن المباشرة والدفع إنما يكون باليد . وكأن يديه ممدودتان لجزءه عن دمه .
- (٩) (فَحَرَزُوا عِبَادِي إِلَى الطُّورِ) - أى ضمهم واجملهم لهم حرزا . يقال : أحرزت الشيء أحرزه إحرزا ، إذا حفظته وضمته إليك ، وصنته عن الأخذ .

وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ . وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ^(١) . فَيَمُرُّ أَوَّالُهُمْ عَلَى الْبُحَيْرَةِ طَبْرِيَةَ . فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا . وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ : لَقَدْ كَانَ سَهْدِيهِ، مَرَّةً، مَاءً . وَنَحْضَرُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابَهُ . حَتَّىٰ يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمْ الْيَوْمَ . فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ^(٢) عِيسَى وَأَصْحَابُهُ . فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّفْثَ^(٣) فِي رِقَابِهِمْ . فَيُضْبِحُونَ قَرَسِيَّ^(٤) كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ . ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ . فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهْمُهُمْ^(٥) وَتَنَبَّهُمْ . فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ . فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُحْتِ^(٦) . فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لَا يَكُنُّ^(٧) مِنْهُ نَيْتٌ مَدِيرٌ^(٨) وَلَا وَبَرٌ . فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَبْرُكَهَا كَالرُّلْفَةِ^(٩) . ثُمَّ يُقَالُ لِلْأَرْضِ : أَنْبِيَّ تَمَرْتِكَ، وَرُدِّي بَرَكَتَكَ . فَيَوْمُئِذٍ تَأْكُلُ الْعِصَابَةُ^(١٠) مِنَ الرُّمَانَةِ

(21) باب في صفه الرجال ، وعمرهم الدبره عليه ، وقتل المؤمن واميان

112 - (2938) حدثني عمرو بن المقداد والسنن اللؤلؤي وعبد بن محمد . والفاظهم متقاربة . والسياق لسيد (قال : حدثني . وقال الآخران : حدثنا) يعقوب - وهو ابن إبراهيم بن سعيد - . حدثنا أبي عن صالح ، عن ابن شهاب . أخبرني عبيد الله بن عبد الله بن عتبة : أن أبا سعيد الخدري قال : حدثنا رسول الله ﷺ يوماً حديثاً طويلاً عن الدجال . فكان فيما حدثنا قال : يأتي ، وهو محرم عليه أن يدخل نقاب المدينة . فقتلني إلى نض السباح التي على المدينة . فيخرج إلى يومئذ رجل هو خير الناس ، أو من خير الناس . فيقول له : أشهد أنك الدجال الذي حدثنا رسول الله ﷺ حديثه . فيقول الدجال : أرايتم إن تكلمت بهذا ثم أحييته ، أنشكركم في الأثر . فيقولون : لا . قال فيقتله ثم يحييه . فيقول حين يحييه : والله ! ما كنت فيك قط أشد بصيرة . حتى الآن . قال فيريد الدجال أن يقتله فلا يسقط عليه .

قال أبو إسحق : (1) يقال إن هذا الرجل هو الخضر عليه السلام .

(...) وحدثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا أبو النعمان . أخبرنا شبيب عن الزهري ،

في هذا الإسناد ، مثله .

113 - (...) حدثني محمد بن عبد الله بن قزاة ، من أهل مرو . حدثنا عبد الله بن عثمان عن أبي حمزة ، عن قيس بن وهب ، عن أبي الوظك ، عن أبي سعيد الخدري ، قال : قال رسول الله ﷺ « يخرج الدجال فتوجهه قبله رجل من المؤمنين . فتلقاه المسامع » ، مسامع الدجال . فيقولون له :

(1) نقاب المدينة) أي طرفها وجناحها . وهو جمع نقب ، وهو الطريق بين جبلين .

(2) قال أبو إسحق) أبو إسحاق هنا هو إبراهيم بن سفيان ، راوى الكتاب عن مسلم . وكذا قال نسفي في جامعه .

في إر هذا الحديث ، كما ذكره ابن سفيان .

وهذا تصریح منه بحياة الخضر عليه السلام ، وهو الصحيح .

(3) المسامع) السامع قوم معهم سلاح ، يرقبون في المراكز كالمغزاة . سموا بذلك لحلمهم السلاح .

إِنَّ مَمَّةَ الطَّعَامِ وَالْأَنْهَارِ . قَالَ « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ »^(١) .

***
 ١١٥ - (...) حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنِ الْفَيْزِيَّةِ بْنِ شُعْبَةَ ، قَالَ : مَا سَأَلَ أَحَدَ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ الدَّجَالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُهُ . قَالَ « وَمَا سَأَلْتُكَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : لِيَهُمْ يَقُولُونَ : مَمَّةُ جِبَالٍ مِنْ خُبَيْرٍ وَلَحْمٌ ، وَنَهْرٌ مِنْ مَاءٍ . قَالَ « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ » .

***
 (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مَعِينٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ . ح . وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ح . وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ح . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرَيْرٍ . ح . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ يَزِيدَ : فَقَالَ لِي « أَيُّهُنَّ » .

(٢٣) باب في خروج الدجال ومكته في الأرض ، وتزول عيسى وقتل إياه ، وذهاب أهل الخبر والبريهان ،

وبغاد شرار الناس وعبادتهم الأوثان ، والنفخ في الصور ، وبعث من في القبور

١١٦ - (٢٩٤٠) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْمُنَبِّرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ سَالِمٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ يَمْقُوبَ بْنَ عَاصِمِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ التَّقِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ، وَجَاءَهُ رَجُلٌ ، فَقَالَ : مَا هَذَا الْحَدِيثُ الَّذِي تُحَدِّثُ بِهِ ؟ تَقُولُ : إِنَّ السَّاعَةَ تَقُومُ إِلَى كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! أَوْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . أَوْ كَلِمَةٌ نَحْوُهَا . لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَحَدٌ أَحَدًا شَيْئًا أَبَدًا . إِنَّمَا قُلْتُ : لَأَنْكُمْ سَتَرُونَ بَعْدَ قَلِيلٍ أَمْرًا عَظِيمًا . يُحَرِّقُ النَّبِيَّ ، وَيَكُونُ ، وَيَكُونُ . ثُمَّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَخْرُجُ الدَّجَالُ فِي أُمَّتِي فَيَمُوتُكَ أَرَبِيِّينَ (لَا أَدْرِي : أَرَبِيِّينَ يَوْمًا ، أَوْ أَرَبِيِّينَ شَهْرًا ، أَوْ أَرَبِيِّينَ عَامًا) .

(١) (هو أهون على الله من ذلك) قال القاضي : معناه هو أهون على الله من أن يجعل ما خلقه الله تعالى على يده مُضِلًّا للمؤمنين ومُسَكِّكًا للظالمين . بل إنما جملة له ليزداد الذين آمنوا إيمانًا . وثبت الحججة على الكافرين والمنافقين ونحوهم . وليس معناه أنه ليس معه شيء من ذلك .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَ
أُمَّتَهُ الْأَعْوَرَ الْكَذَّابَ. إِلَّا إِنَّهُ أَعْوَرَ. وَإِنْ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ. وَمَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَ ف ر .»

(صحيح مسلم، كتاب الفتن و اشراط الساعة، باب ذكر الدجال، جلد 4 صفحه 2248)

وَأِنَّهُ يَجِيءُ مَعَهُ مِثْلُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ. قَالَتِي يَقُولُ إِنَّهَا الْجَنَّةُ، هِيَ النَّارُ.

(ايضاً صفحه 2250)

« إِنَّ الدَّجَالَ يَخْرُجُ .
وَإِنْ مَعَهُ مَاءٌ وَنَارًا. فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ مَاءً، فَتَارٌ مُخْرَقٌ. وَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَارًا، فَمَاءٌ بَارِدٌ عَذْبٌ.
فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقُمْ فِي الَّذِي يَرَاهُ نَارًا. فَإِنَّهُ مَاءٌ عَذْبٌ طَيِّبٌ »

(ايضاً صفحه 2250)

وَإِنَّ الدَّجَالَ يَمْسُوحُ التَّيْنِ. عَلَيْهَا ظَفْرَةٌ⁽¹⁾ غَلِيظَةٌ، مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَاتِبٌ يَقْرَأُ كُلُّ مُؤْمِنٍ،

(ايضاً صفحه 2249)

فَمَنْ أَدْرَكَهُ مِنْكُمْ فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَائِحَ سُورَةِ الْكَهْفِ .

(ايضاً صفحه 2252)

فَيَأْمُرُ السَّمَاءَ فَتُمْطِرُ. وَالْأَرْضَ فَتُنْتَبِئُ.

(ايضاً صفحه 2252)

وَيَمُرُّ بِالْحَرَبِ فَيَقُولُ لَهَا: أَخْرِجِي كُنُوزَكَ. فَتَنْبِئُهُ كُنُوزَهَا كَيْمَا سَبَبِ النَّحْلِ⁽¹⁾

(ايضاً صفحه 2253)

فَيَقُولُ النَّجَالُ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ تَمَلَّتُمْ مَتَدًا ثُمَّ أَحْبَبْتُمْ، أَنْتُمْ كُنْتُمْ فِي الْأَمْرِ؟ فَيَقُولُونَ: لَا. قَالَ
فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يَجِيءُ:

(ايضاً صفحه 2256)

مَمَّ جِبَالٍ مِنْ خُبْرٍ وَلَحْمٍ، وَسَهْرٍ مِنْ مَاءٍ.

(ايضاً صفحه 2258)

വാഗ്ദത്ത മസീഹിന്റെ അടയാളമായി വിവരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിൽ ഒന്ന്, അക്കാലഘട്ടത്തിൽ ദജ്ജാൽ പുറപ്പെടുമെന്നാണ്. നബി (സ) സ്വഹാബത്തിനെ സംബോധന ചെയ്തുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതായി ഹദീഥിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു.

ഒറ്റക്കണ്ണനായ പെരുനൂണയനെപ്പറ്റി തന്റെ ജനത്തെ ജാഗ്രതപ്പെടുത്താത്ത ഒരു നബിയും കടന്നുകഴിഞ്ഞ് പോയിട്ടില്ല. അവൻ ഒറ്റക്കണ്ണനായിരിക്കും. എന്നാൽ, നിങ്ങളുടെ നാഥൻ ഒറ്റക്കണ്ണനല്ല. അവന്റെ കണ്ണുകൾക്കിടയിൽ 'കഫറ' എന്നെഴുതിയിരിക്കും. മറ്റൊരു നിവേദനത്തിൽ പറയുന്നു. അവൻ തന്റെ കൂടെ സ്വർഗ നരകങ്ങളുടെ സദ്യുഗങ്ങൾ കൊണ്ടുവരുന്നതാണ്. പക്ഷേ, അവൻ സ്വർഗമെന്ന് പറയുന്നത് വാസ്തവത്തിൽ നരകമായിരിക്കും. വേറൊരു നിവേദനത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്നു. ദജ്ജാൽ പുറപ്പെടുമ്പോൾ അവനോടൊപ്പം വെള്ളവും തീയും ഉണ്ടാകും. എന്നാൽ, ജനങ്ങൾ വെള്ളമായി കാണുന്നത് യഥാർത്ഥത്തിൽ ദഹിപ്പിക്കുന്ന അഗ്നിയായിരിക്കും. ജനങ്ങൾ തീയായി കാണുന്നത് വാസ്തവത്തിൽ തണുപ്പും സ്വാദും ഉള്ള വെള്ളമായിരിക്കും. ദജ്ജാലിന്റെ ഒരു കണ്ണ് അന്ധമായിരിക്കും. അതിന്മേൽ ഒരു വലിയ സിതാർപോലെയുണ്ടാവും. അവന്റെ കണ്ണുകൾക്കിടയിൽ കാഫിർ എന്നെഴുതിയിരിക്കും. അക്ഷരാഭ്യാസമുള്ളവരും ഇല്ലാത്തവരുമായ എല്ലാ സത്യവിശ്വാസികൾക്കും അത് വായിക്കാൻ സാധിക്കും. മറ്റൊരു നിവേദനത്തിൽ പറയുന്നു: നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും ദജ്ജാലിനെ കണ്ടാൽ സൂറത്തുൽ കഹ്ഫിന്റെ പ്രാരംഭഘടനകൾ പാരായണം ചെയ്യുക. കാരണം സൂറത്തുൽ കഹ്ഫിന്റെ പ്രാരംഭഘടനകൾ അവന്റെ കൃഷ്ടങ്ങളിൽനിന്ന് രക്ഷപ്പെടുത്തുന്നതാണ്.

വേറൊരു നിവേദനത്തിൽ പറയുന്നു: ദജ്ജാൽ ആകാശത്തോട് മഴ പെയ്യാൻ കൽപിച്ചാൽ ആകാശം മഴവർഷിക്കുകയും ഭൂമിയോട് മുളപ്പിക്കാൻ ആജ്ഞാപിച്ചാൽ ഭൂമി മുളപ്പിക്കുകയും ചെയ്യും. അവൻ പാഴ്ഭൂമിയിലൂടെ നടക്കുമ്പോൾ നിന്റെ നിക്ഷേപങ്ങൾ പുറത്ത് കൊണ്ടുവരിക എന്ന് അതിനോട് പറയും. അപ്പോൾ അത് നിക്ഷേപങ്ങൾ പുറന്തള്ളി അവനെ അനുഗമിക്കും. വേറൊരു നിവേദനം ഇങ്ങനെയാണ് അവൻ ജനങ്ങളോട് ചോദിക്കും, ഞാൻ ഇവനെ കൊല്ലുകയും പിന്നെ ജീവിപ്പിക്കുകയും ചെയ്താൽ നിങ്ങൾ എന്റെ കാര്യത്തിൽ സംശയിക്കുമോ? ജനങ്ങൾ പറയും: ഇല്ല. അപ്പോൾ ദജ്ജാൽ അവനെ കൊല്ലുകയും പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യും.

മറ്റൊരു നിവേദനത്തിൽ പറയുന്നു: അവന്റെ കൂടെ അപ്പത്തിന്റെ മലയും വെള്ളത്തിന്റെ നദിയും ഉണ്ടായിരിക്കും. ഇനിയുമൊരു നിവേദനം ഇങ്ങനെയാണ്: ദജ്ജാൽ തിളങ്ങുന്ന ഒരു കഴുതപ്പുറത്ത് വെളിപ്പെടും. ആകഴുതയുടെ ഒരു ചെവി മുതൽ മറ്റേ ചെവിവരെ 70 വാർ അകലമുണ്ടാവും. (സ്വഹീഹ് മുസ്ലിം ഭാഗം: 4, പേജ്: 2248-2258 കിത്താബുൽ ഫിതൻ, ബാബു ദിക്റുദ്ദജ്ജാൽ)

One sign about the advent of the Promised Messiah, peace be upon him, had been mentioned that Dajjal would emerge at that time. Thus according to a Tradition, the Holy Prophet, peace and blessings of Allah be upon him, addressing his companions, said:- “There has not been a Prophet who did not forewarn his community about an one-eyed liar. Beware and hearken attentively that he has only one eye but your Lord is not a one-eyed one. The letter “K.F.R” will be seen inscribed between his eye, and according to a Tradition, he will bring along with him the like of Heaven and Hell. But the thing which he will call Heaven will actually be Hell. And there is another Tradition to the effect that Dajjal will emerge and that he will be accompanied with water and fire; but that thing which will appear to the people as water, will be actually the fire which burns, and the thing which people will regard as fire, will be cool and sweet water. And one eye of Dajjal will be depressed and there will be a kind of a big mark over it and there will be inscribed “KAFIR” between his eyes which every believer will be able to read whether he is literate or illiterate. And according to another Tradition, Dajjal will be blind in his right eye. Thus, when any one of you happen to find him, you should recite the first verses of surah Al-Kahf because these first verses of Surah AlKahf will make you safe from his mischief. There is another Tradition, which says, that Dajjal will command the sky i.e. the clouds to pour rain and the sky will pour rain. And he will command land to grow food and she will grow food, and he will pass through over the ruins and command them to bring forth its treasures, and its treasures will come forth and start following him. And there is a Tradition that Dajjal will say to the people that if I were to slay a person and then curse him to come alive, then will you entertain any doubt about this matter of mine. The people will reply No. Then he will kill him and then review him again. And another Tradition says that he will have a mountain of bread and a canal of water. And there is a Tradition that Dajjal will appear sitting on a shining ass and that ass will be such that there will be a distance of 70 feet between his two ears.

(Sahih Muslim Kitab Fitan wal Ishrat alSaat, vol 4 page 2249-2258).

مُسْتَدَارًا

الإمام أحمد بن حنبل

وَبِهَآ مِشِيه
مَنْخَبَ كَنْزِ الْعَمَالِ فِي سُنَنِ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ

المجلد الرابع

دارصادر
بيروت

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - من مات بغير امام مات ميتة جاهلية

(مسند احمد بن حنبل ، جلد 4 زير عنوان حديث معاوية بن ابي سفيان ، صفحه 96)

നബി(സ) പറഞ്ഞു: ആരെങ്കിലും ഇമാമില്ലാതെ (അദ്ദേഹത്തിൽ വിശ്വസിക്കാതെ) മരണപ്പെട്ടാൽ അവൻ ജാഹിലിയ്യത്തിന്റെ മരണം വരിച്ചു. (മുസ്നദ് അഹ്മദ്ബ്നു ഹമ്പൽ ഭാഗം: 4, പേജ്: 96)

The Holy Prophet (pbuh) said: The one who dies without (recognising and accepting) the Imam of the time, dies in ignorance.

(Musnad Ahmad bin Hunble, vol. 4, page 96)

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تأليف

الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
"الترقي سنة ٢٥٦هـ"

مراجعة و ضبط و فهرسة

الشيخ محمد علي القطب   الشيخ هشام البخاري

الجزء الثاني

مكتبة العتيقة
بيروت

عُرَاةً غُرْلَاءَ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعِندَ عَلَيْنَا أَنَّا كَاٰفِرِينَ﴾^(١). فَأَقُولُ مَنْ يُكْفِي إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ يُؤْخَذُ بِرِجَالِ مَنْ أَصْحَابِي ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ، فَأَقُولُ: أَصْحَابِي، يُقَالُ: إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَيَّ أَغْفَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ إِنْ تَعَدَّيْتُمْ فِيهِمْ عِبَادَتِي وَإِنْ تَعَفَّرْتُمْ فَإِنِّي أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^(٢).

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفَرَزَبَرِيِّ: ذَكَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ قَبِيضَةَ قَالَتْ: هُمُ الْمُرْتَدُّونَ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَيَّ عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ، فَقَاتَلْتُهُمْ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

٤٩ - باب: نزول عيسى بن مريم عليهما السلام.

٣٤٤٨ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ: أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيْبِ: سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكُنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا، فَيَكْسِرَ الصُّلَيْبَ، وَيَقْتُلَ الْخَنْزِيرَ، وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ، وَيَقْبِضَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ، حَتَّى تَكُونَ السُّجْدَةُ الْوَاحِدَةَ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا». ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَأَقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾^(٣).

٣٤٤٩ - حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ نَافِعِ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ: أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ، وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ». تَابِعَهُ عَقِيلُ وَالْأَوْزَاعِيُّ.

٥٠ - باب: ما ذكر عن بني إسرائيل.

٣٤٥٠ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ رَبِيعِ

(١) سورة الأنبياء الآية ١٠٤.

(٢) سورة المائدة الآيات ١١٧ - ١١٨.

(٣) سورة النساء الآية ١٥٩.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
 وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكُنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا، فَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ
 الْخِزْيِيرَ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ،
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ، وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ».

(صحيح بخارى، جلد 2 باب نزول عيسى ابن مريم، صفحہ 1073)

നബി(സ) പറഞ്ഞു: ആരുടെ കയ്യിൽ എന്റെ ജീവൻ ഇരിക്കുന്നുവോ അവനാണ് സത്യം, നീതിമാനായ വിധികർത്താവായി ഇബ്നു മർയം നിങ്ങളിൽ ഇറങ്ങുന്നതാണ്. അദ്ദേഹം കുരിശുടക്കുകയും പന്നിയെ കൊല്ലുകയും യുദ്ധം നിർത്തലാക്കുകയും ചെയ്യും.

വീണ്ടും പറയുന്നു: നിങ്ങളിൽ നിന്ന് നിങ്ങൾക്ക് ഇമ്മാമായി നിങ്ങളിൽ ഇബ്നു മർയം ഇറങ്ങുമ്പോൾ നിങ്ങളുടെ അവസ്ഥ എന്തായിരിക്കും? (സഹീഹ് ബുഖാരി ഭാഗം:2, ബാബുനുസുലു ഈസബ്നു മർയം, പേജ്: 1073)

The Messenger of Allah, peace and blessings of Allah be upon him, said:- 'I swear by the Lord Who holds my life in His hands, the Messiah, son of Mary, shall certainly rise among you as Arbiter and Judge who will break the cross, kill the swine and abolish Jizya.... He is also reported to have said:- How will ye be when the son of Mary appears among you and he will be your Imam, from among you.

(Bukhari, Vol.2 page 1073)

صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ

تأليف

الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري
"الترقي سنة ٢٥٦هـ"

مراجعة وضبط وفهرسة

الشيخ محمد علي القطب الشيخ هشام البخاري

الجزء الثالث

المكتبة العصرية
بيروت

بِكْرِ يَزِيدُ: «مِنَ الصَّلَاةِ صَلَاةً، مَن فَاتَتْهُ، فَكَانَ مَا وَتَرَ أَهْلَهُ وَمَا لَهُ».

٣٦٠٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَتَكُونُ آثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُتَكْرَمُ بِهَا». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ».

٣٦٠٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنِ أَبِي زُرْعَةَ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَهْلِكُ النَّاسَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ». قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَرَلُوهُمْ».

قَالَ مُحَمَّدٌ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنِ أَبِي التَّيَّاحِ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ.

٣٦٠٥ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ الْأُمَوِيِّ، عَنِ جَدِّهِ قَالَ: كُنْتُ مَعَ مَرْوَانَ وَأَبِي هُرَيْرَةَ، فَسَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ الْمَصْلُوقَ يَقُولُ: «هَلَّاكٌ أَتَيْتِي عَلَى يَدَيَّ عِلْمَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ». فَقَالَ مَرْوَانُ: عِلْمَةٌ؟ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنْ شِئْتَ أَنْ أَسْمِيَهُمْ بَنِي فَلَانٍ وَبَنِي فَلَانٍ.

٣٦٠٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ جَابِرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بُسَيْرُ بْنُ عَبِيدِ اللَّهِ الْخَضْرَمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ: أَنَّهُ سَمِعَ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ: كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْخَيْرِ، وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ، فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ: وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَفِيهِ دَخْنٌ». قُلْتُ: وَمَا دَخْنُهُ؟ قَالَ: «قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هُدًى، تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُهُ». قُلْتُ: فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: «نَعَمْ، دُعَاءٌ إِلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صِفْهُمْ لَنَا؟ فَقَالَ: «هُمْ مِنْ جِلْدَتِنَا، وَيَتَكَلَّمُونَ بِاللِّسَانِ». قُلْتُ: فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ؟ قَالَ: تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ، قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ؟ قَالَ: «فَاعْتَرِلْ بِلِئْلِ الْفِرَقِ كُلِّهَا، وَلَوْ أَنَّ تَعَضَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ، حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ».

فَمَا تَأْمُرُنِي أَنْ أُدْرِكَنِي ذَلِكَ؟ قَالَ: تَلْزِمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ... فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ
جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ؟ قَالَ: «فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا، وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ، حَتَّى
يُذْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ»

(صحيح بخاري، كتاب المناقب، جلد 3، صفحہ 1112)

ഹദീസത് ഹുദയ്ഫത്തുബ്നുൽ യമാൻ(റ) നിവേദനം ചെയ്യുന്നു:

ജനങ്ങൾ നബി(സ)യോട് നന്മയെക്കുറിച്ചായിരുന്നു കൂടുതലും ചോദിച്ചിരുന്നത്. പക്ഷേ, എനിക്ക് വല്ല തിന്മയും വന്ന് ഭവിക്കുമോ എന്ന ആശങ്കയാൽ ഞാൻ തിന്മയെക്കുറിച്ചാണ് കൂടുതലും അന്വേഷിച്ചിരുന്നത്. ഞാൻ ചോദിച്ചു. തിരുദൂതരേ, ഞങ്ങൾ അജ്ഞതയിലും തിന്മയിലുമായിരുന്നു. അപ്പോഴാണ് ഈ നന്മ അല്ലാഹു ഞങ്ങൾക്ക് തന്നത്. ഈ നന്മയ്ക്കുശേഷം ഇനിവല്ല തിന്മയും വരാനുണ്ടോ? നബി(സ) പറഞ്ഞു: ഉവ്വ്.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: ആ തിന്മയ്ക്ക് ശേഷം നന്മയുണ്ടാകുമോ?

നബി(സ) പ്രതിവചിച്ചു: ഉണ്ടാകും. പക്ഷേ, അതിൽ ധൂമുണ്ട്, ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു: എന്താണ് അതിലെ ധൂമ്?

നബി(സ) പറഞ്ഞു: ഒരു വിഭാഗം ജനങ്ങൾ എന്റെ ചര്യയല്ലാത്തതിനെ ജീവിതചര്യയാക്കും എന്റെ മാതൃകയല്ലാത്തതിനെ ജീവിതമാതൃകയാക്കും. ചിലത് നിനക്ക് അംഗീകരിക്കാൻ കഴിയും. മറ്റു ചിലതിനെ നിനക്ക് വെറുക്കേണ്ടിവരും.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: അതിനുശേഷം വല്ല തിന്മയും ഉണ്ടാകുമോ?

നബി(സ) പറഞ്ഞു: അതേ, നരകകവാടങ്ങളിൽനിന്നുള്ള ചില വിളിയാളുകൾ ഉണ്ടാകും. അതിന് ഉത്തരം നൽകുന്നവർ നരകത്തിൽ നിപതിക്കും.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: യാറുസൂലല്ലാഹ് അവരെക്കുറിച്ച് ഞങ്ങൾക്ക് വിവരിച്ചു തന്നാലും.

നബി(സ) പറഞ്ഞു: അവർ നമ്മുടെ രൂപഭാവങ്ങൾ ഉള്ളവരും നമ്മുടെ നാവുകണ്ട് സംസാരിക്കുന്നവരുമായിരിക്കും.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: അത്തരം സന്ദർഭം വന്നാൽ ഞാൻ എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് അങ്ങ് കൽപിക്കുന്നത്.

നബി(സ) പറഞ്ഞു: നീ ജമാഅത്തുൽ മുസ്ലിമിനെയും അവരുടെ ഇമാമിനെയും മുറുകെ പിടിക്കുക.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: അവർക്കു് ജമാഅത്തും ഇമാമും ഇല്ലെങ്കിലോ?

നബി(സ) പറഞ്ഞു: നീ എല്ലാ കക്ഷികളുമായിട്ടുള്ള ബന്ധം വിച്ഛേദിക്കുക. ഒരു മരത്തിന്റെ വേര് കടിച്ചു പിടിച്ചുകൊണ്ടാണ് നിനക്ക് മരണം സംഭവിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതാണ് നിനക്ക് അഭികാമ്യം. (സഹീഹ് ബുഖാരി ഭാഗം: 3, പേജ്: 1112 കിത്താബുൽമനാഖിബ്).

The Holy Prophet was talking about Islam’s decline. Hazrat Huzaifa Bin Yamaan asked The Holy Porphet (pubh), that if he happens to be alive till that era, what should he do? The Holy Prophet (pbuh) replied that at that time he should attach himself firmly with the Jamaat of Muslims and their Imam (Khalifa). Hazrat Huzaifa asked, if he could not find that Jamaat and Imam, what should he do then? The Holy Pro[h]et (pbuh) that replied then he should give up all sects in Islam and go to the Jungle where if the food will be not availale then use the roots of the trees as food till death overtake you. i.e. if the Promised Imam is out of reach he should avoid joining any sect in Islam if The Promised Imam is out of reach).

(Bukhari vol. 3 page 1112)

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا
وَأَهْلَهَا ظَالِمُونَ ﴿٦٠﴾ (القصص: 60)

നിന്റെ നാഥൻ നാടുകളുടെ കൂട്ടത്തെ (അതായത് രാജ്യത്തെ) നശിപ്പിക്കുന്നവനല്ല, അവരുടെ കേന്ദ്ര സ്ഥാനത്ത് നമ്മുടെ വചനങ്ങൾ ഓതിക്കേൾപ്പിക്കുന്ന ഒരു ദൂതനെ നിയോഗിച്ച് മുന്നറിയിപ്പ് നൽകുന്നതുവരെ (കാരണം അത് നീതിക്ക് നിരക്കുന്നതല്ല). നാട്ടുകാർ അക്രമികളാകുന്ന അവസ്ഥയിലല്ലാതെ നാം നാടുകളേയും നശിപ്പിക്കാറില്ല. (സൂറത്തുൽഖസസ്: 60).

Sura 28:60 And they Lord would never destroy the towns until He has raised in the mother town thereof a Messenger, reciting unto them our sings; nor wold we destroy the towns unless the people thereof are wrong doers.

مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا نَزِرُ رُوزَ رَبٍّ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ
حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٦﴾ (بنی اسرائیل: 16)

വല്ലവനും നേർമാർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുന്നുവെങ്കിൽ അവൻ തന്റെ ഗുണത്തിന് വേണ്ടിത്തന്നെയാണ് സന്മാർഗ്ഗം കരസ്ഥമാക്കുന്നത്. ആരെങ്കിലും വഴിപിഴച്ചുപോകുന്നുവെങ്കിൽ അതിന്റെ ദോഷവും അവനുതന്നെയാണ്. ഭാരം ചുമക്കുന്ന ഒരാളാവാം മറ്റൊരാളുടെ ഭാരം വഹിക്കുന്നതല്ല. ഒരു പ്രവാചകനെ അയക്കാതെ കണ്ട് നാം ശിക്ഷിക്കാറില്ല. (സൂറ ബനീഇസ്റാഇൽ: 16).

Sura 17:16 He who follows the right way follows it only for the good of his own soul: and he who goes astray, goes astray only to his own loss. And no bearer of burden shall bear the burden of another. We never punish until we have sent a Messenger.

NOTES

NOTES

NOTES

ഗ്രന്ഥകർത്താക്കൾ : ലഘുപരിചയം

1. അല്ലാമാ തിബ്രി

അല്ലാമാ അബൂജഅ്ഫർ മുഹമ്മദ് ബിൻ യസിദ് അത്തിബ്രി (224-310 ഹിജ്രി) തിബ്രിസ്ഥാൻ സ്വദേശിയാണ്. 12 വയസിൽ വിദ്യാഭ്യാസം തുടങ്ങി. മിസ്ര, ശാമ, ഇറാഖ് തുടങ്ങി വിവിധ നാടുകളിൽ തന്റെ വിജ്ഞാനതൃഷ്ണക്ക് ശമനം വരുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവസാനം ബാഗ്ദാദിൽ സ്ഥിരതാമസമാക്കി. ഇദ്ദേഹം ഉന്നതനായ ചരിത്രകാരനും, ഹദീഥ് പണ്ഡിതനും, ഖുർആൻ വ്യാഖ്യാതാവും, കർമ്മശാസ്ത്ര പണ്ഡിതനും, ഗവേഷകനുമായിരുന്നു. ജാമിഉൽബയാൻ ഫി തഫ്സീറുൽ ഖുർആൻ, താരീഖുൽ ഉമ്മുൽ മുലൂക്, കിത്താബുൽ ഖിറാഅത്ത്, കിത്താബുൽ അദദുവത്തൻസിൽ, അഹ്കാം ശറഹുൽ ഇസ്ലാം അത്തബ്സൂർ ഫീ ഉസൂലിദ്ദീൻ എന്നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ വൈജ്ഞാനിക ലോകത്ത് സാക്ഷ്യമുദ്ര നേടിയിട്ടുള്ളവയാണ്.

1. Allama Tibri

The native land of Allama Abu Jafer Mohammed bin Jareer bin Yazeed Al Tibri (224-310 Hijri) was Tabaristan. In quest of knowledge he departed from his home at the age of twelve. He traveled to various countries like Egypt, Syria and Iraq to quench his thirst for knowledge and lastly settled in Baghdad. He was one of the greatest historians muhaddis, faqih and mushtahid. He is the author of Jamiyul bayaan fi tafseer ul Quran, Tareekh ul Umum ul mulook, Kitaab ul Qiraaet, Kitaab ul Addad wa tanzeel, Ehkaam sharayatul Islam, Al tabseer fi usool id din.

His writings are considered to be authoritative in the field of knowledge.

2. ഹദ്ദരത്ത് ഇമാം അഹ്മദ്ബിനു ഹമ്പൽ(റഹ്):

ഹദ്ദരത്ത് ഇമാം അഹ്മദ്ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ ഹമ്പൽ ബിൻ ബിലാൽ ബിൻ അസദ് ബിൻ ഇദ്രീസ് ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ഹയ്യാൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ബിൻ അനസുൽ ബഗ്ദാദി അബൂ അബ്ദുല്ലാഹ് (AD 780-855)./

ഇദ്ദേഹം ബാഗ്ദാദ് സ്വദേശിയാണ്. അവിടെ തന്നെയാണ് ആദ്യകാല വിദ്യാഭ്യാസം നേടുകയും മഹാത്മാക്കളിൽനിന്ന് ഹദീഥ് ശ്രദ്ധിക്കുകയും ചെയ്തത്. പിന്നീട് കൂഫ, ബസ്റ, മക്ക, മദീന, യമൻ, സിറിയ, ദ്വീപുകൾ എന്നിവിടങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു. ഹദീഥ്, ഫിഖ്ഹ് എന്നിവയിൽ

ഉന്നത സ്ഥാനീയനായിരുന്ന ഇദ്ദേഹം ഹമ്പലി വിഭാഗക്കാരുടെ ഇമാമാണ്.

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സുപ്രസിദ്ധ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ:

മുസ്നദ് അഹ്മദ് ബിൻ ഹമ്പൽ, കിത്താബുസ്സൂഹ്ദ്, അൽമ അർറുഹത്തു വത്തഅ്ലീൻ വജറഹു വത്തഅ്ദീൻ.

2. Hazrat Imaam Ahmad bin Humble

Hazrat Imaam Ahmad bin Abdullah Humble bin Hilaal bin Assad bin Abdullah Hayaan bin Abdullah bin Anas Al Baghdadi Abu Abdullah was born in 780 AD and deceased in 855 AD. His native land was Baghdad where he enjoyed his primary education, learned Ahadith and Sunna from his elders and then passed through Kufah, Basra, Mecca-Medina, Yemen, Syria and Algiers.

He held a high position in hadith and fiqh and became the Imam of Humbali Maslaq. The prominent books written by Hazrat Imam Ahmad bin Humble are the following:

Al Massnad Ahmad bin Humble, Kitaab ul Zohad, Al Mo-erifa wal taleel wan jirra wal tadeel.

3. ഇമാം മുഹമ്മദ് ബിൻ അലി തിർമിദി:

ഇമാം മുഹമ്മദ് ബ്നു അലിയ്യിബിൻ ബശീർ അൽ ഹക്കീം അബൂഅ ബ്ദുല്ലാഹ് ഹിജ്റ 3-ാം നൂറ്റാണ്ടിലാണ് ജനിച്ചത്. സ്വദേശമായ തിർമിദ്നെ അനുസരിച്ചു കൊണ്ട് തിർമിദി എന്നാണ് അറിയപ്പെടുന്നത്. ഹദീസു സമാഹാരണത്തിന് അദ്ദേഹം ഇറാഖ്, ഖുറാസാൻ എന്നിവിടങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു. പിന്നെ നേശാപൂരിലെത്തി. ഇദ്ദേഹം ഹാഫിഉം, മുഹദ്ദി സും, സൂഫിയും ആയിരുന്നു. കർമശാസ്ത്രസംഗതികൾ ക്രോഡീകരിച്ചിട്ടുള്ള ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ജാമിഅ് തിർമിദി സിഹാഹുസ്സിത്തയിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു. ഇതു കൂടാതെ, രിയാജത്തുനഹ്സ്, നവാദിറുൽ ഉസൂലു ഫീ മഅ് രിഫത്തിൽ അഖ്ബാറു ലിറസൂലില്ലാഹ്(സ), ഇലലുൽ ഉബൂദിയ്യാ, ഖത്തമുൽ ഔലിയ്യാ, എന്നിവ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുപ്രസിദ്ധ ഗ്രന്ഥങ്ങളാണ്.

3. Imam Mohammad Bin Ali Tirmizi

Imam Mohammad bin Ali bin Basheer al Hageem Abu Abdallah was born at the beginning of the third century of the hijra calendar. In accordance to the name of his residence Tirmaiz, he is called Tirmizi. In order to gather Ahadith he travelled to Iraq, Khurasa and Nishapur. He was a hafiz, sufi and muhaddis.

In addition to his book “Jamaee Tirmizi, which is reckoned among the Saha-Sitta, he was written Riyazatul nafs, Illal al aboodiya khat mue oliya Nawadir al asool fi maraffat al aghbaari Li Rasool ullah(SA)

4. ഇമാം അബൂദാവൂദ് സജസ്ഥാനി:

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പേര് സുലയ്മാൻ എന്നാണ്. അബൂദാവൂദ് എന്നാണ് അറിയപ്പെട്ടിരുന്നത്.

വംശാവലി: സുലയ്മാൻ ബിൻ അശ്ഹസുബിൻ ഇസ്ഹാഖ് ബിൻ സഗീർ ബിൻ ശദാദ് ബിൻ അംദ് ബിൻ ഉറാനൂൽ അസ്വരി സജസ്ഥാനി. ഹിജ്റ 202-ൽ സജസ്ഥാനിൽ ജനിച്ച ഇദ്ദേഹം 275 ശവ്വാൽ 16 ന് ബസ്രയിൽ വഹാത്തായി. അവിടെ തന്നെയാണ് ചബറടക്കിയത്. ഹദീഥ് ശേഖരണത്തിനുവേണ്ടി ബഗ്ദാദ്, നേശാപൂർ, അസ്വഹാൻ തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു. ഹദീഥിൽ നേതാവായി അറിയപ്പെടുന്നു. കർമശാസ്ത്രഗവേഷണത്തിൽ ഇദ്ദേഹത്തിന് സവിശേഷമായ സ്ഥാനമാണുള്ളത്. ചില പണ്ഡിതന്മാർ ഫിഖ്ഹ്ലും, ഗവേഷണത്തിലും ഇമാം ബുഖാരിക്ക് ശേഷം കൊടുത്ത സ്ഥാനമാണ് ഇദ്ദേഹത്തിന് നൽകുന്നത്. 300 ഓളം ശേഖ്യമാരുണ്ടായിരുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സുപ്രസിദ്ധമായ സൂനൻ അബീദാവൂദ് സിഹാഹുസ്സിത്തയിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു.

അന്നാസിഖു വൽ മൻസൂഖ്, കിത്താബുൽ മസാഇൽ, മുസ്നദ് മാലാക് മസാബീഹു വൽ മുസാഹിഫ്, കിത്താബുത്തഹ്സീർ എന്നിവ പ്രസിദ്ധ ഗ്രന്ഥങ്ങളാണ്. ഏകദേശം 22 ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അദ്ദേഹം രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

4. Imam Abu Daud Sajastani

His name is Sulaiman, his patronymic name Abu Daud and his pedigree Sulaiman bin Asha-at bin Ishaq bin Basheer bin Shahad bin Umrao bin Imran al Azri Sabbastani.

He was born in 202 AH and deceased at the 16th Shawal 275AH in Basra where he was buried. His native land was Sabastan. On the lookout for Ahadith he travelled to Baghdad, Nishapur and Isfahan. In the field of hadith he is regarded as a trustworthy person. He holds an eminent status in fiqah and ijtehaad.

In the field of fiqah and ijthaad several scholars have granted him with the rank next to Imam Bukhari. The number of his saints amounted to 300. One of his prominent writings, “Sannan Abu Daud is amongst the Saha-Sitta.

In sum he wrote 22 books. Some of the well-known are compiled below:

Kitaab ul misail, Massnatt malik, Kitaab ul tafseer, Kitaab ul Massabbi wa-al musahif

5. ഇമാം മുസ്ലിം ബിൻ അൽ ഹജ്ജാജ്:

അല്ലാമാ അബൂൽ ഹുസയ്ൻ ബിൻ മുസ്ലിം അൽ ഖശീരിയ്യിബ്നു ദുർവയ്ൻ (ഹിജ്രി 206-ൽ ജനിച്ചു. 261 റജബ് 24 ന് ദിവംഗതനായി. ഖുറാസാനിലെ സുപ്രസിദ്ധ പട്ടണമായ നേശാപൂർ ആണ് സ്വദേശം. ആദ്യകാലവിദ്യാഭ്യാസം ഇവിടെ തന്നെയായിരുന്നു. വിദ്യാസമ്പാദനാർത്ഥം ഹിജാസ്, ശാം, മിസ്ർ, യമൻ, ബഗ്ദാദ് തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു. ഹദീഥ് പണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്ന് ഹദീഥ് ശേഖരിച്ചു. ഹദീഥ് ശേഖരണത്തിൽ സ്വീകരിച്ച മാനദണ്ഡം അദ്ദേഹത്തെ ഹദീസിന്റെ ഇമാം എന്നറിയപ്പെടാൻ ഇടയാക്കി.

സ്വഹീഹ് മുസ്ലിമിന് പുറമെ മുസ്നദ് കബീർ, അൽ അസ്മാവൽ കനീ, കിത്താബുൽ ഇലൽ, ഔഹാമുൽ മുഹദ്ദീസീൻ, അത്ത്ബഖാത്ത് എന്നിവ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങളാണ്.

5. Imam Muslim bin Al Hajaaj

Allama Abul Hassan bin Mulsim al Kasherri bin Daruan was born in 206 AH and deceased at 24 Rajjab 261 AH. He was an inhabitant of Nishapur, which is a well-known city of Khursa where he received his basic education. In order to obtain knowledge he made his way to Hijjaz, Syria, Egypt, Yemen and Baghdad. He collected several Ahadith from muhaddaseen.

The way of preserving authenticity and accuracy, in regard of assembling Ahadith made Imam Muslim the principal of the knowledge of hadith. Besides Sahi Muslim, he wrote various other books:

Kitaab Massnat Qabeer, Kitaab al Asma wal qanni, Kitaab al Allal, Kitaab wahaam ul muhaddassen, Kitaab al tabkhaat etc.

6. ഇമാം ഇബ്നുമാജ:

അല്ലാമാ അബൂഅബ്ദുല്ലാഹ് ബിൻ യസിദ് ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ഇബ്നുമാജ ഖസ്വീനി (AD 824-886) ഇറാനിലെ അസ്ർ ബയ്ജാൻ സംസ്ഥാനത്തിലെ സുപ്രസിദ്ധപട്ടണമായ ഖസ്വീനിൽ ജനിച്ചു. ഹദീഥ് ശേഖരണത്തിന് അദ്ദേഹം ഇറാഖ്, ഖുറാസാൻ, ഹിജാസ്, മിസ്വർ, ശാം, കൂഫ, ബഗ്ദാദ്, ഹമദാൻ, നേശാപൂർ എന്നിവിടങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു.

അദ്ദേഹത്തിന് 300-ൽ അധികം ശേഖ്യമാരും ഉസ്താദുമാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇമാം ഇബ്നു മാജയുടെ നേതൃത്വത്തെയും മഹിത സ്ഥാനത്തേയും ഇമാം മീനകൾ പോലും അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. അല്ലാമ ദഹ്ബി, ഹാഫിസ് ഇബ്നു കമീർ, ഹാഫിസ് ഇബ്നു ഹജർ തുടങ്ങിയവർ അദ്ദേഹത്തെ ഏറെ പുകഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഖുർആൻ വ്യാഖ്യാനം, ഹദീഥ്, ചരിത്രം എന്നിവയിൽ നിരവധി ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അത്തഹ്സീർ, സുന്നൻ ഇബ്നു മാജ എന്നിവ ഏറെ പ്രസിദ്ധമാണ്.

6. Imaam Ibn-e-Majah

Allama Abu Abdallah Mohammad bin Yazeed bin Abdallah Ibn-e-Majah Aler Yaii fazo yani was born in 824 AD in Qazween which is located in the province of Azerbaijan in Iran and deceased in 886 AD.

Aimed at the collection of Ahadith he passed through Khurasan, Iraq, Hijaz, Egypt and Syria. Additionally he was in Kufah, Baghdad, Hamadan, Nishapur, etc.

The number of his pedagogues and educationalists is more than three hundred. Even spiritual intelectuals acknowledged his headship and grandeur. Hafiz Ibn-e-Qaseer, Hafiz Ibn-e-Hijer and Allama Zohbi praised him greatly. He composed several books on the subject of tafseer, hadith and history. The well-known books are the following ones:

Al Tafseer, Sannan Ibn-e-Majah, Al Tareekh

7. മുഹമ്മദ് ബിൻ സഅദ്ദുൽ ബസ്തി:

മുഹമ്മദ് ബിൻ സഅദ്ബ്നു മയ്നഉൽ ബസ്തി അദ്ദഹ്തി, അൽ മുക്കന്നീ ബയ്ബി അബ്ദുല്ലാഹ് ഹിജ്റ 168-ൽ ബസ്തിയിൽ ജനിച്ചു. 230-ൽ ബാഗ്ദാദിലാണ് വഹാത്തായത്. ദീനീ വിദ്യാഭ്യാസം നേടാൻ ബഗ്ദാദ്, മദീന, കൂഫ തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ യാത്ര ചെയ്തു. ഈ യാത്രയിൽ ഉന്നതരായ ശേഖ്യമാരിൽനിന്ന് വിജ്ഞാനം ആർജ്ജിച്ചു. തന്റെ കാലഘട്ടത്തിലെ ഹദീസിന്റെ വലിയ പണ്ഡിതന്മാരിൽ ഉൾപ്പെടുന്ന ഇദ്ദേഹം മുഹദ്ദീസും ഹാഫിസുമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുപ്രസിദ്ധഗ്രന്ഥമാണ് 'അത്തബഖാത്തുൽ കബീർ'.

7. Allama Mohammad bin Saad Al Basri

Mohammad bin Saad bin Maina Al Bisrai Al Lodi Al Makkanni Baa-bi Abdullah is his proper name. He was born in 168 AH in Basra and deceased in 230 AH in Baghdad. In order to gain religious knowledge he made his way to Medina tul Munawara and Kufah. All through he

acquired knowledge from various sophisticated personalities. He is considered to be one of the most brilliant scholars among his contemporaries. He was a muhaddis and hafiz. His famed book is called “Al Tabkhatul Qabeer.”

8. അല്ലാമാ അബൂൽ ഹസൻ അലിയ്യൂബ്നു ഉമർ(റഹ്):

അല്ലാമാ അബൂൽ ഹസൻ അലിയ്യൂബ്നു ഉമർ ബ്നു അഹ്മദ് ബ്നു മഹ്ദിയ്യൂബ്നു മസ്ഊദ് ബ്നു നുഅ്മാൻബ്നു ദീനാർ അബ്ദുല്ലാഹ് (ഹിജ്രി 306-385) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വദേശം ബഗ്ദാദ് ആണ്. ഖിത്ബ് പ്രദേശത്താണ് ജനിച്ചത്. സുപ്രസിദ്ധ ഹദീസ് പണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്ന് ഹദീഥ് പഠിച്ച ഇദ്ദേഹം ഇതിനുവേണ്ടി ബസ്റ, കൂഫ, ശാം, മിസ്ർ തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചു. സാഹിത്യം, പാരായണമുറകൾ തുടങ്ങിയവ പഠിച്ചിട്ടുള്ള ഈ മഹാത്മാവ് അമീറുൽ മുഅ്മിനീൻ ഫിൽ ഹദീഥ് എന്നറിയപ്പെടുന്നു. സുപ്രസിദ്ധ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ സുന്നൻ ദാറുഖുത്നി, ഇലലൂൽ ഹദീഥ്, അൽ ഇൽസാമാത്തു അലാ സ്വഹീഹയ്ൻ, അർബഹൂൻ, അൽ ഇസ്തിദറാക്കത്തു വതത്തബിഅ്.

Allama Abu Al Hasan bin Ali Umar

Allama abul Hasan Ali bin Umar bin Ahmad bin Mehdi bin Masood bin Nauman bin Dinar Abdullah was born in 303 AH and deceased in 385 AH.

His national state was Baghdad and he was born in the municipality of Qatn. He has obtained the knowledge of Hadith from the most prominent muhadaseen of his age. For this purpose he reached Kufah, Syria and Egypt where he gained knowledge of literature, Qira’at etc. He was honored with the title of “Ameer ul Momineen fil Hadith”

One of his well-known writings are: Kitaab ul Sunnal al darull qatni, Kitaab allal hadith, Al ilzamaat ali al saheheen, Kitaab al arba-ien, Al astaad rakaat wa-al tashbi

9. ഇമാം റാഗിബ് അസ്ഫഹാനി:

അല്ലാമാ അബൂൽ ഖാസിം അൽ ഹൂസയ്ൻ ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ അൽ മുഹദ്ദൽ, ഇമാം റാഗിബ് അസ്ഫഹാനി എന്നപേരിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. ഹിജ്ര അഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടിലെ സുപ്രസിദ്ധ ഭാഷാ നിപുണനായ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഹ്റദാത്തു ലി അൽഫാസൂൽ ഖുർആൻ ഏറെ പ്രസിദ്ധമാണ്. ചില ആളുകൾ ഇദ്ദേഹത്തെ മുഅ്തസില ആണെന്ന് പറയുന്നു. ഇമാം റാസിയുടെ വീക്ഷണത്തിൽ ഇമാം റാഗിബ് ശരിയായ വിശ്വാസി ആയിരുന്നു. ഭാഷാപരമായും, സാഹിത്യപരമായും ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുള്ള ഇദ്ദേഹം അംഗീകരി

കുറേയ്ക്കു ഭാഷാനിപുണനും, സാഹിത്യകാരനും, മുഹമ്മദിനുമാണ്.

Imam Al-Reghib Al-Isfahani

Allama Abdul Qasim al Husain bin Mohammad bin Al-fazal also known as Imam ar-Raghib was an exceedingly celebrated scholar and philologist.

Several people described him as a non-conformist despite the fact that Imam Razi confirmed him as a true believer. He was a reliable philologist, litterateur and mufasir. His writing "Mufaradatul Alfaaz ul Quraan" is vastly renowned. Additionally he composed various authoritative books on the subjects of literature and philology.

10. അല്ലാമാ അബൂൽ ഖാസിം മഹ്മൂദ് ബിൻ ഉമർ:

ഇറാൻ വംശജനായ സുപ്രസിദ്ധ പണ്ഡിതനാണ് അല്ലാമാ അബൂൽ ഖാസിം മഹ്മൂദ് ബിൻ ഉമർ. (ഹി. 467-538) ചെറുപ്പം മുതലേന്നു തന്നെ ജനിച്ചത്. കൃഷിക്കാലത്തുതന്നെ വിദ്യ ആർജ്ജിക്കാനുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ വീടുവിട്ടിറങ്ങി. താർക്കിക ശാസ്ത്രത്തിൽ മുഅ്തസില ചിന്താഗതിക്കാരനായിരുന്നു. മുഖ്തസീറുൽ മുവാഫിഖത്തു ബയ്ന അഹ്ലുൽ ബയ്തി വസ്തുഹാബ്, ഖസായിസുൽ അഹ്റതുൽ കിറാമുൽ ബററ: എന്നീ ബൃഹദ് ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രചനകളാണ്.

Allama Abul Qaim Mohammad bin Umar

The famous Iranian scholar Abul Qasim Mohammad bin Umar was born in 467 AH in his native land Khawarzaam and died in 538 AH. In search of knowledge he left his home at adolescence. In scholastic philosophy he pleaded the thought of Mo'tazilah. He composed voluminous books such as:

Mukhtassar al muwaffaqaat abil ehl ul bait wa as-asahab, Kasa-is al ashtarul al akraam al- barrah.

11. അല്ലാമാ അബൂൽ ഹസൻ അലിയ്യൂബ്നു അഹ്മദുൽ വാഹിദി നേ ശാപൂരി:

ശേഖുൽ ഇസ്ലാം അബൂൽ ഹസൻ അലിയ്യൂബ്നു അഹ്മദുൽ വാഹിദി നേശാപൂരി അശ്ശാഫി. നേശാപൂരിൽ ഹിജ്റ 468-ൽ വഹാത്തായി. ഇദ്ദേഹം മദീനയിലും കൂഹയിലുമായാണ് വിദ്യാഭ്യാസം കരസ്ഥമാക്കിയത്. ഖുർആൻ വ്യാഖ്യാതാവായ സഅ്ലബി ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യനാണ്. ഇദ്ദേഹം വിശുദ്ധഖുർആൻ വ്യാഖ്യാതാവും, വ്യാകരണപട്രുവും, ഭാഷാനിപുണനുമാണ്. പ്രധാനഗ്രന്ഥങ്ങൾ: അസ്ബാബുനുസുൽ, അത്തഅ്ബീറുഹീശറഹി അസ്മാ ഇല്ലാഹി തആലാ അൽ ഹുസ്നാ, ശറഹ് ദീവാൻ അബീ തയ്യിബുൽ മുത്ത

ബന്ധം.

Allama Abul Hasan Ali bin Ahmad Wahidi Nishapuri(R)

Shaikh ul Islam Abul Hasan Ali bin Ahmad al Wahidi Nishapuri al Shafee deceased in 468 AH in Nishapur. In Medina und Kufah he acquired his knowledge.

Wahedi Salebi, a master of exegesis, was a student of him and obtained the knowledge of exegesis. He was a mufasssir and an expert in syntax and lexicon. His renowned books are:

Asbaab ul Nuzool, Al ta'beer fi sharah asma-illah talah al husna, Sharrah dewaan abi al tayyeb al mutanabbi

12. അല്ലാമാ ഫഖ്റുദ്ദീൻ റാസി(റഹ്):

അല്ലാമാ ഫഖ്റുദ്ദീൻ റാസി അബൂ അബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ ഉമർ ബിൻ ഹുസയ്നുൽ ഖർശി അത്തിബ്തിസ്ഥാനി (ഹിജ്റ 543-606) ഇറാനിലെ സുപ്രസിദ്ധ പട്ടണമായ 'റേ' യിലാണ് അദ്ദേഹം ജനിച്ചത്. മരണപ്പെട്ടത് ഒരു ഈദ് ദിവസമായിരുന്നു. വചന വിജ്ഞാന ശാസ്ത്ര നിപുണനായിരുന്ന പിതാവ് സിയാഉദ്ദീൻ അബൂൽ ഖാസിമിൽനിന്ന് ആദ്യകാല വിദ്യാഭ്യാസം ആർജ്ജിച്ചു. സമർഖന്ദ്, ഇന്ത്യ തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇദ്ദേഹം ഇസ്ലാമിന്റെ സുപ്രസിദ്ധ പണ്ഡിതന്മാരിൽ പ്രമുഖനും, വിശുദ്ധ ഖുർആൻ വ്യാഖ്യാതാക്കളിൽ അഗ്രഗണ്യനായ മുഹമ്മ്സിറും, അനുപമനായ പണ്ഡിതനുമായിരുന്നു. പണ്ഡിതന്മാർക്ക് അദ്ദേഹം നീരുറവയായിരുന്നു.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ : തഹ്സീർ കബീർ, തഹ്സീറുൽ ഫാതിഹ, തഹ്സീർസഗീർ, നിഹായത്തുൽ ഉഖൂൽ, അൽമആലിമു ഫീ ഉസൂലിൽ ഫിഖ, അർബഇൻ, അൽമആലിമു ഫീ ഉസൂലിദ്ദീൻ. ഏകദേശം 68 ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

Allama Fakhrud din Razi Abu Abdullah Mohammad bin Umar bin Husain al Qarshi al Tabristani was born in the on at the day of Eid. Allama Fakhrud din Razi obtained the basic knowledge from his father Zia ud Din Abul Qasim who himself was a master of scholastic philosophy. He accommodated in various places like Samerqand and Hindustan.

Among the most famous Islamic scholars and exegetical writers of his tim he was a brilliant and unique personality. For many scholars he was a source of knowledge. His celebrated books are:

Al tafseer ul kabeer, Tafseer ul fateha, Tafseer ul Sagheer, Al-

Ma'alim fi Usul al- Fiqh, Nihaya al- Uqul, Al-Arba'in etc.

The amount of his book is approximately 68.

13. അല്ലാമാ അലി ബിൻ മുഹമ്മദ്:

അല്ലാമാ അലി ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ അബ്ദുൽ കരീം ബിൻ അബ്ദുൽ വാഹിദ് അൽ മഅ്റൂഫ് ബി ഇബ്നുൽ അശീർ അൽ ജസ്തി (ഏ.ഡി. 1160-1233) കൂടുംബപേര് അബൂൽ ഹസൻ എന്നാണ്. ഇബ്നു ഖൽഖാൻ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ചരിത്രത്തിൽ എഴുതുന്നത് അല്ലാമാ അലി, വിദ്യാസമ്പാദനാർഥം ബഗ്ദാദ്, ശാം, അൽ ഖുദ്സ്, മുസിൽ എന്നിവിടങ്ങളിൽ എത്തിയെന്നും ഇവിടെ വെച്ച് ഹദീഥിൽ നിപുണത കരസ്ഥമാക്കിയെന്നുമാണ്. ഇദ്ദേഹം ചരിത്രകാരനും, മുഹദ്ദീസും, ഹാഫിസും, സാഹിത്യകാരനുമായിരുന്നു. പ്രധാനഗ്രന്ഥങ്ങൾ : അസദുൽ ഗാബഃ, ഫീ മഅ്രിഫത്തി സ്സഹാബ, അൽ കാമിലു ഫിത്താരിഖ്, അൽ ജാമിഉൽ കബീർ ഫീ ഇൽമിൽ ബയാൻ, കിത്താബുൽ ജിഹാദ്.

Allama Ali bin Mohammad(R)

Allama Ali bin Mohammad bin Abdul Kareem bin Abdul Waheed al Maroof ba-bin Al Asheer as Jisri was born in 1160 AD and deceased in 1233 AD. His patronymic name was Abul Hasan. Ibn-e Kuldoom marked about his life that he set out to Baghdad in order to obtain knowledge. From there on he proceeded to Muslim through Syria and Jerusalem. At Muslim he developed into a master of Hadith. He was a great historian, muhaddis-e-hafiz and a litterature. His well-known books are:

Az Daad ul ghabeta fi mahra fatul sahabiya, Kamil fi al tareekh, Al Jame-a al kabeer fi il- mul bayaan, Kitaab ul Jihaad.

14. അല്ലാമാ മുഹയ്യൂദീൻ ഇബ്നു അറബി:

ഹദ്റത്ത് മുഹമ്മദ് ബിൻ അലി ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ അഹ്മദ് ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് അത്താഇ അൽ ഹാത്മി, ശേഖുൽ അക്ബർ മുഹയ്യൂദീനുബ്നു അറബി എന്ന പേരിൽ സുപ്രസിദ്ധനായി. (560 ഹി/ 1165 ക്രി - 638 ഹി/1240 ക്രി) സ്വൈയിനിലാണ് ഈ മഹാത്മാവ് ജനിച്ചത്. 30 വർഷം വിദ്യാസമ്പാദനാർഥം നാടുകൾ ചുറ്റിയ അദ്ദേഹം മിസ്ർ, ഹിജാസ്, ബാഗ്ദാദ്, റോം, എന്നിവിടങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചിട്ടുണ്ട്. ജനങ്ങൾ ഇദ്ദേഹത്തെ പരിപൂർണനായ വലിയായും ഖുതുബുസ്സമാനായും, ആധ്യാത്മിക കാര്യങ്ങളിൽ ആഗ്രഹമുള്ളയാളായും വിശ്വസിക്കുന്നു. ഫുത്തുഹാത്തൈക്കിയ്യ എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ വിവിധ മതങ്ങളേയും, സരണികളേയും കുറിച്ച് പ്രതിപാദിക്കുന്നുണ്ട്. ഫുസൂസുൽ ഹിക്കം സൂഫിസത്തേയും തത്വശാസ്ത്രത്തേയും കുറിച്ച്

വിഷയങ്ങളിലും ഇൽഹാമിനെ പറ്റിയുള്ള കാര്യങ്ങളിലും അംഗീകൃത ഗ്രന്ഥമാണ്. ഇദ്ദേഹം നൂറ്റി അമ്പതിലധികം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

Allama Muhyiddin Ibn-e-Arabi

Hazrat Mohammad bin Ali bin Mohammad bin Ahmad bin Abdullah Al Ta-i al Hatami al Ma-roof be al Sheikh al Akbar Ibn-e-Arabi Muhyiddin was born in 560 AH (1165AD) and deceased in 638 AH (1240AD). He spent 30 years in gathering knowledge. After moving to Ashbelia he travelled to Egypt, Hijaz, Baghdad and Rome. People rearded him as a saint, a polestar and an authority in devout knowledge of his age. In "Futoohaat-e-Makkiya" diverse religious sects are discussed. Fusoos-ul-Hikam is a trustworthy book on the themes of mysticism, issues of philosophy and revelations. He wrote more than 150 books.

15. അല്ലാമാ മുഹമ്മദ് ബിൻ യൂസൂഫ് അൽഉന്റുലിസി:

അല്ലാമാ മുഹമ്മദ് ബിൻ യൂസൂഫ് ബിൻ അലി ബിൻ യൂസൂഫ് ബിൻ ഹയ്യാൻ ഗർനാതീ അൽജിയാനി ഉന്റുലിസി (എ.ഡി 1256-1344) ഗർനാതയിലാണ് ജനിച്ചത്. ഇദ്ദേഹം ഖിർഅത്ത്, അറബി, ഹദീസ്, തഫ്സീർ എന്നിവ തന്റെ കാലത്തെ അഗ്രഗണ്യരായ പണ്ഡിതന്മാരിൽ നിന്നാണ് പഠിച്ചത്. 450 ശേഖുമാരിൽ നിന്നാണ് ഹദീസ് പഠിച്ചതെന്ന് പറയപ്പെടുന്നു. ഇദ്ദേഹം അഗ്രഗണ്യനായ സാഹിത്യകാരനും, മുഹമ്മദീയനും, മുഹദ്ദിസും, ചരിത്രകാരനുമായിരുന്നു. വ്യാകരണശാസ്ത്രത്തിലും ഭാഷാശാസ്ത്രത്തിലും വ്യുൽപ്പത്തി നേടിയിരുന്നു. പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: അൽബഹ്റുൽ മുഹീത് ഫീ തഫ്സീറിൽ ഖുർആൻ, അൽ അൻലാമു ബി അർക്കാനിൽ ഇസ്ലാം, അൽ ഫവാഇദ്ദുവ തക്മീലുൽ മഖാസിദു ഫി നഹ്വ്.

Allama Mohammad bin Yousuf Al Andulusi

Allama Mohammad bin Yousuf bin Ali bin Yousuf bin Hayyan Al Gharnati Al Jilani Al Andulusi was born at Gharnata in 1256 AD and deceased in 1344 AD. He acquired the knowledge of qiraat, Arabic, hadith and tafseer from the most brilliant scholars of his times. It is said that he gained comprehension of Ahadith from more than 450 educators. He was a wonderful literateur, muffassir, muhaddis and historian. Moreover he had proficient in the understanding of syntax and lexicon. His prominent writings are:

Al Behrul Moheet fi tafseer ul Quran, Al A'laam ba-arkaan ul Islam, Al fawaid wa takmeel al maqasid fi al-Nahwe etc.

16. അല്ലാമാ അഹ്മദ് ബിൻ അബ്ദുൽ ഹലീം:

അഹ്മദ് ബിൻ അബ്ദുൽ ഹലീം ബിൻ അബ്ദു സലാം ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ബിൻ അൽ ഖിദർ ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ അൽ ഖിദർ ബിൻ അലി ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ബിനു തീമിയ: അൽ ഹറാനി സൂമ്മ ദ്രിമിൾഖി അൽ ഹമ്പലി ഇബ്നു തീമിയ എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. (ഹിജ്രി 661-728) ഹറാൻ എന്ന സ്ഥലത്ത് ജനിച്ച ഇബ്നു തീമിയ പിന്നീട് കുടുംബസമേതം ദിമിൾഖിൽ എത്തി. ഇവിടെയാണ് ദിവംഗതനായത്. ദിമിൾഖിലും മിസ്റിലുമാണ് വിദ്യാഭ്യാസം കരസ്ഥമാക്കിയത്. കൈറോവിൽ ബന്ധനസ്ഥമാക്കപ്പെട്ട ഇദ്ദേഹത്തെ ഇസ്കന്ദരിയയിലും ദിമിൾഖിലും രണ്ടുതവണ തടവറയിൽ പാർപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. മുഹദ്ദിസ്, ഹാഫിസ്, മുഹമ്മദ്, ഗവേഷണ പടുവായ ഫഖീഹ് എന്നീ നിലകളിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: മജ്മൂഅ ഫതാവ, അസ്തിയാസത്തു ശ്ശർഇയ്യ ഫീ ഇസ്ലാഹിൽറാഈ വർറ അ്ഇയ്യ, ബയാനുൽ ജവാബുസ്സഹീഹു അൻ ബദലു ദീനുൽ മസീഹ്, മിൻഹാ ജുസ്സുന്നത്തുനബ്വിയ്യ, അർറിസാലത്തുൽ അർശിയ്യ.

Allama Ahmad bin Abdul Haleem

His name was Ahmed bin Abdul Haleem bin Abdus Salam bin Abdullah bin Al-Khizar bin Mohammad bin Al-Khizar bin Ali bin Abdullah bin Tamimiya Al Harani sum Al-Damashki al Hambali Sheikh ul Islam Taqi-Uddin Abul Abbas. He was known under the title of Ibn-e-Tameema. He was born at Haraan in 661 AH. In company with his family he travelled to Damascus. He deceased in 728 AH. He expanded knowledge in Damask and Egypt. He was imprisoned in the fort of Cairo. In the same way he was detained twice in Alexandria and Damask. He was regarded as muhaddis, hafiz, muffassir, faqih and mushtehid. Few of his books are:

Majmoo-ah fatawa, Minhaaj ul sunnat al nabawiya, Al sayasatul sharriya fi islah al ra-ii wal raiyya, Bayanul jawaab al sahi an badal din al Massih, Al risalatul arshiya etc.

17. അല്ലാമാ അലാഉദ്ദീൻ അലി അൽ മുത്തഖി അൽ ഹിന്ദി:

അല്ലാമാഅലാഉദ്ദീൻ അലി അൽ മുത്തഖി ബിൻ ഹിസാമുദ്ദീൻ അൽഹിന്ദി (എഡി 1480-1567) ദക്ഷിണേന്ത്യയിലാണ് ജനിച്ചത്. വിജ്ഞാന സമ്പാദനാർഥം മദീനയിലും മക്കയിലും താമസിച്ചു. ഇവിടെ നിന്നാണ് ഹദീഥുകൾ പഠിച്ചത്. ഇദ്ദേഹം കർമശാസ്ത്രപടു ഹദീസ് പണ്ഡിതൻ, പ്രഭാഷകൻ, മുത്തഖി, പണ്ഡിതൻ എന്നീ നിലകളിൽ ഏറെ പ്രസിദ്ധനാണ്.

പ്രധാനഗ്രന്ഥങ്ങൾ: കൻസുൽ ഉമ്മാൽ, ഇർശാദുൽ ഇർഫാൻ വഇബ്ബാറത്തുൽ ഈമാനുൽ ബുർഹാൻ അൽ ജലി ഫീ മഅ്തഹത്തിൽ വലി, അർറിഖുൽ മർഖൂം ഫീ ഗായത്തിൽ ഉലൂം.

Allama Ala-Uddin Ali al Muttaqi al Hindi

Allama Ala-Uddin Ali al Muttaqi bin Hasam ud din al Hindi was born in southern Dakkan-Hindustan in 1480 AD and deceased in 1567 AD. He resided in Medina- Munawara for the sake of education. After that he accommodated for a long period in Mecca where he obtained knowledge of Hadith. He was a famous faqih, muhaddis, sermonizer, abstinent, pious and religious scholar. His renowned writings are:

Kanzul ul Ummal, Irshaad ul irfaan wa ibaratul imaan, al burhaan al jali fi ma'rifatil wali, Al raqq ul marqoom fi ghayaatil uloom.

18. അല്ലാമാ അബൂഅബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ അഹ്മദ് ഉന്ദൂലിസി:

അല്ലാമാ അബൂ അബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ അഹ്മദ് ബിൻ അബീബ ക്കർ ബിൻ ഫറഹൂൽ അൻസാരി അൽ ഉന്ദൂലിസി അൽ ഖുർതൂബി (മരണം 671 ഹിജ്രി). ഇദ്ദേഹം 'മുഹമ്മദീനീൽ ആരിഫീൻ', 'അൽ വാരിസീൻ വസ്സാഹിദീനു ഫിദ്ദുൻയാ' എന്ന ഗണത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ട വ്യക്തിയാണ്. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ 10 വാല്യങ്ങളായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. പ്രധാനപ്പെട്ടവ: അൽ ജാമിഉൽ അഹ്കാമിൽ ഖുർആൻ, അൽ അസ്നാഫീ ശറഹി അസ്മാഇല്ലാഹിൽ ഹുസ്നാ, അത്തദ്കാറു ഫീ അഫ്ദലിൽ അദ്കാർ, അത്തദ്കീറ: ബി ഉമൂറിൽ ആഖിറ.

Allama Abu Abdullah Mohammad bin Ahmad Al Andulusi(൪)

Allama Abu Abdullah Mohammad bin Ahmad bin Abi Baker bin Farha al Ansari al Andulusi al Qurtabi departed his life in 671 AH. He was considered among the mufasssireen-e-arifeen al wareseen and Al-zahedeen fi dunya. His famous writings embrace ten volumes:

Al Jaame-a al ehkaam al Quran, Al Tazkiri ba amoor al akira, Al Suni fi shara asma-ul husna, Al Taz-kaar fi al-fazal al as-kaar .

19. അല്ലാമാ ഇബ്നു ഖയ്യിം ജൂസിയ:

അല്ലാമാ ശംസുദ്ദീൻ അബൂഅബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ ബക്ർ ബിൻ അയൂബ് സഅദ് സർഇു ദിമിശ്ഖി (691 ഹി-751 ഹി) ഇബ്നു ഖയ്യിം ജൂസിയ എന്ന പേരിലാണ് അറിയപ്പെടുന്നത്. ദിമിശ്ഖിലാണ് ജനിച്ചത്. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവ് ദിമിശ്ഖിലെ അൽ മദ്റസത്തുൽ ജൂസിയയുടെ സ്ഥാപകനും അഡ്മിനിസ്ട്രേറ്ററും ആയിരുന്നു. അങ്ങനെയാണ് ഇദ്ദേഹം 'ഇബ്നുഖയ്യിം ജൂസിയ' എന്ന് പ്രസിദ്ധനായത്. ഉന്നതനായ മുഹമ്മദീനും, വ്യാകരണശാസ്ത്രത്തിലെ ഇമാമും, വചനവിജ്ഞാന ശാസ്ത്രത്തിലെ ഉസ്താദും, വലിയ ഗവേഷകനും ആയിരുന്ന ഇദ്ദേഹം ഈ കാരണങ്ങൾ കൊണ്ടുതന്നെ ഇബ്നു തീമിയ

യുടെ യഥാർത്ഥ പിൻഗാമിയായി കരുതപ്പെടുന്നു.

പ്രധാനഗ്രന്ഥങ്ങൾ: അൻലാമൂൽ മുഖിഇൻ മിൻറബ്ബിൽ ആലമീൻ, ബദാ ഇഇൽ ഗായിദ്, അസ്സിറാതാൽ മുസ്തഖീം, ഇജ്തിമാഇൽ ജൂയൂശിൽ ഇസ്ലാ മിയ്യ, മദാരിജൂസ്സാലിക്കീൻ, സാദൂൽ മആദ്, മിഫ്താഹു ദാറൂസ്സആദ, അൽവാ ബിലിസ്സായ്ബി ഫീ കൽമിത്തയ്യിബ്. ഇബ്നുൽ ഇമാദ്, തന്റെ ഗ്രന്ഥമായ 'ശസ്സുറാത്തുസ്സഹബ്-ൽ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ 45 ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ പേര് നൽകിയി ട്ടുണ്ട്.

Allama Ibn Qayyim Juziya(R)

Allama Shams Uddin Abu Abdullah Mohammad bin Bakr bin Ayoob Saad Zarri Damaski al maroof Ibn Qayyim Juziya was born at Damask in 691 AH and passed away in 751 AH. His father was the chief admin-istrator of Madarsatul Jawaziya. That is the reason he is called Ibn Qeem Jawaziya.

He was a great mufasssir-e-Quran, Imam of the understanding of syntax, master of rhetoric, a great mushtahid and scholastic philoso-pher. Due to his abilities he was reckoned as a successor of Ibn-e-Tameema. Among his outstanding works are:

Alaam ul moqe neen mir rabbul alameen kitaan badi-ul aqa-id, Kitaab ul siratul mustaqeem, Ishtama-ul jayoosh al islamiyah, Madare jul sale qeen, Zaad-ul-me-aad, Al wa-bil al seeb fee al kalam al tayyab, Fatah darul sada the most prominent. Ibn-e-Mayaad listed 45 of his books in his manuscript entitled Shaz raat-ul-zeheb.

20. അല്ലാമാ ഇബ്നുകമീർ(റഹ്)

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പേര് ഇസ്മാഇൽ എന്നാണ്. കുടുംബപേര് അബൂൽഫി ദയ്യും, സ്ഥാനപ്പേര് ഇമാദുദ്ദീനും അറിയപ്പെടുന്നത് ഇബ്നു കമീർ എന്നുമാ ണ്. (ഹിജ്രി 701-774).

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭേശം സിറിയയിലെ മജ്ദൽ ആണ്. മുത്തസഹോദ രനിൽനിന്ന് ഫിഖ്ഹും, ശേഖ് ബൂർഹാനുദ്ദീൻ, ശേഖ് കമാലുദ്ദീൻ എന്നിവ രിൽനിന്ന് ഹദീസും പഠിച്ചു. ഹദീസിനു പുറമേ ഫിഖ്ഹ്, തഫ്സീർ, ചരിത്രം എന്നിവയിലും അതിനടിപുണനായിരുന്നു. വലിയ വലിയ പണ്ഡിത നാർപോലും ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സേവനങ്ങളെ ശ്ലാഘിച്ചിട്ടുണ്ട്.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: തഫ്സീറുൽ ഖുർആനുൽ കരീം, അൽബദായി വന്നിഹായ, തബഖാത്തുശ്ശാഫിഇയ, അൽഇജ്തിഹാദു ഫീ തലബിൻ ജിഹാ ദ്, രിസാലത്തു ഫീ ഫദാഇലൽഖുർആൻ, കിത്താബൂൽ മുഖദ്മാത്ത്.

Allama Ibn e Kaseer(Rah)

His name was Ismail, patronymic name Abul Fidah, his title Amadud-Deen whereas he was usually called Ibn-e-Kaseer. He was born in 701 AH and deceased in 774 AH. His native village was Mujdall which is located in Syria. He acquired knowledge of fiqah from his elder brother and terminated his schooling of Hadith from Sheikh Burhan-ud-Din and Sheikh Kamal-ud-Din. Besides the knowledge of Hadith he had a perfection over fiqah, tafseer and history. That is the reason why outstanding scholars paid high tribute to him. His celebrated writings are:

Tafseer ul Quran-e-Kareem, Al Badaya wall nahaya, Tab-kaat ul Shafiya, Al-ljthehad fee talb al-jihaad, Risala fi faza-il Quran, Kitaab al fi muqqaddamaat.

21. അല്ലാമാ മസ്ഉദ് ബിൻ ഉമർ ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് തഹ്താസാനി:

അല്ലാമാ മസ്ഉദ് ഉമർ ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് ബിൻ തഹ്താസാനി (712 ഹിജ്രി/1312 എഡി-791 ഹി/1389 ക്രി.) സഅ്ദുദ്ദീൻ എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. നസഅ്-ലെ തഹ്താസാനി എന്ന ഗ്രാമത്തിലാണ് ജീവിച്ചിരുന്നത്. അറബി വ്യാകരണമായ സറഫ്നഹ്വിലും, ഭാഷാശാസ്ത്രത്തിലും അനുപമ പണ്ഡിതനായ ഇദ്ദേഹം കർമശാസ്ത്രത്തിലും തർക്കശാസ്ത്രത്തിലും പ്രസിദ്ധനാണ്.

Allama Masood bin Umar bin Abdullah Al Taftazani(R)

Allama Masood bin Umar bin Abdullah AL Taftazani al Maroof ba Saad ud Din was born in 712 AH (i.e. 1312 AD) and died in 791 (1389 AD). He was the inhabitant of Taftazan which is located next to Nisa. He was incomparable in Arabic grammar, syntax, etymology, rhetoric and its branch dealing with the metaphorical use language. In addition he owned dexterity in fiqah and logic.

22. ഇമാം മുഹമ്മദ് ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് അത്തബ്രേസി

അല്ലാമാ വലിയുദ്ദീൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ അബ്ദുല്ലാഹ് അൽഖത്തീബ് അത്തബ്രേസി അൽഉംരി. ഇദ്ദേഹം എപ്പോൾ ജനിച്ചു എന്നതിനെപ്പറ്റി യാതൊരു അറിവുമില്ല. ഹിജ്രി 737-ൽ ആണ് 'മിസ്കാത്തുൽ മസ്യാബീഹ്' എന്ന ഗ്രന്ഥം എഴുതിയതെന്ന് കാണുന്നു. വളരെ വലിയ ഹദീഥു പണ്ഡിതനായ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാന കൃതിയും ഇതുതന്നെയാണ്. കൂടാതെ 'മസ്യാബീഹുസ്സൂന' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന് വ്യാഖ്യാനവും എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.

Imam Mohammad bin Abdullah al Tabrezi(R)

His name was Allama Wali ud Din Mohammad bin Abdullah al Qateeb al Tabreezi al Umri. There are no references about the date and place of his birth. The only referral, which can be found is that he wrote the world famous book Mishkatul Masabih in the year 737 AH. He was a luminous scholar of Hadith. In addition to his prominent book Mishkatul Masabih he composed an explanation of this book.

23. അല്ലാമാ അബ്ദുൽ കരീം ബിൻ ഇബ്റാഹീമുൽ ഖാദിരി

അല്ലാമാ അബ്ദുൽകരീം ബിൻ ഇബ്റാഹീം ബിൻ അബ്ദുൽ കരീം അൽ ജബ്ലി അൽഖാദിരി (ഹി. 768-811) ഖുതുബുദ്ദീൻ എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. ബഗ്ദാദ് സ്വദേശിയായി അറിയപ്പെടുന്ന ഇദ്ദേഹം 'ഖാദിരിയ്യ തവരീ ഖത്തി'ന്റെ അനുയായി ആണ്. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വീക്ഷണങ്ങൾ ശേഖുൽ അക്ബർ മുഹയൂദ്ദീനുബ്നു അറബിയുടെ അധ്യാപനങ്ങൾക്ക് അനുസൃതമാണ്. *പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ:* ഇൻസാൻകാമിൽ ഫീ മഅ്തഹത്തിൽ അവാ ഖിറുവൽ അവാഇൽ, അൽഅസ്ഫാറു അൻ രിസാലത്തിൽ അൻവാർ, അന്നവാദിറുൽ അയ്നഃ ഫീൽ ബവാദിരി ഇല്ലൽ ഗീബഃ, അൽ കഹ്ഫുർ റഖീം, അൽകാശിഫു അൻ ഇസ്റാറി ബിസ്മില്ലാഹിർ റഹ്മാനിർ റഹീം.

Allama Abdul Kareem Ibn-e-Ibrahim al Qadri

Allama Abdul Kareem bin Ibrahim bin Abdul Kareem al Jibbili al Qadri al Maroof Ba-qutub ud Din was born in 768 AH and passed away in 811 AH.

It is said that he was an inhabitant of Baghdad. He was a follower of Tariqa-e-Qadriya. His thoughts were in accordance to the teachings of the great Sheikh Allama Mohi ud Din Ibn-e-Arabi. The following books are cerebral masterpieces:

Insaan-e-kamil fi ma'rifatil awaakhir wal awwail, Al asfaar an risaalatil anwaar, Al kahf wal raqeeem, Al nawa dir al aina fill bawadir al ghabiya, Al kashif an as-raar bismilla hirrahmaan nirraheem.

24. ഇമാം അബ്ദുർ റഹ്മാൻ ബിൻ അബീബക്കർ സുയൂതി

അല്ലാമാ അബ്ദുർ റഹ്മാൻ ബിൻ അബീബക്കർ ബിൻ മുഹമ്മദ് അബീബക്കർ ബിൻ ഉസ്മാൻ ബിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ ഹിളർ ബിൻ അയ്യൂബ് മിൻ മുഹമ്മദ് ബിൻ ഇമാമുദ്ദീൻ അൽമിസ്രി അശ്ശാഫിഇ ജലാലുദ്ദീൻ (അൽഖിഫ്) സുയൂതി (എഡി 1445-1505) കൈറോവിൽ ജനിച്ചു. ഇതിന്റെ പിതൃപരമ്പര സിറിയയിലെ സുയൂത്ത് എന്ന നഗരത്തിലാണ് താമസിച്ചത്. ഇക്കാരണംകൊണ്ട് ഇദ്ദേഹം സുയൂതി എന്ന് പ്രസിദ്ധനായി. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ

പിതാവ് വലിയ പണ്ഡിതനും അധ്യാപകനും ആയിരുന്നു. ഇമാം സുയൂ തിയ്യും ബൗദ്ധികവും പ്രാമാണികവുമായ വിജ്ഞാനത്തിൽ ലബ്ധപ്രതിഷ്ഠനായിരുന്നു. പിന്നീട് പിതാവിന്റെ സ്ഥാനത്ത് അധ്യാപകനായി. ശരീഅത്ത്, തഫ്സീർ, ഹദീഥ്, ഫിഖ്ഹ്, സാഹിത്യം, ഭാഷാശാസ്ത്രം, ചരിത്രം, സൂഫിസം എന്നിവയിൽ അഗ്രഗണ്യനായിരുന്നു.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: തർജുമാനൂൽ ഖുർആൻ ഫീത്തഫ്സീരിൽ മുസ്നദ് ദിൽ ഖുർആൻ, തഫ്സീർ ദുർറെ മൻസൂർ, അൽഇത്ഖാൻ ഫീ ഉലൂമിൽ ഖുർആൻ, അൽ ജാമിഉസ്സഗീർ ഫിൽ ഹദീഥ്. ഇദ്ദേഹം 500-ൽപരം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

Imam Abdul Rahman Ibn-e- Abi Bakr al Sayooti

Allama Abdul Rehman bin Abil Bakr bin Mohammad Abi Bakr bin Usmaan bin Mohammad bin Khizar bin Ayoob Mann Mohammad bin Amaad Uddin Al Misri Al Shifai Jalaal Uddin (Abu Al Kufi) Sayyooti was born at Cairo in the year 1445 AD and deceased in 1505 AD. His ancestors settled down in the famous city of Sayoot in Egypt. That is the ground why he is known as Sayooti. His father was a great scholar and educator of fiqah. Moreover he had proficiency in the fields of aphorism and rationalism and finally became an educator as well.

He was an expert in Sharyat-e-Quran, tafseer, hadith, fiqah, literature, lexicon, history and mysticism. His well-known books are:

Tarjamatul Quran fi Tafseer al Massnad al Quran, Tafseer ad daarul mansoor, Al adkhaan fi uloom il Quran, Al jama-e-al sagheer fi al-hadith. The number of his books is more than 500.

25. അല്ലാമാ ഇസ്മാഇൽ ഹഖിഅൽ ഇസ്തമ്പൂലി

അല്ലാമ ഇസ്മാഇൽ ഹഖി ബിൻ മുസ്തഫാ അൽ ഇസ്തമ്പൂലി അൽ ബുറൂസ്വീ അബൂ ഫിദാ (ഹി. 1063-1137) ശേഖ് ഫദ്ലുല്ലാഹ് ഉസ്മാന്റെ ശിക്ഷണത്തിൽ കഴിയാൻ അവസരം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇദ്ദേഹത്തിൽനിന്നാണ് വിജ്ഞാനത്തിൽ ഉന്നത ഘട്ടങ്ങളും, തസ്വൂഫിന്റെ ശ്രേണികളും താണ്ടിയത്.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: റൂഹൂൽ ബയാൻ ഫീ തഫ്സീരിൽ ഖുർആൻ, കിത്താബുത്തൗഹീദ്, കിത്താബുനജാത്ത്, ശറഹൂൽ അർബഇൻ ഫിൽ ഹദീഥ്. അല്ലാമാ 100-ൽപരം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.

Allama Ismail Haqqi Al Astanbuli(R)

Allama Ismail Haqqi bin Mustafa al Astanbuli al Buroosi Abu al Fuda

was born at Odesa in 1063 AD and deceased in 1137 AD. He got the opportunity to obtain knowledge and training from Sheikh Fazl Ullah Usmaan. Under his guidance he attained the highest positions in the fields of mysticism and Sufism. His famed books are:

Roo-hul bayaal fi tafseer ul Quraan, Kitaab al toheed, Sharra ul arba-l-een fi al Hadith, Kitaab al Nijaat. He wrote down more than 100 books.

26. ഹദ്ദറത്ത് ശാഹ് വലിയുല്ലാഹ്

ഹദ്ദറത്ത് അളീമുദ്ദീൻ ശാഹ് വലിയുല്ലാഹ് മുഹദ്ദസ് ദഹ്ലി ഇബ്നു അബ്ദുർറഹീംശാഹ് എഡി 1703-ൽ ഇന്ത്യയിലെ മുസഫ്ഫർ നഗർ ജില്ലയിലാണ് ജനിച്ചത്. ആദ്യകാല വിദ്യാഭ്യാസ വീട്ടിൽനിന്ന് തന്നെയായിരുന്നു നേടിയത്. 7-ാം വയസ്സിൽ വിശുദ്ധഖുർആൻ മനഃപാഠമാക്കി. തഹ്സീർ, ഹദീഥ്, ഫിഖ്ഹ്, തസവ്വൂഫ് എന്നിവയിൽ പ്രാവീണ്യം നേടി. ഇദ്ദേഹം 'നഖ്ശ് ബന്ദിയ' വിഭാഗവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ആളായിരുന്നു. വലിയ ഹദീസുപണ്ഡിതനും, കർമ്മശാസ്ത്രനിപുണനും, ഗവേഷകനും, അറബിഭാഷാകാരനുമായിരുന്നു.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: ഫത്ഹുൽ ഖുർആൻ, അൽഫൗസുൽ കബീർ, ഹുജ്ജത്തുൽബാലിഗ, തഹ്ഹീമാത്തെ ഇലാഹിയ്യ.

Hazrat Shah Wali-Ullah(R)

Hazrat Azeem ud Din Shah Wali Ullah Mohaddis Dehlawi Ibn Abdul Raheem Shah was born in the district Muzaffar Nagar of Hindustan in 1703 AD. He obtained his primary education at his own home. At the age of seven year he memorised the entire Holy Quran. Afterwards he acquired knowledge of tafseer, hadith, fiqah and mysticism. He had a link to the followers of Naqsh-Bandiya.

He was an outstanding muhaddis, an excellent scholar, faqih, mushtahid and an connoisseur of Arabic language. His eminent books are:

Fatah ul Quran, al Fauz ul Kabeer, Hujja tul Balagha, Tafhimaatul Ilaahiyya.

27. അല്ലാമാ സയ്യിദ് മഹ്മൂദ് ആഫന്ദി

സയ്യിദ് മഹ്മൂദ് ആഫന്ദിയുടെ കുടുംബപേര് 'അബൂസ്സനാ' എന്നും സ്ഥാനപേര് ശിഹാബുദ്ദീൻ എന്നുമാണ്. ഹിജ്തി 1217-ൽ ബഗ്ദാദിലെ 'കറഫ്' എന്ന സ്ഥലത്ത് ജനിച്ചു. പിതാവിൽനിന്നാണ് ആദ്യകാല വിദ്യാഭ്യാസം നേടിയത്.

പിന്നീട് വലിയ പണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്ന് വിജ്ഞാനം ആർജ്ജിച്ചു. 13-ാം വയസ്സിൽ അധ്യാപനവും, ഗ്രന്ഥരചനയും തുടങ്ങി. തന്റെ കാലഘട്ടത്തിലെ ബൗദ്ധിക ലോകത്ത് അനിഷേധ്യവും, ഉന്നത പണ്ഡിതനും, അനുപമനായ മുഹദ്ദീസും, മുഹമ്മദീയം ആയിരുന്നു.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: റൂഹുൽ മആനി ഫീ തഹ്സീനിൽ ഖുർആൻ, ശറഹുസ്സലമു ഫിൽ മൻതിഖ്.

Allama Syed Mahmood Aafindi(R)

His name was Syed Mohammad Aafindi, his patronymic name Abu Al Sana and title Shahab ud Din. He was born in Karkh, Baghdad in 1217 AH. He obtained the basic education from his father. In addition he acquired knowledge from great scholars. At the age of 13 he started teaching and writing.

He was a reliable scholar of philosophy and logic, a perfect scholar and an unparalleled muhaddis and mufassir of his times. His illustrious books are:

Rooh ul maani fi tafseeril Quran, Sharra ul Salam fi al-mantaq.

28. നവാബ് സദ്ദീഖ് ഹസൻഖാൻ

ഹിജ്രി 1248-ൽ ഇന്ത്യയിലെ ഉത്തർപ്രദേശിലുള്ള ബറേലിയിൽ ജനിച്ചു. ആദ്യകാല വിദ്യാഭ്യാസം സ്വന്തം നാട്ടിൽനിന്ന് തന്നെ കരസ്ഥമാക്കി. പിന്നീട് ഫർഹാബാദിൽ പോയി. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രമഫലമായി ഇന്ത്യൻ ഉപഭൂഖണ്ഡത്തിൽ ദീനീ വിജ്ഞാനങ്ങളുടെ പുനരുജ്ജീവനവും മതരംഗത്ത് ഗവേഷണതരയും വർദ്ധിച്ചു. വൈജ്ഞാനികരംഗത്ത് ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുപമമായ ഗ്രന്ഥമില്ലാത്ത ഒരു ശാഖയുമില്ല.

Nawwab Siddiq Hasan Khan(R)

He was born in the year 1248 AH. His home town was Bareeli/U.P. (Utter Pradesh)- India.

After acquiring his principal education in his town he travelled to Farrukhabad. Due to his endeavours religious knowledge revived in the subcontinent and the inactivity of the religious sectors was surrogated by the enthusiasm for informative researches.

There is not even a single field of knowledge in which he did not write a unique and unparalleled book.

29. അല്ലാമാ മുഹമ്മദ് ഖാസിം നാനൂത്വി

അല്ലാമാ മുഹമ്മദ് ഖാസിം നാനൂത്വി (ഹി. 1248-1297) സ്വദേശം ഇന്ത്യയിലെ ഉത്തർപ്രദേശ് സംസ്ഥാനത്തുള്ള സഹാറൻപൂർ ആണ്. സ്വന്തം നാട്ടിലെ വിദ്യാലത്തിൽനിന്ന് പ്രാഥമിക വിദ്യാഭ്യാസം നേടിയത്. പിന്നീട് പല പണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്നും അറബി, ഫാർസി ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പഠിച്ചു. സത്യ സന്ധത, വിശ്വസ്തത, ഭയഭക്തി, മുസ്ലിംകളോടുള്ള സഹാനുഭൂതി, ഗുണകാംക്ഷ, സത്യമാർഗ്ഗത്തിലുള്ള ത്യാഗം എന്നിവയിൽ പ്രോജ്ജ്വലമാതൃക നിലനാട്ടി. ഇന്ത്യയിലെ പ്രധാന ദീനീ മദ്റസയായ 'ദാരൂൽ ഉലൂം ദേവ്ബന്ദ്' സ്ഥാപിച്ചത് ഇദ്ദേഹമാണ്.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: ഹാശിയ സ്വഹീഹ് ബുഖാരി, തഹ്ദീറുന്നാസ്, ആബെഹയാത്ത്, ഇൻതിസാറുൽ ഇസ്ലാം, തസ്ഫിയതുൽ അഖാഇദ്, ഹുജ്ജത്തുൽ ഇസ്ലാം, മുബാഹിസ ശാജഹാൻപൂർ.

Allama Mohammad Qasim Nanotawi(R)

He was born in 1248 AH and passed away in 1297 AH. His home town was Nanota, district Saharan-Pur, U.P. (Utter Pradesh) in India. He acquired education from the school of his country. Afterwards he was taught Arabic and Persian books by various wise men. He established a luminous role model for sincerity, honesty, piety, religiousness, sympathy with Ummat-e-Mohammadiya, well-wishing and sacrifice for the path of justice. His famous books are:

Hashiya sahi Bukhari, Tahzeer un naas, Aab-e-hayaat, intesaar ul Islam, Taswiya al aqaidah, Hujja tul Islam, Mubahisa Shah Jahan Pur etc.

Besides he was the founder of the great religious academies of Deoband in India.

30. അല്ലാമാ അബ്ദുൽഹയ് ബിൻ അബ്ദുൽഹലീം

അല്ലാമാ അബ്ദുൽ ഹയ്ബിൻ മുഹമ്മദ് അമീൻ ബിൻ മുഹമ്മദ് അക്ബ ബിൻ മുഹ്തി അഹ്മദ് (ഹി. 1264- 1304) സ്വദേശം ബാൻ (ഇന്ത്യ)യാണ്. 10 വയസ്സിൽ ഖുർആൻ മനഃപാഠമാക്കി. എല്ലാ വിജ്ഞാനങ്ങളും പിതാവിൽനിന്നാണ് കരസ്ഥമാക്കിയത്. ഇദ്ദേഹം, ഉദാരമനസ്കനും, പ്രോജ്ജ്വല വാഗ്മിയും, സുന്നത്ത് പിൻപറ്റുന്ന ആളുമായിരുന്നു. വ്യാകരണം, സംവാദം, വചന വൈജ്ഞാനിക ശാസ്ത്രം, തർക്കശാസ്ത്രം, വൈദ്യം, ചരിത്രം, കർമശാസ്ത്രം, ഹദീഥ് എന്നീ മേഖലകളിൽ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

പ്രധാനപ്പെട്ടവ: അൽഫവായിദുൽ ബഹ്യാ, അസ്റിബിനു അബ്ബാസ് ഹീദാഫിഇൽ വസാവിസ്, സറൂൽ അമാനി, അൽഹദ്യത്തുൽ മുഖ്താ

റിയത്തുനടയ്:

Allama Abdul Hai bin Abdul Haleem(R)

Allama Abdul Hai bin Mohmmad Ameen bin Mohammad Akbar bin Mufti Ahmad was born at 26th Zeeqat 1262 AH and deceased in 1304 AH. Banda of Hindustan was his hometown. At the age of ten years he memorised the entire Holy Quran-e-Kareem.

All skills and knowledge he got taught by his father Maulwi Abdul Haleem.

31. അല്ലാമ സയ്യിദ് ഖുത്തുബ് ശഹീദ്

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പേര് സയ്യിദ് എന്നാണ്. ഖുത്ബ് കുടുംബപേരാണ്. 1906-ൽ ജനിച്ച ഇദ്ദേഹം 1966-ൽ കൊല്ലപ്പെടുകയാണുണ്ടായത്. വിശുദ്ധ ഖുർആൻ മനഃപാഠമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. പ്രാഥമിക വിദ്യാഭ്യാസം സ്വന്തം നാട്ടിൽനിന്നാണ് നേടിയത്. പിന്നീട് കൈറോവിലെ സർവകലാശാലയിൽനിന്ന് ഉപരിപഠനം പൂർത്തിയാക്കി. അമേരിക്കയിൽ പഠനാർത്ഥം താമസിച്ചിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം 'ഇഖ്വാനുൽ മുസ്ലിമീൻ' എന്ന സ്വതന്ത്രപാർട്ടിയുടെ ധ്യാനവാഹകനായിരുന്നു. അറബിഭാഷയിലെ ഉന്നതനായ എഴുത്തുകാരനും.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: അൽ ഖസസുൽ ദീനിയ, അശൂക്, തിഫ്ൽ, മിനൽ ഖരിയ, മദീനത്തുൽ മസ്ഹൂറ, മുശാഹിദത്തുൽ ഖിയാമത്തി ഫിൽ ഖുർആൻ അൽ അദാലത്തിൽ ഇജ്തിമാഇയത്തിൽ ഫിൽ ഇസ്ലാം, ഫീ ഉലാലിൽ ഖുർആൻ, ദറാസാത്തിൽ ഇസ്ലാമിയ:

Allama Syed Qutab Shaheed(R)

His real name was Allama Qutab Shaheed whereas his family name was Qutab. He was born in 1906 and was murdered in 1966. He was a hafiz. He got skilled at the school of his home town and finally got hold of a first-rate certificate from the Cairo university. Furthermore he expanded his knowledge in America. He was the supporter of the movement Akhwaan ul Muslemeen. He was a magnificent writer of Arabic prose. His famed writings are:

Al qassas al deeniyah, Ashook, Tifl, Min al qarriyah, Al madinatul mas-hoorah, Fi zalaal ul Quran, Darasaa tul Islamiya, Mush-haa-heda tul qayamaa ill Quran al adliyya ul ij-temaya fil Islam.

32. മൗലാനാ സനാഉല്ലാഹ് അമൂത്സരി

അബൂൽ ഖഫാ മൗലാനാ സനാഉല്ലാഹ് അമൂത്സരി (ഹി. 1287-1368). ഇന്ത്യയിലെ പഞ്ചാബിലുള്ള അമൂത്സരിലാണ് ജനിച്ചത്. പിതൃദേശം കശ്മീ

രിലാണ്. ഇന്ത്യയിലെ വലിയ വലിയ പണ്ഡിതന്മാരിലും താർക്കികരിലും മാണ് ഇദ്ദേഹം ഗണിക്കപ്പെടുന്നത്. അഹ്‌ലെ ഹദീഥ് കക്ഷിക്കാരനായിരുന്നു. അഹ്‌മദിയ്യാ ജമാഅത്തിന്റെ ബദ്ധവൈരിയും.

പ്രധാന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ: തഹ്‌സീറുൽ ഖുർആൻ ബികലാമിർറഹ്‌മാൻ. തസ്‌ഫീർ സനാഇ.

Allama Maulana Sana Ullah Amritsari(R)

Abu Al wafa Maulana Sana Ullah AmriHe was born in a famous city of Punjab called Amritsar in 1287 AH and passed away in 1368 AH. Kashmir was his native land. He was considered among the greatest scholars and polemical writer and voice of Hindustan among the Muslims in India. He was associated with Ehl-e-Hadith. Among his writings Tafseer ul Quran ba-kalaam ur rahmaan Tafseer e Sanai is famous. He was one of the most ruthless adversaries of the Ahmadiyya Muslim Jamma't in Islam.

33. ഹദ്ദറത്ത് ഇമാം ബുഖാരി(റഹ്)

മുഴുവൻ പേര്: അബൂഅബ്ദുല്ലാഹ് മുഹമ്മദ് ബിൻ ഇസ്‌മാഇൽ ബുഖാരി എന്നാണ്. എ.ഡി.870-ൽ മധ്യേഷ്യയിലെ ബുഖാരയിൽ ജനിച്ചു. ചെറുപ്പത്തിൽതന്നെ ഹദീഥുകൾ മനഃപാഠമാക്കാൻ തുടങ്ങി. 16-ാം വയസ്സ് ഹജ്ജ് ചെയ്തുകൊണ്ടാണ് ഹദീഥ് സമാഹരണത്തിനുള്ള യാത്ര ആരംഭിച്ചത്. ഈ ആവശ്യത്തിനുവേണ്ടി നിരവധി മുസ്‌ലിം രാജ്യങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചു. നിവേദനങ്ങൾ ശക്തമായ വിമർശന വീക്ഷണത്തിൽ വിലയിരുത്തിയാണ് ഹദീഥു സമാഹാരമായ 'സഫഹീഹ് ബുഖാരി' തയ്യാറാക്കിയത്. വിശുദ്ധഖുർആനു ശേഷം ഏറ്റവും ശരിയായ ഗ്രന്ഥമെന്നാണ് ഇതിനെ പണ്ഡിതന്മാർ വിശേഷിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഉന്നതരായ ഹദീഥു പണ്ഡിതരിൽ ഇദ്ദേഹം ഉൾപ്പെടുന്നു. അഭിപ്രായവ്യത്യാസത്തെത്തുടർന്ന് സമർഖത്തിനടുത്ത 'കർട്ടാംഗ്' എന്ന സ്ഥലത്തേക്ക് നാടുകടത്തപ്പെട്ടു. എ.ഡി. 810-ൽ വഹാത്തായി. നിരവധി ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. അത്താറീഖുൽ കബീർ എന്ന ബൃഹത് ഗ്രന്ഥവും ഇതിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു.

Imam Ismail al-Bukhari(R)

His full name was Abu Abdullah Mohammad bin Ismail Al-Bukhari. He was born at Bukhara, Central Asia in the year 810 AD. As a youth he began travelling throughout Muslim world collecting Ahadith. Allama Bukhari began learning the utterances and actions of the Holy Prophet by heart while still a child. His travels in search of more information about them began with a pilgrimage to Mecca when he was 16. He then went to Egypt, and for 16 years he sought out informants from Cairo to

Merv in Central Asia. Al-Bukhari was an extremely scrupulous compiler, showing great critical discrimination and editorial skill in his selection of traditions as authentic ones. He was one of the greatest compilers al-Bukhari collected, some 7.275 of them were compiled, with full genealogies of transmitters stretching back to the prophet; in a work he entitled *Kitaab al-Jami as-Sahih*. Following a theological dispute, al-Bukhari was banished to Kartank, near Samarkand, where he died in 870 AD. Imam Bukhari wrote a number of other books also, of which *al-Tarikh al-kabir* is the most famous and voluminous book.